EX LIBRIS

MAROSZEK

Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Historyczno – Socjologiczny

Magdalena Łozowska
Nr albumu 2009

Dekanat wileński w 1784 roku w świetle opisów parafii.

Praca magisterska napisana

pod kierunkiem

prof. dr hab. Józefa Maroszka

Białystok 2003

Przedmowa

Pełne udokumentowanie polskiej tradycji narodowej, rozeznanie się w przeszłości ziem dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, które po dzień dzisiejszy zamieszkiwane są przez Polaków, stało się główną przyczyną powstania niniejszej edycji źródłowej. Koniecznym wydaje się cofnięcie do czasów przedrozbiorowych: począwszy od panowania Władysława Jagiełły kiedy poprzez przyjęcie chrześcijaństwa przez ludność tych terenów zaczęły formować się struktury międzypaństwowe, a skończywszy na czasach rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego, gdy różnorodności etniczne, religijne i społeczne, złożyły się na jedną wspólną, synkretyczną kulturę narodu polskiego. Ogromny wpływ na kształtowanie się kultury i świadomości mieszkańców Rzeczpospolitej Obojga Narodów miały rządy dynastii Jagiellonów. Wszechobecna renesansowa zasada harmonii wykształciła naród świadomy swego dziedzictwa kulturowego, doskonale zorganizowany. Dowodem były czasy rządów ostatniego króla – Stanisława Augusta Poniatowskiego – doba Sejmu Czteroletniego i świadczących o niezwykle wysokim poziomie intelektualnym reform państwowych.

„Istnieje dziś wielka potrzeba poznania własnej i wspólnej tradycji historycznej przez Polaków, Litwinów i Białorusinów, budujących swe państwa na terytorium tej części przedrozbiorowej Rzeczpospolitej, która historycznie stanowiła obszar Wielkiego Księstwa Litewskiego. Dla Polaków dziś zamieszkałych na Litwie i Białorusi [...] *koniecznym jest sięgnięcie po takie źródła historyczne, które wolne od interpretacji historyków* [...] *zobrazowałyby polską przeszłość ich dziedzictwa, które po dzień dzisiejszy zamieszkują".*[1] Jest to główny cel niniejszej pracy. Okazję zaś do poznania dają oryginalne, rękopiśmienne opisy parafii rzymskokatolickich z 1784 roku. Powstały one w ostatnich latach istnienia Rzeczpospolitej Obojga Narodów, przez co obraz ówczesnej rzeczywistości nie został naruszony przez późniejsze konfiskaty własności ziemskiej, deportacje, eksterminacje i inne przekształcenia.

Podstawowym celem, dla którego sporządzono niniejsze opisy było zgromadzenie materiału potrzebnego do stworzenia dokładnego obrazu kartograficznego całego kraju w dobie stanisławowskiej. Opisy parafii robione na podstawie rozesłanej do plebanów

---

[1] Rękopiśmienne opisy parafii z 1784 r. odkrył prof. dr hab. Józef Maroszek. Zostały one wydane w formie faksymilów w drugim tomie wydawnictwa będącego zwieńczeniem Kongresu Kultury Polskiej, który odbył

ankiety, były inicjatywą brata królewskiego Michała Poniatowskiego, biskupa płockiego, od 1784 roku prymasa Polski, który nakazał sporządzić je wszystkim biskupom polskiego Kościoła. 7 czerwca 1784 r. biskup wileński Ignacy Massalski ogłosił list pasterski wzywający do opisania każdej parafii na terenie diecezji wileńskiej:

[...] *Długim doświadczeniem nauczeni jesteśmy, jak do prowadzenia rządu pasterskiego, potrzebna jest wiadomość położenia poszczególnych miejsc diecezji naszej. Te bowiem, gdyby na karcie geograficznej wiernie i dokładnie były wyłożone i pod oczy podpadały, wiele sprzeczek i spraw, z samego na karcie wejrzenia, mogły być ułatwione i przyspieszone. Nadto, ułożona karta geograficzna diecezji naszej, większą część Księstwa Litewskiego zajmującej, do wielu pospolitych pożytków byłaby zdatną. Zna te pożytki każdy oświecony obywatel i nie może ich dla Ojczyzny nie życzyć.* [...] *Z tych więc powodów wszystkim JMM księżom dziekanom i plebanom jak najusilniej zalecamy, ażeby podług przyłączonych „Artykułów" i na wzór opisania Podbrzeskiego kościoła, każdy położenie miejsc, dróg, miast, miasteczek, wsi, nawet przez ludzi ruskiego obrządku lub obcej religii osiadłych, tudzież zaścianków, sporządził, a potem najdalej na 15 Augusta, roku teraźniejszego* [15 VII 1784] *do właściwego dziekana, a JM księża dziekani do Kancelarii Naszej Zadwornej na pierwszy Septembra* [1 IX] *odesłali*[2].

Niezwykle szczegółowa ankieta wymagała od każdego proboszcza dostarczenia informacji o przynależności parafii do dekanatu, województwa, powiatu, wymienienia wszystkich miejscowości, z podaniem ich właścicieli i położenia względem kościoła parafialnego. Nakazywała również określenie odległości tego kościoła od wszystkich sąsiednich miast, szczegółowego opisu sieci wodnej, gór, zalesienia terenu z uwzględnieniem gatunków drzew, wymienienia hamerni, foluszów, tartaków, młynów i innych. Opisane miały być także trakty i drogi partykularne.

Rękopiśmienne, oryginalne opisy parafii z 1784 r. stanowią doskonałe źródło do analizy obszaru kulturowego całego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Pomocne są w badaniach nad struktura osadniczą tego terenu, gdyż dają obraz niezmienionych stosunków własnościowych przedrozbiorowej Rzeczpospolitej. Niezwykle szczegółowe informacje dotyczące sieci wodnej, zalesienia terenu, istnienia młynów, foluszy, hamerni stanowią bardzo rzetelną bazę informacji na temat rozwoju gospodarczego tych ziem. Wreszcie poprzez opisanie poszczególnych parafii rzymskokatolickich i ich zasięgu dają obraz

---

się w 2000 roku, por.: *Przyszłość kultury Polaków na Kresach*, t. II Kraj rodzinny Matki mej, pod red. J. Maroszka, Białystok-Drohiczyn 2000, s. 5.

[2] *Przyszłość kultury...*,t. II, s. 6-7.

struktury religijnej Wielkiego Księstwa Litewskiego. Należy podkreślić, iż jest to jedyne źródło historyczne dla tych ziem o charakterze bardzo szczegółowego opisania topograficznego w ramach ogólnopaństwowej akcji. Fakt, iż oryginały zostały spisane przez plebanów daje z kolei przyczynek do badań nad poziomem wykształcenia ówczesnego kleru. Bardzo często plebani poszczególnych parafii składali jedynie swój podpis pod tekstem, który w rzeczywistości sporządzili wikariusze.[3] Ankiety różnią się także rzetelnością, niektóre spisane zostały bardzo pobieżnie, inne z kolei niezwykle drobiazgowo. Szerzej ten problem został omówiony we wstępie, odrębnie dla każdej parafii.

Niniejsza praca dotyczy jednego z opisanych w 1784 roku dekanatów - wileńskiego. Zamieszczone tu opisy poszczególnych parafii stanowią edycję 17 rękopiśmiennych oryginałów, przechowywanych obecnie w Centralnym Archiwum Historycznym Litwy w Wilnie, w zespole (fondzie) nr 694 – Wileńskiej Rzymskokatolickiej Kurii Metropolitalnej[4]. W tym samym archiwum znajduje się również dwanaście tomów kopii opisów parafii z 1784 r. sporządzonych dla Joachima Chreptowicza, od 1793 r. kanclerza wielkiego litewskiego. Zbiór kopii uporządkowano w 24 tomy, z których każdy zawiera opis jednego z dekanatów. Dwanaście pierwszych tomów początkowo trafiło jako kolekcja do Muzeum Starożytności Eustachego Tyszkiewicza w Wilnie, potem zaś znalazło się w Centralnym Archiwum Historycznym Litwy w Wilnie, pozostałe przed I wojna światową trafiły z Biblioteki Szczorsowskiej Chreptowicza do Biblioteki Narodowej Ukrainy w Kijowie. Jednym z dwunastu tomów kopii, znajdujących się w Centralnym Archiwum Historycznym w Wilnie, jest tom opisujący dekanat wileński[5]. Według niego w skład dekanatu wileńskiego wchodzi 18 parafii: antokolska, cudzieniska, duksztańska, glinciska kiernowska, korkożyska, ławaryska mejszagolska, niemenczyńska powiewiórska runicka rudomińska rukońska, szumska, turgielska wileńska - świętostefańska, wileńska - zarzeczna, zameczkowa. Dodany został to opis parafii rudnickiej, której brak w oryginalnych rękopisach. Z uwagi jednak na fakt przynależności tej parafii do dekanatu wileńskiego zarówno we wcześniejszych jak i późniejszych rejestrach, m. in. w rejestrze z synodu bpa Zienkowicza

---

[3] Sytuacja taka zaistniala w opisach parafii: antokolskiej, kiernowskiej, mejszagolskiej, niemenczyńskiej, powiewiórskiej, szumskiej i zameczkowej.

[4] Parafie: antokolska, cudzieniska, duksztańska, glinciska, kiernowska, korkożyska, ławaryska, mejszagolska, niemenczyńska, powiewiórska, rudomińska, rukońska, szumska, turgielska, wileńska-świętostefańska, wileńska- zarzeczna, zameczkowa.

[5] Centralne Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie, dalej CAHL Wilno, f. 376, op. 1, nr 19245.

w 1744 r., brak ten wynika raczej z błędu archiwisty[6]. Pomimo to zarówno w oryginałach jak i kopiach podział dekanalny nie odpowiada podziałowi istniejącemu rzeczywiście w 1784 r. Często spotyka się niedokładności np. pleban kościoła glinciskiego stwierdził, iż Dubinki są kościołem sąsiadującym, leżącym także w dekanacie wileńskim.[7] Wiadomo jednak, że w 1784 r. leżały one w dekanacie pobojskim. Takie przypadki wynikały z niewiedzy plebanów o rzeczywistym podziale dekanalnym, świadczyły także o jego częstych zmianach. Zupełnie inaczej przedstawia się kwestia podziału zastosowanego w kopiach, który jest adekwatny dla roku 1788, choć opisy dotyczą roku 1784. Wynikało to z faktu, iż podział dekanalny musiał ulec zmianie po (lub w) 1784 roku, a przed 15 stycznia 1788 r. gdy bp wileński Ignacy Massalski informował króla o przesłaniu opisu geograficznego swej diecezji[8].

Zakres chronologiczny niniejszej publikacji obejmuje XVIII wiek, jednak w celu uzyskania większej czytelności dziejów obszaru wchodzącego w skład dekanatu wileńskiego, ukazania swoistych procesów i przemian charakterystycznych dla tego terenu, ramy chronologiczne uległy poszerzeniu. Praca dotyczy więc dekanatu wileńskiego, od początków fundacji pierwszych kościołów rzymskokatolickich w Wielkim Księstwie Litewskim, tj. od 1387 roku do połowy XIX wieku, gdy duża część parafii odczuła popowstaniowe represje.

Większość innych materiałów źródłowych, wykorzystanych w niniejszej publikacji pochodzi z archiwów wileńskich, przede wszystkim z Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego (dział rękopisów). Zgromadzone tam zostały m.in. kroniki parafialne sporządzone w 1849 roku przez plebanów poszczególnych parafii[9]. Zobowiązani oni byli do dokładnego wypełnienia ankiet zawierających 10 pytań, m.in.: kiedy i przez kogo był założony dany kościół, jakie posiadał fundusze, jakie są nagrobki w danym kościele, czy jest wiele dzwonów, jakie są festa i odpusty, ozdoby i skarby oraz jaka jest liczba parafian z podaniem ich charakterystyki. Zważając na stosunkowo późne powstanie owych ankiet trzeba się liczyć z pewnymi niedokładnościami w podawanych przez nie informacjach, szczególnie jeśli chodzi o powstanie danego kościoła oraz jego kolatorów i otrzymane fundusze. Generalnie nie podawano również danych dotyczących posiadanych przez

---

[6] Ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno 1912, s. 178-179.
[7] CAHL Wilno, f. 694 / 1 / 3504, nr 625, k. 360.
[8] *Przyszłość kultury Polaków...*, t. II, s. 19.
[9] Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, dalej BUWil., f. 4, A-2645-2942, Kroniki kościołów parafialnych diecezji wileńskiej z roku 1849.

kościół ozdób i innych rzeczy mających wartości materialne. W tym przypadku powód był oczywisty – kroniki powstały w okresie międzypowstaniowym, część kościołów w ramach represji straciła bardziej cenne dzieła sztuki, pozostała część obawiała się ich utraty. Wykorzystano także inwentarze poszczególnych majątków, altarii, dokumenty kościołów parafialnych.[10] W Bibliotece Akademii Nauk Litwy w Wilnie, w wyniku przeprowadzonych kwerend archiwalnych znaleziono m.in. akt konsekracji kościoła niemenczyńskiego.[11] Praca oparta została także o liczne źródła drukowane. W kwestii nadań i przywilejów szczególnie pomocne okazały się wydania Metryki Litewskiej, Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej, Vitoldiana i inne.[12] W przypadku początków fundacji poszczególnych kościołów, ich stanu po najściu Szwedów i Moskali, a także wszelkich zagadnień dotyczących biskupstwa wileńskiego, nieocenione wartości merytoryczne przyniosły prace ks. Jana Kurczewskiego.[13] Należy podkreślić, iż we wszystkich opracowaniach jego autorstwa wykorzystano wiele źródeł archiwalnych, których dziś na próżno by szukać w archiwach. Wiadomości o zakonach prowincji litewskiej zaczerpnięto głównie z prac Jana Marka Giżyckiego (pseudonim Wołyniak)[14]. Wykorzystano też opracowania dotyczące historii kościoła rzymskokatolickiego na terenie dawnego Wielkiego Księstwa Litewskie autorstwa Bolesława Kumora, Jerzego Fijałka, Jerzego Ochmańskiego, Stanisława Litaka i innych.[15] Przy odtworzeniu dziejów poszczególnych miejsc i miejscowości na podstawie opracowań drukowanych, posłużono się m.in. pracami M. Balińskiego, J. I. Kraszewskiego oraz przewodnikami A. H. Kirkora, J. Kłosa, a także współczesną publikacją G. Rąkowskiego.[16] W kwestiach osobowych

---

[10] BUWil., f. 3, 4, 57; CAHL Wilno, f. 376, 694.

[11] Biblioteka Akademii Nauk Litwy w Wilnie, dalej BANL Wilno, f. 9, 469.

[12] *Lietuvos Metrika,* knyga nr 4, 6, 1, 3, 5, 8, 25, 564, Vilnius 1993-1999; *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej,* wyd. J. Fijałek, W. Semkowicz, t. I, Kraków 1948; *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386-1430*, wyd. J. Ochmiański, Warszawa-Poznań 1986.

[13] Szczególnie cenna publikacja *Biskupstwo wileńskie...*, jak też *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska* zawierający m.in. wypisy z Akt Kapituły Wileńskiej Herburta. Zniszczenia kościołów po najeździe moskiewskim i potopie szwedzkim opublikowano na łamach wydawnictwa *Litwa i Ruś*. Ogólna sytuacja społeczna i polityczna przełomu XIX i XX wieku została doskonale odzwierciedlona we *Wspomnieniach z przeszłości.*

[14] J.M. Giżycki: *Wiadomości o dominikanach prowincji litewskiej*, Kraków 1917; *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*, t. I-II, Kraków 1918; *Księża Misjonarze w Wilnie*, Kraków 1916.

[15] B. Kumor, *Historia Kościoła,* t. I-VII, Lublin 1984-1991; tenże, *Granice metropolii i diecezji polskich (968-1939)*, ABMK 19, 1987, s. 271-351, 20, 1970, s. 253-374, 21, 1970, s. 361-404, 22, 1971, s. 319-402. Praca J. Fijałka, *Opisy Wilna aż do połowy wieku XVII,* „Ateneum Wileńskie", r. 1, nr 3-4, Wilno 1923; J. Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie,* Poznań 1972 oraz Stanisława Litaka, *Kościół łaciński w Polsce około 1772 roku,* Lublin 1991.

[16] M. Baliński, T. Lipiński, *Starożytna Polska,* t. IV, Warszawa 1886; J.I. Kraszewski, *Wilno od jego początków do roku 1750,* t. I-IV, Wilno 1840. Przewodniki: A. H. Kirkor, *Przewodnik po Wilnie i jego okolicach*, Wilno 1889; J. Kłos, *Wilno. Przewodnik krajoznawczy*, Wilno 1937; G. Rąkowski, *Ilustrowany przewodnik po zabytkach kultury na Litwie*, Warszawa 1999.

wykorzystano herbarze, a także prace Józefa Wolffa o senatorach i dygnitarzach Wielkiego Księstwa Litewskiego i opracowanie H. Lulewicza i A. Rachuby.[17] W całości przejrzano serie wydawnicze „Studiów Teologicznych"[18], ABMK[19] oraz czasopisma: „Litwa i Ruś", częściowo „Ateneum Wileńskie".[20]

Poważną trudność w trakcie gromadzenia materiałów stanowiło jego rozproszenie i fragmentaryczność. W trakcie kwerend archiwalnych nie odnaleziono planów poszczególnych miejscowości. Wymaga to dalszych poszukiwań. Poważnym problemem było, i w niektórych przypadkach nadal pozostaje, dokładne ustalenie osób wymienianych w opisach parafii jako właścicieli danego majątku. Szczególnie dotyczy to dużych rodów, których członkowie pełnili urzędy dygnitarskie jak też i duchowne, przez co stawali się posiadaczami znacznych terenów, np. Tyszkiewiczowie, Łopacińscy, Giedrojciowie. Z przyczyn technicznych nie zamieszczono tu opisu parafii rudnickiej, która znajduje się wyłącznie w zbiorach kopii chreptowiczowskich w Litewskim Państwowym Archiwum Historycznym w Wilnie.

Niniejsza praca składa się z czterech części: przedmowy, wstępu rzeczowego, edytowanych tekstów źródłowych, indeksów oraz bibliografii wydawnictw. W celu uzyskania większej przejrzystości indeksy podzielono na osobowe i geograficzne.

*

Teksty opisów 17 parafii dekanatu wileńskiego przygotowano zgodnie z zasadami *Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, Wrocław 1953. Częściowej modernizacji uległa pisownia i ortografia, zachowując jednak właściwości stylu i języka, pozostawiono np. o zamiast ó. Ujednolicono pisownię formuł grzecznościowych jak np. JM, JXX, JW JP. W celu wyrażenia szacunku i zachowania właściwości XVIII – wiecznego języka pozostawiono duże litery w wyrazach typu: Pasterz – na określenie biskupa wileńskiego Ignacego Massalskiego, nazwach formacji zakonnych np. Dominikanie. Skróty nazw zostały rozwinięte kursywą w nawiasach prostokątnych np. wojewódz[*two*] wileń[*skie*], k[*siądz*], k[*iąże*]. W celu uzyskania większej przejrzystości źródła, wszystko co pochodzi od wydawcy zostało wyrażone kursywą, zaś sam tekst źródłowy antykwą. Interpunkcja została zmodernizowana. Początek każdej nowej karty

---

[17] J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1745*, Kraków 1885; *Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV-XVIII wieku,* oprac. H. Lulewicz i A. Rachuba, Kórnik 1994.
[18] Studia Teologiczne, 5-6, 1987-1988.
[19] ABMK, t. 1-57, Lublin 1959-1988.

odznaczono w nawiasach prostokątnych. Brak wyrazu lub miejsca nieczytelne zostały ujęte także w nawiasy prostokątne z kropkami w środku.

W zakresie nazewnictwa sieci osadniczej i wodnej zastosowano objaśnienia w przypisach rzeczowych. Nazwy miejscowe dające się utożsamić z dzisiejszymi przytoczone zostały w brzmieniu obecnym: w języku polskim na podstawie *Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*[21], MAPA 1915,mapy topograficznej w skali 1 : 100 000 z 1934 r. oraz mapy operacyjnej Wojskowego Instytutu Geograficznego w skali 1 : 300 000 z 1930 r. [22], w języku litewskim zaś, w nawiasach prostokątnych, na podstawie mapy Vilniaus apylinkės w skali 1 : 130 000[23] oraz encyklopedii *Kultūros paminklų enciklopedija*[24]. Zastosowane w źródle miary odległości w postaci mil: wielkiej, średniej i małej, przeliczono na kilometry według danych E. Stamma.[25].

[20] „Litwa i Ruś", t. I, z. 3, t. II, z. 1, 6, 10, 11, 12, t. III, z. 1, 3, t. IV, z. 1, 2, 3; „Ateneum Wileńskie", r. I, nr 1 (1923), 2 (1923), 3-4 (1923), r. II, nr 5-6 (1924), 7-8 (1924), r. III, (1925-26), r. IV, (1927), r. V, (1928), r. VI, (1929), r. VII, (1930), r. IX, (1934).

[21] *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich,* t. 1-15, Warszawa 1880-1902.

[22] Mapa topograficzna Wojskowego Instytutu Geograficznego 1 : 100 000, 1934 r., reedycja Warszawa 2001, arkusz Wilno i Nowa Wilejka; Mapa operacyjna Wojskowego Instytutu Geograficznego 1 : 300 000, 1930 r., reedycja Warszawa 2001 arkusz 37.

[23] Vilniaus apylinkės, 1 : 130 000, Vilnius 2000.

[24] *Kultūros paminklų enciklopedija,* rytų Lietuva I – II, Vilnius 1998; dalej KPE.

[25] Dane o długości mil wg E. Stamm, *Miary długości w dawnej Polsce,* „Wiadomości Służby Geograficznej" 1935, s. 374-376. Mila wielka-8,23 km, mila średnia-6,74 km, mila mała-5,7 km.

Wstęp rzeczowy.

Początki kształtowania się sieci kościołów rzymskokatolickich na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego[26] przypadają na lata panowania Władysława Jagiełły oraz Witolda jako wielkiego księcia litewskiego[27]. Począwszy od 17 II 1387 roku kiedy wraz z oficjalnym przyjęciem chrześcijaństwa zostało powołane biskupstwo wileńskie, a skończywszy na roku 1430, gdy zmarł wlk. ks. lit. Witold. W tych latach powstały pierwsze parafie na tym terenie. W 1387 r. Władysław Jagiełło założył i uposażył siedem kościołów parafialnych: „ (...) *in Vilkomaria, Miszhola, Nyemczani, Myedniky, Crewa, Obolcze et Hayna".*[28] W samym Wilnie wzniósł kościół p.w. śś. Stanisława i Władysława, który stał się siedzibą biskupstwa. Większość parafii była skupiona wokół Wilna, zarówno ze względów politycznych jak też i komunikacyjnych. Rządy Witolda przyniosły dalszy rozwój sieci parafialnej, z terenu, omawianego w niniejszej pracy, dekanatu wileńskiego[29], ufundowano kościoły m. in. w Kiernowie. W sumie w epoce Jagiełły i Witolda, czyli w latach 1387-1430 powstało 27 kościołów parafialnych. Kolejne lata przyniosły nowe fundacje. Między 1431 a 1538 rokiem, na terenie późniejszego dekanatu wileńskiego, powstało sześć kościołów: w Rudominie, na Antokolu, w Turgielach, Korkożyszkach, Rudnikach i Rukojniach. Wzmożeniu tempa rozwoju sieci parafialnej sprzyjało ustabilizowanie gospodarcze, długotrwały pokój, przerwany dopiero wojną z Moskwą w 1500 roku. Początkowo nowe kościoły powstawały w wyniku, przede wszystkim, fundacji hospodarskich. Wraz ze wzrostem wielkiej własności na Litwie i ukształtowaniem się warstwy możnych, stan ten uległ zmianie – zaczęły powstawać liczne kościoły zakładane przez właścicieli ziemskich, np. w Korkożyszkach.[30] Dość duże tempo fundacji nowych jednostek religijnych utrzymało się do poł. XVI wieku. Były to przede wszystkim nadania prywatne, np. w Rudnikach. Należy zwrócić uwagę na zjawisko rozprzestrzeniania się od poł. XVI wieku, „nowej religii" czyli reformacji, na ziemiach WKL. W przeciągu lat 60-tych i 70-tych XVI wieku likwidacji uległa znaczna część kościołów. Nowe światło na ten problem rzucił litewski historyk - A. Bumblauskas. W oparciu o rejestry podatkowe z 1553

---

[26] Dalej zwane WKL.
[27] Dalej zwany wlk. ks. lit.
[28] Wiłkomierz, Mejszagoła, Niemenczyn, Miedniki, Krewo, Obolce, Hajno. Cyt. za: KDKDW, t. I, z. 1, s. 10. Powołanie fundacji przez Jagiełłę w trzech ostatnich miejscowościach poddaje wątpliwości J. Ochmański, por.: *Biskupstwo ...*, s. 55-58.
[29] W jego skład w 1784 r. wchodziło 18 parafii, patrz przedmowa.
[30] Szerzej i dogłębniej przedstawił ten problem Henryk Łowmiański w pracy *Studia nas dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego,* Poznań 1983, s. 425-438.

i 1595 r. stwierdził, iż w poł. wieku XVI podatek płaciło 259 kościołów, podczas gdy w 1595 r. już tylko 119. Część z nich została czasowo przekształcona w zbory protestanckie, inne opustoszały wskutek braku funduszy. Bardzo ważnym problemem była kwestia kolatora. Wyrysowała się tendencja, iż w końcu XVI w. dobrze zachowały się jedynie te kościoły, których patronem był sam wielki książę oraz oderwani od reformacji magnaci.[31] Z danych statystycznych wynika, iż skutkom reformacji uległo wiele kościołów diecezji wileńskiej, bardzo trudno jest jednak wskazać konkretne parafie. Pewną wskazówką są zmieniające się wezwania poszczególnych świątyń. W okresie kontrreformacji najczęściej spotykanym wezwaniem było Wniebowzięcie NMP. Dogmat wniebowzięcia NMP uznawany jest jedynie w Kościele rzymskokatolickim, odrzucony zaś przez cerkiew prawosławną oraz protestantów. Stąd też wezwaniem tym obdarzano świątynie w miejscowościach będących przez pewien czas silnymi ośrodkami reformacji. Zwraca także uwagę fakt, iż w latach 1600-1647, na obszarze dekanatu wileńskiego, powstały cztery nowe kościoły: św. Stefana w Wilnie, w Ławaryszkach, w Duksztach oraz w Cudzieniszkach. Być może były one odpowiedzią na reformację oraz na rosnące potrzeby ludności.

Kolejny wiek przyniósł zniszczenia będące skutkiem wojny ze Szwecją i Moskwą. Na terenie dekanatu wileńskiego wg ks. Kurczewskiego, straty poniosły kościoły w: Ławaryszkach, Mejszagole, Rudnikach, Rukojniach i w Wilnie – św. Stefana. Między 1668 a 1700 rokiem zbudowano na nowo aż osiem świątyń: na Antokolu, w Glinciszkach, Ławaryszkach, Mejszagole, Rukojniach, Szumsku, Turgielach oraz w Wilnie - św. Stefana. Nowym kościołom niedługo dane było szerzyć naukę Chrystusa. W 1700 roku wybuch wojny północnej zebrał swoje żniwo. Pewne ustabilizowanie sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej nastąpiło po 1712 roku i trwało do rozbiorów Rzeczpospolitej Obojga Narodów. Kolejne stulecie pozostawiło swój ślad w sieci parafialnej poprzez przejście wojsk francuskich oraz dwa powstania narodowe. W połowie XIX wieku skasowaniu uległy zakony wileńskie, część kościołów parafialnych zamieniono na cerkwie prawosławne lub zniszczono.

---

[31] А. Бумблаускас, *Положение костелов в Великом Княжестве Литовском в период реформации (вторая половина XVI в),* [w:] Научные Труды Высших Учеъных Заведений Литовской ССР История, т. 31, 1990, с. 106-118.

Tabela 1. Wykaz fundacji kościołów parafialnych diecezji wileńskiej, dekanatu wileńskiego wg stanu z 1784 roku.

Kościół parafialny:	Data fundacji:	Fundator:	Altarie:	Kaplice:
antokolski[32] p.w. śś. Piotra i Pawła	1431-1492	Gasztołdowie		
	1492-1507	bp wil. Wojciech Tabor		
	1668 r.	woj. wil. Michał Kazimierz Pac		
cudzieniski p.w. św. Jakuba Apostoła	1629 r.	Aleksander Kolecki, dworzanin J.K.M.		Kaplica w Łoszy, ok. 1784 r.

[32] J. Kłos w *Przewodniku* wspomina, iż na miejscu późniejszego kościoła św. Piotra i Pawła, znajdowały się święte gaje, s. 34. Legenda głosi, że obecny kościół stoi w miejscu byłej świątyni pogańskiej bogini Miłdy. Por. L. Narkowicz, *Kościół św. Św. Piotra i Pawła w Wilnie,* Wilno 1999, s. 16. Wg źródeł historycznych pierwszy kościół miał powstać za czasów Gasztołdowskich. Nieremontowany popadł w ruinę. Odrestaurował go i zaopatrzył w fundusze bp W. Tabor. Po pożarze za czasów bp B. Wojny (1600-1615) został wzięty pod opiekę Kapituły Wil., która w 1609 r. wyznaczyła na proboszcza Korkonosa, który odbudował świątynię. W 1625 r. bp Wołłowicz osadził przy niej Kanoników Laterańskich. Parafia antokolska zaliczała się wówczas do najuboższych – por. J. Ochmański, *Biskupstwo*...s. 104. Swój rozkwit zawdzięcza kolejnemu fundatorowi- M.K. Pacowi, który w 1668 r. położył fundamenty pod nowy, murowany kościół. Por. J. Kurczewski, *Biskupstwo*..., s. 169-170.

	1647 r.	Dorota z ks. Giedrojciów Dowborowa		Kaplica z altarystą, należąca do Kiernowa
duksztański[33] p.w. św. Anny	1772 r.	Ks. Michał Frąckiewicz, rektor Pijarów	-	Dołączenie owej kaplicy w 1777 r. do kościoła parafialnego W 1783 r. wydano indult dla kaplicy w Kiemielach, Antoniego Romanowicza.[34]
	XVII w.	Pietkiewiczowie		
glinciski[35]	1700 r.	Stefan Staniewicz, łowczy woj. wil.	-	Istniała tu przez pewien czas kaplica byłej parafii Podbrzeź[36].
	1775 r.	Konstanty Ludwik Jeleński, podkom. Mozyrski		

[33] Kościół parafialny w Duksztach swe początki zawdzięcza Dorocie Dowborowej z Giedrojciów, która w 1647 r. ufundowała kaplicę z muru pruskiego z altarystą, należącą do Kiernowa, na pamiątkę po zmarłym przedwcześnie synie - Janie Piotrze Dowborze. Na jego utrzymanie zapisała swój majątek Ojrany. W 1772 r. została zbudowana nowa świątynia, przez rektora Pijarów w 1777 zaliczona do parafialnych, wraz ze dołączeniem owej altarii. Proboszczem duksztańskim był zwykle rektor Pijarów. Por. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 185; SGKP, t. II, s. 213.

[34] T. Szynkowski, *To wszystko Ojczyzna...*, s. 48.

[35] Zamiar wystawienia kościoła obok dworu w Glinciszkach wyraziła już Elżbieta żona Wojciecha Iwaszkowicza, por. KDKDW, t. I, z. 2, s. 425. Pierwszy udokumentowany kościół wg informacji wizyty generalnej z 1783 r., ufundowany został przez rodzinę Pietkiewiczów prawdopodobnie w XVII w. Opuszczony do ok. 1700 r., został wyremontowany przez S. Staniewicza. Nowy fundusz ustanowili Jeleńscy: Rafał, kasztelan nowogródzki i w 17775 r. Konstanty Ludwik, podkom. mozyrski. Por. BUWil., f. 57, B-53-294. Ludwik osadził tam księży Misjonarzy, por.: R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji...*, t. IV, s. 91-103.

[36] SGKP, t. II, s. 582.

	przed 1430 r.	Kolacja wielkoksiążęca Witolda[38]	-	
kiernowski[37] p.w. Wniebowzięcia NMP	1495 r.	Uposażony przez Annę Bohdanę Korejównę[39]	1495-fundacja altarii przez Annę B. Korejównę 1505-fundacja altarii p.w. św. Mikołaja, przez Mikołaja Maćkowicza[40]	-
	1512 r.	Odnowienie pierwotnej fundacji przez Zygmunta I	Jan Piotr Dowbor Muśnicki, dziedzic Muśnik funduje altarię.	Kaplica w Plikiszkach, Dominika Muśnickiego, podczaszego wil.[41]
	1522 r.	Książe Siemion Jamontowicz Podbereski	-	-
	1780 r.	Skarbek Ważyński		

[37] M. Baliński, *Starożytna Polska,* t. IV, s. 165-167.
[38] J. Ochmański, *Biskupstwo...,* s. 62.
[39] KDKDW, t. I, z. 2, s. 498-509.
[40] KDKDW, t. I, z. 3, s. 701-702.
[41] Ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...,* s. 487.

korkożyski p.w. śś. Piotra i Pawła (i św. Mikołaja)[42]	Koniec XV w.[43]	Jakub Niemirowicz	1	-
	1502 r.	Wznowienie fundacji przez Jadwigę Jakubównę Niemirowiczównę, dziedziczkę Korkożyszek[44]		
	1782 r.	Odbudowany staraniem ówczesnego proboszcza – ks. J. Legowicza.		
ławaryski p.w. św. J. Chrzciciela	1642 r.	Fundacja Stefana Paca, podkanclerza WKL i Anny z Rudominów Pacowej, potwierdzona przywilejem króla Władysława IV.[45]	-	Kaplica w Mickunach zbudowana w 1733 r. przez ks. kanonika Kapituły Wileńskiej – Józefa Puzynę.
	po 1661 r. ale przed 1676 r.[46]	Ks. prałat T. Girski		
	1750 r.[47]	Bp wil. M. Zienkowicz		

[42] Pierwotne wezwanie. W XVIII w. używa się już tylko wezwania śś. Piotra i Pawła. Por. BUWil, f. 4, A-2733.

[43] J. Ochmański zalicza ją do fundacji prywatnych, powstałych przed 1487 r. Por. J. Ochmański, *Biskupstwo...*, s. 66. Zaś kronika parafialna z 1849 r. wskazuje na nadanie Witolda lub Aleksandra. Por. BUWil., f. 4, A-2733.

[44] KDKDW, t. I, z. 3, s. 628-639. Jadwiga J. Niemirowiczówna wznawia dokonaną przez ojca (sic!) lecz później podupadłą fundację kościoła parafialnego w Korkożyszkach, uposaża jego plebana placem na plebanię, folwarkiem nad rz. Żejmianą oraz poddanymi.

[45] Wg ks. Kurczewskiego była to pierwotnie kolacja królewska. Por. ks. J. Kurczewski, *Stan kościołów...*, [w:] Litwa i Ruś, t. III, z. 1, s. 58. Jednak kronika 1849 r. i M. Baliński podają, iż królewski był tylko przywilej potwierdzający ufundowanie świątyni przez Paców. Por. BUWil., f. 4, A-2754; M. Baliński, *Starożytna Polska*, t. IV, s. 178.

[46] Z opisów stanu kościołów po najściu moskiewskim wiadomo, iż świątynia ławaryska uległa spaleniu. Wizytacja w 1676 r. informuje o istnieniu drewnianego kościoła wystawionego przez ś.p. prałata, kantora wileńskiego Tomasza Girskiego. Por. ks. J. Kurczewski, *Stan kościołów...*, [w:] Litwa i Ruś, t. III, z. 1, s. 58 i t. IV, z. 2, s. 45.

[47] Kronika kościoła z 1849 roku podaje rok 1750, zaś Słownik Geograficzny 1760. Przyjmuję datę podaną w kronice za bardziej wiarygodną. Por. BUWil., f. 4, A-2754; SGKP, t. V, s. 610.

mejszagolski p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Trójcy	1387 r.	Pierwotna fundacja króla Władysława Jagiełły.[48]	1. Altaria ufundowana przez Stanisława i Szymona Bohdanowiczów p.w. św. Trójcy w 1495r.[49]; 2. Altaria „Radziwiłłowska"[50]	Kaplice katolickie: - w Korwi (1783)[51] - przy folwarku szlacheckim Izabelin.[52]
	Ok. 1484 r.	nieznany[53]		
	1589 r.	Król Zygmunt III odbudowuje kościół po pożarze[54].		
	1680 r.	Odbudowanie kościoła po najeździe moskiewskim przez Jezuitów.[55]		
	1760 r.	Odbudowany przez proboszcza ks. Bejnarta[56]		

[48] Król W. Jagiełło zakłada i uposaża 7 kościołów parafialnych w diec. wil., m.in. w Mejszagole. Por. KDKDW, t. I, z. 1, s. 10.

[49] W 1495 r. Aleksander, wielki książę litewski zatwierdza fundacje ołtarza św. Trójcy w Mejszagole, por.: KDKDW, t. I, z. 3, s. 713. Altarię tą wspomogli licznymi funduszami także: Elżbieta Michałówna Kondratowiczowa z siostrą Katarzyną Michałówną, Zofia Mikołajówna, Katarzyna Narkowna, Bartko Staniewicz, Bartosz Juszkiewicz, Stanisław Macewicz, Bartłomiej Staniewicz, por.: KDKDW, t. I, z. 3.

[50] Zbudowana przez Marcina Radziwiłła Wołczkowicza, nosiła wezwanie Niepokalanego Poczęcia NMP. Była to budowla murowana i przybudowana do kościoła. Datki na jej budowę wpływały od 1498 r., jednak ukończona została dopiero w 1517 r. Por.: KDKDW, t. I, z. 3, s. 720, 767.

[51] Filia kościoła mejszagolskiego. Por. T. Szynkowski, *To wszystko Ojczyzna...*, s. 48.

[52] SGKP, t. III, s. 328.

[53] Ks. J. Kurczewski podaje, iż w 1484 r. świątynia mejszagolska miała być uposażona przez Jacka Wiesztorowicza. Potwierdza to T. Szynkowski, który podaje, że wg testamentu J. Wiesztorowicza z Podbrzezia, spisanego 31 X 1484 r. wynika, iż zapisał on 14 kop groszy praskich na budowę kościoła w Mejszagole. Por. ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 184; T. Szynkowski, *To wszystko Ojczyzna...*, s. 31.

[54] Por. *Wileńszczyzna, Nowogródczyzna i Białostocczyzna za Zygmunta III*, oprac. B. Zwolski, Wilno 1936, 36.

[55] Jezuici zostali osadzeni w Mejszagole w 1579 r. Aktem królewskim zostały im nadane dwie altarie: Radziwiłłowska i Bogdanowiczowska. Ten sam rok widoczny jest na spiżowej tablicy, przedstawiającej chrzest Jezusa, istniejącej do dziś w kościele mejszagolskim. Por.: T. Szynkowski, *To wszystko Ojczyzna...*, s. 40-41. W 1668 roku odbudowali oni tamtejszą świątynię, spaloną przez Moskali w poł. XVII w. Por: ks. J. Kurczewski, *Stan kościołów...*, [w:] Litwa i Ruś, t. I, z. 3, s. 164.

[56] BUWil., f. 4, A-2767.

niemenczyński p.w. Wniebowzięcia NMP (św. Michała Archanioła)[57]	1387 r.	Fundusz króla Władysława Jagiełły.[58]	-	- Od k. XVI do XVIII w. istniała drewniana kaplica przydworska w Sużanach. - Kaplica XVIII – wieczna, przy dworze w Bezdanach.
	1669-1680 r.	Ks. Cherubin Jańkiewicz, kanonik smoleński, proboszcz niemenczyński.[59]		
	1712 – 1727 r.	Ks. Aleksander Horajn, kanonik wil., pleban niemenczyński.[60]		
powiewiórski[61] p.w. św. Kazimierza	1750 r.	Benedykt Soroka	-	-
	1769 r.	Leon Soroka		

[57] Pierwotna fundacja nosiła wezwanie Wniebowzięcia NMP. Dopiero w 1848 r., nowo budowany kościół ustanowiono pod wezwaniem św. Michała Archanioła. Por.: BUWil., f. 4, A-2793.

[58] Kościół w Niemenczynie wraz z sąsiednim w Mejszagole należy do pierwszych fundacji w WKL. Por.: KDKDW, t. I, Z. 1, S. 10.

[59] Ks. Kurczewski nie notuje strat kościoła niemenczyńskiego po najściu Moskali. Por.: ks. J. Kurczewski, *Stan kościołów...*, [w:] Litwa i Ruś, t. III, z. 3, s. 209. Podobnież ks. Lipnicki w *Akcie konsekracji kościoła niemenczyńskiego* stwierdza, iż „kościół jagielloński" przetrwał do czasów Jana Sobieskiego. Jednak w latach 1669-1680 proboszcz niemenczyński, ks. Cherubin Jańkiewicz (Kurczewski podaje nazwisko Stankiewicz) nakładem własnym buduje nowy kościół. Istniał on do czasów wojny północnej. Spłonął między 1702 i 1706 r. Por.: BANL, f. 9, d. 469.

[60] Po ustaniu wojny północnej, kanonik A. Horajn, pleban niemenczyński (1689-1727) odbudował zgorzałą świątynię. Dotrwała ona do 1842 r. kiedy podzieliła los poprzedniego kościoła. Kamień węgielny pod nowy, murowany kościół położono w 1848 r. Por.: BANL, f. 9, d. 469.

[61] Wśród dokumentów powstałych do k. XVIII, brak jakichkolwiek wzmianek o kościele w Powiewiórce. Tylko litewska encyklopedia wymienia Benedykta Sorokę jako fundatora pierwszej świątyni. Natomiast już w 1769 r. Leon Soroka rekonstruuje ową świątynię. W 1847 Innocenty Dzielakowski zbudował przy kościele szpital. Por.: *KPE,* t. I, s. 342-345.

rudnicki p.w. św. Trójcy	Przed 1511 r.	Kolacja królewska w dobrach wielkoksiążęcych.[62]	-	-
	1611 r.	Zygmunt III[63]		
	1744 r.[64]	nieznany		

[62] J. Ochmański przypisuje powstanie kościoła w Rudnikach fundacji królewskiej: Aleksandra Jagiellończyka lub Zygmunta I. Por. J. Ochmański, *Biskupstwo...*, s. 68.

[63] Znaleziony w czasie kwerend archiwalnych, rejestr dokumentów kościoła rudnickiego, zaczyna się od r. 1578. Wymienia on także, iż w 1611 r. król Zygmunt III ufundował i uposażył świątynię w Rudnikach. Król nadał m.in. Zienkowszczyznę należącą do tej pory do p. Żuka oraz 10 włók, które *„dzierżał Sulmon Rubai, tłumacz języka tureckiego i tatarskiego"*. Por.: BUWil., f. 57, B-53-1296.

[64] Po najściu moskiewskim kościół nie został odbudowany. Ks. J. Kurczewski podaje, iż w czasie wizytacji tej parafii w 1674 r., msze odbywały się w drewnianej szopie. Por.: ks. J. Kurczewski, *Stan kościołów...*, [w:] Litwa i Ruś, t. I, z. 3, s. 166. Zaś z rejestru dokumentów wynika, iż stan taki utrzymał się aż do 1741 r. (sic!), kiedy grunty kościoła rudnickiego zostały „zarekwirowane" przez plebana świętostefańskiego, Antoniego Leśniewskiego. Od tej pory proboszcz św. Stefana był jednocześnie plebanem rudnickim, który rezydował w Wilnie. Dokumenty świadczą o bardzo ubogim stanie parafii. W 1744 r. funkcję tą piastował ks. Stefan Turczynowicz, który zawarł umowę z Jerzym Konarskim, stolnikiem mozyrskim o „postąpienie" na rezydencję plebańską pustego domu w Rudnikach.

rudomiński p.w. św. Ducha i Wniebowzięcia NMP (śś. Piotra i Pawła).[65]	1431-1500 r.[66]	Fundacja wielkoksiążęca.	-	Kaplice w : - Porudominie vel Halin (filia rudomińska); - Korzyści Wlk.; - Polepiu; - Popiszkach; - Jarmoliszkach; - Szwajcarach.
	1528 r.	Przywilej króla Zygmunta I.[67]		
	1592 r.	Marianna i Grzegorz Massalscy.[68]		
	1730 r.	Ks. Józef Maszewski, pleban świętojański i rudomiński[69]		

[65] Wg ks. Kurczewskiego kościół rudomiński nosił wezwaniem św. Ducha i Wniebowzięcia NMP. Por.: ks. J Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 184; *Wileńszczyzna, Nowogródczyzna....*, s. 37. Natomiast kronika kościoła z 1849 r. podaje informację o wezwaniu śś. Piotra i Pawła (od 1592 r. do 1849 r.), por.: BUWil., f. 4, A-2848.
[66] J. Ochmański datuje powstanie kościoła rudomińskiego na lata 1431-1500. Por. J. Ochmański, *Biskupstwo...*,s. 65.
[67] Wizyta generalna kościoła rudomińskiego z 1783 r. informuje, iż nie wiadomo, od którego króla polskiego lub księcia litewskiego pochodzi jego pierwotna fundacja. Jednak pierwszy, aprobowany fundusz wynika z przywileju Zygmunta I z 1528r., mocą którego kościół rudomiński został przyłączony i afiliowany do św. Jana w Wilnie. Por.: BUWil., f. 57, B53-990.
[68] Ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 184. W czasie najścia moskiewskiego nie zniszczony, ale wymagał reperacji wskutek nieobecności proboszcza. Zastanawia informacja, wydana ok. r. 1674 o kolacji dziedziców Snorulskich i istnieniu murowanego kościoła(wcześniejsze i późniejsze były drewniane). Por.: ks. J. Kurczewski, *Stan kościołów...*, [w:] Litwa i Ruś, t. III, z. 1, s. 57.
[69] BUWil., f. 57, B53-990.

rukoński p.w. św. Jana Chrzciciela.	1538 r.[70]	Fundacja biskupa wil., księcia Holszańskiego Pawła Algimunta.	-	Kaplice w : - Kijanach[71]; - Kienie.
	Ok. 1673 r.[72]	Nieznany.		
	1815-1820 r.	Ks. Michał Dłuski.[73]		
szumski p.w. św. Michała Archanioła	1696 r.	Fundacja Michała Rafała z Dzierzgowa Szumskiegoi Halszki ze Stachowskich Szumskiej.[74]	-	Kaplica w Miednikach.
	1767 r.	Dominikanie[75]		

[70] S. Olczak przyjął, iż parafia rukońska powstała między 1501 a 1553 r., por.: S. Olczak, *Rozwój sieci parafialnej...*, [w:] Studia Teologiczne nr 5-6, 1987-1988, s. 108-110. J. Ochmański datuje powstanie kościoła w Rukojniach konkretnie na rok 1538 i zalicza go do fundacji któregoś z biskupów wileńskich, por.: J. Ochmański, *Biskupstwo...*, s. 71. Zdecydowanie dalej posunął się kapucyn – Wacław z Sulgostowa, który sprowadził powstanie fundacji do ok. 1400r., por.: *O cudownych obrazach w Polsce...*, s. 574. Ze źródeł archiwalnych wiadomo, iż od 1435 r. wieś Rukojny stanowiła uposażenie archidiakona katedralnego, por.: KDKDW, t. I, z. 1, s. 156-158, t. I, z. 2, s. 427-429. Nie ma w tym czasie wzmianki o istnieniu kościoła. W 1538 r. archidiakon wil. Józef Jasiński wybudował w Rukojniach drewniany kościół, który opatrzył funduszem bp. wil. W 1628 r. bp Wołłowicz sprzedał cały fundusz kościoła zakonowi Bazylianów w Wilnie. Ziemię dla kościoła nadal dopiero w 1824 r. ks. Paweł Brzostowski. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s.144-145.

[71] Od 1392 r. znane są nadania własności ziemskiej w okolicach rzeki Kieny, klasztorowi Franciszkanów na Piaskach w Wilnie. Prawdopodobnie w początkach XV w. wybudowali oni w Kijanach drewnianą kaplicę, która służyła przez prawie sto lat za kościół parafialny, do momentu powstania świątyni w Rukojniach. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 144.

[72] Pewne jest istnienie świątyni przed najazdem moskiewskim w 1655 gdyż podczas wizytacji bpa M. Słupskiego zanotowano nowo zbudowany kościół w Rukojniach, por.: W.F. Wilczewski, *Wizytacja diecezji wileńskiej przeprowadzona przez biskupa Mikołaja Słupskiego. Czas trwania i zasięg,* [w:] ABMK nr 72, 1999, s. 483.

[73] Przejście wojska francuskich przez Rukojnie pozostawiło kościół w ruinie. Odbudował go własnym kosztem archidiakon wil. Michał Dłuski. Por.: M. Gajewski, s. 146-147.

[74] Michał Rafał z Dzierzgowa Szumski, podwojewoda i podstoli wil. z żoną Halszką ze Stachowskich ufundowali drewniany kościół w 1696 r. i sprowadzili księży Dominikanów, por.: BUWil., f. 4, A-2942. Klasztor powstał w latach 1715-1717, por.: BUWil., f. 4, A-419.

[75] Sprowadzeni przez fundatorów Szumskich Dominikanie, w 1767 r. zbudowali nowy, murowany kościół. Por.: BUWil., f. 4, A-2942. Oni tez nabyli od Wojdziewiczowej, cudowny obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, ozdobiony srebrnymi szatami i pozłacanymi koronami. Por.: *O cudownych obrazach...*, s. 653.

turgielski p.w. św. Narodzenia PM i śś. Jakuba i Jerzego; (Wniebowzięcia NMP).[76]	1500 r.	Wacław i Aleksander Mongirdowicze.[77]	-	Kaplice: - w Turgielach, na cmentarzu; - w Pawłowie[78].
	1699 r.	Bp wil. Konstanty Brzostowski[79].		
	1835 r.	Józef Kobyliński[80]		

[76] Wg dokumentów funduszowych, pierwsze dwa kościoły (z 1500r. i z 1699r.) posiadały wezwanie Narodzenia PM i śś. Jakuba i Jerzego. Por.: KDKW, t. I, z. 2, s. 553; BUWil., f. 57, B-53-1130. Kronika z 1849 r. oraz ks. Kurczewski podają wezwanie Wniebowzięcia NMP, por.: BUWil., f. 4, A-2911; ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 185.

[77] Bracia Mongierdowicz: Aleksander i Wacław w 1500 r. ufundowali i uposażyli kościół w Mereczu Mongirdowskim (późniejszych Turgielach), por.: KDKW, t. I, z. 2, s. 553-554. Do funduszu przyłączył się także Wiktor Gabriałowicz i Joanna Adamowa. Por.: BUWil., f. 57, B53-1130.

[78] BUWil., f. 4, A-2911. Parafia turgielska obejmowała kilka kaplic, a do 1808 r. kościółek filialny w Taboryszkach. Oprócz dwóch drewnianych kaplic rzymskokatolickich: na cmentarzu parafialnym i w majątku Pawłów, istniały również dwie kapliczki unickie: w Kamionce i w majątku dziedzicznym Merecz. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 109.

[79] BUWil., f. 57, B53-1130. Poprzedni kościół był prawdopodobnie zniszczony w czasie najścia moskiewskiego. Należy jednak podkreślić, iż od k. XVI w. zbierała swoje żniwo reformacja-w przypadku Turgiel kościół był opuszczony. Zdarzały się wówczas przypadki wywożenia plebanów z parafii przez zwolenników reformacji. Nie wiadomo czy taki stan rzeczy nie dotyczył Turgiel i nie utrzymał się do poł. XVII w. Por.: А. Бумблаускас, *Положение костелов...*,s. 106-119. Z roku 1649 pochodzi bowiem wzmianka o najeździe na Turgiele p. Kolendy. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 105.

[80] Sumę 20 000 złp zapisał na wymurowanie świątyni jeszcze ks. Paweł Brzostowski w 1789r. Dopiero jednak gdy stary, drewniany kościół uległ zniszczeniu, uzyskano pozwolenie na budowę nowego. W 1835 r. ks. prałat Kazimierz Dmochowski poświęcił p.w. Wniebowzięcia NMP kamień węgielny. Nową świątynię zbudowano z legowanej przez ks. Brzostowskiego sumy oraz składek parafian-przede wszystkim Józefa Kobylińskiego, dziedzica Pawłowa. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 108-109.

wileński p.w. św. Stefana	Ok. 1600 r.	Ks. Szymon Wysocki, jezuita.[81]	Altaria przy kościele śś. Józefa i Nikodema.[82]	Kaplice w: - Ponarach; - Białej Wace[83].
	Ok. 1673 r.	nieznany[84]		
wileński-Zarzeczny p.w. św. Bartłomieja	Ok. 1644 r.[85]	nieznany	-	-
	1824 r.[86]	nieznany		
zameczkowy	1782 r. (1784r.)	Bp wil. I. Massalski[87]	-	-

[81] Kościół św. Stefana zbudowany został przez Jezuitę ks. Wysockiego, z pomocą bpa Eustachego Wołłowicza. Działał przy nim szpital dla chorych oraz bractwo św. Łazarza. Por.: I.J. Kraszewski, *Wilno...*, t. I, s. 449.

[82] Bp Zienkowicz ufundował przy kościele śś. Józefa i Nikodema altarię, którą przyłączono potem do parafii św. Stefana. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 170.

[83] Kaplica w Ponarach, p.w. Ukrzyżowania Chrystusa, została założona w XVIII w. przez kapitułę, na terenie parafii świętostefańskiej. Za bpa Massalskiego wprowadzono stałe nabożeństwo w niedziele i święta, odprawiane przez karmelitę z kościoła Wszystkich Świętych. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 525. Kaplica w Białej Wace została zbudowana *„proboszczowi św. Stefana dla wygody ludu"*. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 494.

[84] Wiadomo, iż po najściach nieprzyjacielskich poł. XVII w. kościół był zniszczony. W lub po 1673 r. został odbudowany wraz z drewnianym szpitalem. Por.: I.J. Kraszewski, *Wilno...*, t. I, s. 449. Od 1741r. pleban świętostefański był jednocześnie proboszczem rudnickim. Niewiadomym jest do kiedy trwał taki stan rzeczy. Z opisów parafii wynika, iż w 1784 r. obie parafie posiadały już różnych plebanów. Zwraca uwagę kolejny fakt-przyłączenia do św. Stefana w 1784 r., z powodu braku funduszy parafii zarzecznej.

[85] Rok 1644 jako data powstania kościoła św. Bartłomieja podany został w *Przewodniku historycznym* Kirkora, s. 180. W czasie kwerend archiwalnych nie odnaleziono żadnych wzmianek mówiących o fundacji tej świątyni. Wg ustaleń S. Litaka istniała ona już w 1772 r. Wymienia ją także synod bpa Zienkowicza w 1744 r. W 1784r. wg ks. J. Kurczewskiego, parafia zarzeczna została przyłączona do św. Stefana. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 170.

[86] J. Kłos w *Przewodniku turystyczno-krajoznawczym*, s. 250 odnotowuje kościół św. Bartłomieja pod datą powstania 1824 r. Nie jest to prawdą gdyż świątynia ta powstala dużo wcześniej. Zaś w 1824 r. została obudowana jako murowana (prawdopodobnie zniszczono ja podczas najścia Francuzów jak wiele innych kościołów).

[87] Drewniany kościół został wzniesiony przez bpa Massalskiego w 1782 r. W 1784 r., w opisie parafii zaliczono go do parafialnych. Należały do niego okoliczne dwory, wsie oraz przedmieścia: Sołtaniszki i Zakret. Zwraca uwagę fakt, iż większość majątków wchodzących w skład parafii zameczkowej, należała do bpa Massalskiego. Wizyta z 1820 r. już nie notuje kościoła zameczkowego, który prawdopodobnie uległ zniszczeniu podczas najścia Francuzów. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 185.

*

Kościoły parafialne w diecezji wileńskiej jeszcze w połowie XVI w. przypisane były do pięciu „kluczy": trockiego, mojszagolskiego, antokolskiego, miednickiego i rudomińskiego. Prawdopodobnie były to ówczesne jednostki administracji kościelnej, odpowiadające późniejszym dekanatom. W początkach XVII w. diecezja wileńska została podzielona na pięć „części", na których czele stali „decani rurales".[88] Dekanaty istniały więc od XVI wieku. Pierwszy opis kościołów w diecezji wileńskiej, jeszcze bez podziału na dekanaty, sporządził prałat Jan Albinus w 1522 r.[89] Spośród świątyń wchodzących w drugiej połowie XVIII w. w skład dekanatu wileńskiego, spis Jana Albinusa wymienił tylko Mejszagołę, Kiernowo oraz Niemenczyn. Nie był to spis kompletny. Z dokumentów fundacyjnych wiadomo bowiem, iż w tym czasie istniały jeszcze świątynie w Korkożyszkach, Rudnikach i Turgielach. W następnych stuleciach, przynależność danych parafii do dekanatu wileńskiego ulegała częstym zmianom. Rejestr kościołów według synodu biskupa Michała Zienkowicza z 1744 r. podał następujący skład dekanatu wileńskiego - w mieście Wilnie jako kościoły parafialne wymieniono: św. Jana, św. Piotra, św. Stefana, św. Trynitarzy, św. Nikodema, św. Marii Magdaleny oraz na Zarzeczu – św. Augustianów (św. Bartłomieja). Do kościołów nieparafialnych zaliczono: katedralny, św. Ducha, kaplicę pijarów, kościół św. Ignacego, św. Katarzyny, Franciszkański na Piaskach, św. Mikołaja, Wszystkich Świętych, panien Bosaczek, Bosaków, św. Kazimierza, Augustiański, św. Michała, Bernardyński, kaplicę Rochitów, Bonifratrów, św. Jakuba, św. Jerzego, św. Rafała, Misjonarski, Wizytkowski i Trynitarski. W skład dekanatu wileńskiego wchodziły również kościoły unickie: Bazyliański, Piacioński, św. Mikołaja, Zmartwychwstania oraz Spasa. Natomiast poza miastem Wilnem, rejestr wymienił: Niemenczyn, Korkożyszki, Ławaryszki, Rykonie, Miedniki, Szumsk, Cudzieniszki, Turgiele, Rudomino, Rudniki, Kiernów, Podbrzezie, Mejszagołę, Werki oraz kaplice w: Porudominie, Korzyści, Szyłanach, Mickunach, Sużanach, Glinciszkach, Duksztach, Onżadowie, Wołkorabiszkach i Orjanach.[90] W 1784 r., wg opisów parafii, w skład dekanatu wileńskiego wchodziło 18 kościołów parafialnych, w tym trzy z samego miasta Wilna. Podobnie jak podział dekanalny, równie często zmieniała się siedziba dekanalna. W

---

[88] Szerzej ten problem opisał Jerzy Ochmański w *Biskupstwie wileńskim w średniowieczu...*, s. 72.

[89] Kościoły spisane zostały w księdze *Liber privilegiorum fundationis et dotationis ecclesiarum dioecesis vilnen. Mandato venerabilis domini Joannis Albini decretorum doctoris, canonici vilnen., visitatoris, per Reverendissimum in Christo petrem dominium Paulum Dei gratia episcopum Luceorien. Et archidiaconum vilnen., deputati, per me Stanislaum Comorowski clericum dioecesis vilnen. Sacra apostolica autoritate notarium publicum de anno Domini 1522 regestratus et conscriptus.* Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 23-24.

wielu przypadkach funkcje siedziby dekanalnej przejmowała rezydencja dziekana, która nie zawsze była usytuowana w danym dekanacie. W 1783 r. dziekanem dekanatu wileńskiego był ks. kanonik inflancki Adam Borowski, rezydujący w Ejszyszkach w dekanacie raduńskim.[91] W 1790 r. nominację na dziekana dostał ks. Marcin Erazm Steckiewicz, proboszcz niemenczyński. Tym samym siedziba dekanalna przeniosła się do Niemenczyna.

Opisy parafii z 1784 roku stanowią doskonałe źródło poglądowe na kwestię poziomu kleru oraz społeczeństwa diecezji wileńskiej. W większości przypadków ankiety sporządzono w bardzo dokładny i skrupulatny sposób. Plebani lub wikariusze wykazali się znajomością topografii terenu oraz własności ziemskiej. Spośród 18 parafii dekanatu wileńskiego, niezwykle szczegółowy opis sporządzili plebani parafii: cudzieniskiej, duksztańskiej, ławaryskiej, mejszagolskiej, niemenczyńskiej i rudomińskiej. Obowiązek ten zaniedbano w przypadku parafii zarzecznej, prawdopodobnie ankietę wypełniono w kancelarii, tuż przed jej zdaniem. W większości przypadków opis jednej parafii sporządzały dwie, a niekiedy nawet trzy osoby. Najczęściej zajmowali się tym wikariusze, zaś sam proboszcz składał jedynie podpis pod gotową ankietą. Wynikało to z faktu posiadania przez jednego proboszcza kilku prebend i związanych z tym, jego częstych nieobecności w danej parafii. Problem kumulacji beneficjów i zaniedbywania przez plebanów obowiązku rezydencji i niewywiązywania się z powinności duszpasterskich w parafii, pojawił się już w pierwszych wiekach po przyjęciu chrztu przez Jagiełłę. Jednak w końcu XVII i w XVIII wieku szczególnie nabrzmiał. Liczne postanowienia synodów próbowały zahamować ową działalność. Końcowym aktem było pozwolenie na posiadanie większej liczby beneficjów, po spełnieniu odpowiednich wymogów prawnych. Biskup Ignacy Massalski wielokrotnie przypominał o konieczności zatrudnienia w pozostającej bez proboszcza parafii, wikariusza bądź komendarza.[92] Wiązało się to z dodatkowymi kosztami bowiem pleban zobowiązany był do zapewnienia utrzymania wikariusza. Spośród 17 oryginalnych opisów parafii tylko 5 było sporządzonych bezpośrednio przez proboszcza.[93] W pozostałych jedynie podpis i ewentualne poprawki należały do plebana zaś właściwy tekst został sporządzony przez pomocnika.

---

[90] Ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo ...*, s. 178-180.
[91] Ks. T. Kasabula, *Ignacy Massalski...*, s. 179-180.
[92] Ks. T. Kasabuła, *Ignacy massalski...*, s. 197-200.
[93] Parafie: duksztańska, ławaryska, rudomińska, rukońska oraz świętostefańska.

Tabela 2. Proboszczowie i ich pomocnicy w parafiach dekanatu wileńskiego. Stan z 1784 roku.

Parafia:	Proboszcz:	Wikariusz / komendarz:
antokolska	ks. N.R. Sobieszczański, kanonik laterański	+
cudzieniska	ks. Tadeusz Pawlikowski, koadiutor Kancelarii Wileńskiej	ks. Eliasz Szumski, zakon Bernardynów wileńskich
duksztańska	ks. Tadeusz Goryszewski, scholar-Pijar	-
glinciska	ks. Bernard Zubowicz	+
kiernowska	ks. Antoni Klimiński	+
korkożyska	ks. Józef Legowicz	+
ławaryska	ks. Bernard Kulwiec, kanonik inflancki	-
mejszagolska	ks. Paweł Antoni Okulicz – Czaszkiewicz,[94] poddziekan wil.	+
niemenczyńska	ks. Adam Naruszewicz, bp koadiutor smoleński[95]	ks. Marcin Erazm Steckiewicz, kanonik smoleński
powiewiórska	ks. Adam Szotkowski	+
rudnicka	-	-
rudomińska	-	ks. Michał Puljanowski, komendarz
rukońska	ks. Pius Skurkowski	-
stefańska	ks. Wawrzyniec Długoszewski	-
szumska	Ks. Norbert [...] lektor, przeor	+
turgielska	-	-
zameczkowa	ks. Adam Szukszta	+
zarzeczna	-	+

Kościół parafialny był wówczas niezwykle ważnym elementem, wpływającym na życie mieszkańców tych ziem. Od zamożności danej parafii oraz poziomu wykształcenia kleru zależało niejednokrotnie wykształcenie i stopień świadomości narodowej społeczeństwa. Na terenie dekanatu wileńskiego sprzyjała temu gęsta sieć parafialna., pozostająca w rękach nie tylko kleru diecezjalnego ale także zakonników. Szczególnie

---

[94] Ks. P. A. Okulicz – Czaszkiewicz sprawował urząd proboszcza mejszagolskiego od 1770 r., przez ok. 13 lat. Oprócz tego był również poddziekanem wileńskim. Por.: T. Szynkowski, *To wszystko Ojczyzna*.... s. 21-23.

[95] Ks. Adam Naruszewicz, bp koadjutor smoleński, 24 III 1781 r. został mianowany pisarzem. Z funkcji tej zrezygnował w V 1788 r. Od XI 1788 r. biskup smoleński. Por.: J. Wolff, *Senatorowie...*, s. 282.

wiek XVIII był okresem bujnego rozkwitu życia zakonnego oraz powstawania nowych placówek. Zakonnicy bardzo często podejmowali się duszpasterstwa parafialnego, obejmowali kierowanie poszczególnymi parafiami oraz zatrudniali się w roli wikariuszy bądź komendarzy parafialnych.[96] Spośród 18 parafii wchodzących w 1784 roku w skład dekanatu wileńskiego, na czele 4 stali zakonnicy. Dotyczyło to parafii: antokolskiej, duksztańskiej, glinciskiej oraz rukońskiej. Natomiast w Cudzieniszkach, ks. Eliasz Szumski z zakonu św. Bernardynów zastępował w obowiązkach proboszcza – ks. Tadeusza Pawlikowskiego. Ponad to na terenie dekanatu wileńskiego poszczególne zakony posiadały lub dzierżawiły sieci majątków (dwory, folwarki, wsie), z których czerpały dochody. Duża część własności ziemskiej przypadła sprowadzonemu do Wilna, przez bpa Waleriana Protasewicza, zakonowi Jezuitów. Jezuici jako doskonali kaznodzieje zostali uposażeni przez Kapitułę Wileńską w plac z zabudowaniami w Zakrecie, ustąpiono im także kolację kościoła św. Stefana. W XVIII wieku, w swej działalności edukacyjnej Jezuici „zyskali" współpracowników w postaci Pijarów. Była to jednak bardzo konfliktowa koegzystencja. Do kasaty w 1773 roku, Jezuici rozporządzali dużą częścią majątków ziemskich na terenie dekanatu wileńskiego, m. in. na terenie parafii rudomińskiej, turgielskiej, cudzieniskiej.[97] Po 1773 roku ziemie te przeszły pod zarząd Komisji Edukacji Narodowej. Kolejnym, bardzo licznym zakonem w terenie byli Dominikanie, osadzeni w 1696 roku przy kościele parafialnym w Szumsku.[98] Od 1700 roku rezydowali także w Glinciszkach, z funduszu Stefana Staniewicza, łowczego województwa wileńskiego. W 1774 roku, po nabyciu tych dóbr przez Rafała Jeleńskiego, kasztelana nowogródzkiego, zrzekli się funduszu staniewiczowskiego.[99] Fundusze zakonne zmieniały się dość często, zawsze jednak w obrębie określonych kościołów parafialnych. W samym Wilnie, spośród parafii wchodzących w 1784 roku w skład dekanatu wileńskiego, był to kościół śś. Piotra i Pawła na Antokolu, przy którym od 1625 roku istniał zakon Kanoników Regularnych Laterańskich.[100] Na terenie dekanatu wileńskiego były to: Dukszty, Glinciszki i Szumsk. Przy kościele parafialnym w Duksztach osadzeni byli Pijarzy, którzy w 1772 roku zbudowali tam murowany kościół.[101] Glinciszki, jak już zostało wspomniane wyżej, początkowo „gościły" zakon Dominikanów, następnie w 1775

---

[96] Ks. T. Kasabuła, *Ignacy Massalski...*, s. 356-381.
[97] BUWil., f. 4, A-2848.
[98] Dominikanie zostali osadzeni w Szumsku przez Michała Rafała z Dzierzgowa Szumskiego i jego żonę Halszkę ze Stachowskich, por.: BUWil., f. 4, A-419.
[99] BUWil., f. 57, B53-294, k. 1.
[100] L. Narkowicz, *Kościół św. św. Piotra* ..., s. 17-18.
[101] SGKP, t. II, s. 213.

roku osiedli w nich Kanonicy Regularni od Pokuty, uposażeni przez Konstantego Ludwika Jeleńskiego, podkomorzego mozyrskiego, dziedzica Glinciszek. Zmiana nastąpiła w 1810 roku, kiedy w miejsce Kanoników, z funduszu Ludwika Jeleńskiego osiedlili się Misjonarze. Zakon ten istniał do 1832 roku kiedy został skasowany.[102]

Struktura własności / dzierżawy zakonnej w obrębie dekanatu wileńskiego. Stan z 1784 roku.

- **Bazylianie wileńscy** :

- **parafia turgielska** : Anczarowszczyzna (wieś), Klamkowszczyzna, Łajbniszki, Makuciszki, Pogiry, Ruchowszczyzna (wieś), Stara Wieś, Wojekiszki;
- **parafia rukońska** : Borskowszczyzna (wieś), Czersuniszki, Koniukiszki, Kule, Sawiczuny, Świrany (dwór), Trybiły (wieś).

- **Benedyktynki** :

- **parafia rudomińska** : Halina (dwór i wioska), Jedlina (karczma), Kowale, Porudomina (wieś i drewniany kościółek filialny), Prudziszcze, Wowczuny (zaścianek), Zygmonciszki (zaścianek).

- **Bernardyni** :

- **parafia rudomińska** : Podrudomina (folwark).

- **Bernardynki** :

- **parafia rukońska** : Kiena (folwark i wieś), Kosina, Połubeczki, Staceniszki, Zepańce.

- **Dominikanie :**

- **parafia cudzieniska** : Biryndziszki.
- **parafia glinciska** : Jakubance, Kotnota (trzecia część), Liczuny, Markunce, Pomusie, Smielinie, Wilkiszki (karczma), Żamajtele (część).
- **parafia kiernowska** : Dyrżany.
- **parafia ławaryska** : Jazow.
- **parafia rudomińska** : Dukiele, Okołty alias Polepie (folwark), Ożurejście, Żyrbutany.

---

[102] Ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 255, 262.

- **Dominikanie szumscy** :

- **parafia szumska** : Kosina (wieś i folwark), Kosinka (wieś), Leoniszki, Patoki, Szule, Szumsk.

- **Franciszkanie** :

- **parafia niemenczyńska** : Minkiele,
- **parafia rudomińska** : Jarmoliszki, Łazowa (zaścianek), Mikuciszki, Zaściuny.
- **p. rukońska** : Kijany (folwark i wieś), Mikuciszki, Saduniszki.

- **Karmelici :**

- **parafia turgielska** : Juszki, Kierańce, Opczukowczyzna (folwark), Podstawki.
- **parafia rudomińska** : Macieiszki, Popiszki, Sokolszczyzna (zaścianek), Zielona Karczma.
- **parafia rukońska** : Karmalicka Wieś.

- **Misjonarze** :

- **parafia glinciska** : Warniszki;
- **parafia korkożyska** : Bawirsze (zaścianek i karczma), Korkożyszki (folwark);
- **parafia niemenczyńska** : Borunele, Kabele, Krugutiszki, Kunka Jęczminiska, Podziuny, Poiunele, Pumuszki, Sinoidiszki, Sobolewskie.
- **parafia stefańska** : Burbiszki.

- **P.P. Miłosierne** :

- **parafia stefańska** : Jaczany, Narowy.
- **parafia zameczkowa** : Białuny (wieś i dwór).

- **Pijarzy** :

- **parafia antokolska** : Snipiszki (częściowo).

- **parafia duksztańska** : Adamiszki (wieś), Bujwidy (wieś), Dukszty (folwark), Gienie (wieś), Kaczergiszki, Lewidany (wieś), Muluny (wieś), Purwy (zaścianek), Szauliszki (wieś), Trzeciakiszki (wieś), Wielebniszki.

Prowadzenie placówek parafialnych przez zakoników, odbywanie misji w terenie sprzyjało rozwojowi świadomości i wykształcenia miejscowej ludności. Przede wszystkim biskup wileński Ignacy Massalski przyczynił się w znacznym stopniu do rozwoju społecznego i kulturalnego ziem wchodzących w skład diecezji wileńskiej. Dotyczyło to szczególnie szkolnictwa parafialnego. Biskup dążył do umożliwienia dostępu do oświaty licznej szlachcie zaściankowej. Należy podkreślić fakt istnienia wówczas dużych odległości pomiędzy poszczególnymi ośrodkami edukacji, przez co dostęp do wykształcenia był bardzo ograniczony. Powstanie więc całej sieci szkół parafialnych wychodziło naprzeciw oczekiwaniom miejscowej ludności. Szkoły powstawały przy większości kościołów parafialnych. W Wilnie taka placówka istniała przy kościele św. Stefana od roku 1796 i była prowadzona przez PP. Mariawitki oraz od 1797 roku przy kościele św. Piotra i Pawła. Na terenie dekanatu wileńskiego, szkoły takie istniały przy 14 z 18 parafii, w: Mejszagole, Niemenczynie, Korkożyszkach, Ławaryszkach, Rukojniach, Cudzieniszkach, Turgielach, Rudominie, Szumsku, Kiernowie, Glinciszkach, Duksztach i Powiewórce. Większość z nich powstała w latach 80 – tych i 90 – tych XVIII wieku.

Niemałą rolę w życiu dekanatu i diecezji wileńskiej odegrały także liczne bractwa religijne, działające przy kościołach parafialnych i będące przejawem zaangażowania wiernych w sprawy parafii. Ich celem było propagowanie kultu Matki Najświętszej, wybranych świętych, a także działalność charytatywna w stosunku do chorych i ubogich. Przy kościele w Mejszagole, bractwo p.w. Niepokalanego Poczęcia Panny Marii istniało od 1545 roku.[103] Miało ono wszechstronny charakter, skupiało zarówno szlachtę, mieszczan jak i chłopów. Bractwo różańcowe było również przy kościele rudomińskim, cudzieniskim (bractwo św. Szkaplerza). Przy kościele ławaryskim działało bractwo św. Józefa.[104] Tradycyjna religijność wiernych parafii dekanatu wileńskiego miała swoje odzwierciedlenie także w organizacji i uczestnictwie licznych „festów" i odpustów. Najczęściej związane one były z wezwaniem danego kościoła, ale nie brakowało też innych okazji do świętowania parafian. Związki między ludźmi i Kościołem, jakie się wytworzyły w ciągu wieków istnienia religii rzymskokatolickiej w Wielkim Księstwie

---

[103] T. Szynkowski, *To wszystko Ojczyzna...*, s. 36-40.
[104] M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 99.

Litewskim, mają swe odzwierciedlenie także w czasach obecnych. Tradycja wspólnego świętowania wszystkich parafian trwa do dziś, czego najlepszym przykładem są coroczne odpusty w dniu 15 sierpnia w Turgielach.

*

„Przeżywając wędrówkę po ulicach i zaułkach Wilna jako pielgrzymkę przez stulecia minione, zbliżymy się do przeszłości wielkiej i jasnej, by z niej czerpać naukę i otuchę na przyszłość, od naszych wysiłków zależną; na tem bowiem polega nieprzeparty czar, jaki przeszłość na nas wywiera".[105] Ziemie wchodzące w skład dekanatu wileńskiego obarczone są ogromnym bagażem różnokulturowej, zadziwiającej i zachwycającej historii. Pogańskie początki można dostrzec zarówno w samym Wilnie, jak też w terenie. Okolice Wilna usłane są bowiem całymi ciągami prastarych grodzisk. Najwięcej występuje ich w Kiernowie, dawnej stolicy Wielkiego Księstwa Litewskiego, ale spotyka się je również w okolicach Turgiel, Dukszt, Bredeliszek, Elnokumpia, Mejszagoły, Niemenczyna.[106] Mają one także swe odzwierciedlenie w nazwach miejscowych, np. Pilakolnie, Antokol, oznaczających warowne wzgórza. Nazwy poszczególnych miejscowości wskazują także inne profesje, którymi parała się ludność, np. Hamernia oznaczała miejsce wytopu metali, Cegielnia wskazywała na wyrób budulca, Magazyn, Puszkarnia związane były z arsenałem wileńskim zaś Smolnica, Pieczuki i Budy z przemysłem leśnym. Bardzo często nazwy miejscowe odzwierciedlały sytuację prawną danej wsi, folwarku lub dworu. Spotyka się więc Sapieżyszki, Szumsk, Sorokpole, które swe nazwy wzięły od właścicieli – Sapiehów, Szumskich, Soroków. Nowosiółki, Słobody, Służyszki wskazywałyby na rodzaj zasiedlenia i przyznanych wolności zaś Dziekaniszki, Sołtaniszki, Wielebniszki na urząd dawnego właściciela. Nazwy miejscowe odbijały również sytuację wyznaniową i etniczną, bardzo często występowały np. Tataryszki, Tatarka, Tatarańce, których geneza sięga osadnictwa tatarskiego, a także Popowszczyzna na określenie mieszkańców obrządku wschodniego.

Teren dekanatu wileńskiego pod względem topograficznym jest bardzo zróżnicowany. Z pobytem lodowca na tym obszarze związane są liczne jeziora, np. w parafii korkożyskiej, glinciskiej, kiernowskiej. Olbrzymie kompleksy leśne charakteryzują obszary należące do parafii duksztańskiej, w granicach której znajduje się największa na Litwie dąbrowa. „Przepastne krainy puszcz litewskich" okalają także kościoły w

---

[105] Cyt. za J. Kłos, *Wilno...*, s. 6.
[106] *KPE*, t. I – II, passim.

Niemenczynie i Ławaryszkach. Miejscowa ludność zajmowała się m.in. garbowaniem i farbowaniem skór baranich (Mielki, Muluny, Barany, Czerwonka), przetwórstwem produktów leśnych (Grzybiany) oraz rud ziemnych (Rudowsie). Rozwój przetwórstwa i handlu oraz przepływ kulturowy i religijny umożliwiała dobrze utrzymana sieć komunikacyjna: lądowa i wodna. Przez obszar dekanatu wileńskiego przebiegały główne trakty, wiodące z Korony Polskiej do Wielkiego Księstwa Litewskiego, łączące główne ośrodki administracyjne i kulturalne: Warszawa, Grodno, Wilno, Połock, Moskwa, a także Kijów. Były to Trakt Połocki, Czarny Trakt, gościńce: brasławski, oszmiański, ryski i inne. Komunikacja oparta była także na spławnej sieci rzecznej. Na terenie dekanatu wileńskiego ludność korzystała przede wszystkim z: Wilii, Wilenki, Mereczy, Żejmiany, Dukszty, Kieny, Niemenczy, Waki oraz Niemieży. Rzeki nie tylko umożliwiały rozwój handlu, przepływ kulturalny ale były również głównym czynnikiem osadzania się wzdłuż ich biegu ludności. Charakterystyczna sytuacja osadnicza zaistniała wzdłuż rzeki Waki. Było to jedno z głównych miejsc w okolicach Wilna gdzie osiedlili się Tatarzy.

Wielkie Księstwo Litewskie było państwem wielokulturowym i wieloetnicznym, w którym obok siebie żyła ludność różnych konfesji. W opisach parafii dekanatu wileńskiego zarysowała się niezwykle ciekawa sytuacja: podkreślono istnienie Tatarów, natomiast nie ma żadnej wzmianki o Żydach. W bardzo znikomy sposób potraktowano też cerkiew prawosławną i grekokatolicką. Wynikało to z faktu, iż generalnie tylko Wilno jako stołeczne i największe miasto dekanatu wileńskiego posiadało świątynie tych wszystkich konfesji. W terenie zaś zamieszkiwała przede wszystkim ludność rzymskokatolicka. Granica religii prawosławnej nie sięgała do obszaru dekanatu wileńskiego. Świadczą o tym także dane z raportów o stanie dekanatów diecezji wileńskiej z lat 1781-1791.[107] Na terenie dekanatu wileńskiego obok rzymskichkatolików (38 169 osób), najwięcej było Żydów zamieszkujących miasteczka i wsie parafialne (2 323 osoby). Parafie: wileńską-św. Piotra, cudzieniską, duksztańską, kiernowską, rudomińską, zameczkową i rukońską zamieszkiwali również unici (w sumie 171 osób). Muzułmanie osiedli w trzech parafiach dekanatu wileńskiego: św. Stefana w Wilnie, zameczkowej oraz rudomińskiej (w sumie 169 osób). Wśród tych konfesji, prawosławni mieszkający głównie na terenie parafii mejszagolskiej liczyli w 1791 roku 55 osób.

*

Obraz dekanatu wileńskiego jaki wyrysował się z opisów parafii z 1784 roku pozwala na lepsze zrozumienie dziejów zarówno Kościoła katolickiego na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego, jak również historii społeczeństwa, gospodarki i kultury tych ziem. Wielowiekowe istnienie Kościoła, niezależne od wojen, czasów niepokoju, od nowych prądów religijnych, spowodowało, iż polska kultura i tradycja narodowa trwa do dziś. Niekiedy jej kultywowanie jest bardziej gorące i świadome niż na terenie obecnej Polski. Wydaje się adekwatne powiedzenie, iż Polacy na Wileńszczyźnie są bardziej polscy niż ci, żyjący współcześnie w Rzeczypospolitej. Jest to wynikiem niewątpliwie długoletniej tradycji i krzewienia kultury w Wielkim Księstwie Litewskim, świadczy też o wysokim poziomie wykształcenia i świadomości całej rzeszy ludzi, począwszy od najwyższego szczebla-władzy królewskiej, poprzez biskupów, rody magnackie, a skończywszy na proboszczach i wikariuszach. Wiek XVIII był czasem najbardziej znamiennym, bowiem wobec z jednej strony upadku państwowości wskutek rozbiorów, z drugiej zaś wzmożonej działalności reformatorskiej, wykształciły się ostatecznie formy świadomości narodowej. Środowisko kulturowe jakie dzisiaj spotykamy na tych terenach jest kontynuacją dawnej tradycji. Zaś opisy z 1784 roku dają doskonałą okazję do bliższego poznania owego procesu.[108]

---

[107] Tabelę z danymi przedstwail ks. T. Kasabuła w swej pracy o biskupie Ignacym Massalskim, s. 469.

[108] Przekonała się o tym autorka niniejszej pracy podczas objazdu po parafiach dawnego dekanatu wileńskiego w 2001 roku. Zarówno w Mejszagole, w gościnie u ks. prałata Józefa Obrębskiego, jak również w Turgielach podczas odpustu 15 sierpnia, widać wciąż obecną tradycję, niezatartą świadomość historyczną ukształtowaną jeszcze w XVIII w.

Wykaz stosowanych skrótów:

- ABMK – „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”
- BANL Wilno – Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie
- Bp/ Bpa – biskup/a
- BUWil. – Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego
- CAHL – Centralne Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie
- JM – jego / mość
- JMP – jego / mość pan
- JO [Radziwiłł] – jaśnie oświecony
- JP- jejmość pan / jaśnie pani
- JW – jaśnie wielmożny
- JW JP – jaśnie wielmożny jaśnie pan / pani
- J X [*Kanonicy*] – jego miłość księża
- KDKDW – *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej*, wyd. J. Fijałek, W. Semkowicz, t. I, Kraków 1948.
- KPE – *Kultūros paminklų enciklopedija*, t. I-II, Vilnius 1998.
- lit. – litewski (l. poj.)
- litt.- litewskie (l. mn)
- ML – Metryka Litewska w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie
- *Opisanie* ROVPB – *Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publicznoj biblioteki,* t.I-V, Vilna 1895-1906.
- P. O. X. [*Sapiechy*]
- pręt litewski
- PSB – „Polski Słownik Biograficzny”, t. 1-38, Warszawa-Kraków-Wrocław 1935-1997.
- SGKP – *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 1-15, Warszawa 1880-1902.
- św.- święty
- XX. - księża
- woj. – województwo
- wileń. – wileńskie
- WJP [*Ważyńska*] – wielmożna jaśnie pani / pan

- WKL – Wielkie Księstwo Litewskie
- wlk. ks. lit. – wielki książe litewski
- wł. – włóka
- woj. – wojewoda / wdy [*wileńskiego*] - wojewody

Opisy parafii dekanatu wileńskiego z 1784 roku.

[opis parafii antokolskiej, nr 624, k. 354-357]

Parafia antokolska

[354]

1 mo

Kościół parafialny antokolski na przedmieściu położony, na wschód letni nachylony trochę ku północy, tysiąc dwieście kroków od Wilna oddalony. Wioski i wszystkie miejsca w okolicy do tego parafialnego kościoła należące w jednym województwie i w jednym że dekanacie zamykają się, które porządkiem podług alfabetu opisujemy.

Antokol[109] przedmieście zaczynające się od wschodu zimowego i ciągnie się ponad Wilią na północ, trochę nachylając się ku zachodowi letniemu. W tym Antokolu zamykają się różne jurydyki, jako to: jurydyka JO K[*sięcia*] Pasterza[110], P. O. K[*sięcia*] Sapiehy na północ, jurydyka klasztoru antokolskiego na zachód letni nachylona końcem jednym ku zachodowi zimowemu, jurydyka Kapituły Wileńskiej na zachód zimowy. Wszystkie te jurydyki są bliskie kościoła parafialnego.

Austragier czyli austerya z cegielnią JO K[*sięcia*] Pasterza na północ, nachylona trochę ku zachodowi letniemu, pół mili dobre od kościoła.

Antowile[111] folwark JP Tyzenhauza, na wschód zimowy 1,5 mili.

Antowile karczma tegoż, między wschodem zimowym i letnim 2 mili.

Baniszki WM bpa Łopacińskiego[112], tamże mila wielka jedna.

Dolony JP Chliwieńskiego starosty rękaciskiego, na południe zimowe 1,5 mili dobre.

Dworczany[113] wieś JWM bpa Łopacińskiego, na wschód zimowy trzy ćwierci mili.

Dobrowole JP kapitana Michałowskiego, na wschód letni mila jedna dobra i dwór tamże, tegoż.

Grygayce[114] wieś JP Chliwieńskiego, na południe zimowe 1,5 mili dobre.

---

[109] Ante kalnis

[110] Biskup wileński Ignacy Massalski (1762-1794). Biskupstwo otrzymał po śmierci bpa Zienkowicza. Zasłynął jako bardzo dobry administrator i reformator Kościoła w WKL. Szerzej na jego temat traktuje ks. T. Kasabuła w książce *Ignacy Massalski, biskup wileński*, Lublin 1998. W opisach parafii dekanatu wileńskiego nazywany zazwyczaj Księciem Pasterzem.

[111] [Antavilis].

[112] Józef Leon Łopaciński, sufragan żmudzki, od 1776 r. biskup trypolitański. Zmarł w 1803 r. jako kustosz. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 97.

[113] [Dvarčionys].

Gietwadziszki karczma JO K[*sięcia*] Pasterza, na wschód letni mila jedna dobra.

Generaliszki tegoż, tamże mila jedna mierna.

Gaylony[115] JWM bpa Łopacińskiego, na wschód zimowy 1,5 mili dobre.

Gaugi[116] tegoż, między wschodem zimowym i południem zimowym, mila jedna wielka.

Gory[117] tegoż, na wschód letni 1,5 mili dobre.

Jałowka[118] karczma tegoż, na południe zimowe 1,5 mili.

Jałowka karczma JP Tyzenhauza tamże, tyleż.

Kojerany[119] dwór JWM bpa Łopacińskiego, na wschód zimowy mila jedna.

Kuczkuryszki[120] JP Chliwieńskiego, na południe zimowe mila jedna mierna.

[354v] Lewoniszki Magistratu Wileńskiego, na południe zimowe pół mili.

Lyżyszki JWM bpa Łopacińskiego, na wschód zimowy 1,5 mili.

Łoźniki dwór i wieś trochę ode dworu odległa na kroków może 600, JP Wołodki, nachylone ku południowi zimowemu mil 2.

Maćkańce wieś JP Chliwieńskiego, na wschód zimowy mil 2 dobre.

Niemczykalis JO K[*sięcia*] Pasterza, na wschód letni 1,5 mili.

Pieczuki[121] tegoż, tamże, tyleż.

Puszkarnia JP Żaborowskiego, kapitana, na południe zimowe pół mili.

Popielany Kapituły Wileńskiej, na zachód zimowy mil 2.

Papiernia JWM bpa Łopacińskiego, na wschód letni mil 2.

Paluliszki tegoż, na wschód zimowy 1,5 mili.

---

[114] Ob. Grygajcie [Grigaičiai].
[115] Ob. Gajlony [Gailiūnai].
[116] Ob. Gałgi [Galgiai].
[117] Ob. Góry [Kalnai] nad rzeką Dworczanką.
[118] Jałówka
[119] Ob. Kojrany [Kairėnai]. Majątek przeważnie leśny, z kaplicą należącą do parafii antoliskiej. Najdawniejsze akta Kojran sięgają XVI w., przechowywane były w archiwum rodu Łopacińskich. Znalazł się tam m.in. przywilej Zygmunta I z 4 IX 1545 r., nadający trzy służby do Kojran Jermole. W 1586 r. dekretem Stefana Batorego, rozsądzono spór między Jermołą a Kiszkami, przysądzając K. tym ostatnim. W 1596 r. M. Kiszka sprzedał K. Janowi Isajkowskiemu. Nastepnie dobra te przyznano rodzinie Szretterów, od których w 1692 r. odkupił je Kazimierz Sapieha. W poł. XVIII w. nabył je Mikołaj Łopaciński, instygator WKL, późniejszy wojewoda brzeski. W rękach rodu Łopacińskich dobra te pozostawały do 1870 r. kiedy nabył je hr. Józef Tyszkiewicz. W skład majatku, oprócz dworu wchodziły młyny na rz. Warzówce, wyrabiające słynną mąkę kojrańską. Istniała także jedna z najstarszych na Litwie, fabryka papieru (inwentarz fabryki z 1728 r.). Papier z niej miał znaki wodne wyobrażające, jako znamię fabryki kotwicę i serce, w którym był napis „Koi rany". Z czasem papiernia i młyny zostały zastąpione przez hr. Tyszkiewicza fabryka gwoździ. Kojrany miały też znaczenie rekreacyjne, z uwagi na niezwykle atrakcyjne położenie. Por.: SGKP, t. IV, s. 249-250.
[120] Wieś nad rz. Wilejką. W jej obrębie była Papiernia i Puszkarnia, w 1880 r. wymieniane jako własność Pusłowskiego. Leżały one tuż obok Gościńca Połockiego. Puszkarnia należała niegdyś do dóbr artylerii wileńskiej, jej nazwa wskazuje na istnienie tam działolejni czyli wytwórni dzial. Por.: A. H. Kirkor, *Przewodnik...*, s. 265.
[121] [Pečiukai].

Popaje[122] wieś JP Chliwieńskiego, na wschód zimowy mila mierna.

Pilmile[123] WM bpa Łopacińskiego, na wschód letni mila mała jedna.

Rybaki Magistratu Wileńskiego, na zachód letni 600 kroków.

Równepole karczma, na prawej tegoż, na lewej zaś stronie Popowszczyzna zowiące się schizmatyków, na południe zimowe ćwierć mili[124].

Równepole JO K[*sięcia*] Pasterza, na północ letnie trzy ćwierci mili.

Rękaciszki[125] dwór JP Chliwieńskiego, na południe zimowe 2 mile mierne.

Rękaciszki karczma i wieś tegoż, tamże 1,5 mili mierne.

Rewaryszki JO K[*sięcia*] Pasterza, na północ letnie mila jedna wielka.

Snipiszki przedmieście częścią do JO Radziwiłła, częścią do Magistratu Wileńskiego, częścią do JM XX. Pijarów należące leżą między zachodem letnim i zimowym ćwierć mili dobre, obie zdążając na zielony most.

Siemieniszki Rzeczy Pospolitey, na zachód letni kroków przez Wilię będzie 400.

Sady JP Chliwieńskiego, na południe zimowe mila jedna dobra.

Sadele tegoż, na wschód zimowy 1,5 mili wielkie.

Tataryszki tegoż, na południe zimowe 2 mili.

Tartak wieś JO K[*sięcia*] Pasterza, na północ mila jedna dobra.

Wierzby dwór i wieś JP Tyzenhauza, na południe zimowe mil 2 mierne.

Wieluciany JP Chliwieńskiego, tamże mil 3 mierne.

Wierszubka[126] JO K[*sięcia*] Pasterza, na północ ćwierć mili.

[355] Widziniszki[127] JWM bpa Łopacińskiego, na wschód letni mil dobrych 2.

Warzowka tegoż, tamże, tyleż.

Zwierzble[128] JP Chliwieńskiego, na południe zimowe 1,5 mili.

---

[122] [Pupojai].

[123] Ob. Pilmiele [Pylimėliai].

[124] Popowszczyzną nazywane było przedmieście zarzeczne z uwagi na fakt zamieszkiwania tam księży obrządku wschodniego. Równepole stanowiło zaś małą wioseczkę, w której istniał wiejski cmentarzyk. Por.: A. H. Kirkor, *Przewodnik...*, s. 273.

[125] [Rokantiškes]. W XII w. przodek książąt Holszańskich miał tu zbudować zamek na górze. Niegdys dzierżawa królewska, następnie starostwo niegrodowe rakanciskie. W 1633 r. było we władaniu Stefana Paca, który ceduje swej żonie Mariannie z Rudominów. Dnia 15 lipca 1642 r. hojnie ugaszcza króla Władysława. W 1642 r. Marianna Pacowa, podkanclerzyna, ustepuje owe starostwo swemu synowi Mikołajowi Pacowi. Od 1766 r. posiadal je Zyberg. Por. *Słownik Geograficzny...*, t. VII, s. 315.

[126] Kirkor podaje, iż na Przedmieściu Antokol, za miejscem zwanym Pośpieszką były ruiny starożytnego wielkiego pałacu książąt litewskich, zwanego Wierszupą. Obok płynie rzeczka o tej samej nazwie. Warto podkreslić, iż słowo Wierszupis w jęz. Litewskim oznacza zwierzyniec. Jest to więc dawny teren zwierzyńca, który Zygmunt August powiększył dodając znaczny obszar lasów i łąk z dóbr biskupstwa wileńskiego, Werek. W zamian dał biskupowi Walerianowi i jego następcom wioskę Oszkińce. W czasach późniejszych stanowila dobra przeznaczone na utrzymanie arsenału i artylerii WKL. Por.: A.H. Kirkor, *Przewodnik...*, s. 271.

Zwodziszki karczma JWM bpa Łopacińskiego, na wschód letni mila jedna dobra.

2 do

Od tegoż kościoła parafialnego antokolskiego kościoły sąsiednie w okolicy są następujące.

Zameczek kościół parafialny w dobrach JO K[*sięcia*] Pasterza, w tymże województwie i dekanacie wileńskim, między zachodem letnim i zimowym mila jedna dobra.

Kalwarya kościół parafialny JM XX. Dominikanów w dobrach tegoż, na północ mila jedna mierna.

Niemenczyn kościół parafialny w dobrach Ciwoństwa Wileńskiego, na wschód letni mil 3.

Ławaryszki kościół parafialny w dobrach JP Chliwieńskiego, na południe zimowe mil 3 dobre.

Na Zarzeczu przedmieściu kościół parafialny JM XX. de panitencia Kanoników Regularnych, nachylony na południe zimowe ćwierć mili małe.

3 tio

Od kościoła tego parafialnego antokolskiego nie masz żadnego miasta, prócz jednego Niemenczyna.

4 to

Droga do Niemenczyna idzie przez Antokol około kościoła parafialnego gościńcem brasławskim, kamienistym, piaszczystym miejscami także górzystym, a miejscami równiną, więcej jest krzaków różnych, lasu niżeli otwartego pola. Drogę tę można letnią porą odprawić za godzin 3, zimową zaś porą za godzin 2, lecz to jednak podług różnej jazdy.

5 to

Jezioro pod Antowilem[129], skąd też ma i nazwisko swoje, jest błotniste, w lesie szerokie na kroków 200, długie na 300, od kościoła parafialnego odległe na milę, ku wschodowi zachodniemu.

---

[127] Wieś parafialna nad rz. Cesarką, o pół mili od niej – Widziniszki Murowane vel Biały Dwór, należące do Misjonarzy wileńskich. Por.: M. Baliński, *Starożytna Polska,* t. IV, s. 169.
[128] Ob. Żwirble.
[129] [Antavilio ežeras].

Jezioro Topiele nazwane, JM bpa Łopacińskiego i JP Chliwieńskiego po części, na wschód zimowy, szerokie na ćwierć mili, długie więcej niż na milę, o mil 2 od kościoła parafialnego.

Bagna błotniste o półtorej mili od kościoła ciągnące się wszerz i wzdłuż na pół mili na wschód zimowy, JP Chliwieńskiego.

[355v] Staw w Rękaciszkach JP Chliwieńskiego, poczyna się z bliskich krynic nazywających się [...] na południe 1,5 mili.

Staw Łoźnicki JP Wołodki, który poczyna się z bagnów wieluciańskich wyżej wyrażonych.

Staw drugi Łoźnicki tegoż, niżej zaczyna się ruczajkiem od pierwszego, obydwa te stawy są od kościoła na mil 2 ku południowi zimowemu.

Staw JP Tyzenhauza, do którego idzie woda z Ławaryszki parafii rzeczką małą, nazywającą się Kaysterka na zachodzie zimowym mil 2 od kościoła parafialnego.

Staw na Wierszubce JW K[*sięcia*] Pasterza poczynający się z bliskiej krynicy i blisko zaraz wpada w Wilię, na północ letnie ćwierć mili od kościoła para[*fialnego*].

Bród w Zwodzikach JWM bpa Łopacińskiego, długi na kroków 100, szkodliwy bardzo osobliwie na wiosnę, mila od kościoła na wschód letni.

Mosty. Od kościoła parafialnego antokolskiego do Wilna na zachód zimowy są trzy.1-wszy na fosie kilka kroków od kościoła kilku mający panów. Drugi dalej trochę także na fosie, trzeci do 1000 kroków na Wilence, który graniczy parafię antokolską od Wilna.

Mosty na Wilence gościńcem połockim jadąc są dwa, na południe letnie. 1-wszy o pół mili od kościoła parafialnego, drugi o kilka kroków od pierwszego. Trzeci dalej o 1,5 mili w prawą z gościńca ku dworowi rękaciszkiemu zachawszy, także na Wilence, te wszystkie są dosyć wygodne.

Most tymże gościńcem wprost jadąc jest wierzbański na ruczajku ze źródeł, spod gór wypływacych uczynionym, 2 mile od kościoła parafialnego, także na południe letnie.

Most drugi wierzbański na Wilence o 2 dobre mili od kościoła ku zachodowi trochę zimowemu nachylony.

Przewóz pod Werkami JO K[*sięcia*] Pasterza na Wilii, na północ mila dobra.

Kępa tamże, tegoż, trochę tylko ku wschodowi oddalona.

[356] Rzeka spławna Wilia, która idzie od wschodu letniego ku zachodowi letniemu w parafii antokolski i w tym miejscu nie bardzo kręta lecz kamienista, ma po obydwu stronach tak pola jako i krzaki różne, znajdują się i góry. Końcem nieco jednym w parafii

antokolskiej ku północy dzieli parafie kalwaryjską od antokolskiej, drugim ku zachodowi idąc nie dzieli. Owszem po obydwu stronach jest parafia antokolska, dalej jednak ku północy nachylając się ma jedną tylko stroną parafią antokolską, a drugą miasta Wilna.

Rzeka Wilenka zbytecznie jest kręta, w parafii antokolskiej wchodzi od zachodu zimowego i zaś wpada na zachodzie zimowym w Wilię, gdzie dzieli parafie antokolską od Wilna, gdzie więcej lasem, krzakami i pomiędzy górami niż otwartym polem, jest też bardzo miejscami kamienista, które dla bystroki swojej zarywa. Wedle tej jest wiele wiosek do różnych panów już wyżej wyrażonych należących, parafii antokolskiej lub i z drugiej strony są i parafii ławaryskiej i Św. Nikodema, którego kościół parafialny jest na przedmieściu względem Wilna na zachód.

Rzeka Warzowka poczyna się z Jeziora Topielskiego, wyżej już opisanego, wpada w Wilię na północ o 1,5 mili od kościoła, jest bardzo kręta, przez lasy i krzaki różne, także i pagórki wijąca się, miejscami kamienista.

6 to

W parafii antokolskiej więcej jest gór, lasów, wąwozów i krzaków nieużytecznych a niżeli pola, której to na górach i między górami mieści się. Szczególnie jednak opisując od samego kościoła parafialnego zaczyna się lasek sosnowy, na wschód letni, należący do kościoła parafialnego, który łączy się na południe z lasem rękaciszkiem JP Chliwieńskiego, na wschód z lasem WM bpa Łopacińskiego i JO K[*sięcia*] Sapiehy, na północ z lasem JO K[*sięcia*] Pasterza, wszystkiego tego lasu w okolicy więcej być może niż mil 2. Drzewa w nim do budowli bardzo mało, prócz lasu rękaciskiego na południe, gdzie może się znaleźć zdatne. Że te lasy nie mają swoich nazwisk, prócz od własnych panów, przeto się tu nie [...].

[356v] 7 mo

Młynów znajdujących się tyle, ile i stawów wyżej wyrażonych, prócz jednak dwóch, z których jeden jest na rzece Warzowce WM bpa Łopacińskiego, drugi zaczęty na tejże JO K[*sięcia*] Pasterza. Trzecia papiernia WM bpa Łopacińskiego, czwarty tartak przy samym wpadaniu w Wilię tej rzeczki JO K[*sięcia*] Pasterza. Innych machyń lub też co podobnego nie masz.

8 mo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne podług miary i mil tak się opisują:

1mo Droga malacka razem z traktem do Malat, do których mil 12. Tą drogą za milę do Ławaryszek idzie się, gdzie i granica parafii antokolskiej.

2do Droga do Generaliszek razem z gościńcem brasławskim i ryskim. Te dwie drogi od kościoła parafialnego idą na wschód letni, są miejscem polem, miejscem lasem, jest także dosyć korzenno na nich.

3tio Droga do Warzowki wioski razem i trakt do miasteczka Świętnik, do którego 7 mil, miejscem lasem a polami obfitszemi i pasiekami, na wschód letni przez ruczaj wychodzący z oka Jeziora Topielskiego, potym dalej przez mostek od pustu Warzowki rzeki. Z tego gościńca samego w prawą jest dróżka wedle dworu WM bpa Łopacińskiego do [...] gdzie się kończy parafia antokolska. W polu na zachód zimowy mija się wioska Gaylony, Lyżyszki i Paluliszki, którem już wyżej opisał podług alfabetu.

[357] 4to Droga od kościoła parafialnego do Wierzb przez las przechodząc,- wychodzi na gościniec bystrzycki, z tegoż na krzyż wychodzi na gościniec połocki, tym wprost idzie aż do Wierzb, za któremi niedaleko granica parafii antokolskiej gdzie jest karczma wierzbska, na południe letnie mil dobre dwie.

5to Droga insza do tegoż samego miejsca, na południe zimowe, wychodzi na tenże sam gościniec połocki.

6to Droga do Maćkańców i innych tam bliskich wiosek idzie także przez lasy i wąwozów kilka, znajduje się wąskich bardzo miejscami, wychodzi na gościniec bystrzycki, tym idzie aż do wspomnionej wsi i do innych, wykraczając troszkę to w lewą, to w prawą.

7mo Inszych zaś dróżyn jest prawie bez liczb i bez nazwiska, które sobie ludzie już to do kościoła, już do innych wiosek poblizszych poczynili, których opisać przy trudno, gdyż coraz to i w innym miejscu znajdują się nowe przez zaniechanie starych.

Parafia antokolska nie ma w sobie żadnych granic wojewódzkich i powiatowych ale cała ze wszystkiemi wioskami i okolicami jest położona w województwie wileńskim i ale się wyżej o tym namieniło, więc się też nie opisują.

Takowe opisanie parafii antokolskiej podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] R. Sobieszczański

K[*anonik*] R[*egularny*] Lat[*erański*], proboszcz.

[opis parafii cudzieniskiej, nr 650, k. 489-492v]

Parafia cudzieniska.

[489]

1 mo

Kościół parafialny w miasteczku cudzieniskim położony, w powiecie oszmiańskim, w dekanacie wileńskim. Wioski i miejsca do tej parafii należące są częścią w województwie wileńskim, częścią w powiecie oszmiańskim według porządku alfabetu ułożone, jak tu po sobie idą.

Barwaniszki WJP Koziełła, w wojew[*ództwie*] wileń[*skim*], między północą i zachodem letnim, względem kościoła cudzieniskiego trzy ćwierci mili mierne.

Bieniany pojezuickie, ad praesens w dziedzictwie WJP Hryniewskiego, w wojew[*ództwie*] wileń[*skim*], między południem i zachodem zimowym ćwierć mile od kościoła.

Biryndziszki JXX. Dominikanów, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i wschodem zimowym pół mili mierne.

Bojary [*alias Pieskowszczyzna*], JW JP Zienkowicza, starosty duckiego, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*] na samo południe trzy ćwierci mile.

Bućkowszczyzna JP Puzyrewskiego, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i zachodem zimowym trzy ćwierci mile mierne.

Cieleżyszki dwór WJP Sokołowskiego, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na samo południe mila dobra.

Cudzieniszki[130] miasteczko kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*], nad rzeczką Łoszą, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], w którym kościół parafialny jest punktem względem którego czyni się opisanie całej parafii.

Cudzieniszki[131] dwór kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*], za rzeczką Łoszą, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], na zachód zimowy odległy od kościoła na sznurów geome[*trycznych*] 12.

---

[130] Wymieniane już w 1387. jako wieś ziemian litewskich, z której pobierana była dziesięcina na rzecz Kapituły Wileńskiej. Por.: KDKW, t. I, s. 45-47. Probostwo zostało w 1629 r. przyłączone do Kapituły Wileńskiej i nosiło nazwę kanclerstwa diecezji wileńskiej. Ostatnim proboszczem – kanclerzem był ks. Józef Krukowski. SGKP, t. I, s. 715.

[131] Kościół cudzieniski wespół z kanclerstwem wileńskim, posiadał fundusz ziemny w folwarku cudzieniskim w liczbie 57 włók i 10 morgów, nadany przez Aleksandra Koleckiego w 1629 r. Oprócz tego dwie „*summy*" w kapitałach: jedną 3 000 rubli srebrnych, opartą na majątku Żyżmory, drugą 2250 rubli srebrnych, opartą na majątku Mussa pana Bukatego. One także zostały nadane przez A. Koleckiego w 1629 r., BUWil., f. 4, A- 2932.

Dukiele JW JP Zienkowicza, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i wschodem zimowym ćwierć mile dobre.

Haniew okolica szlachecka, między zachodem letnim i zimowym ćwierć mili mała.

Haniew wieś kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*].

Jankańce WJP Ważyńskiej podkom[*orzyny*], w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*] między południem i zimowym zachodem mila mierna.

Jurszany okolica szlachecka w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na samo południe mila mierna.

Kamienny Log[132] dwór pojezuicki, za ruczajem Kamionką, ad praesens w dziedzictwie WJP Hryniewskiego, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], między południem i zachodem zimowym ćwierć mile.

Kamienny Log wieś i karczma tego imienia, na gościńcu oszmiań[*skim*], tegoż JM, tamże.

[489v] Karszuniszki JP Downarowicza, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na wschód letni ćwierć mili mała.

Kiemiany WJP Koziełła, w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*], między północą i zachodem letnim pół ćwierci mili.

Kibildziszki JO Księcia w[*ojewo*]dy wileń[*skiego*][133], w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na zachód zimowy mila dobra.

Klimance WJP Ważyńskiej, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i zachodem zimowym mila dobra

Losza[134] dwór nad rzeczką tegoż imienia, WJP Chodźki, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między wschodem letnim i północą mila.

Losza wieś tegoż JM, tamże.

Losza karczma, przy niej kilka domów i kaplica nowo zbudowana, na czarnym gościńcu, za rzeczką namienioną, w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*], względem kościoła w tejże linii ci i dwór leżą mila dobra.

Mazuryszki tegoż JM, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między północą i wschodem letnim pół ćwierci mile.

---

[132] Ob. Kamieny Łuh (Łóg), Wchodził w skład dóbr stołu biskupiego. W 1578r. bp Protasewicz darował go wraz z Miednikami Jezuitom wil. Często bywał tu Piotr Skarga. Po kasacie zakonu-Komisja Rozdawnicza dala K.Ł. Michałowi Karędze, staroście okołowskiemu. Część dóbr należała do Hryniewskiego. SGKP, t. III, s. 772-773.

[133] Karol Stanisław Radziwiłł, wojewoda wileński w latach 1762-64 i 1768-90, zmarł 21 XI 1790. Por.: *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego...*, s. 233.

[134] Łosza.

Miedniki dwór WJP Koziełła, za rzeczką Łoszą, w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*], między północą i zachodem letnim pół ćwierci mili.

Mokrzyca folwark JP Downarowicza, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między wschodem letnim i północą ćwierć mili mierna.

Mokrzyca wieś tegoż JM, tamże.

Nowosiółki kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*], w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na samo południe pół ćwierci mili małe.

Pogiry JP Bienkuńskiego, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i zachodem zimowym mila mierna.

Porościowy zaścianek WJP Koziełła, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między północą i wschodem ćwierć mili mierna.

Równepole dwór JW JP Zienkowicza, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na samo południe ćwierć mili dobra.

Równepole wieś i karczma tegoż imienia, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], także na południe pół mili mierne, tegoż JM.

Rymuny tegoż JM i karczma przy tejże wsi, za Łoszą, w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*], na północ ćwierć mili dobra.

Skirmunciszki JP Okołowa, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i zachodem zimowym trzy ćwierci mili dobre.

Słoboda JWP Ważyńskiej, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na samo południe trzy ćwierci mili mierne.

Słomianka karczma kancl[*erstwa*] wileń[*skiego*], w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na południe ćwierć mili mierna.

Sztapakowszczyzna okolica szlachecka w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i zachodem zimowym mila dobra.

Wierzchwilenka karczma WJP Koziełła, w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*], między północą i zachodem letnim mila mała.

[490] Wiesiotojcie JW JP Zienkowicza, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i wschodem zimowym pół mili dobre.

Windziuny WJP Koziełła, w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*], między północą i zachodem letnim ćwierć mili mierna.

Wisztoki JW JP Zienkowicza, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na wschód zimowy pół mili dobre.

Wołkowszczyzna kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*], w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*], na samo południe ćwierć mili od kościoła.

Wygoda karczma JW JP Zienkowicza, w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*], na południe ćwierć mili dobre.

Żurawy JW JP Zienkowicza, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na samo południe trzy ćwierci mili mierne.

2 do

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkie są następujące:

Gudhaje kościół parafialny w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], w dekanacie oszmiańskim, w dobrach WJP Koziełła, na wschód letni mila mierna.

Miedniki kościół parafialny w dobrach JO Księcia w[*ojewo*]dy wileń[*skiego*][135], w w[*ojewó*]dztwie i dekanacie wileń[*skim*], między zachodem letnim i zimowym mila mała.

Ostrowiec kościół parafialny w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], w dekanacie oszmiańskim, w dobrach WJP Abramowiczowej, między wschodem letnim i północą 3 mile.

Oszmiana kościół parafialny między wschodem i południem mil 2 dobre, w dekanacie oszmiańskim.

Szumsk kościół parafialny JXX. Dominikanów, w w[*ojewó*]dztwie i dekanacie wileńskim, w dobrach WJP Szumskiego, między północą i zachodem letnim mila mierna.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła cudzieniskiego są:

Oszmiana miasto sądowe nad rzeką Oszmianą, leży między wschodem letnim i południem, odległe mil 2 dobrych.

Wilno miasto stołeczne litt., na zachód letni odległe mil 5 miernych.

4 to

Droga z Cudzieniszek do Oszmiany po części równa, nie kręta, sucha, mostów niewiele mająca.

Droga z Cudzieniszek do Wilna, miejscami równa, miejscami górzysta, kamienista, miejscami kręta to w lewo to w prawo. Są na niej mosty, mostki, brody i groble

niewygodne, osobliwie jednak ciężko jadąc, trudna grobla do przeprawy, która jest za Miednikami o ćwierć mili. Pod samo Wilno podjeżdżając górzysta i piaszczysta.

5 to

Z Cudzieniszek do Oszmiany letnią drogą sporo jadąc godzin 2,5 jazdy, zimową godzin 2.

[490v] Z Cudzieniszek do Wilna letnią drogą godzin 6 jazdy, zimową godzin 5.

6 to

Jezior w parafii cudzieniskiej żadnych nie ma. Błoto niewielkie, bez nazwiska leży na północ, w lesie do WJP Chodźki należącym , od kościoła mila. Inne choć są błota to tylko w jesieni i na wiosnę. Latem wysychają, przeto niegodne wspomnienia.

Stawek JW JP Zienkowicza przy dworze Równepole zwanym, z rzeczki Łoszy tamże wody początek mający, formujący się szczupły. Przy tymże dworze sadzawka niewielka.

Stawek kanclerstwa wileńskiego na tejże rzece, wzdłuż może być na prętów ośm i wszerz niewięcej, leży na zachód letni, przy miasteczku cudzieniskim.

Stawek WJP Koziełła na tejże rzece, pod wioską Rymuny zwaną, przez który mostek i grobla.

Stawek WJP Chodźki na tejże rzece, szczupły, przy samym dworze Łosza zwanym.

Stawek kanc. wileń. na rzece Kamionce, przy samym dworze cudzieniskim, szczupły.

Stawek WJP Koziełła względem kościoła pod dworem Miedniki zwanym, na krynicy Upia, szczupły.

Stawek tegoż JM, względem kościoła za tymże wraz dworem, na rzece Wilence, tamże poczynającej się, także szczupły.

Sadzawki dwie WJP Koziełła, względem kościoła przed dworem miednickim, na krynicy Upia zwanej, niewielkie, które mostek i grobla usypana dzieli.

Sadzawka WJP Sokołowskiego przy samym dworze cieleżyszkim, mała.

7 mo

Parafia cudzieniska więcej ma otwartego pola niżeli lasu, począwszy jednak na północ, od gościńca czarnego na południe do gościńca oszmiańskiego, długości na milę dobrą, szerokości miejscami na ćwierć mile, miejscami na pół ćwierć mile, miejscami mniej, miejscami na kilka sznurów geom[*etrycznych*] rozciąga się. Las

---

[135] Karol Stanisław Radziwiłł, por.: J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze...*, s. 77.

wspomniony w północnej stronie, po większej części jest sosnowy. Reszta jego składa się częścią z brzozy, osiny, miejscami z jodły, sosny, a najwięcej z dębu, do budowli nie przydatny. Chrustow i zaroślow znajduje się co niemiara w parafii naszej na kilka morgów rozciągających się, które że nie mają nazwiska właściwego, tu się nie wymieniają.

8 mo

Młynów cztery JW JP Zienkowicza na Łoszy, kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*] na Łoszy, JWP Koziełła na Łoszy, gdzie tegoż JM, na tejże rzece folusz, młyn WJP Chodźki na tejże rzece Łoszy.

9 mo

[491] Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne podług miary mil tak się opisują:

1mo Droga do Gudhajów, gdzie jest kościół parafialny JXX. Karmelitów bosych, od kościoła cudzieniskiego na wschód letni, z miasteczka wyjechawszy rozdziela się. Jedna ciągnie się prosto, potem polem otwartym pod górę, na której las niewielki przejechawszy widać, po lewej ręce, zaścianek Karszuniszki, o kilkaset kroków od drogi odległy, a przy samej drodze folwark Mokrzyca JP Downarowicza, po prawej ręce wioska Mokrzyca, o kilkadziesiąt kroków, tegoż JM, rozgraniczająca parafię cudzieniską od gudhajskiej. Druga z ulicy kręta, w prawo polem otwartym pod górę, pół ćwierć mili przez zarośle ujechawszy widać, w prawej stronie, wioskę Dukiele, dalej otwarte pole po tejże ręce da ci widzieć wioskę Biryndziszki, po tym też droga ciągnąca się do wioski, w której kończy się parafia cudzieniska, a zaczyna gudhajska.

2mo Droga do Miednik i razem trakt do Wilna, począwszy od kościoła parafialnego cudzieniskiego na zachód letni, przejechawszy mostek na rzece Łoszy dzieli się. Jedna na zachód do Miednik i Wilna, tej kilkadziesiąt kroków odbywszy, widać po lewej stronie dwór kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*] mijając, który w prawo i przebywszy mostek na rzece Kamionka zwanej, zostanie po lewej ręce niedaleko wioska Haniew, dalej prosto pod górę jadąc otwartym polem, Haniew, okolica szlachecka tuż po lewej stronie, gdzie się kończy parafia cudzieniska, a zaczyna się parafia miednicka. Druga na zachód zimowy mimo dworu kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*], po prawej stronie leżącego, od którego nieco odjechawszy otwartym polem, widać po lewej stronie o pół ćwierć mili odległą od drogi wioskę Wołkowszczyzna, dalej prosto idąc

tąż drogą o pół ćwierć mili ruczaj Kamionka, przez który w poprzek idzie gościniec oszmiański i grobla tamże nie bardzo wyśmienita, tam mimo karczmę Kamienny Łog przejechawszy kręto w lewo kamienistą i mokrą drogą do wioski kamiennołoskiej, w kącie której dwór tegoż imienia po lewej, po prawej stronie o kilkaset kroków wieś Bieniany. Stąd prosto częścią otwartym polem, częścią zaroślami, blisko ćwierć mili ciągnie się droga do wioski Pogir. Tę minąwszy wraz widać po lewej stronie okolica szlachecka Jurszany, tuż za nią w bliskości Sztapakowszczyzna i Kibildziszki. Dalej przez pole otwarte, w odległości pół ćwierci mili, na tejże drodze, leży wioska Bućkowszczyzna, z której sucha i prosta droga przez pole idzie do wsi Jankańców na kilkanaście morgów odległy, a stąd do wsi Klimańców, w bliskości zostającej. Tu się rozgranicza parafia cudzieniska od parafii miednickiej.

[491v] 3tio Droga do Oszmiany, gdzie jest kościół parafialny należący do dekanatu oszmiań[*skiego*], graniczy między południem i wschodem zimowym przez pole kilkadziesiąt prętów od kościoła cudzieniskiego parafialnego, polem otwartym w górę do wioski Nowosiółki, za którą bród niewielki Krusznina zwany przejechawszy, idąc dalej drogą miejscami kamienistą i dla wybojów niewygodną, na pół ćwierć mili rozciągłą, po ty, idąc przez las różnego gatunku drzew w sobie mający, drogą kamienistą i mokrą, w końcu którego da ci się widzieć dwór Równepole, po prawej stronie o kilkadziesiąt prętów. Podjechawszy nieco dalej, drogą suchą, rozdziela się taż droga: jedna w prawo mimo wioskę Wiesiotojciow, tuż przy drodze po lewej stronie leżącą, wychodzi pod wioskę Równepole i karczmę tegoż imienia na gościńcu oszmiańskim znajdującą się, gdzie kręto w prawo obraca się do wioski Słobody pół ćwierci mili od karczmy wspomnionej odległy i tu się kończy parafia cudzieniska. Druga w lewo przez otwarte pole do wioski Żuraw, z której ćwierć mili ujechawszy wioska Bojary alias Pieskowszczyzna, kilkadziesiąt prętów tąż drogą postąpiwszy dwór Cieleżyszki, przy którym wioska i karczma tegoż imienia rozgraniczające parafię cudzieniską od oszmiańskiej.

4to Droga do Ostrowca, gdzie jest kościół parafialny JXX. Dominikanów dekanatu oszmiań[*skiego*], graniczący między wschodem letnim i północą, przez wygon pod górę droga kamienista, za pół ćwierć mile od kościoła wioska Mazuryszki, o kilkadziesiąt kroków od drogi, po prawej stronie. Stąd nieco podjechawszy brzegiem szczupłego lasu, widać w lewej stronie, o pół ćwierć mile wieś Rukszany nad rzeczką Łoszą, wieś Rymuny tamże za Łoszą położone. Ex opposito, po prawej

stronie tejże drogi, w podobnej odległości Zaścianek Porościowy, lasem zasłoniony. Tąż drogą idąc pod górę prosto do brodu w lesie loszańskim, pół mile odległego, który w jesieni osobliwie i na wiosnę jest przykry do przeprawy, po tym las niewielki przejechawszy, idzie taż droga przez wygon nad rzeczką Łoszą, kilkadziesiąt prętów długości mający, ten minąwszy wraz dwór Łosza zostaje po lewej stronie, za którym wnet przejechawszy wioskę od wspomnianego dworu nazwisko mającą, zwraca się droga nieco w prawo, otwartym polem na gościniec czarny, pół ćwierć mili od namienionej wioski oddalony, do którego zbliżywszy się, zwraca się droga kręto w lewo na gościniec, gdzie go przecina rzeczka Łosza, na której mostek nie bardzo wygodny, ten przejechawszy wraz na tymże czarnym gościńcu karczma Łosza WJP Chodźki, przy niej kilka domów i kaplica nowo zbudowana. Tu się kończy parafia cudzieniska, a zaczyna się parafia ostrowiecka.

[492] 5to Droga do Szumska gdzie jest kościół parafialny graniczący między północą i zachodem letnim, począwszy od kościoła cudzieniskiego przez bród wraz za miasteczkiem Korwis zwany, dalej nieco podjechawszy młyn na rzece Łoszy kanc[*lerstwa*] wileń[*skiego*] jako się pro 8vo o tym namieniło, gdzie przez mostek i groblę przeprawiwszy się, bród na kilkadziesiąt kroków długości, z krynic tamże wynikających formujący się, skąd idąc polem otwartym, o kilka kroków krynica Upia, na której mostek mały od którego pod górę idzie droga mimo gaj niewielki brzozowy, po prawej stronie zostający, za którym wraz o kilkaset kroków dwór Miedniki WJP Koziełła. Po lewej stronie tuz przy drodze wieś Kiemiany, a od tej po lewej także ręce na ćwierć mile odległa da ci się widzieć wieś Windziuny. Dalej idąc kręto nieco w prawo, potem z góry spuściwszy się mostek mały i grobla z obu stron rzeczki Wilenki. Przeprawiwszy się przez ten mostek i groblę, dzieli się droga w lewo do wioski Windziun, w prawo do wsi Barwaniszki, o pół mili odległej, rozgraniczającej parafię cudzieniską od parafii szumskiej.

6to Wioski i miejsca do parafii cudzieniskiej należące częścią są w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, częścią w pow[*iecie*] oszmiańskim, jako się już opisało wyżej. W[*ojewó*]dztwo wileńskie od powiatu oszmiańskiego w parafii cudzieniskiej, względem kościoła, między południem i zachodem zimowym, o mile od tegoż kościoła, blisko wioski JWP Ważyńskiej Klimance nazwanej, leżącej w pow[*iecie*] oszmiańskim. Po lewej stronie rozgranicza ruczaj Kamionka, który gdzieżby się poczynał może o tym namienię. Parafia miednicka, z której on wchodzi do parafii cudzieniskiej ciągnie się, jak się rzekło, mimo wioskę Klimance, dalej pod wioskę

Jankańce, stąd mimo wioskę Pogir. Wioski te i miejsca należą do w[*ojewó*]dztwa wileń[*skiego*]. Ciągnie się dalej pomieniony ruczaj ku północy mimo dwór kamiennołoski, po prawej stronie leżący, w w[*ojewó*]dztwie wileń[*skim*]. A stąd kręto na zachód pod karczmę kamiennołoską, względem kościoła po prawej stronie będącą, gdzie przechodzi przez gościeniec oszmiański, i w województwie wileńskim pod miasteczkiem Cudzieniszkami wpada do rzeczki Łoszy. Gościniec oszmiański, od miejsca gdzie przechodzi ruczaj Kamionka, idzie ku wschodowi do karczmy Wygody, potym do Słomianki. Stąd o ćwierć mili do wioski i karczmy Równepole zwanej. Rozgranicza takoż powiat oszmiański od województwa wileńskiego tym sposobem: wioski i miejsca leżące po prawej stronie idąc tymże gościńcem do karczmy Równegopola należą do powiatu oszmiańskiego, po lewej stronie tegoż gościńca położone, należą do województwa wileńskiego. Od karczmy Równegopola zwraca się granica kręto w lewo, na północ i wpada na rzeczkę Łoszę, która niedochodząc dworu Równegopola, ma swój początek. Wioski i miejsca po prawej stronie Łoszy leżące idą na północ, do powiatu oszmiańskiego, po lewej ręce znajdujące się, należą do województwa wileńskiego. Dwór Równepole jest po prawej stronie tej rzeczki, która dalej płynie przez las równopolski. Ten minąwszy, przez pole kanclerstwa wileńskiego, mając po prawej Nowosiółki, po lewej wioskę Wołkowszczyznę. Dalej mimo dwór kanclerstwa wileńskiego, po lewej stronie będący, po prawej miasteczko Cudzieniszki, które zostawiwszy płynie koło Miednik dworu, WJP Koziełła, po lewej stronie będącego. Stąd mimo wioskę Rymuny, dalej płynie ku wschodowi letniemu, zostawując dwór Łoszę, WJP Chodźki, po prawej stronie. Potym na pół ćwierci mili od wspomnionego dworu odsunąwszy się, ma po lewej stronie karczmę Łoszę, kilka domów i kaplicę nowozbudowaną, gdzie jest koniec parafii cudzieniskiej i oraz rozgraniczenia województwa wileńskiego od powiatu oszmiańskiego w tejże parafii cudzieniskiej.

[492v] Takowe opisanie parafii cudzieniskiej w niebytności Thadeusza Pawlikowskiego, proboszcza parafii i koadjutora kanclerstwa wileńskiego, podpisem mej ręki stwierdzam.

K[*siądz*] Eliasz Szumski

Z[*akon*] Ś[*więtych*] B[*ernardynów*] W[*ileńskich*]

[opis parafii duksztańskiej, nr 632, k. 388-389]

Parafia duksztańska

[388]

1 mo

Kościół parafialny we wsi duksztańskiej[136] będący, w w[*ojewó*]dztwie i dekanacie wileń[*skim*]. Wioski i miasta do tej parafii należące są w tymże w[*ojewó*]dztwie według porządku alfabetycznego ułożone, poniżej idące:

Adamkiszki XX. Pijarów wieś, między wschodem zimowym i południem o małe ćwierć mili od kościoła.

Antakalce[137] J K[*sędza*] Strzeckiego, plebana świętojańskiego, kanonika inflantskiego, na wschód zimowy względem kościoła o małe pół mili.

Balciuniszki[138] wieś do starostwa kiernow[*skiego*] należąca, na samą północ o pół mili od kościoła.

Białozoryszki wieś WJPanny Białozorówny, na zachodzie letnim o pół mili.

Bredeliszki[139], zaścianek między zachodem letnim i zimowym o 1500 kroków.

Buywidy[140] wieś JXX. Pijarów, między zimowym i letnim zachodem o 1000 kroków.

Dukszty[141] folwark XX. Pijarów na wschodzie letnim o 1000 kroków od kościoła.

Elnokumpie[142] folwark J K[*sędza*] Strzeckiego, kanonika inflan[*tskiego*], o półtorej ćwierci mili między południem i wschodem zimowym.

---

[136] Wzmianki o Duksztach pojawiają się w XVI-wiecznych dokumentach historycznych. Wymieniani są wtedy Jakub i Samson Duksztowie. Na poczatku XVII w. Dukszty należały do Giedrojciów, następnie do Dowborów, którzy władali tym majątkiem do końca XVII w. Na poczatku XVIII w. Dukszty przeszły w ręce Jana Komorowskiego, pisarza ziemskiego mozyrskiego. Pierwszy kościół w Duksztach ufundowała Dorota z Giedrojciów Dowborowa w 1647r. Służył on do 1777r. jako altaria kościoła kiernowskiego. Od 1772r. Dukszty przeszly pod zarząd Pijarów wileńskich. W 1777r. wystawili oni nową świątynię, częściowo drewnianą, częściowo murowaną, przy której założyli szpital. Bp Ignacy Massalski zaliczył ów kościół do parafialnych i przeniósł fundusze altarii kiernowskiej, wynoszące 12 000 złp., oparte na folwarku Soboliszki, a później na Ginejciszkach. Każdorazowy rektor zakonu był plebanem duksztańskim, noszącym miano „kuriata". Na miejscowym cmentarzu, według kroniki z 1849r. znajdował się nagrobek w kształcie groty, wystawiony na pamiątkę spoczywających tam księży Pijarów, z tablicą wyrytą przez Horbacewicza: *„Pamiątka w Bogu zeszłych spoczywających na tym cmentarzu oo. Pijarów rozmaitemi czasy umarłych, F. N. Golańskiego prof. b. Uniw. Wileńskiego, Sieradzkiego, R. Daniłowicza, Głogowskiego i w. in. ceniących ich zasługi i cnoty ten kamień położony"*, BUWil., f. 4, A-2645. W kościele, od 1856r., znajduje się XVIII-wieczny obraz NMP, w srebrnej sukience. Legenda podaje jakoby pochodził on od Adama Mickiewicza. Por.: Stanisław Pigoń, Z dawnego Wilna. Szkice obyczajowe i literackie, Wilno 1929, s. 143-151.

[137] Ob. Antokolce [Antakalniai].

[138] [Balčiūniškės].

[139] Ob. Bradeliszki [Bradeliškės]. Grodzisko z I w. p.n.e.

[140] Ob. Bujwidy [Buividai]. Nazwę swą wzięły od nazwiska Szczęsnego Bujwida, zamieszkującego ten teren. W 1713r. sioło opustoszałe. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 129-130.

[141] [Dūkštos]. Miejscowość wokół której znajduje się kilka grodzisk i kurhanów ciałopalnych.

[142] [Elniakampis]. W jęz. lit. Elnokumpie lub Welnui-kępas oznacza Diabli wąż. W pobliżu znajduje się tzw. Piekielna Góra. Sama miejscowość do k. XVIII w. była własnością biskupów wileńskich. Znana była z blicharni płótna. SGKP, t. II, s. 345.

Gienie[143] wieś XX. Pijarów, między wschodem zimowym i letnim o małe pół mili.

Jurkiszki[144] folwark JM Jarockiego, na samym wschodzie zimowym o małe pół mili.

Kaczergiszki[145] XX. Pijarów wieś, między północą i wschodem letnim o 1000 kroków i pół [*mili*] od kościoła.

Kiemele[146] dwór JP Romanowicza, stolnika grodzień[*skiego*], miedzy północą i wschodem letnim o małe pół mili.

Lewidany[147] JP Giedroycia, folwark oraz i XX. Pijarów wieś, między wschodem letnim i zimowym o półtorej ćwierci mili.

Maluny[148] XX. Pijarów wieś, między wschodem letnim a północą o ćwierć mili.

Ojrany[149] folwark JM Panny Białozorówny, na północy o półtorej ćwierci mili.

Purwy zaścianek XX. Pijarów nad Wilią, na południe o pół ćwierci mili.

Siaurymańce J K[*sięd za*] Strzeckiego wieś, między wschodem zimowym i południem o pół mili.

Szauliszki[150] XX. Pijarów wieś między wschodem zimowym i letnim o pół ćwierci mili.

Szepityszki J K[*sięd za*] Strzeckiego wieś, między południem i wschodem zimowym o pół mili i 1000 kroków.

Trzeciakiszki[151] XX. Pijarów wieś między północą i wschodem letnim o pół ćwierci mili.

Widawciszki[152] JP Szmytta wieś, na wschodzie letnim o półtorej ćwierci mili.

Wielebniszki XX. Pijarów, na wschodzie letnim o pół mili.

Wierkszany JPanny Białozorówny, na zachodzie zimowym o ćwierć mili.

2 do

---

[143] [Geniai]. Opis Dukszt z 1713r. wymienia sioło i folwark Gienie, opustoszałe po wojnie północnej. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 130.

[144] [Jurkiškės].

[145] Ob. Koczergiszki [Kačergiškės]. Po wojnie północnej, w 1713r. wymienione zostalo sioło Kaczergiszki z Kozubem Nowikiem i pogorzałym bojarzynie Chmielewskim.

[146] [Kiemeliai].

[147] [Levydonys]. W 1713 r. zanotowano we wsi Lewidany chłopa Trumpa.

[148] [Moliūnai].

[149] [Airėnai]. Miejscowość słynąca z istnienia tzw. „ojrańskiego kamienia" ze znakami runicznymi. Na temat jego pochodzenia istnieją liczne hipotezy, m.in. o pochodzeniu pogańskim, jako pamiątka po przebywających tu czasowo Wikingach lub jako wskazówka istnienia skarbu. Sam majątek Ojrany należał do Doroty Dowborowej z Giedrojciów, która zapisała go jako fundusz kościołowi duksztańskiemu. W opisie Dukszt z 1713r. wymienione zostało opustoszałe sioło Wajrany. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 129-131.

[150] Ob. Szawliszki [Šiauliškės]. W 1713 r. żyli tam Szawlikas i Rusin.

[151] [Trečiokiškės].

[152] [Vydautiškės].

Od tego parafialnego kościoła sąsiedzkie w okolicy idą następujące kościoły, w tymże w[*ojewó*]dztwie i dekanacie:

Kiernów kościół parafialny miedzy północą i zachodem letnim o 1,5 mili.

[388v] Mejszagoła kościół parafialny na wschodzie letnim o mile wielką.

Suderwa kościół parafialny na wschodzie zimowym o 1,5 mili.

Kozakiszki kościół XX. Dominikanów za Wilią, między południem i zachodem letnim o wielką milę.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego duksztań[*skiego*] kościoła.

Wilno miasto stołeczne WKL, na wschód zimowy o mil 4.

Wiłkomierz miasto sądowe przy S. Rzew., między zachodem letnim i północą o mil 7.

4 to

Droga z Dukszt do Wilna sucha, twarda, górzysta, miejscami kręta, wcale mało mająca błota.

Droga z Dukszt do Wiłkomierza błotnista, kręta, górzysta, mosty wcale porujnowane i groble niewygodne.

Z Dukszt do Wilna letnią drogą godzin 5 jazdy, godzin 3 zimową.

5 to

Jeziorko elnokumpskie małe na jedną tylko niewodu dużego, między południem i wschodem zimowym.

Błot znacznych nie ma; staw XX. Pijarów na rzeczce zwanej Dukszta, od kościoła ku północy o kroków 1000.

Staw JP Romanowicza w górze na tejże rzeczce, między północą i wschodem letnim o pół mili małe.

Stawek mały J K[*sięd*za] Strzeckiego, na ruczaju z jeziorka elnokumpskiego wypływającym, między wschodem zimowym i południem o półtorej ćwierci mili.

6 to

Pola jest więcej w tej parafii, szczególnie zaś zacząwszy od pól antakalskich ut supra poza wilejskich górach w dół Wilii ciągnie się, prawie jednym ciągiem puszcza o mile 2, szerokość jej barzo mała, miejscami największa o ćwierć mili, gdzie sosna przy

drobnych chrószach. Lasy ojrańskie, balciuńskie aż ku kiernowskiej i muśnickiej parafii ciągnące się, mogą mieć mil kilka długości. Lasy lewidańskie łączą się z suderwiańską puszczą, w których jedlina, osina i rzadkie dęby przy [...].

7 mo

Rzeka Wilia od Siaurymańców, między wschodem zimowym i południem, przez Purwy na południu, aż do Białozoryszek na zachodzie letnim, całą parafię duksztańską oddziela od Rykont XX. Dominikanów, od folwarku Karagaliszek JWP Ogińskiej, starościny dorsuńskiej i od Kozakiszek XX. Dominikanów. Taż Wilia przedziela w[*ojewó*]dztwo wileń[*skie*]od trockiego w tej parafii.

Rzeczka Dukszta poczynająca się z jeziora korwieńskiego od wschodu przez Mejszagołę, Kiemele idąca na zachodzie zimowym do Wilii wpada.

Insze ruczaje, z gór czasu nagłej burzy wpływające mają te nazwiska: Gieświa, od wschodu letniego poczyna się, do Mussy wpada. Rynga, Pietraszanka od wschodu takoż letniego z pól i z gór duksztańskich zbierające się także do Dukszty wpada na północ. Wejgała od gór i lasów lewidańskich, między wschodem letnim i zimowym poczęta, do Wilii wpada pod dworem elnokumpskim J K[*sięd*za] Strzeckiego, między południem i wschodem zimowym.

[389]

8 mo

Młynów trzy: XX. Pijarów na rzeczce Dukszcie; JP Romanowicza w Kiemelach na tejże; J K[*sięd*za] Strzeckiego na ruczaju Elnokumpie ut supra W[...].

9 no

Drogi partykularne i trakty publiczne w tej parafii podług miary mil tak się opisują:

1mo Droga do Wilna od kościoła w bok prawy, ku wschodowi zimowemu, na wioseczkę XX. Pijarów Adamkiszki zwaną, gdzie minąwszy dwie chaty, idzie mała dróżka w prawą do folwarku J K[*sięd*za] Strzeckiego Elnokumpie zwanego. Za drugiemi dwoma chatami adamkiskiemi, idzie takoż w prawą dróżka do wsi Antakalców J K[*sięd*za] Strzeckiego, wprost jadąc bitym gościńcem, mimo folwark i przez wieś Jurkiszki JP Jarockiego, mimo jego karczmę na polu i dwóch chat, które terminują parafię duksztańską od parafii suderwiańskiej. Ta cała droga sucha, kręta, górzysta, mająca w sobie nie barzo przykre wendoły zawiera [...] pół mile.

2do Droga do Muśnik, razem trakt zimowy z upitskiego i wiłkomier[*skiego*] do Wilna, od kościoła idzie między północ i zachód letni, przez most na rzece Dukszta, od którego grobla nowo zasypana i rowami z obu stron opatrzona przez XX Pijarów, aż do granicy ich gruntow, więcej jak przez ćwierć mili przez las, po którym wędoły następują ciężkie. Przebywszy one, wieś Ojrany JPanny Białozorówny postrzega się, trzy chaty w prawą, a całą wieś w lewą stronę zostawiwszy, następnie karczma ojrańska kończąca parafię duksztańską, po której karczmie w prawą do Muśnik, w lewą do Kiernowa dzielą się drogi.

3tio Droga ku dworowi duksztańskiemu XX Pijarów, w pół onej w prawą ku wschodowi letniemu dróżka idzie do wsi ich Gienie zwanej, do której nie dojeżdżając dzielą się dróżki w prawą, do wsi Szauliszek i Lewidan. We wszystkich trzech wsiach terminuje się parafia. Od dworu duksztańskiego w lewą do Kiemel JP Romanowicza, do których nie dojeżdżając, w lewą do wsi XX. Pijarów Malun, ztamtąd do Balciuniszek, wsi starostwa kiernowskiego, gdzie kończy się parafia.

4to Dróżka mała w tył kościoła, ku południowi do zaścianka Purwy zwanego nad Wilią, idąca między lasem o ćwierć mili.

5to Dróżka w bok lewy kościoła do zachodu letniego, do wsi XX. Pijarów Buywidy zwanej, od której do wsi Wierkszan, stamtąd do Białozoryszek, wiosek JPanny Białozorówny ku zachodowi letniemu, gdzie się terminuje parafia.

K[*siądz*] Tadeusz Goryszewski
Scholar - Pijar
Pleban duksztański.

[opis parafii glinciskiej, nr 625, k. 358-361]

Parafia glinciska

[358]

1 mo

Kościół parafialny we wsi glinciskiej JP Jeleńskiego położony, w województwie i dekanacie wileńskim. Wioski i miejsca do tej parafii należące są w tymże województwie według porządku alfabetycznego ułożone jak tu po sobie idą:

Baranele[153] JP Jeleńskiego[154], na południe względem kościoła glinciskiego pół ćwierci mili wielkie.

Burkiło[155] JP Jeleńskiego, między wschodem letnim a północą ćwierć mili mierne.

Burkiło karczma tegoż JM, w takowym że położeniu i odległości.

Douluniszki[156] JP Jeleńskiego na samym wschodzie zimowym mila mała jedna.

Douluniszki tegoż JM, w takowym że położeniu pół mili małe.

Gienawagis JP Giedroycia, na północ trzy ćwierci mili wielkie.

Godlewszczyzna folwarczek tegoż JM, w takowym że położeniu ćwierć mili wielkie.

Glinciszki[157] dwór JP Jeleńskiego, między letnim a zimowym zachodem 1300 kroków od kościoła.

Giegużyszki[158] JP Jeleńskiego, między południem a zachodem letnim pół mili małe.

Gudoniszki[159] JP Jeleńskiego, pod samym wschodem zimowym pół ćwierci mili letkie.

Gilonie JP Jeleńskiego, na samym południu pół mili małe.

Grodzie JP Tyszkiewiczowej, pod wschodem zimowym mila mała jedna.

Grodzie karczma tejże JM, w takowym że położeniu i odległości.

Jeksztyszki JP Jeleńskiego, między wschodem zimowym i południem pół mili małe.

Jakubańce[160] JXX Dominikanów, pod wschodem zimowym trzy ćwierci mili wielkie.

---

[153] [Baronėliai].
[154] Konstanty Ludwik Jeleński, podkomorzy mozyrski. Por.: BUWil., f. 57, B-53-294.
[155] [Burkila].
[156] [Dauliniškės].
[157] Glinciszki w dokumentach XV-wiecznych wymieniane były jako posagowy majątek Elżbiety Sakowiczowej. W 1489r. zapisała ona swemu mężowi, Wojciechowi Iwaszkowiczu trzecią część dóbr dworu Glinciszek, zaś 15 przypisańców przekazała kościołowi, który zamierzała wystawić obok dworu, por.: KDKW, t. I, s. 425. Na temat samej nazwy istnieją różne hipotezy. Wspomina się o gliniastym gruncie lub też o dawnym imieniu Giel lub Gil. W 1 poł. XVIII w. dobra te należały do Stefana Staniewicza, który sprowadził do nich księży Dominikanów. W 1774r. zakonnicy zrzekli się Glinciszek. W tym czasie nowym dziedzicem dóbr stal się Rafał Jeleński, kasztelan nowogródzki. Kolejny spadkobierca - Ludwik Jeleński, podkomorzy mozyrski osadził w nich Kanoników Regularnych od Pokuty i opatrzył funduszami; BUWil., f. 57, B53-294. Po Ludwiku dobra te odziedziczył jego brat-Józef, zaś po nim, jego syn Kazimierz, marszałek mozyrski. Por.: SGKP, t. II, s. 581-582.
[158] [Gegužiškės].

Kudry[161] JP Jeleńskiego, pod samym południem pół mili małe.

[358v] Kociołówka JP Jeleńskiego, pod wschodem letnim pół mili wielkie.

Kotnota JP Jeleńskiego, na samym wschodzie zimowym mila wielka jedna.

Kotnota karczma tegoż JM, w takowym że położeniu i odległości.

Kotnota JXX. Dominikanów, na wschodzie zimowym mila wielka jedna.

Kotnota, jedna część JP Tyzenhauza, druga JP Tyszkiewiczowej, a trzecia część JXX. Dominikanów, na wschodzie zimowym mila wielka jedna.

Koniuchy JO Książęcia Pasterza[162], między wschodem zimowym a północą pół mili wielkie.

Linkany[163] JP Jeleńskiego, pod samym wschodem letnim ćwierć mili małe.

Lebioda JP Jeleńskiego, na południu pół ćwierci mili małe.

Liczuny JXX Dominikanów, między wschodem letnim i północą mila wielka jedna.

Ławy JP Jeleńskiego, pod wschodem letnim ćwierć mili wielkie.

Łeli[164] JP Hilzynowej, na samym południu pół mili małe.

Marnakalnia JP Giedroycia, między wschodem letnim a północą mila mała jedna.

Markunce[165] JXX. Dominikanów, pod zachodem zimowym pół mili małe.

Naruniszki[166] JP Jeleńskiego, pod zachodem letnim pół ćwierci mili.

Niewerdy[167], folwarczek JP Milaszewicza, pod samym wschodem letnim trzy ćwierci mili wielkie.

Orliszki, okolica między wschodem zimowym i południem mila mała jedna.

Orliszki karczma JP Gieczewskiego, w takowym że położeniu i odległości.

Ożurejście JXX. Dominikanów, na samym zachodzie zimowym pół mili małe.

[359] Porojście JP Giedroycia, na północ pół mili wielkie.

Porojście tegoż JM, w takowym że położeniu ćwierć mili wielkie.

Porojście tegoż JM, w takowym że położeniu i odległości.

Pulima JP Jeleńskiego, pod samym południem pół mili małe.

Pomusie[168] JXX. Dominikanów, pod samym zachodem zimowym pół mili małe.

Piorumy JP Jeleńskiego, na wschodzie letnim pół mili wielkie.

---

[159] [Gudoniškės].
[160] [Jokūbonys].
[161] [Kudriai].
[162] Biskup wileński Ignacy Massalski.
[163] Ob. Linkańce[Linkainys].
[164] Ob. Lel [Lėliai].
[165] [Markūnai].
[166] [Narūniškės].
[167] [Neverdai].

Piorumy karczma tegoż JM, w takowym że położeniu i odległości.

Piłeło JP Jeleńskiego, na wschodzie zimowym trzy ćwierci mili wielkich.

Reubiszki JP Ciechanowieckiego, pod zachodem zimowym pół mili wielkie.

Reubiszki karczma tegoż JM, w takowym że położeniu i odległości

Równepole JP Jeleńskiego, pod samym południem ćwierć mili mierne.

Smilginie JP Giedroycia, między północą a zachodem zimowym trzy ćwierci mili letkich.

Swindupie JP Giedroycia, między południem i zachodem zimowym trzy ćwierci mili wielkich.

Smoguryszki tegoż JM, na samej północy ćwierć mili mierne.

Sprejnie[169] JP Jeleńskiego, pod wschodem zimowym pół mili małe.

Spiegli[170] tegoż JM, w takowym że położeniu i odległości.

Smielinie tegoż JM, w takowym że położeniu ćwierć mili wielkie.

Skleuście[171] JP Jeleńskiego, pod samym zachodem zimowym pół ćwierci mili mierne.

Sczury tegoż JM, pod zachodem letnim pół mili małe.

Szaki tegoż JM, na samej północy ćwierć mili małe.

Sauki JP Ciechanowieckiego, pod samym zachodem zimowym pół mili wielkie.

[359v] Skowrody JP Jasińskiego, pod samym zachodem letnim pół mili wielkie.

Smielinie JXX. Dominikanów, pod samym zachodem zimowym pół mili małe.

Siankowszczyzna JO K[*sięcia*] Radziwiłła, między wschodem zimowym a południem mila mała jedna.

Wybranciszki JP Jeleńskiego, pod wschodem letnim pół mili małe.

Wybranciszki karczma tegoż JM, w takowym że położeniu i odległości.

Wiersminie tegoż JM, w takowym że położeniu i odległości.

Wilkiszki JXX. Dominikanów, pod wschodem letnim trzy ćwierci mili wielkich.

Wilkiszki karczma tychże XX., w takowym że położeniu i odległości.

Wilkiszki folwareczek JP Maciejewskiego, pod samym wschodem letnim mila mała jedna.

Wisołowka[172] JO K[*sięcia*] JM Pasterza, pod wschodem letnim mila mała.

Wisołowka karczma tegoż JO K[*sięcia*] JM, w takowym że położeniu i odległości.

---

[168] [Pamusė].
[169] [Spreinai].
[170] [Spiegliai].
[171] [Skliausčiai].
[172] [Visalaukė].

Warniszki JXX Misjonarzow, pod wschodem letnim mila wielka jedna.

Żakiszki[173] JP Jeleńskiego, pod wschodem letnim pół ćwierci mili małe.

Żamajtele[174]. Jedna część JXX. Dominikanów, a druga JPani Tyszkiewiczowej, między wschodem zimowym i południem mila wielka jedna.

2 do

Od tego kościoła parafialnego, kościoły w okolicy sąsiedzkie są następujące:

Podbrzeź kościół parafialny w województwie i dekanacie wileńskim, w dobrach JP Jeleńskiego i tamecznego plebana, na południe względem kościoła parafialnego glinciskiego, pół mili wielkie.

Szyrwinty kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, w dobrach JO K[*sięcia*] Pasterza, na zachodzie letnim mil 3 strzednich.

[360] Giedrojcie kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, należący do tamecznego plebana, między północą i wschodem letnim mil 2 strzednich.

Dubinki[175] kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, w dobrach JO K[*sięcia*] Radziwiłła, na wschodzie letnim mil 3 wielkich.

3 tio

Miasta znaczniejsze koło tego kościoła glinciskiego są te:

Wilno, miasto stołeczne litt., między południem i zachodem zimowym, względem kościoła glinciskiego pół piątej mili wielkie.

Wiłkomierz, miasto sądowe przy rzece nazwanej Świętą leży, na północ odległe na mil 7 wielkich.

4 to

Droga z Glinciszek do Wilna błotnista, górzysta, kręta, wyboje wielkie, miejscoma piaszczysta.

Droga z Glinciszek do Wiłkomierza błotnista, kręta, górzysta, miejscoma mosty i groble niewygodne.

Z Glinciszek do Wilna letnią drogą godzin 6 jazdy, zimową zaś godzin 4.

---

[173] Ob. Żukiszki.
[174] [Žemaitėliai].
[175] Osobą sporządzająca ankietę popelniła błąd. Parafia dubińska należała wówczas do dekanatu pobojskiego.

Z Glinciszek do Wiłkomierza letnią drogą jazdy wezpopasem godzin 11, zimową zaś drogą godzin 7.

5 to

Jezioro Szyrwis[176] pół ćwierć mili szerokie, JP Jeleńskiego, pod zachodem letnim względem kościoła glinciskiego ćwierć mili małe.

Jezioro Musa[177] trochę mniejsze, tegoż JM, pod zachodem zimowym ćwierć mili wielkie.

Jezioro nad Równympolem całe małe, tegoż JM, na południu letnim ćwierć mili strzednie.

Jezioro Pulima[178] takoż małe, tegoż JM, pod samym południem pół mili małe.

Jezioro Warniszki[179] JXX Misjonarzow, pod samym wschodem zimowym mila wielka jedna.

Jeziorow dwa nazwane Niewerdy, małe i całe szczupłe, w odległości od siebie o 100 kroków, JP Miłaszewicza, pod wschodem letnim mila mała jedna.

Bagna znaczniejsze Skowrody zwane, poczynają się od wsi Markuncow JXX. Dominikanów, ciągnie się zaś aż pod Jezioro Pulima JP Jeleńskiego. Wszerz na półtorej ćwierci mili, wzdłuż na pół mili wielkie rozciąga się.

[360v] Błot znaczniejszych niema. Stawów dwa JP Jeleńskiego. Z tych jeden o 500 kroków od kościoła leży, na rzece Giela zwanej, całe małe i pod południem. Drugi zaś z tejże samej rzeczki formujący się, o 800 kroków, między południem i zachodem zimowym.

6 to

Lasu jest mniej w parafii glinciskiej jak pola otwartego. Począwszy od Kotnoty, wsi JP Jeleńskiego, aż do Glinciszek, na wschód zimowy lasu brzozowego, osinowego ciągnie się na ćwierć mili mierne. Począwszy zaś od wsi Skleusciow takiż JP Jeleńskiego, na zachód zimowy do Glinciszek lasu dębowego, jodłowego, osinowego i brzozowego ciągnie się na pól mili wielkich. Las ten w części do JP Jeleńskiego, a w części do JXX. Dominikanów należy, miejscoma znajduje się drzewo zdatne do budowli.

7 mo

---

[176] [Ežeras Širvys].
[177] [Ež. Musia].
[178] [Ež. Pulimo].
[179] [Ež. Varniškių].

Młyn na rzece Giela JP Jeleńskiego, między południem a zachodem zimowym, odległy od kościoła na 800 kroków. Innych machin, tak wodnych jako też wietrznych ani miejsc starożytności oznaczających, ani też co by się zmagało do historii naturalnej nie masz.

8 vo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne podług miary mil tak się opisują:

1mo Droga z Glinciszek do Giedrojć, razem trakt zimowy ryski, począwszy od kościoła glinciskiego, między północą i wschodem letnim prosto polem otwartym i laskiem do karczmy Burkiło zwanej JP Jeleńskiego. Od tej karczmy przez las do mostu na rzece Okmianie będącego, gdzie się kończy granica kościoła parafialnego glinciskiego z parafią giedrojcką.

2do Droga z Glinciszek do Wilna, począwszy od kościoła glinciskiego na południe gościńcem wielkim przejechawszy groblę w końcu stawu JP Jeleńskiego, prosto mostem przez rzeczkę Lebioda, bokiem wioski Równegopola, w ćwierć mili od kościoła w dół zjechawszy z tego pola kończy się granica parafii glinciskiej z podbrzeską.

[361] 3tio Droga z Glinciszek do Szyrwint, kościoła parafialnego, począwszy od kościoła glinciskiego na południe gościńcem wileńskim, mostem w końcu stawu glinciskiego, wyjechawszy na pole kręto w prawo na wieś Skleuście JP Jeleńskiego, o pół ćwierci mili od kościoła. Stamtąd lasem do wioski Markuncow XX. Dominikanów, z Markuncow takoż lasem do Pomusia o pół mili od kościoła tychże XX. kończy się granica parafii glinciskiej z szyrwińką.

4to Droga do Dubinek kościoła parafialnego, począwszy od kościoła glinciskiego na wschód zimowy, porzuciwszy gościniec ryski zimowy w prawo do wsi Żakiszek, prosto lasem do karczmy Pioruncow. Stamtąd do Wisołowki, z Wisołowki gościńcem malackim do Okmiany karczmy, z tej karczmy do Jakubańców, o trzy ćwierci mili wielkich od kościoła kończy się granica parafii glinciskiej z dubińską.

Parafia glinciska nie ma w sobie żadnych granic wojewódzkich i powiatowych ale cała ze wszystkimi wioskami i miejscami jest położona w województwie wileńskim, jako się wyżej o tym namieniło.

Takowe opisanie parafii glinciskiej podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] Bernard Zubowicz

pr[*oboszcz*] glinciski

Or CCRRBBMN. de Pentra

[opis parafii kiernowskiej, nr 639, k. 418-420]

Parafia kiernowska

[418]

1 mo

Kościół parafialny w miasteczku kiernowskim położony, w województwie i dekanacie wileńskim. Wioski i miejsca do tej parafii należące jedne są w tymże województwie, a drugie w województwie trockim, według porządku alfabetu ułożone jak tu po sobie idą:

Alexandryszki[180] okolica szlachecka w województwie trockim, leżąca na południe względem kościoła kiernowskiego, ćwierć mili małe, w trockim województwie.

Czyrki[181] wioska, ćwierć mili na północ. Chat 2 do kościoła Kiernów, 2 chat do kościoła muśnickiego, 2 chat do WJPana Romanowicza, sędziego ziemi wileń[*skiej*]. W tej wsi 3 panów.

Dyrżany, ćwierć mili, XX. Dominikanów, na południe względem kościoła kiernows[*kiego*], w trockim woj[*ewództwie*].

Drawcze, kościoła muśnickiego, na północ pół mili.

Derkuszki, mila dobrej miary, Panien Muśnickich, między wschodem i południem.

Europa[182], pół mili na wschód zimowy słońca, WJPani Narbutowej.

Giejszyszki[183], na tenże wschód słońca i w tej mierze, JMPanny Białozorówny.

Grabiały[184] JMP Narbutowej, między wschodem zimowym i południem pół mili.

Kaukiszki[185] JPP Podbereskich, letka mila miedzy zachodem letnim i północą.

Kiernów[186] miasteczko, w którym kościół parafialny jest punktem, względem którego czyni się opisanie całej parafii. To miasteczko kiernowskie jest królewszczyzną w posesji WJPana Ważyńskiego[187].

---

[180] [Aleksandriškės].
[181] [Čirkai].
[182] [Europa]. Majątek Europa razem z Giejszyszkami, stanowił dobra pojezuickie. Europa w 1781r. przynosiła 1060 zł intrat. Komisja Edukacji oddała je sukcesorom Józefa Białłozora, skarbnika upickiego. W 1794r. majątek ten był dziedzictwem Romanowiczów. SGKP, t. II, s. 361.
[183] [Geisiškės].
[184] [Grabijolai].
[185] [Kaukiškis].
[186] [Kernavė]. Dawna stolica WKL. Okolica bogata w grodziska, kurhany. W pierwszej połowie XVI w. właścicielami Kiernowa są Muśniccy. W 1522r. Zygmunt I oddał Kiernów za zasługi księciu Siemionowi Jamontowiczu Podbereskiemu. W 1780 r. teren ten przejmuje Skarbek Ważyński. Por.: M. Baliński, *Starożytna Polska*, t. IV, s. 165-167.
[187] Antoni Ważyński, sędzia grodzki, podkomorzy oszmiański. Por.: R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji...*, t. IV, s. 76.

Kiernówka w posesji JP Jazdowskiego, ćwierć mili między wschodem zimowym i południem.

Kmity JMP Romanowicza, w trockim woj[*ewództwie*], pół mili między zachodem letnim i południem.

Krapieliszki[188] JP Podbereskich, mila na zachód letni.

Kunigiszki[189], na zachód letni pół mili dobre, drogą dobrą do kościoła muśnickiego parafialnego należą.

[418] Lemuciany[190] folwark JP Strawińskiego, w trockim, ćwierć mili między południem i zachodem letnim.

Mitkiszki[191] JP Podbereskich, w trockim, na zachód zimowy pół ćwierć mili.

Mejtuny[192] JP Białozorówny, letka mila na wschód letni leżą.

Mieżance[193] JMPani Narbutowej, pół mili między wschodem zimowym i południem.

Olaniszki[194] w trockim, JPanien Dowgielanek, pół mili na południe.

Ordziszki[195] JP Podbereskich, na zachód pól mili.

Oleiunce JP Narbutowej, pół mili między wschodem zimowym i południem.

Pakalniszki[196], na zachód letni pół ćwierci mili, JP Romanowicza.

Piwowary JP Romanowicza, między zachodem letnim i północą ćwierć mili.

Poiodzie[197] JP Towiańskiego, na północ pół mili.

Posperze[198] okolica, na północ letka mila.

Pilkiszki JPPanien Muśnickich, na wschód słońca mila.

Szeszany skarbstwa litt., między południem i zachodem, w trockim, druga połowa Szeszan, JP Syrwica, pół mili letkie.

Sumieniszki[199] JP Ważyńskiego, między wschodem zimowym i południem o kilkaset kroków.

Sutkuszki[200] dwór JP Romanowicza, ćwierć mili między zachodem letnim i północą.

---

[188] [Krapiliškiai].
[189] [Kunigiškiai]. Na terenie WKL spotyka się wiele miejscowości pod tą nazwą. Słowo „kunigas" oznacza księdza. Dlatego też bardzo często była to własność osoby duchownej. SGKP, t. IV, s. 877.
[190] [Lemučionys].
[191] [Mitkiškiai].
[192] [Meiliūnai].
[193] [Miežionys].
[194] [Aliniškė].
[195] [Ardiškis].
[196] [Pakalniškiai].
[197] Ob. Pojodzie [Pajuodėlė].
[198] [Paspėriai].
[199] [Semeniškiai].
[200] [Sutkiškiai].

Wiciuny[201] JP Podbereskich, na północ droga dobra pół mili.

Wojtkuny kościoła muśnickiego, pół mili dobre, między zachodem i północą letniemi.

Wirszuluszki JP Narbutowej, pół mili dobre, między północą i zachodem letnim.

Złotoruny[202] JP Romanowicza, między północą i wschodem słońca letnim ćwierć mili.

[419] 2 do

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkie są te następujące:

Czabiszki kościół parafialny w dobrach JO K[*sięcia*] Pasterza, w tymże województwie, dekanacie pobojskim, mil 2 leży na zachód letni.

Muśniki kościół parafialny w tymże województwie, w dekanacie pobojskim, w dobrach WW JP Podbereskich, względem kościoła parafialnego kiernowskiego mila mała między zachodem letnim i północą.

Mejszagoła kościół parafialny w dobrach JO K[*sięcia*] Pasterza leży, na wschód letni mil 2 dobrych.

Dukszty kościół parafialny JXX Pijarów, leży między wschodem zimowym i południem mil półtorej.

Kozakiszki kościół parafialny JXX. Dominikanów, w dekanacie kowieńskim, w województwie trockim, mila wielka z racji przewozu na Wilii, leży na południe w dobrach tychże JXX. Dominikanów.

Poporcie kościół parafialny JXX. Dominikanów, w dobrach tychże JXX. Dominikanów, w województwie trockim, w dekanacie kowieńskim, leży na zachód letni mila wielka z racji przewozu na Wilii.

3 tio

Miasto znaczniejsze około tego kościoła kiernowskiego są:

Wilno, miasto stołeczne litt., mil 5, między wschodem letnim i południem.

4 to

Z Kiernowa do Wilna droga miejscami górzysta, miejscami kręta.

Wiłkomierz sądowe miasto, przy rzece nazwanej Świętą, leży między zachodem letnim i północą mil 6.

Droga z Kiernowa do Wiłkomierza niezbyt zła i to miejscami.

---

[201] [Vičiūnai].
[202] [Zaltarūnai].

Z Kiernowa do Wilna letnią drogą godzin 6 jazdy, zimową godzin 5.

Z Kiernowa do Wiłkomierza letnią drogą godzin 7 jazdy, zimową godzin 4.

[419v] 5 to

Jezioro większe posperskie, pół wiorsty mniejsze długością, szerokości trzecia część tego, leży na północ pół mili wielkie od kościoła.

Jezioro europskie kilkanaście staj, ćwierć mili od kościoła na wschód letni.

Błot znaczniejszych nie ma. Staw JPani Narbutowej na ruczaju bardzo małym, z błot płynącym tejże Pani i przy jej dworze, pół mili na wschód zimowy gdzie mostek.

Stawek mały JPanien Muśnickich, na rzece Mussa, we wsi Pilkiszkach, przez którą Mussę są dwa mostki, słabe i mizerne, przy młynie względem kościoła kiernowskiego, na wschód słońca letni mila jedna.

6 to

Lasu jest więcej w parafii kiernowskiej aniżeli otwartego pola. Lasów sosnowych najwięcej do budowli, a na czas i do spławu sposobnego. Osiny, dębiny, olszyny, brzeziny niewiele i to krzywe, sękowate.

7 mo

Młynów trzy: JM Pana Ważyńskiego na stawku w Kiernowie, przez który rzeczka maleńka Kiernówka nazwana, płynie i do Wilii rzeki wpada, JP Narbutowej na stawku, JM PP Muśnickich na rzeczce wyżej wspomnianej w Mikiszkach. I tam dwa młyny nie mielące JPanny Białozorówny i JP Romanowicza, dla niedostatku wody, której że nie masz i wiosną nie staje.

8 vo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne tak się według mil opisują:

1mo Droga do Czabiszek od kościoła parafialnego kiernowskiego na zachód słońca letni, najwięcej lasami, drogą suchą do wioski Ordziszki nazwaną, o pół mili od kościoła kiernowskiego i tu się kończy granica parafii kiernowskiej.

[420] 2do Droga do Muśnik gdzie jest kościół parafialny graniczący między zachodem letnim i północą, przez Mussę rzekę, po wioskę Kaukiszki wyżej wspomnianą.

3tio Droga do Mejszagoły gdzie jest parafialny, [...] między wschodem i południem letnim, kościół parafialny, przez rzekę Mussę, o milę od plebanii widać wieś Pomusze. O kilkaset kroków przeszedłszy folwarek Pomusie skąd polem otwartym

mało co, a najwięcej borami całemi sosinowemi, osinowemi i zaroślami, a potym borem wielkim do karczmy Silina nazwanej, o pół mili od kościoła leżącej. Tu się rozgranicza parafia kiernowska od mejszagolskiej parafii.

4tio Droga do Wilna począwszy od kościoła, na wschód zimowy o pół mili, przez mostek maleńki przy młynku pod dworem będącemi JM Pani Anny Narbutowej, Europa nazwanym, o kilkaset kroków do wsi Oleiuny nazwanej, nad jeziorem tejże pani leżącej. I tu się kończy parafia kiernowska, a następuje dukszt[*ańska*]. Parafia kiernowska ma w sobie grunta województwa wileńskiego i trockiego, które rozdziela rzeka Wilia od folwarku Grzbiały nazwanego, JPani Narbutowej i spławem wodnym za milę kończy się, po folwarek Ordziszki JPanów Podbereskich, niżej leżących, ku Kownu.

Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki mej stwierdzam.

K[*siądz*] Antonii Klimiński

pleban kiernowski

Fot. 1: Kościół w Duksztach.

Fot. 2: Grodzisko w Kiernowie.

[opis parafii korkożyskiej, nr 627, k. 368-373]

Parafia korkożyska

[368]

Stosownie do punktów dziewięciu na ten koniec wydanych opisana.

1 mo

Kościół parafialny we wsi Korkożyszki[203] położony, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], w dekanacie wileń[*skim*]. Wioski i miejsca do tej parafii należące, w tymże pow[*iecie*] i za rzeką Żejmianą, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], podług alfabetu ułożone, jak tu po sobie idą:

Aszkagalis zaścianek JP Kostrowickiego, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], od kościoła na północ półtorej mili małych.

Becze[204] wieś w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], z klucza niemieżyńskiego należąca, JO Księcia Radziwiłły, wojewody wileń[*skiego*][205], na wschodzie jesiennym, od kościoła na południe ćwierć wielkiej mili.

Bawirsze[206] zaścianek i karczma, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego JJXX. Misjonarzów należąca, od kościoła na południe ćwierć mili małe.

Bindryna[207] zaścianek do s[*taro*]stwa bystrzyckiego należący, w tymże pow[*iecie*], względem kościoła na południe pół mili wielkie.

---

[203] [Karkažiškė]. Osadnictwo okolic Korkożyszek sięga odległych czasów. Dowodem jest istnienie wzgórza o charakterze obronnym, na którym został postawiony kościół. Były to zapewne grunta książęce. W XV wieku Korkożyszki należały do Jana Dowgirda, ówczesnego wojewody wileńskiego. W połowie XV wieku, Andrzej Dowgirdowicz, syn Jana oddał dwór korkożyski swej żonie Świętochnie. Po śmierci Dowgirdowicza, wdowa powtórnie wyszła za mąż za Jakuba Niewierowicza, do którego należy fundacja kościoła w Korkożyszkach. Do połowy XVI w. majątek ów miał kilku właścicieli: Hlebowiczów, Dewojnów, Kozielskich i Giedrojciów.Od drugiej połowy XVI wieku, właścicielem całego majątku stał się Jan Piotrowicz Giedrojć, który w 1600 r. sprzedał swój dwór dla Wojciecha Jarczewskiego. Ten z kolei, na mocy testamentu z 1603 r. przekazał go Seminarium Duchownemu w Wilnie. Warunkiem było utrzymywanie miejscowego proboszcza i kościoła. W 1675r. Korkożyszki liczyły 11 zagród. Należała do nich jedna wieś-Milejkańce i kilka zaścianków. W XVIII wieku Korkożyszki oddawane były często w dzierżawę. Jako dzierżawców wymienia się m.in. Konopackiego, Konstancję Chodźkową. BUWil., f. 57, B53-32; BUWil., f. 57, B53-96; M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*,s. 76-78. W XVIII w. w skład folwarku korkożyskiego będącego funduszem seminaryjnym, wchodzily: miasteczko Korkożyszki, wieś Miłejkańce, wieś Kiejsuny, wieś Wozeliszki oraz zaścianki: Burbiszki, Bewirsza, Juszkow, Dala, Poilga, Podbrodzie, Podżejmienie i Podmilejskańce. Por.: BUWil., f. 57, B53-32.

[204] Nazwa o bardzo ciekawym pochodzeniu, świadcząca o zamieszkiwaniu przez ludność serbską, chorwacką lub węgierską, bowiem słowo „becz" jest określeniem Wiednia, używanym przez te narody. SGKP, t. I, s. 123.

[205] Karol Stanisław Radziwiłł, wojewoda wileński.

[206] [Beviršė].

[207] [Bendrovė].

Bryże[208] wieś nad rzeką Wilią, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*]. Karczma zaś przy tej wsi za Wilią, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], należąca do s[*taro*]stwa ławaryskiego JP Zyberka, na zachodzie zimowym 1,5 mili małej.

[368v] Bojarele[209] wieś w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], należąca do klucza niemieżyńskiego, na północ od kościoła pół mili strzednie.

Burbiszki[210] zaścianek w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], do dworu korkożyskiego należący, na wschód letni mila jedna mała.

Czerany wieś do klucza niemieżyńskiego należąca, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i zachodem zimowym od kościoła mila jedna wielka.

Czypliszki zaścianek do s[*taro*]stwa bystrzyckiego należący, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], od kościoła [...] mili wielkie na południe.

Dala[211] zaścianek do dworu korkożyskiego należący, przez pół do Punżan JP Kopakowskiego, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], między południem i zachodem zimowym pół mili wielkiej.

Drużyle[212] wieś nad rzeką Żejmianą, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], do s[*taro*]stwa ławaryskiego należąca, na zachodzie jesiennym pięć ćwierci mili małe.

Jelniak[213] zaścianek w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], do dworu korkożyskiego należący, na zachód jesienny pół mili małej.

Jusina[214] zaścianek, tartak i karczma w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], do dworu czerwonodworskiego należące JW Księcia Pasterza, między zachodem letnim i jesiennym, od kościoła mila strzednia.

Ktaczuny wieś w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], należąca do klucza niemieżyńskiego, między zachodem jesiennym i południem, od kościoła ćwierć mili strzednie.

Lipowo zaścianek do klucza niemieżyńskiego należący, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], na wschodzie zimowym pół mili wielkie.

Łabuczyszki zaścianek, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego należący, między zachodem letnim i jesiennym pół mili wielkie.

[369] Meczańce[215] wieś w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], do folwarku Podbrodzia JO Księcia Pasterza należąca (w ... teraz JPana Kę..szyckiego), między północą i zachodem

---

[208] [Brižai], wieś nad Wilią, u ujścia Żejmiany. SGKP, t. I, s. 395.
[209] Majątek ziemski, w XIX wieku wymieniany jako dziedzictwo Antoniego Łappy. SGKP, t. I, s. 294.
[210] [Burbliškė].
[211] Nazwa pochodzi prawdopodobnie od dawnego imienia Dalebów alias Dalibow. SGKP, t. I, s. 894.
[212] [Družiliai].
[213] [Jedlinavas].
[214] [Jusinė].

letnim, od kościoła na prość przez Żejmianę rzekę pół mili małej, na most, który się najduje niedaleko wsi Bojarel, mila wielka.[216]

Malekienie[217] zaścianek i starostwo w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], w Jenucie JP Bukatego, nad rzeką Dubinką, na północ mila wielka.

Mecz zaścianek do folwarku Podbrodzia należący, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], na północ mila wielka.

Milaniszki zaścianek do starostwa milakieńskiego należący, między zachodem letnim i północą, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], na prość od kościoła mila strzednia, na most 1,5 mili wielkiej.

Miłejkańce wieś w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego należąca, na wschodzie letnim ćwierć mili małej.

Maguny[218] wieś w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], do starostwa bystrzyckiego należąca, na same południe względem kościoła trzy ćwierci mili wielkie.

Nasilany wieś w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], należąca do dworu pańskiego JP Kopakowskiego, między południem i zachodem zimowym mila jedna mała.

Nadżejmiana wieś nad rzeką Żejmianą, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], do dworu korkożyskiego należąca, na północy od kościoła pół mili małej.

Narkiewicze innym nazwiskiem Kiejzuny, zaścianek nad rzeką Żejmianą, w powiecie oszmiań[*skim*], do dworu korkożyskiego należący, między północą i wschodem letnim pół mili małej.

Orgindany[219] wieś starostwa bystrzyckiego, w powiecie oszmiań[*skim*], na południe pół mili wielkiej.

Plitniszki zaścianek nad rzeką Wilią, w powiecie oszmiań[*skim*], do dworu punzańskiego należące JP Kopakowskiego, między południem i zachodem zimowym mila jedna wielka.

[369v] Pocze wieś w powiecie oszmiań[*skim*], do klucza niemieżańskiego należąca, na wschodzie zimowym pół mili wielkiej.

Podbrodzie[220] folwarek w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, JO Księcia Pasterza, od kościoła na północ, na prość przez Żejmianę ćwierć mili małej, na most trzy ćwierci mili strzednie.

---

[215] [Mečanka].
[216] Zmiana kopisty-pleban korkożyski.
[217] [Matakieniai].
[218] [Magūnai].
[219] [Algirdėnai].

Punzany innym nazwiskiem Punzanki, folwarek i wieś JP Pobiedzińskiego, w powiecie oszmiań[*skim*], względem kościoła na południe ku zachodowi zimowemu, mila strzednia.

Poilga[221] zaścianek i młyn ze stawem tegoż nazwiska, do folwarku korkożyskiego należący, w powiecie oszmiań[*skim*], na zachodzie jesiennym trzy ćwierci mili strzadnie.

Romanowszczyzna zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego należący, na północ ku wschodom letniem pół mili małe.

Rowbiszki[222] zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do starostwa bystrzyckiego należący, na południe ku zachodowi zimowemu pół mili strzedniej.

Skajstaszyzna zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do starostwa bystrzyckiego należący, na południe ku wschodowi zimowemu mila strzednia.

Słomianka karczma w powiecie oszmaiń[*skim*], do folwarku korkożyskiego należąca, na północ ku wschodowi letniemu pół mili małej.

Sapieżyszki[223] zaścianek nad rzeką Żejmianą, w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, do Czerwonego Dworu należący, na zachodzie letnim od kościoła na prość przez Żejmianę trzy ćwierci mili małych, na most jusiński mila wielka.

Szeszkinia zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do starostwa bystrzyckiego należący, na południe mila strzednia.

Stasiukiszki zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego należący, na zachodzie zimowym pół ćwierci mili spore.

Spingła[224] zaścianek i karczma, w w[*ojewó*]dztwie wileńskim JP Kostrowickiego, na północ na prość przez Żejmianę mila wielka, na most 1,5 mili strzedniej.

Trabucie[225] wieś do folwarku Podbrodzia należąca, w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, nad rzeką dubińską, na północ na prość przez Żejmianę trzy ćwierci mili strzednie, na most przy wsi Bojarele mila wielka.

[370] Ugaryna zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], JP Kopakowskiego, między południem i zachodem zimowym pół mili wielkie.

Witejkiszki zaścianek w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, należący do klucza niemieżyńskiego, na północ ku wschodowi letniemu mila wielka.

---

220 [Pabradė].
221 [Pailgis].
222 [Raubiškiai].
223 [Sapiegiškes].
224 [Spenglas].

Wiłkamisze zaścianek w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, do dworu janiskiego należący w Jenucie, JP Wasilewskiego, na północ ku zachodowi letniemu mila wielka.

Zastawie zaścianek w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, JP Kostrowickiego, na północ 1,5 mili wielkiej.

Zagaranie zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego należący, na wschód letni pół ćwierci mili.

Zasiedliszki zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego należący, na północ ku wschodowi letniemu ćwierć mili strzedniej.

Zwyrinia zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego należący, na wschód letni pół mili strzedniej.

Zatoka zaścianek w powiecie oszmiań[*skim*], do folwarku korkożyskiego należący, na wschodzie letnim pół mili wielkiej.

2 do

Od tegoż parafialnego kościoła korożyskiego, kościoły w okolicy sąsiedzkiej są następujące:

Powiewiórka drugim nazwiskiem Sorokpole, kościół parafialny w powiecie oszmiań[*skim*], w dekanacie wileńskim, w dobrach WJP Soroki, pułkownika oszmiańskiego, na wschodzie wiosennym mila mała.

Kiemieliszki drugim nazwiskiem Suirany, kościół parafialny w powiecie oszmiań[*skim*], w dobrach WJP Pruszyńskiego, na wschodzie zimowym mil 2 wielkich.

Bujwidze kościół parafialny za Wilią rzeką, JJ XX. Augustianów białych, w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, między południem i zachodem zimowym, względem kościoła korkożyskiego mil 2 wielkich.

Niemenczyn kościół parafialny w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, w dobrach Ciwuństwa Wileńskiego, na zachodzie jesiennym mil 4 wielkich.

[370v] Janiszki kościół parafialny w dobrach Rzeczypospolitej Komisji Edukacyjnej w Jenucie, JP Wasilewskiego, na północ pół trzeciej mili strzedniej.

Kościół raczkowski, filialny kościoła parafialnego Str[...]nojciego, w powiecie oszmiań[*skim*], w dobrach JP Czachowicza, na wschodzie letnim 5 mil wielkich.

Bystrzyca kościół parafialny, w powiecie oszmiań[*skim*], na południe mil 3 strzadnich.

3 tio

---

[225] [Trabučiai].

Miasta znaczniejsze około tego kościoła korkożyskiego są tu:

Wilno, miasto stołeczne litt., na zachodzie zimowym mil 7 strzadnich.

Oszmiana miasto sądowe, nad rzeką Oszmianą, leży na południe ku wschodowi zimowemu mil 10 wielkich.

4 to

Droga z Korkożyszek do Wilna prosta borami, piaszczysta, korzenista, na mile jedną gleista, pełna wybojów i barzo niedobra pod Wilnem [...] kiejsańsz [...].

Droga z Korkożyszek do Oszmiany miejscoma kręta, piaszczysta, borami korzenista, miejsca błotnista, miejscami dobra i sucha.

Z Korkożyszek do Wilna letnią drogą z popasem godzin 8 jazdy, zimową 6.

Z Korkożyszek do Oszmiany letnią porą 13 godzin jazdy z popasem, zimową 11.

5 to

Jezioro większe Spingła[226], w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, JPana Kostrowickiego, długości ćwierć mili strzednie, szerokości 100 sążnia, leży względem kościoła korkożyskiego na północ, od tegoż kościoła odległe na półtorej mili wielkiej.

Jezioro Redzis, w w[*ojewó*]dztwie wileńskim, spolnie należące do Czerwonego Dworu JW Księcia Pasterza i Janiszek. Długości pół ćwierci mili małej, szerokości około 100 sążni, o milę srzadnią, na koło półtorej mili wielkiej.

Jezioro Ilga[227], w powiecie oszmiań[*skim*], należące teraz do Czerwonego Dworu JW Księcia Pasterza. Długości pół ćwierci mili srzedniej, szerokości około 80 sążni, na zachodzie jesiennym mila mała.

Jezioro Ugaryna[228] w powiecie oszmiań[*skim*], JP Kopakowskiego. Długości pół ćwierci mili małej, szerokości nierównie miejscami na 10 sążni, miejscoma na 50, na południe ku zachodowi zimowemu od kościoła trzy ćwierci mili małe.

[371] Bagno Garany, w powiecie oszmiań[*skim*], w dobrach folwarku korkożyskiego, od kościoła korkożyskiego zaczynające się około kroków 250. Długie ćwierć mili wielkiej, tejże i szerokości. Po[...] tego bagna jezioro tegoż imienia, głębokie,

---

[226] [Ež. Spenglas].

[227] [Ež. Ilgis]. W 1740 roku, według inwentarza majętności Korkożyszek, jezioro to należało do tego majątku. Oprócz tego wymieniono następujące jeziora leżące w puszczy oszmiańskiej i wojewodzińskiej: Mazałate, Mazataytys, Pażemis, Krakinie, Lidakini, Krakini, Lidekanastys, Malinie, Lurninis, Gulbino, Gulbinaytys, Pokinie, Pokinaytys, Lininie, Kigieylis, Merksynis, Warnakis oraz Warnakaytys. BUWil., f. 57, B53-96.

[228] [Ež. Ungurinis].

błotniste i bez rybne, długości na sążni 400, szerokości na 100, leży względem kościoła na wschód letni.

Bagno Deciło, w powiecie oszmiań[*skim*], na gruntach starostwa bystrzyckiego, zaczynające się w parafii powiewiórskiej, tykające się i parafii kiemieliskiej. Długie na mil 2 wielkich, szerokości na trzy ćwierci mili. Na tym bagnie jezioro tego imienia, głębokie, błotniste, bez rybne, długie i szerokie na 100 sążni, względem kościoła na wschód wiosenny i zimowy o mile strzednią.

Jeziorko Degiesa JP Pakosza, w powiecie oszmiań[*skim*], długie sążni 80, szerokości 20, na południe ku zachodowi jesiennemu o milę strzednią.

Jeziorko Rakowina tegoż JMP, w tymże powiecie. Długie sążni 200, szerokie na 130 sążni, między zachodem zimowym i jesiennym o milę wielką.

Bagno Wilkobrość starostwa bystrzyckiego, w powiecie oszmiań[skim], wzdłuż pół mili wielkiej, wszerz nie równie po kilkadziesiąt sążni, na południe o pół mili od kościoła.

Z tego bagna wypływa ruczaj nieustannie cieknący, zwany Szeszkinia i wpada do jeziora Rakowiny za pół mili małej.

Ruczaj nieustanny cieknący Ugaryna, wychodzący z jeziora tegoż imienia, na południe ku zachodowi jesiennemu ciągnie się na pół ćwierć mili wielkiej i wpada do jeziora Ilga, na zachodzie jesiennym na milę strzednią.

Jeziorko Kocienoga starostwa gawryskiego, wzdłuż i wszerz na sążni 40, na zachodzie jesiennym o milę małą.

Jeziorko Wornakis w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], JP Kostrowickiego, wzdłuż pół ćwierci wielkiej, szerokie na 150 sążni, na północ ku zachodowi letniemu mila strzednia.

Jeziorko Wornakajtis tegoż JMP, w tymże miejscu, wzdłuż sążni 40, wszerz 20.

Jeziorko Meleszrynis, tegoż JM, tamże wzdłuż na 100 sążni, wszerz na 50.

Jeziorko Perwałka, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], JP Karpia, do folwarku Sużan należące, wzdłuż na 120 sążni, wszerz na 30, na zachodzie letnim, na prość przez Żejmianę mila strzednia.

[371v] Jeziorko Gazdynis, w tymże woj[*ewództwie*], JO K[*sięcia*] Pasterza, sążni 40 szerokie 30, na zachodzie letnim mila strzednia.[229]

Jeziorko Seklis, w tymże woj[*ewództwie*], JO K[*sięcia*] Pasterza, długie sążni 40, szerokie 30, na północ mila strzednia.

---

[229] Zmiana kopisty.

Jeziorko Ellaragis, w tymże woj[*ewództwie*], JO K[*sięcia*] Pasterza, długie 70 sążni, szerokości 20, na północ mila strzednia.

Bagno tamże, tegoż imienia, wzdłuż pół mili małej, wszerz nierównie.

Jeziorko Jamaniukas, w tymże woj[*ewództwie*], JO K[*sięcia*] Pasterza, wzdłuż i wszerz sążni 20, na północ mila strzednia.

Jeziorko Prudelis w tymże woj[*ewództwie*], JO K[*sięcia*] Pasterza, długie i szerokie 25 sążni, na północ o milę strzednią.

Jeziorko Piktazarys w tymże woj[*ewództwie*], JO K[*sięcia*] Pasterza, wzdłuż i wszerz sążni 20, na północ milę strzednią.

Bagno Rymszawystis w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], długie ćwierć mili, szerokie nierównie na 50 i więcej sążni. Z tego bagna wypływa ruczaj nieustannie cieknący nazwany Bredelis. Uszedłszy ćwierć mili wpada do Żejmiany, na północ pół mili małej.

Rzeka Wilia zaczyna wniście w parafii korkożyskiej, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], przy gruntach folwarku Punzany należących JP Pobiedzińskiego, od kościoła korkożyskiego na południe, uchodzi w parafii korkożyskiej na zachodzie zimowym po złączeniu się rzeki Żejmiany, przy wsi Bryże. Uszedłszy parafią korkożyską milę jedną wielką, ogranicza ta rzeka jak parafię korkożyską od parafii bujniskiej, tak pow[*iecie*] oszmiań[*skim*] od woj[*ewództwie*] wileń[*skim*]. Prom najduje się na tej rzece, na trakcie wileńskim we wsi Bryże, na zachodzie zimowym od kościoła korkożyskiego o 1,5 mili strzedniej.

[372] Rzeka Żejmiana wychodzi z jezior Kodtynia [...]kiel o mil 7. Zaczyna się w parafii korkożyskiej, na wschodzie letnim o 1,5 mili wielkiej od kościoła. W tejże parafii korkożyskiej płynie 3 mile wielkie, wpada do Wilii w tejże parafii, na wschodzie zimowym, przy wiosce Bryże. Graniczy ta rzeka takoż pow[*iat*] oszmiań[*ski*], w parafii korkożyskiej od woj[*ewództwa*] wileń[*skiego*].

Rzeka Podubinka wychodzi z jezior dubińskich JO K[*sięcia*] Radziwiłła. Płynie w parafii korkożyskiej, w woj. wileń. na milę wielką. Zaczyna się w tejże parafii od jeziora Redzis wyżej wspomnianego, na północ ku zachodowi letniemu, wpada zaś w parafii korkożyskiej do rzeki Żejmiany, między gruntami folwarku Podbrodzia i wioski Bojarele, względem kościoła korkożyskiego na samą północ o pół mili strzadnie.

Ruczaj nieustannie płynący, nazwany Skierdzisna, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], poczynający się za wioską do kościoła poniewiczskiego należącą, Gaszparyszki, względem kościoła korkożyskiego na wschodzie zimowym ciągnie się na milę

wielką i wpada w rzekę Żejmianę, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], względem kościoła na północ o pół mili małej.

Ruczaj także nieustannie cieknący Dala, w pow[*iecie*] oszmiań[*skim*], wychodzi z bagna niewielkiego, zwanego Milutwarejsis, ciągnie się na milę wielką od zachodu zimowego, płynie przez staw Poilga, wpada do Żejmiany na zachodzie letnim o trzy ćwierci mili od kościoła.

Ruczaj Spingła w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], z Jeziora Spingła poczynający się, a ciągnący się na pół mili strzednie względem kościoła korkożyskiego, na północ wpada do rzeki Dubinki o milę strzednią. Staw jeden w całej parafii, Poilga, do folwarku korkożyskiego należący, długi na pół ćwierci mili małej, szeroki na sążni 50, cały zarosły, na zachód jesienny trzy ćwierci mili.

Rzeczka Jusina w zaścianku Jusina, w woj[*ewództwie*] wileń[*skim*], na zachodzie letnim, płynie w parafii korkożyskiej na pół ćwierci mili małej i wpada do Żejmiany. Graniczy parafią korkożyską od niemenczyńskiej mila jedna srzednia.

[372v] 6 to

Borami, bagnami, jeziorami dwa razy więcej wychodzi parafii korkożyskiej aniżeli otwartym polem. Szczególnie zaś zacząwszy od rzeczki Jusiny, w dobrach do Czerwonego Dworu należących JO K[*sięcia*] Pasterza Ciwuństwa Wileń[*skiego*] i klucza [...]niczypiskiega woj. wileń., od zachodu letniego względem kościoła korkożyskiego na północ, aż do wschodu letniego i aż w parafię strzegnuską (z którą nie masz jeszcze pewnej granicy) rozciągają się borowe lasy mające drzewo zdatne do budowli. Wzdłuż na 3 mile wielkie, wszerz na milę wielką. Od rzeczki zaś Jusiny rzeczone lasy borowe, aż do rzeczki Dubinki, na półtorej mili, należą do Czerwonego Dworu i do folwarku Podbrodzie, miejscoma do Ciwuństwa Wileńskiego. Od rzeczki zaś Dubinki, wzdłuż na półtorej mili wielkiej także do klucza niemieżyńskiego. W tych rzeczonych lasach, gdzieniegdzie są zaścianki z gruntami i sianożęciami użytecznemi oraz wioski małe, które się wzwyż opisały.

Koło Korkożyszek lasy borowe niewiele drzewa zdatnego do budowli mające, względem kościoła na wschodzie letnim, o pół mili między południem i zachodem zimowym oraz zachodem letnim, wzdłuż na milę małą, wszerz na ćwierć mili. Gdzieniegdzie po tych borach najdują się małe zaścianki, wyż specyfikowane.

Puszcza Ktaczuńska do klucza niemieżyńskiego należąca, mająca borowe drzewo zdatne do budowli, wzdłuż i wszerz na pół mili wielkie, względem kościoła na wschód zimowy o pół mili małe.

Puszcza Maguńska do starostwa bystrzyckiego należąca, drzewo mająca borowe do budowli, wzdłuż na pół mili małe i tyleż szeroka, na prość nie o pół mili strzednie względem kościoła.

Bor Punżański WJ Pana Kopakowskiego, mający [...]kokowich drzewa do budowli zdatnego, wzdłuż i wszerz na pół mili strzednie, względem kościoła na zachodzi jesiennym zaczyna się, o pół mili od ruczaju Dala, a łączy się z następującym lasem.

Las na gruntach piaszczystych, mający same gdzieniegdzie chojniaki, do starostwa ławaryskiego należący, na zachodzie jesiennym względem kościoła, długi i szeroki na wielkie pół mili, od kościoła mila jedna srzednia.

[373] 7 mo

Młyn w całej parafii jeden, na stawie Poilga zwanym, do folwarku korkożyskiego należący, o trzy ćwierci mili. Tartak na rzece Jusina, nowy, na dwie piły, w zaścianku Jusina JO Księcia Pasterza.

Inszych zaś machin tak wodnych, jako i leżetnnych, ani miejsc starożytność oznaczających, ani też co by się ściągało do historii naturalnej, nie masz.

8 mo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne, podług miary mil tak się opisują:

1mo Droga do Powiewiórki, razem i trakt do Święcian z Korkożyszek, począwszy od kościoła parafialnego korkożyskiego, na wschód letni polem otwartym do wsi Miłejkańce, przy której dwór korkożyski po prawej zostaje ręce o pół ćwierci mili małej na południe. Po tejże ręce, o kroków 200 wioska Becze, ku wschodowi zimowemu. Droga ta sucha i prosta. Idzie potym w las aż do gruntów WJ Pana Soroki, pułkownika, o pół mili od kościoła korkożyskiego i tu się kończy granica parafii korkożyskiej.

2do Droga do Kiemieliszek, na wschód zimowy, przez mostek na ruczaju Skierdziszcza, przez wioskę Ktaczuny, po lewej stronie widać dwór korkożyski o kroków 200, z prawej strony karczma Baruiszka, do folwarku korkożyskiego należąca, pół ćwierci mili letkiej. Potym w las prosto borowy, w lesie droga krzywa, wyboista, korzenista, błotnista, mostki stałe złe i porujnowane, bez grobel, na pół mili aż do granicy

majętności Bołusza, w JP Przesieckiego parafii kiemieliskiej. I tu się kończy granica parafii korkożyskiej.

3tio Droga do Bujwidz, na południe ku zachodowi, od kościoła korkożyskiego, przez mostek na ruczaju Skierdziszcza, dobry i nowy, na gruncie folwarku korkożyskiego. Pólkiem w bor, o pół mili przejechawszy ruczaj Dala, po prawej ręce porzuca się droga do Wilna, borem znowu ćwierć mili przez zaścianek Ugaryna, polami, gdzie po lewej ręce zostaje się zaraz przy gościńcu wieś Nasilance JP Kopakowskiego, po prawej zaś, o ćwierć średnie mili, za pagórkiem i laskiem zaścianek Plitniszki. Podjechawszy o ćwierć mili po lewej ręce zostanie droga do wsi Czerany i samę wioskę widać o kroków 300 dalej. Potem aż do Bagieliszek, karczmy i zaścianku i promu na Wilii, w parafii bujwidzkiej. I tu się kończy granica parafii korkożyskiej.

[373v] 4to Do Niemenczyna na zachód jesienny, od kościoła korkożyskiego prosto, droga borowa prosta, sucha i niekorzenista aż do młynu Poilga, przez mostek przy tymże młynie, do mostu jasińskiego na Żejmianie. Most ten należy do Czerwonego Dworu, do JO K[*sięcia*] Pasterza, na izbicach nadrujnowanych, wąski bardzo, bez poręczow, dla podróżnych niewygodny, dla konnych i z ciężkiemi wozy bardzo niebezpieczny. Za tym mostem o kroków 200 karczma Jusina, na Trakcie z Wilna Brasławskim. Tymże traktem ku zachodowi jesiennemu, od karczmy o małe ćwierć mili, po lewej stronie zaścianek Jusina, za pagórkiem i tartak JO K[*sięcia*] Pasterza. Po lewej zaś stronie, w tymże zaścianku, widać o 300 kroków gospodarską chałupkę jedną, do Ciwuństwa Wileńskiego należącą. Przejechawszy zaś mostek na rzece Jusina, idzie droga lasami borowemi do Niemenczyna i tu się kończy granica parafii korkożyskiej od niemenczyńskiej.

5to Droga do Wilna od kościoła korkożyskiego na zachód zimowy, taż sama jako się wyż namienia. W drodze do Bujwidz, aż do ruczaju Dala, który ruczaj przejechawszy, w lewą porzuca się droga droga do Bujwidz, a borami i lasami cała mila, aż do wsi Bryże i tam proma na Wilii. Za Wilią karczma do starostwa ławaryskiego, do parafii korkożyskiej należąca. Od tej karczmy gościniec prosty polami ku zachodowi zimowemu i tu się kończy granica parafii korkożyskiej.

[374] 6to Droga do Janiszek, od kościoła korkożyskiego na północ, do karczmy Słomianki, folwarku korkożyskiego, o pół mili małej, sucha, borowa, na most na rzece Żejmianie dobry, porządny, bezpieczny, końcem jednym gruntu folwarku korkożyskiego, drugim klucza niemieżyńskiego tykający, względem kościoła na północ. Most przejechawszy wjeżdża się w gościniec brasławski, ku wschodowi

letniemu, w prawą stronę, w lewą zaś zostaje droga do wsi, karczmy i folwarku Podbrodzia, o ćwierć mili srzednie. Podjechawszy tymże gościńcem o kroków 100, pod wieś Bojarele, w prawą stronę na tęż wieś idzie gościniec brasławski, w lewicy zaś biegnie droga pod pagórek i samemi ciągnie się borami. Ta droga borowa sucha i prosta aż do zaścianku i karczmy Spingła JP Kostrowickiego, na milę srzednią. Stamtąd o kroków 200 w bor podjechawszy, w prawej stronie zostaje się droga do dworu orniańskiego, tegoz JP Kostrowickiego, który dwór o ćwierć mili wielkie za borami zostaje, w lewą zaś idzie droga w bor i tu się kończy granica parafii korkożyskiej. Przez parafię korkożyską zacząwszy od rzeki Jusiny, 3 mile wielkie względem kościoła od zachodu letniego, na wschód letni, w woj. wileń., niedaleko rzeki Żejmiany, przechodzi gościniec z Wilna do Brasławia nazwany brasławski, prosty, drogą suchą, borową, miejscoma korzenistą i kamienistą. 1 mo. Od rzeki Jusiny do karczmy Jusiny, pół ćwierci mili małe. 2 mo. Od karczmy Jusiny, borami, droga piaszczystą, do karczmy Podbrodzkiej, półtorej mili wielkie. 3 tio. Od karczmy Podbrodzkiej do mostku na rzece Dubince (mostek dobry, na izbicach), ćwierć mili srzednie. 4 to. Od rzeczonego mostkuy, borem do wsi i karczmy Bojarel, pł ćwierci mili srzednie. 5 to. Od karczmy bojarelskiej, borami samemi w parafii korkożyskiej mila wielka.

7mo Droga do Raczkowszczyzny, kościółka JP Czachowicza, z Korkożyszek idzie na most przy karczmie Słomiance, wyż wspomnionej, gościńcem brasławskim, przez wieś Bojarele, na wschód letni w bor samemi lasami, na milę wielką.

[374v] Droga czyli gościniec święciański, z Wilna do Święcian miasteczka, względem kościoła korkożyskiego leżącego ku wschodowi letniemu, za mil 5. Zaczyna się w powiecie oszmiańskim, od przewozu przy wiosce Bryże, w parafii korkożyskiej, ciągnie się mil 2 wielkich. Względem kościoła zacząwszy się od zachodu jesiennego, kończy się na wschodzie wiosennym. Ten trakt tak się opisuje: jadąc z Wilna, przewiozwszy się przewozem po prawej ręce zostaje się wieś Bryże i przechodzi gościniec borami całą milę, aż do ruczaju Dala zwanego, który ruczaj przejechawszy w lewą stronę, droga idzie do miasteczka Korkożyszek, o pół mili małe. Prosto zaś gościniec ciągnie się samemi borami, na pół mili srzednie aż do karczmy Bawirsze, folwarku korkożyskiego. Od tej karczmy, o lekkie ćwierć mili w lewą stronę dróżka do wioski Ktaczuny, skąd i wioskę widać o kroków 300. Z prawej strony widać kościół korkożyski i miasteczko, o ćwierć mili srzednie. O 100 kroków przejechawszy, po lewej ręce zostaje folwark korkożyski i droga do niego. O 100 także kroków od

gościńca idzie potym droga polem, lekkie ćwierć mili, aż do wsi Becze. Podjeżdżając pod rzeczoną wieś, wchodzi w las o ćwierć mili srzednie i tu się kończy granica parafii korkożyskiej.

[375] 8vo Droga do Bystrzycy od kościoła korkożyskiego na południe, przy miasteczku korkożyskim mostek na ruczaju Skierdziszcza przejechawszy, po prawej stronie idzie gościniec do Wilna, w lewą polem zaś korkożyskim ćwierć mili wielkie, do karczmy Bawirsze, folwarku korkożyskiego. Koło tej karczmy przez gościniec święciański, z Wilna idący, przejeżdża się na krzyż w bor, borową drogą, suchą, miejscoma korzenistą ćwierć mili srzednie, do mostu na bagnie Wilkorość. Most ten jest dobry, długi na sążni 16. Od tego mostu przez las jodłowy, na kroków 150 droga gleista za kroków 200 wieś Orgindany, starostwa bystrzyckiego. Od tej wsi droga samemi polami, ćwierć mili srzednie, aż do wsi Maguny tegoż starostwa. Końcem tej wsi przechodzi droga wciąż polami tejże wsi aż do granicy gruntów rzeczonej wioski Magun z gruntami wsi Preny, do parafii kiemieliskiej należącej i tu się kończy granica parafii korkożyskiej.

Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki własnej stwierdzam.[230]

K[*siądz*] Józef Legowicz[231]

pleban kościoła korkożyskiego

---

[230] Zmiana kopisty-pleban korkożyski.

[231] Ksiądz Józef Legowicz pełnił funkcję plebana korkożyskiego w latach 1767-97. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 75.

[opis parafii ławaryskiej, nr 637, k. 408-411]

Parafia ławaryska

[408]

1 mo

Kościół parafialny w ławaryskiej wsi położony, w woj[*ewództwie*] i dekanacie wileńskim. Wioski i miejsca do tej parafii należące są w tymże województwie, według porządku alfabetu ułożone, jak tu po sobie idą.

Bildzie[232] wieś JK[*sięcia*] Oskirki[233], między wschodem letnim i północą, względem kościoła ławaryskiego pół mile wielkie.

Bildziszki tegoż, pod samym wschodem letnim pół mile wielkie.

Borowka karczma do plebanii ławaryskiej, między wschodem letnim i zimowym pół mili małe.

Borowszczyzna alias Norejszebalis JP Chlewińskiego, między południem i zachodem letnim pół mile wielkie.

Brzeźniaki tegoż, tamże.

Buczyszki tegoż, pod samym zachodem letnim kilkadziesiąt prętów.

Czerniszki tegoż, między wschodem letnim i północą półtorej mile wielkiej.

Damasiuniszki tegoż, między wschodem letnim i zimowym pół mile mierne.

Dziedaniszki tegoż, między zachodem letnim i południem pół mile wielkie.

Dziekaniszki[234] dwór JW [*Księdza*] Zienkowicza[235], między wschodem letnim i północą półtorej mile miernej.

Dziekaniszki wieś i karczma, tegoż, tamże.

Dubniczki JP Wojniłłowicza, pod samym wschodem zimowym półtorej mile wielkiej.

Grygiszki JW [*Księdza*] Zienkowicza, między wschodem letnim i północą półtorej mile miernej.

Hajduny JP Boufała, między zachodem letnim i południem półtorej mili wielkiej.

Jaworyszki JP Wojniłłowicza, pod samym wschodem zimowym półtorej mile wielkiej.

---

[232] [Bildžiai].

[233] Nie wiadomo, o którego przedstawiciela rodu Oskierków chodzi. W przypadków parafii mejszagolskiej i rudomińskiej, w których wymienia się własności Oskierków, występuje osoba świecka. Mogą to być następujący przedstawiciele: Kazimierz Maciej, marszałek mozyrski; Marcin, marszałek oszmiański; Jan, strażnik polny 1789r. lub Rafał pełniący także funkcję strażnika polnego w latach 1782-1789. Por.: J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze...*, s. 123, 213, 326.

[234] [Dekaniškės].

[235] Tomasz Ignacy Zienkowicz, sufragan wileński od 1763r., dziekan. Nazwa majątku wyraźnie odnosi się do urzędu pełnionego przez właściciela. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 81-82.

Jazow[236] dwór JP Kiełłpszowej, pod samym wschodem zimowym pół mile małej.

Jazow wieś tejże, tamże.

Jazow[237] JXX. Dominikanów, tejże pozycji mila mierna.

Jazowka karczma JP Kiełłpszowej, między zachodem letnim i południem pół mile małej.

Kazimierzyszki tejże, pod samym wschodem zimowym ćwierć mile mierne.

Kiwiszki JP Zyberka, między zachodem letnim i południem półtorej mile wielkiej.

Ktusiszki JP Kiełłpszowej, pod samym wschodem zimowym pół mile małe.

Kopanica tejże, takiej pozycji mila mierna.

Kuzaliska Włoka do plebanii ławaryskiej, między wschodem letnim i zimowym kilkadziesiąt prętów.

Lesiszki[238] JK[*sięcia*] Oskirki, między zachodem letnim i północą mila mała.

Leśne Włoki do plebani ławaryskiej, pod samym zachodem letnim mila mała.

Łabaniszki JP Chlewińskiego, pod samym wschodem zimowym pół mile małe.

Łabińce JW [*Księdza*] Zienkowicza, między wschodem letnim i północą mila wielka.

Ławaryszki[239] wieś, w której kościół parafialny jest punktem względem którego czynię opisanie całej parafii. Sama wieś należy do plebani i do JP Chlewińskiego.

[408v] Ławaryszki dwór JP Chlewińskiego, pod samym południem kilkadziesiąt prętów.

Maculiska Włoka do plebani ławaryskiej, pod samym wschodem zimowym pół mile małe.

Maczuki JW K[*sięda*] Zienkowicza, między wschodem letnim i północą mila mierna.

Mickuny[240] dwór J K[*sięda*] Sulistrowskiego, między zachodem letnim i południem półtorej mile wielkiej.

Mickuny[241] kaplica, wieś i karczma, tegoż, tamże.

---

[236] Ob. Jazowo, położone nad stawem, w powiecie wileńskim.

[237] Ob. Jazowo [Tvankiškės].

[238] [Liesiškės].

[239] Ławaryszki były dawnym ośrodkiem wytwarzania metali na Wileńszczyźnie. Okolice te były zamieszkiwane już w III-IV wieku n.e. W połowie XV wieku Ławaryszki zostały nadane dla Jana Dowgirda, ówczesnego woj. wileń. Z czasem, wraz z okolicznymi wsiami utworzyły starostwo ławaryskie. Ławaryszki stanowiły królewszczyznę, którą oddawano w dzierżawę możniejszym rodom. W XVII wieku, straostwo ławaryskie należało do rodziny Paców. Z tego okresu pochodzą też wzmianki o sporach z sąsiednim Jazowem i słynnym „zajeździe". W drugiej poł. XVIII w. starostwo posiadali Zybergowie, po nich Michał Kossakowski, wojewoda brasławski. Od 1798 r. pozostawało w rękach Adama Bielskiego, mostowniczego kobryńskiego.Pierwszy kościół parafialny zbudowano w 1642 r., funduszem Stefan Paca. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 95-99.

[240] [Mickūnai].

[241] Kaplica należąca do parafii ławaryskiej, zbudowana w 1733r. przez ks. kanonika Kapituły Wileńskiej-Józefa Puzynę. Była to kaplica prywatna, przydworska. W 1798r. dziedzic Mickun - Baliński sprowadzał w święta Bernardynów wileńskich do odprawiania mszy. Z czasem kaplica została zrujnowana. Dopiero w 1826r., ówczesny właściciel Mickun-Aleksander Pillar, sędzia graniczny, zbudował w miejscu dawnej

Mieżance JP Chlewińskiego, pod samym zachodem letnim mila mierna.

Mosciszcze[242] JW[*Księdza*] Zienkowicza, miedzy wschodem letnim i północą mila wielka.

Munduciszki JP Korsaka, pod samym zachodem letnim półtorej mili wielkiej.

Niewiaryszki JP Chlewińskiego, pod samym południem ćwierć mile małe.

Nowa karczma JP Kiełłpszowej, między wschodem zimowym i letnim mila mierna.

Osinki karczma i osady JP Chlewińskiego, między zachodem letnim i południem pół mile mierne.

Osinki folwark tegoż, tej samej pozycji mila mała.

Peculanka[243] JW K[*siędza*] Zienkowicza, pod samym zachodem letnim pół mile mierne.

Podrzupie JP Chlewińskiego, między zachodem letnim i południem pół mile wielkie.

Popatce JP Wojniłłowicza, pod samym wschodem zimowym półtorej mile wielkiej.

Pukszany JP Kiełłpszowej, pod samym wschodem letnim pół mile wielkie.

Puntuzy J K[*sięcia*] Oskirki, między wschodem letnim i północą pół mile wielkie.

Rubienko dwór tegoż, tejże pozycji pół mile wielkie.

Sasiniszki JP Wojniłłowicza, między wschodem letnim i zimowym półtorej mile wielkiej.

Sajdakiska Włoka do plebani ławaryskiej, pod samym zachodem letnim kilkadziesiąt prętów.

Serejkiszki JP Kiełłpszowej, pod samym wschodem zimowym pół mile wielkie.

Skajstery JP Zyberka, między zachodem letnim i południem mila wielka.

Słobódka[244] JP Chlewińskiego, tejże pozycji pół ćwierci mile mierne.

Szakuliszki JP Kiełłpszowej, pod samym wschodem zimowym ćwierć mile mierne.

Szałkowszczyzna JW K[*siędza*] Zienkowicza, między wschodem letnim i północą mila wielka.

Szyliniki JP Wojniłłowicza, pod samym wschodem zimowym półtorej mile wielkiej.

Tourja[245] karczma i osada JP Boufała, pod samym zachodem letnim mila wielka.

Wałowszczyzna JP Zyberka, między zachodem letnim i południem mila wielka.

Wizyszki[246] karczma i osada JW K[*siędza*] Zienkowicza, między wschodem letnim i północą mila mała.

---

kaplicy murowany kościółek, który służył jako filia Ławaryszek. Parafia mickuńska powstała w 1923r. M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 100-101; fot. nr....

[242] [Mostiškės].

[243] [Pečiulinė].

[244] [Slabada].

Wizyszki karczma i osada J K[*sięcia*] Oskirki, tamże.

Zacharyszki[247] JP Wojniłłowicza, między wschodem zimowym i letnim półtorej mile wielkiej.

2 do

Od tego kościoła parafialnego, kościoły w okolicy sąsiedzkiej są następujące:

[409] Bystrzyca kościół parafialny w tymże województwie, a w dekanacie świrskim, w dobrach JP Brzostowskiego, na wschód letni mil 3 wielkich.

Bujwidze kościół parafialny JXX. Augustianów BB MM de penitentia, w tymże województwie, w dekanacie pomienionym i w dobrach tegoż, między wschodem letnim i północą mil 2 wielkich.

Niemenczyn kościół parafialny w dobrach Ciwoństwa Wileńskiego, w tymże województwie i dekanacie, między zachodem letnim i północą mil 3 wielkich.

Ostrowiec kościół parafialny JXX. Dominikanów, w dobrach JP Abramowiczowej, w powiecie i dekanacie oszmiańskim, leży pod samym wschodem zimowym mil 3 wielkich.

Rukojnie kościół parafialny w dobrach J K[*siędza*] Połubińskiego, leży między południem i zachodem, w tymże województwie i dekanacie mil 2 wielkich.

Szumsk kościół parafialny w dobrach JXX. Dominikanów, w dobrach JP Szumskiego, w tymże województwie i dekanacie, leży między zachodem zimowym i południem mil 2 wielkich.

Wilno kościół parafialny Św. Piotra, JXX. Kanoników Laterańskich, między zachodem letnim i południem mili pół czwartej wielkiej.

Worniany kościół parafialny, w dobrach JP Abramowiczowej, w tymże województwie, w dekanacie oszmiańskim, leży pod samym wschodem zimowym mil 4 wielkich.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła ławaryskiego są:

Wilno miasto stołeczne litt., między zachodem letnim i południem mili pół czwartej wielkiej.

---

[245] [Taurija].
[246] [Vyžiškės].
[247] [Žagariškės].

Oszmiana miasto sądowe, przy rzece Oszmianie leży, między wschodem zimowym i południem mil 6 miernych.

4 to

Gościniec połocki z Ławaryszek do Wilna, mało gór, kamieni, piasków i błota mający. Mosty są porządne na Wilence ale koniec jeden grobli pod wierzbami niedobrze zrobionej barzo topki, najbarziej na wiosnę.

Droga z Ławaryszek do Oszmiany chociaż niegórzysta ale miejscami wyboista i błotnista i ma mostków złych na ruczajach barzo przykocz.

Z Ławaryszek do Wilna letnią drogą godzin 4 jazdy, zimową godzin 3.

Z Ławaryszek do Oszmiany letnią drogą jazdy wespół z popasem godzin 9, zimową zaś za godzin 7 można stanąć.

5 to

Jezioro Bildziszki[248], długości na sznurow geometr[*ycznych*] cztery lub pięć, szerokości na dwa lub więcej, względem kościoła parafialnego ławaryskiego leży pod samym wschodem letnim pół mile wielkiej.

Jezioro Dziekaniskie długości może być na sznurow geometr. trzy lub więcej, szerokości na sznura półtora, leży miedzy wschodem letnim i północą półtorej mile wielkiej.

Jeziorko Byk szerokie i długie może być więcej niż kroków 200, leży pod samym wschodem zimowym półtorej mile wielkiej.

Bagna pomniejsze między borami znajdują się tu, opisania nie są godne.

Błoto nazwane Grazulowe, zaczynające się o pół mile wielkiej od kościoła, długie więcej niż na pół mile wielkiej, szerokie miejscami więcej nad ćwierć mile wielkiej, leży względem kościoła pod samym południem.

[409v] Błoto nazwane Brazoła, zaczynające się od kościoła o pół mile wielkiej, rozciągające się aż do parafii ostrowieckiej, szumskiej i rukońskiej, wzdłuż więcej niż na półtorej mile wielkiej, wszerz więcej niż na milę wielką, leży pod samym południem.

Stawek plebański, przy plebanii ławaryskiej, z krynic robiący się, szczupły i niedługi. Leży pod południem samym, mostek na węzinie.

Stawek JP Chlewińskiego, przy dworze ławaryskim, mały i nikczemny, do którego woda kopanicą z łąk krynicznych ściąga się. Leży pod samym południem kilkadziesiąt prętów.

Stawek JP Kiełłpszowej, przy dworze Jazowie, także nikczemny, do którego kopanica dana z Jeziora Byka. Pod samym wschodem zimowym pół mile małej.

Stawek JP Boufała, przy karczmie Tourja, na rzeczce małej Tourja, szczupły i nikczemny, pod samym zachodem letnim mila wielka.

Stawek J K[*sięd za*] Sulistrowskiego, przy dworze Mickunach, na rzeczce krynicznej Rudupis zwanej, szeroki być może na 100 kroków, długi ad alterum tantuen między zachodem letnim i południem półtorej mile wielkiej.

6 to

Cała parafia ławaryska wzdłuż i w poprzek na mil 3 rozciągła. Otwartego pola niema ale w puszczy osadzona, jedne tylko Dziekaniszki JW K[*sięd za*] Zienkowicza, między wschodem letnim i północą o mile wielką situowane na kilka morgów zarośli między polem otwartym. Sam kościół ławaryski, z wioską i dworem ławaryskim okroin pola w poprzek i wzdłuż na ćwierć mile wielkiej, rozciągającego się circum circa puszczą opasany, od którego na zachód letni, północ, wschód letni aż do wschodu zimowego jedna puszcza sosnowa, po części towarna i do budowli sposobna, rozciąga się miejscami na mil 3. Na południe więcej jodły, brzeziny, osiny aniżeli sosny mająca, ciągnie się i ta więcej niż na milę wielką.

7 mo

Młynków cztery: młynek przy plebanii ławaryskiej na krynicach, młynek JP Kiełłpszowej na kopanicy z Jeziora Byka, młynek JP Chlewińskiego na kopanicy z łąk krynicznych, młyn J K[*sięd za*] Sulistrowskiego na rzece krynicznej Rudupis zwanej. Tartak JP Boufała, na rzeczce Tourja ale ten prosty i nieużyty dla niedostarczającej wody, jako jest wyżej opisano pro 5to o stawach.

Rzeczka Wilna czyli Wilenka, zaczynająca się u błot w parafii szumskiej położonych, od kościoła ławaryskiego między wschodem zimowym i południem, o mil 3 wielkich. Ściek onej przy których miejscach parafii naciąga się, tak się wyraża: przy Borowszczyźnie czyli Norejszebalis przez początek wioski Niewiaryszki, przy dworze ławaryskim, przy plebanii o kroków półtorasta, przez środek wioski Słobodka, między karczmą Jazowka i karczmą Osinki, tuż za Peculanką, koło włok leśnych plebańskich, przy Mieżeniach, przy osadzie Tourja, przy Hajdunach o kroków 100, za karczmą i wioską Mickuny, przy dworze mickuńskim i tu się kończy

---

[248] [Ež. Bildžių].

parafia ławaryska. Innych machin, tak wodnych jako wietrznych ani miejsc starożytność oznaczających ani też coby się ściągało do historii naturalnej, nie masz.

8 vo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne podług miary mil tak się opisują.

[410] 1mo Gościniec bystrzycki idący na zachód, a od kościoła ławaryskiego na północ o mile wielką leżący, przechodzi przez część znaczną parafii ławaryskiej, począwszy od Munduciszek JP Korsaka, polem otwartym mało co zarośli mającym, koło samych Grygiszek po prawej ręce ostających się. Niedaleko podjechawszy polem, także otwartym, mało co w zaroślach, po prawej ręce widać dwór i wioskę Dziekaniszki, dopiero do karczem dwóch i osad JW K[*sięd za*] Zienkowicza i JK[*sięcia*] Oskirki, gdzie widać po prawej ręce wioskę Maczuki i za nią niedaleko Moscisze. Od tych karczem mało co otwartym polem i niewiele zarośli mającym, zaraz do boru, którym suchą, korzenistą i piaszczystą drogą, obapoł borem opasaną, do ruczaju czy brodu błotliwego i wyboistego, nazwanego Długim Mostem, o milę wielką odległego. Z od tej brodu, podobną drogą i lasem, między którym mało co trzebiska o pół mile do mostu nad rzeczką Tourją, tuż i karczmy Touryji, przy której tuż i osada. I tu się kończy parafia ławaryska.

2do Droga do Bystrzycy począwszy od kościoła parafialnego ławaryskiego, na wschód letni polem otwartym do boru, który z obu pół drogi ciągnie się na prętów kilkadziesiąt, dopiero przez niewielkie pólko, z którego po prawej ręce niedaleko widać Przydatki. Za pólkiem znowu przez bor, oba pół drogi także rozciągły na kilkadziesiąt prętów polem otwartym małym, droga suchą ale kamienistą, przejechawszy przez brodek niewielki tuż przy wiosce Bildzie, do której dróżką w lewą, zostawując znowu otwartym polem, mało co zarośli mającym i także niewielkim przez krzyżową drogę w prawo, do widzieć się dających Puntuzow, idącą do błotka niewielkiego. Za tym niedaleko w lewą, idącą do Dziekaniszek rzucając dróżkę, a w prawo suchą drogą, między oba pół zrobionemi nowinami, do których miejscami mieszają się lasanki różnego drzewa, rozciągłemi na ćwierć mile aż do gościńca bystrzyckiego, którym tuż po lewej ręce zostawując Grygiszki, na wschód słońca, polem otwartym w prawym boku, a polem koło boru za pół mile miernej do Munduciszek. I tu się kończy parafia ławaryska.

3tio Droga do Bujwidz od kościoła ławaryskiego, taż sama co do Bystrzycy, aż do gościńca bystrzyckiego, przez który przejechawszy na północ, na pagórek, widać w

prawei Grygiszki, z pagórka dołem podjechawszy polem otwartym, do którego lasanki różnego drzewa mieszają się, wyboistą drogą i na wiosnę mokrą, widać w prawie Szatkowszczyzna. Dalej idąc tymże dołem, w lewie widać Czerniszki osada i wioska Łabińce, potym na pagórek wszedłszy suchą drogą i oba pól oznaczającym, zielonym rocznego drzewa lasem, rozległym na prętów kilkadziesiąt, z którego na pólko małe do[249] [...]

4to Droga do Niemenczyna taż sama co do Bystrzycy, aż do błotka czyli brodku pro 2do opisanego, za którym w prawo drogę rzucając do Bystrzycy, a w lewo dróżką suchą oba pól lasem rocznego drzewa opasaną, na pół ćwierci mili wielkie i rozległym przez gościniec bystrzycki, przez który przejechawszy polem otwartym do Dziekaniszek JW K[*sędza*] Zienkowicza, koło karczmy między dworem w prawie, a wioską w lewie zostającemi się. Dalej polem otwartym niewielkim do góry, z której spuściwszy się zaraz do wioski Łabińców. I tu się kończy parafia ławaryska.

[410v] 5to Droga do Ostrowca, gdzie jest kościół parafialny graniczący, miedzy wchodem letnim i zimowym gościńcem połockim przez groblę tuż za wioską Ławaryszkami sytuowaną, po mniejszej części mokrą, wyboistą, po większej kruhlakami namoszczoną, rozciągłą na prętów 118, za którą polem otwartym, sucha drogą trochę podjechawszy, widać w lewej Kuzaliską Włókę, osadę, za nią niedaleko rzucając Gościniec Połocki w lewo, w prawo dróżką suchą, polem otwartym niewielkim, koło zarośli brzozowych, w prawie ostających się, za któremi w lewą dróżką suchą, skąd Kazimierzyszki osada w prawie widać, do błotka niewielkiego, przez które przejechawszy znowu suchą ale kamienistą dróżką na pagórek, skąd widać w prawie Ktusiszki. Z pagórka po lewej koło boru, po prawej polem otwartym na kilkadziesiąt prętów, z którego w prawie widać wioskę Jazow, do dróżki krzyżowej idącej do Jazowa dworu JP Kiełłpszowej, tuż widzialnego. Przez dróżkę krzyżową i boru kawałek niewielki przejechawszy z góry do brodu przez ruczaj ze stawu ciągnących się. Dalej pagórkiem (skąd widać młynek tej JP Kiełłpszowej w lewie), drogą suchą przez kilka prętów pola otwartego koniec którego rzucając w prawo do Szumska drogę, w lewo dróżką suchą ale korzenistą oba poł borem opasaną, na pół mile wielkiej przeciągłą do folwarku Jazowa JXX. Dominikanów. I tu się kończy parafia ławaryska.

6to Droga do Rykont, gdzie jest kościół parafialny, od kościoła ławaryskiego w przód, między wschodem letnim i zimowym, ulicą ławaryską na prętów więcej dziesiątka.

---

[249] Zdanie niedokończone, urwane.

Dopiero kręto w prawo między południem i zachodem drogą równą, otwartym polem na kilkadziesiąt prętów do mostu, na krynicach, długiego na 2 pręty lub więcej. Od mostu podobnąż drogą i przeciągiem do dworu JP Chlewińskiego, koło którego w lewie zostającego się i koło stawu na mostek przy młynie. Od mostku otwartym polem aż pod Niewiaryszki, wioskę w lewie niedaleko ostającą się. Od wioski otwartym polem także na kilkadziesiąt prętów, dopiero między niedawno roztrzebionemi oba pol drogi Nowinami, także na kilkadziesiąt prętów rozciągłemi, drogą miejscami koleistą i błotnistą. Dalej przez las różnego drzewa oba poł drogi, podobnie rozciągłego, na koniec przez pólko niewielkie, suchą drogą, do mostu na półtora pręta długiego, na rzece Wilence. Za mostem tuż Borowszczyzna czyli Norejszebalis. I tu się kończy parafia ławaryska.

7mo Droga do Szumska gdzie jest kościół parafialny graniczący, taż sama co do Ostrowca opisana pro 5to. Koniec pola jazowskiego rzucając w lewo, a biorąc w prawo borem oba poł drogi, idącym drogą suchą ale korzenistą, za pół mile wielkiej podjechawszy, widać w lewie Jazow, folwark JXX. Dominikanów szumskich, rozgraniczający parafię szumską, ostrowiecką od ławaryskiej.

[411] 8vo Droga do Wilna czyli gościniec połocki do Wilna, gdzie jest kościół parafialny Św. Piotra JXX. Kanoników Regularnych Laterańskich, graniczący począwszy od kościoła między zachodem letnim i południem, na którym o 100 kroków mostek niewygodny, na kopanicy, przez którą prosto na pagórek wjechawszy. Dalej drogą wyboistą i błotnistą, miejscami kruhlakami wymoszczoną, po lewej polem otwartym, po prawej koło laska różnego drzewa nierozciągłego, przy końcu którego most z kruhlaków na niskim miejscu. Za mostem pólkiem otwartym, z którego widać o kilkadziesiąt kroków Sajdakiską Włokę, osadę, za nim przez borek na kilkadziesiąt kroków rozciągły. Dalej polem otwartym niewielkim, drogą suchą. Za nim znowu borkiem, nowinami przemieszanemi do karczmy Jazówki JP Kiełłpszowej, za którą zaraz przez most porządny na Wilence, który przejechawszy o kroków 20 do karczmy JP Chlewińskiego, za którą między dwoma osadami Osinki nazwanemi, drogą miejscami mokrą, polem otwartym przejechawszy pół ćwierci mile, po lewej ręce, o kilkaset kroków widać za błotem folwark Osinki JP Chlewińskiego. Podobnąż drogą, jeszcze polem otwartym, na kilkadziesiąt prętów rozciągłym, do mostu kruhlakami wymoszczonego, za mostkiem lasem różnego drzewa oba poł drogi, otaczającym na kilkadziesiąt prętów rozciągłymdrogą miejscami wyboistą do mostka drugiego, podobnego pierwszemu, na błotnistym miejscu. Za nim suchszą

drogą kilkadziesiąt prętów, koło błota nie mającego nazwiska, po lewej ostającego się przejechawszy przez bród błotnisty, z tego błota wychodzący, pagórkiem niedługim, rzadkiemi sosnami zaroszczonym, koło tegoż samego błota, na kilkaset prętów wzdłuż i wszerz rozciągającego się. Dalej polem otwartym, drogą po części piaszczystą, mimo kaplicę mickuńską do karczmy. Za nią most porządny przez Wilenkę. I tu się kończy parafią ławaryska.

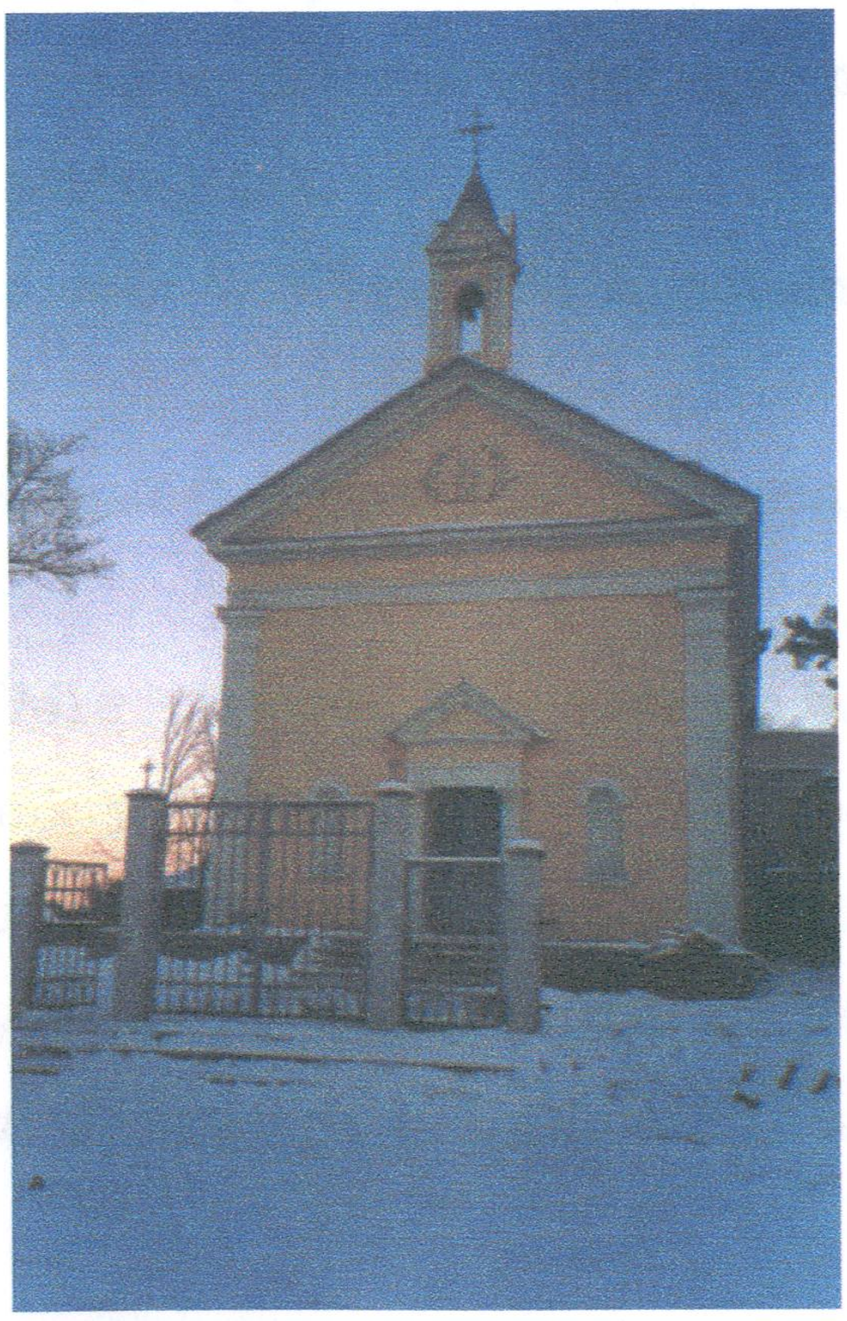
9no Droga, razem gościniec połocki do Wornian, gdzie jest kościół parafialny graniczący, między wschodem letnim i zimowym od kościoła przez wioskę ławaryską, drogą mokrą, kruhlakami po części wymoszczoną, za którą zaraz przez groblę, po mniejszej części mokrą, po większej kruhlakami namoszczoną, rozciągłą na prętów 118, za którą polem otwartym na ćwierć mile rozległym, z którego widać po lewej stronie Włoka Kuzaliska, osada, suchą drogą aż do bora. Borem oba poł drogi ciągnącym się na ćwierć mile małej, drogą miejscami mokrą i koleistą do karczmy Borowki, do plebanii ławaryskiej należącej. Od tej karczmy także borem oba poł drogi ciągnącym się na pół mile wielkie, suchą drogą i niegórzystą do karczmy Nowej JP Kiełłpszowej. I tu się kończy parafia ławaryska.

Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] Benedykt Kulwiec
Kanonik Inflantski
pleban ławaryski

Fot. 3: Kościół w Ławaryszkach.

Fot. 4: Kaplica w Mickunach.

[opis parafii mejszagolskiej, nr 652, k. 497-504]

Parafia mejszagolska.

[497]

Opisanie geograficzne parafii mejszagolskiej podług zalecenia JW Księcia JM Pasterza, Dobrodzieja naszego, roku 1784, m[*iesią*]ca Augusta, 2 dnia [*2 VIII 1784*] wiernie uskutecznione.

[498]

Parafia mejszagolska nikludując Korwie.

1 mo

Kościół parafialny w miasteczku mejszagolskim położony, w województwie wileńskim i dekanacie. Wioski i miejsca do tej parafii należące, w tymże województwie według porządku alfabetu tak się opisują.

Antonele W Wołłowicza, wieś między wschodem ku północy, względem kościoła parafialnego mejszagolskiego mila mierna jedna.

Antonajcie wieś tegoż JM, między wschodem letnim i północą mila wielka.

Auksztadwarys JW Księcia Biskupa wileńskiego, między wschodem zimowym ku południowi mila wielka jedna.

Boborykowszczyzna dwór W Wysogierda, na południe za wsią i karczmą trzy ćwierci mili.

Borskuny wieś JW K[*sędza*] Gzowskiego[250], biskupa, na wschód słońca srzedni, mila mierna jedna.

Bothuny wieś tegoż JM, między wschodem srzednim mila mierna jedna.

Birki wieś tegoż JM, między wschodem letnim ku północy mila mierna jedna.

Budy wieś W Romanowicza, na zachód srzedni pół mili mierne.

Czołdyszki W Toczyłowskiego[251], na wschód słońca letni mila mała.

Eutiuny JW K[*sędza*] Gzowskiego, biskupa, między wschodem letnim ku północy mila wielka jedna.

---

[250] Franciszek Junosza Gzowski, kanonik smoleński, biskup tespieński od 1782 r. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 88.

[251] Józef Toczyłowski, podkomorzy, dziedzic dworu korwieńskiego, fundator kościoła w Korwiu. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 119.

Grejciuny[252] JW K[*sięcia*] biskupa wileń[*skiego*], między zachodem letnim ku północy pół mili mierne.

Grudziszki tegoż JM, na zachód letni pół mili mierne.

Gudamiedis alias Korwia tegoż JM, na wschód letni mila mierna jedna.

Gładkiszki[253] z karczmą, tegoż JM, na południe mila mierna.

Gerwiaty W Wołłowicza, za rzeką Mussą, między wschodem letnim a północą pięć ćwierć mili.

Gaje[254] JW K[*sięcia*] Gzowskiego, biskupa, między wschodem ku północy mila wielka.

Gudamiedis alias Ruty tegoż JM, na wschód słońca srzedni, mila mierna.

Giezwa W Wysogierda, na południe ćwierć mili.

Joda[255] młyn i karczma W Wołłowicza, na wschód letni pół mili.

Jauniuny[256] JW Żaby[257], na północ mila wielka jedna.

Izabelin[258] dwór W Wołłowicza, miedzy wschodem letnim ku północy mila mierna.

Jeziorajcie[259] alias Nieskrobanka, karczma JW Hilzenowej, między wschodem ku południowi mila wielka.

Koltaryszki JW K[*sięcia*] biskupa wileń[*skiego*], na północ pół ćwierć mili.

[kolejna karta- z kopii Chreptowicza, której nie ma wśród oryginałów]

Kalulyniszki zaścianek tegoż JM, na północ ćwierć mili.

Ktamanec JO K[*sięcia*] biskupa wileńskiego, na wschód słońca przedni[...] mili.

Kabiliszki[260] wieś tegoż, na wschód słońca letni, ćwierć mili.

Karszunatawki[261] zaścianek tegoż, na wschód słońca letni ćwierć mili.

Kietyszki zaścianek tegoż, na zimowy wschód 2000 kroków.

Kaczergiszki tegoż JM, między wschodem letnim a południem.

Kodziszki zaścianek tegoż JM, między wschodem a południem.

---

[252] [Griciūnai].
[253] [Glatkiškės].
[254] Gajami najczęściej nazywano drobne osady, zakładane wśród miejsc wzgórkowatych, suchych, porosłych liściastymi drzewami. SGKP, t. II, s. 437.
[255] [Juodė].
[256] [Jauniūnai], Nazwa pochodzi wskazuje na łotewskie związki, bowiem „Jauna", „Jawn" oznacza w tym języku „nowy". Może była to nowozałożona osada, zamieszkana przez ludność łotewską. SGKP, t. III, s. 511.
[257] Tadeusz Żaba, podkomorzy wileński, kasztelan połocki, od 17 XI 1784 wojewoda. Por.: J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze...*, s. 48.
[258] Dwór nad potokiem Izabelin, w powiecie wileńskim, właśność Wołłowiczów, a potem Łopacińskich. Posiadał kaplicę przydworską, należącą do parafii mejszagolskiej. Por.: SGKP, t. III, s. 328.
[259] Nazwa pochodzi prawdopodobnie od dawnego imienia lub nazwiska – Jezior. SGKP, t. III, s. 573. Może też być związana z położeniem – nad jeziorem.
[260] [Kubiliškės].
[261] [Karšūnalaukis].

Kleviny W Wołłowicza, na wschód letni pół mili mierne.

Klemieniele W Romanowicza, nad rzeczką Duksztą, na zachód słońca pół mili mierne.

Krzyżanowszczyzna tegoż JM, na zachód letni ku północy pół mili mierne.

Kakowajtis W Oskirki, na północ pół mile wielkie.

Kwaksze wieś W Wołłowicza, między wschodem letnim i północą pół mili wielkiej.

Koniec Stawa zaścianek W Ciechanowieckiego, na wschód słońca letni mila wielka.

Korwia alias Mejszagoła[262] dwór W Toczyłowskiego, kościół i wieś Sałakiszki, na wschód słońca przedni pół mili mierne.

Krejwy zaścianek tegoż JM, między wschodem zimowym i południem ćwierć mili.

Korwia alias Kramniszki J K[*sędza*] plebana mejszagolskiego, na wschód słońca letni mila mierna.

Kazlipki zaścianek W Wysogierda, na południe pół mili.

Leoniszki wieś Wołłowicza, na wschód słońca letni pół mili wielkie.

Langminiszki wieś J K[*sędza*] plebana mejszagolskiego, między wschodem zimowym a południem pół ćwierci mili.

Ladagalbie wieś JW Hilzenowej, między wschodem ku południu, mila wielka.

Lankiele wieś J K[*sięcia*] Radziwiłła, wojewody wileńskiego, na południe mila wielka.

Mejszagoła[263] dwór i miasteczko, do Massalskiego biskupa wileńskiego [...]

Miluki zaścianek tegoż [...]

Miesluki[264] wieś z zaściankiem tegoż [...]

[499] Miedziuki[265] wieś tegoż JW K[*sięcia*] biskupa wileńskiego, na wschód słońca letni, pół mili mierne.

Mienturyszki tegoż JM, między wschodem zimowym i południem pół mile małe.

Mejszagoła folwark W Wołłowicza, na wschód letni pół mili wielkie.

Mussa[266] dwór JW K[*sędza*] Gzowskiego, biskupa, za rzeką Mussą, na wschód słońca letni mila mała.

---

[262] [Maišiagala, Karvys]. Ob. Mejszagoła i Korwie stanowią dwie odrębne miejscowości. Z pisanych źródeł wiadomo, iż Mejszagoła znajdowała się w obszarze osadnictwa słowiańskiego. Michał Baliński w *Starożytnej Polsce* przytoczył legendę o zamku Olgierda i jego pochówku w gaju koło Mejszagoły. W 1387 roku powstał tu jeden z siedmiu pierwszych kościołów w WKL, bardzo bogarto uposażony. Dzięki temu Mejszagoła w bardzo krótkim czasie stała się ważnym ośrodkiem administracyjnym.

[263] W czasach panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, Mejszagoła przestała być osadą królewską i przeszła we władanie bp wil. Ignacego Massalskiego (lata 1773-1775), który zamienił starostwo mejszagolskie i trzy inne na swe dziedziczne miasto – Lachowicze. Mieszkańcy osady zwrócili się wtedy z prośbą do króla o nadanie praw miejskich. Stało się to w 1792 r. Por.: T. Szynkowski, *To wszystko Ojczyzna...*, s. 25-26.

[264] [Mešliukai].

[265] Kolejna oryginalna karta opisów parafii.

[266] Nazwa związana jest prawdopodobnie z położeniem nad rzeką Mussą.

Mussa karczma tegoż JM, za rzeką Mussą, między wschodem letnim ku północy mila mierna.

Mielki folwark W Toczyłowskiego z karczmą i wsią Pokoniew, jeziora Mielkis Mały zwanego, na wschód srzedni słońca mila wielka.

Mazuryszki tegoż JM, na wschód słońca zimowy ćwierć mili.

Mosiance wieś tegoż JM, między wschodem zimowym a południem pół mili.

Minturyszki wieś JW altarysty mejszagolskiego, między wschodem a południem ćwierć mili.

Mejszagoła plebania, za rzeką Wilnoją[267], między południem i wschodem słońca, na sznurów mierniczych 23.

Nowosiółki sen Pojodzie, wieś WW Muśnickich, między zachodem słońca letnim i północą o pół mile wielkie.

Nowosiółki zaścianek, W Toczyłowskiego, na wschód słońca pół mile.

Niedźwiedziszki wieś JW K[*sięd za*] Wołczackiego[268], biskupa, na południe ćwierć mili.

Piotrowszczyzna zaścianek JW K[*sięcia*] biskupa wileńskiego, na wschód słońca pół mili małej.

Pomusie folwark z zaściankiem WW Muśnickich, na północ mila mierna.

Powasarele[269] wieś W Wołłowicza, między wschodem letnim ku północy mila wielka.

Pawiny wieś tychże JW, na północ mila mierna .

Purwiszki zaścianek WW Toczyłowskich, między wschodem a południem pół mili.

Ponidali folwark z karczmą i cegielnią tegoż JM, między wschodem zimowym ku południowi mila mierna.

Pawiszki zaścianek do plebanii mejszagolskiej należący, na wschód srzedni słońca mila mierna.

Puciniszki wieś JW K[*sięcia*] Radziwiłła, wojewody wileńskiego, na południe półtorej mili.

Rutognie zaścianek W Romanowicza, na zachód letni pół mili mierne.

Rataliszki zaścianek JW K[*sięd za*] Gzowskiego, biskupa, na wschód letni słońca mila mierna.

Skierdymy zaścianek JW K[*sięcia*], biskupa wileńskiego, między zachodem letnim ku północy pół mili małe.

---

[267] Rzeczka Dukszta przepływająca przez Mejszagołę, na dawnych mapach bywa nazywana Wilnoją.
[268] Walenty Wołczacki, koadiutor-kanonik Kapituły Wileńskiej, od 1785 r. biskup tomasieński, zmarł w 1810 r. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 97.
[269] [Pavasarėliai].

[499v] Składanowszczyzna zaścianek tegoż JM, na wschód letni ćwierć mili.

Stakieniszki tegoż JM, między wschodem zimowym ku południowi pół mili małe.

Soła[270] zaścianek W Wołłowicza, na północ mila mierna.

Stapary wieś tegoż JM, na wschód letni mila wielka.

Szaule wieś tegoż JM, między północą ku wschodowi mila wielka.

Śmielinia karczma JW K[*sięd*za] Gzowskiego, biskupa, między wschodem ku północy mila wielka.

Saukiszki zaścianek W Ciechanowieckiego, chorąż[*ego*], na wschód letni słońca mila mierna.

Skrudany wieś W Toczyłowskiego, na wschód srzedni mila mierna.

Skauduliszki zaścianek tegoż JM, między południem ku wschodowi zimowemu pół mile wielkie.

Stakieniszki wieś W Wysogierda, na południe trzy ćwierć mili.

Tałkuny zaścianek JW K[*sięcia*] biskupa wileń[*skiego*], między wschodem zimowym i północą pół ćwierci mili.

Wiczeta wieś JW K[*sięd*za] Gzowskiego, biskupa, między wschodem letnim ku północy mila wielka.

Wojtkuniszki zaścianek JW K[*sięcia*] biskupa wileń[*skiego*], między zachodem letnim ku północy pół mili małe.

Wriszupa alias Narbatyszki folwark W Wołłowicza, na północ mila mierna.

Wierzbołowki zaścianek JW K[*sięd*za] Gzowskiego, biskupa, na wschód letni mila mierna.

Warneliszki zaścianek J K[*sięd*za] plebana mejszagolskiego[271], na południe o sznurów mierniczych 15.

Żelance wieś W Romanowicza, na zachód letni pół mili mierne.

Żygie[272] wieś W Wołłowicza, między wschodem letnim ku północy mila wielka.

Żybiany[273] wieś J K[*sięd*za] plebana podbrzeskiego, na wschód letni mila mierna.

Żyrakowszczyzna folwark W Oskierki, między wschodem zimowym i południem pół ćwierć mili.

---

[270] Sianożęci i grunt Soła vel Sała, nad rzeką Mussą, zostały nadane w 1498 r. przez Paszko Jurewicza altarii mejszagolskiej. KDKW, t. I, z. 3, s. 767.
[271] Księdza Antoniego Okulicz- Czaszkiewicza.
[272] W kopii Chreptowicza występują pod nazwą Żygace.
[273] [Žibėnai].

2 do

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkie są następujące:

Szyrwinty kościół parafialny w tymże województwie wileń[*skim*], w dekanacie pobojskim, w dobrach JW K[*sięcia*] Massalskiego, biskupa wileń[*skiego*], na północ mil 3 miernych.

Glinciszki kościół w tymże województwie i dekanacie wileń[*skim*], w dobrach W Jeleńskiego, na wschód słońca letni mil 2 wielkich.

Podbrzeź kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, na wschód słońca mil 2 miernych.

[500] Kalwarja kościół parafialny JJXX. Dominikanów, w dobrach JW K[*sięcia*] Biskupa wileń[*skiego*], między wschodem zimowym a południem mil 3 wielkich.

Suderwa kościół parafialny w dobrach JW K[*sędza*] Wołczackiego, biskupa, na południe 1,5 mili.

Dukszty kościół parafialny JJXX. Pijarów, w dobrach onychże, na zachód słońca zimowy pół mili wielkie.

Kiernów kościół parafialny w starostwie kiernowskim, na zachód letni słońca, nad rzeką Wilią, mil 2 wielkich.

Muśniki kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie pobojskim, w dobrach WW Podbereskich, między zachodem letnim i północą mil 2 wielkich.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła mejszagolskiego są:

Wilno miasto stołeczne lit., między wschodem zimowym ku południowi mil 4 miernych.

Troki miasto sądowe nad rzeką Wilią, między jeziorami, między południem a zachodem zimowym mil 4 wielkich.

Wiłkomierz miasto sądowe nad rzeką Świętą zwaną, między zachodem letnim ku północy mil 7 miernych.

4 to

Droga z Mejszgoły do Wilna, górzysta, miejscami błotnista, kręta, wąwozista i kamienista.

Droga z Mejszagoły do Trok mała, manowcami kręta i górzysta, którą o 1,5 mile rzeczka Wilia przechodzi.

Droga z Mejszagoły do Wiłkomierza miejscami błotnista, górzysta, piaszczysta, na której są groble i mosty.

Z Mejszagoły do Wilna letnią drogą godzin 6 jazdy, zimową godzin 4.

Z Mejszagoły do Trok letnią drogą razem z przeprawą przez Wilię rzekę, jazdy godzin 8, zimową godzin 5.

Z Mejszagoły do Wiłkomierza letnią drogą jazdy z popasem godzin 12, zimową zaś za godzin 9 można stanąć.

5 to

Jezioro większe Korwia[274] zwane sznurów mierniczych 30 dłużyni, szerokie za i do sznurów 9, względem kościoła parafialnego mejszagolskiego leży na wschód słońca srzedni o pół mile.

Jezioro Mielkis Wielki i Mały zwane, mszarnikiem wpół zarosłe, dłużyni do sznurów mierniczych 30, wszerz do sznurów 10, leży na wschód słońca zimowy o milę wielką.

Jezioro Skauduliszki niewielkie, na toni 3 zimowe, okrągłazawe, leży między wschodem a południem pół mili mierne.

[500v] Jezioro Jeziorajcie, małe na toń jedną zimową, tamże niedaleko dwa mniejsze leżą, między wschodem zimowym ku południowi mila mierna.

Błot, bagnow znacznych nie masz.

Staw JW K[*sięd*za] Gzowskiego, biskupa, na rzece Mussie, która ciągnie z parafii glinciskiej, leży miedzy północą ku wschodowi letniemu, względem kościoła parafialnego mejszagolskiego mila mierna.

Staw W Wołłowicza, pod folwarkiem Mejszagoła, z krynic tamże wynikających formujący się, niewielki. Z tego stawu rzeczka Joda wypływa i wpada do Mussy rzeki, pod Izabelinem tegoż JM. Leży na wschód słońca letni pół mile wielkie.

Staw JO K[*sięcia*] biskupa wileń[*skiego*], na rzece Dukszcie, pode dworem mejszagolskim, która wypływa z Jeziora Duksztelów, leży na zachód zimowy o kroków 500.

Stawek J K[*sięd*za] plebana mejszagolskiego, pod plebanią, na ruczaju Wilnoja, z grobelką i mostkiem. Leży na południe o sznurów 22.

Stawek W Wysogierda, przy dworze Boborykowszczyzna, na ruczaju Giezwa leży, na południe trzy ćwierci mili.

Stawek W Romanowicza, na rzece Dukszcie, z groblą i mostem, leży na zachód srzedni o pół mili mierne.

Stawek W Toczyłowskiego, przy jeziorze, na ruczaju Koruiance [*Kamiance*], na wschód srzedni o pół mile.

Most na trakcie wileń[*skim*] do Szyrwint z Mejszagoły, na rzece Mussie, mizerny, za karczmą Pomusie, przed wsią Jauniunami do JW Żaby, kasztelana połockiego należący.

Most na trakcie wileń[*skim*] przez Korwie do Szyrwint, na rzece Mussie, przy karczmie muskiej, mizerny, spolny JW K[*sięd za*] biskupa Gzowskiego i W Wołłowicza.

6 to

Pola otwartego więcej w parafii mejszagolskiej aniżeli lasu. Szczególnie jednak począwszy od pola mejszagolskiego na południu ku Wilnowi, koło traktu zimowego wileń[*skiego*], wzdłuż na mile, wszerz na pół mile, gdzie drzewa do budowli zdatnego nie ma prócz brzozy, osiny, olchy, dębiny małej i starej, a najwięcej chrustu małego najduje się.

Las Piekieliszki W Toczyłowskiego, między wschodem słońca a południem, względem kościoła parafialnego mejszagolskiego, wzdłuż na mil 2 wielkich, wszerz nierównie na milę, a w niektórych miejscach na pół mile ciągnący się, w którym jodła do budowli zdatna, dąb, osina, brzezina, klony najdują się.

7 mo

Młynów 7.

1. JW K[*sięd za*] Gzowskiego, biskupa.

2 gi JW K[*sięcia*] Massalskiego, biskupa wileń[*skiego*], na rzeczce Dukszcie.

3 ci W Toczyłowskiego, przy jeziorze Korwia.

4 ty W Wysogierda na ruczaju Giezwa.

5 ty W Romanowicza na Dukszcie rzeczce.

6 ty J K[*sięd za*] plebana mejszagolskiego, na ruczaju Wilnoj.

[501] 7 my W Wołłowicza na Jodzie rzekach, jako jest wyżej opisano numero 5to o stawach.

8 mo[275]

---

[274] [Ež. Karvys].
[275] Zmiana kopisty- ks. A. Okulicz – Czaszkiewicz.

Trakty publiczne i drogi partykularne w tej parafii, geograficznie tak się opisują[276]:

1mo Droga do Wilna razem trakt publiczny ryski. Począwszy od kościoła parafialnego, mejszagolskiego, między wschodem a południem z góry przez most na rzeczce Dukszcie, za którym ujechawszy polem otwartym sznurow 15, po prawej stronie plebania mejszagolska o sznurow 10 leży. Tamże ostawiwszy zimowy trakt po prawej ręce, prosto przez zarośle o kilkaset kroków most na błocie, który przejechawszy po lewej stronie pole, a po prawej zarośle na sznurow 5. Dalej z obu stron drogi polem otwartym, widać po lewej, o kilkaset kroków folwark Żyrakowszczyzna i wieś Langminiszki, a po prawej ręce zaścianek Taukiszko z zabudowaniem jednego mieszkańca. Niedaleko za folwarkiem, tuż przy gościńcu po lewej stronie dwie osady Kaczergiszki zwane. Dalej polem otwartym przejechawszy kilkaset kroków, po lewej stronie, niedaleko drogi wieś Minturyszki, po prawej zaś tymże nazwiskiem osada jednego chłopa. Po tejże stronie, między lasami o kilkaset kroków widać zaścianek Stakieniszki jednej osady, dalej tymże gościńcem, o ćwierć mile polami, zaroślami przez bród i błoto. Po lewej stronie o kilkaset kroków wieś Krejwy widać, aż do karczmy Kabak zwanej W Toczyłowskiego skąd przez pagórek na błocie przejechawszy, kilkaset kroków po prawej pole i wieś Mosiańce, o kroków 300 po lewej las. Dalej przez pagórek i chroszuki, o kilkaset kroków na ruczaju mostek, od którego w górę zaczynają się Piekieliszki, z obydwu stron. Lasem wielkim, drogą górzystą, mokrą i klejowatą, wąwozami czwierć mili ujechawszy, pole otwarte i na pagórku po lewej folwark Ponidali, który pominąwszy o kilkaset kroków, po prawie karczma tegoż nazwiska, a po lewej o sznurow 6 cegielnia z budynkiem strycharskim. Dalej przez zarośle i błoto na pagórku kilkaset kroków ujechawszy, w polu, przy samym gościńcu, po prawie wieś Ladagalwie JW Hilzenowej. I tu się kończy parafia mejszagolska od granicy parafii kalwaryjskiej.

[501v] 2do Droga zimowa wileń[*ska*], od kościoła mejszagolskiego o sznurów 15, w prawej zostawiona taka jest: ujechawszy polem otwartym kilkaset kroków, las wielki brzozowy, osinowy, olchowy rozpoczyna się i ciągnie przez całą milę, drogą złą, mokrą, wyboistą, górzystą, haciami popsutemi aż do karczmy Gładkiszek, od której ujechawszy polem sznurow 7, idzie trakt przez wioskę Gładkiszki. Skąd po prawej stronie o sznurow 20 wieś Czernieniszki JW K[*sędza*] Wołczackiego, biskupa. Dalej, o kilkaset kroków widać wieś Stakieniszki. Za tą wioską dalej przez góry i zarośle ćwierć mili ujechawszy, przy gościńcu po lewie wieś Auksztadwarys.

---

[276] Zmiana kopisty.

Stamtąd, o sznurów kilkanaście widać na dole wioska Jeziorajcie i Jezioro Jeziorajcie zwane, a po prawej stronie ku zachodowi, wieś Wobale W Malczewskiego i wieś Pietrańce JW K[*sięcia*] biskupa wileń[*skiego*], za pagórkiem. Dalej trochę kręto, w lewo o kroków kilkadziesiąt, na pagórku karczma Nieskrobanka z jednym mieszkańcem, skąd w dół, trochę w prawo, przez bród, pagórki, pole i zarośle, o ćwierć mili wieś Lankiele i cegielnia po z obu stron gościńca. Stamtąd trochę w prawo, ku zachodowi o pół ćwierć mili, po prawej stronie o kilkaset kroków widać wieś Puciniszki. I tu się kończy granica parafii mejszagolskiej. Dalej w lewo na południe przez rzeczkę Rzeszę, góry i las poszła droga do karczmy Warliny w parafii kalwaryjskiej.

3tio Droga do Suderwy gdzie jest kościół nowo parafialny graniczący, na południe poczyna się od mostu pod kościołem mejszagolskim, na rzeczce Dukszcie będącego, o sznurów 5. Z gościńca wileń[*skiego*] w prawo polem otwartym, przez groble, most i podwórze plebanii mejszagolskiej. Również przez groble i 2 mostki za plebanią, ujechawszy sznurów 27, zaczynają się zarośle, przez które drogą wąską, o sznurow 26 zaczyna się pole i po prawej stronie, o kilkadziesiąt kroków osada jednego chłopa, JW K[*sięcia*] biskupa wileń[*skiego*]. Dalej o sznurów 3, po prawej stronie Kuczernika przy drodze, a po lewej dwie osady chłopów Giezwie zwane. Stamtąd zostawiwszy dróżkę małą w lewo, do wsi Stakieniszek, w prawo polem przez stać kamienistą, mostek na ruczaju Giezwie zwanym, idzie droga, za którą w prawie odryna i łąka W Wysogierda. Dalej przez górę jadąc, w prawie o kilkadziesiąt kroków, widać wieś Kozliszki, potym zaroślami i trzebieżami o pół ćwierci mili, zostawiwszy w lewo dróżki do dworu Boborykowszczyzna, który o kilkadziesiąt kroków widać, w prawo przez pole, prosto drogą o kilkanaście sznurów, zostawując w prawie kręto ku zachodowi drogę do Niedźwiedziszek i Trok, na gościniec z Muśnik do Wilna idący, którym w lewo, ku południowi, przez wioskę Boborykowszczyzna do karczmy tuż przy niej, tegoż nazwiska. I tu się kończy granica parafii mejszagolskiej od Suderwy. Dalej poszedł gościniec do karczmy Brynkiszek, w parafii suderwińskiej.

4to Droga do Trok, miasta sądowego, począwszy od mostku wyż opisanego na Dukszcie rzeczce będącego, zostawując gościniec wileń[*ski*] w lewie, w prawo kręto, ku zachodowi, polem otwartym o sznurow 15, w prawie zaścianek Kodziszki, o kilkadziesiąt kroków, a w lewie tejże odległości zaścianek Warneliszki. Tąż dróżką, o sznurow 15 bród na Wilnojce, od którego w lewo łąkami, polem i zaroślami, o

sznurow 12 wieś Sanguniszki, po lewie jedna osada, od tej w prawo o kilkaset kroków druga osada, za ruczajem Giezwa zwanym, w prawie o kilkadziesiąt kroków trzecia osada. I tu się kończy granica parafii mejszagolskiej od Dukszt. Tuż za rzeczką zaścianek Wielebniszki i parafia rozpoczyna się duksztańska.

[502] 5to Droga do Dukszt, kościoła parafialnego, na zachód zimowy. Zacząwszy od kościoła mejszagolskiego ku północy o kilkaset kroków, w pół miasteczka Mejszagoły, kręto w lewo na zachód słońca, przez pole dworu mejszagolskiego, około sznurow 30. Potym przez zarośle drogą złą, wąską, nowemi trzebieżami o pół ćwierć mili, widać po lewie o kilkaset kroków Budy alias Nowosiółki W Romanowicza. Stąd polami do wioski Kiemiele zwanej, za gościńcem z Muśnik do Wilna idącym, nad rzeczką Duksztą leżącej. Tymże gościńcem w lewo, kręto, ku południowi przejechawszy kilkadziesiąt kroków karczma Kiemiele, tuż za nią grobla i most na rzeczce Dukszcie po lewie, a po prawie młyn z stawem i tu się kończy granica parafii mejszagolskiej od Dukszt i parafia zaczyna się duksztańska.

6 to Droga do Kiernowa, gdzie jest kościół parafialny graniczący. Na zachodzie letnim począwszy od kościoła mejszagolskiego drogą szyrwincką na północ, przez miasteczko, w końcu którego zostawiwszy tę drogę, w lewo kręto przejechawszy kilkanaście kroków, zostaje w prawie dróżka do Plikiszek. Dalej poszła droga w lewo, przez łąki i pola miasteczkowe i górę, z której zjechawszy przez bród z krynic wychodzący, Oszniłta zwany, zaroślami, prostą małą dróżką, ciasną wąwozami czwierć mili ujechawszy, z obydwu stron dróżki osady Budy zwane, którą przez drogę budnicką przejechawszy, polem otwartym pół ćwierci mili do wsi Żelańców, przez którą przejechawszy, w końcu gościniec z Wilna do Muśnik wązy, którym w prawo kręto kilkaset kroków podjechawszy ku północy, po prawie karczma Żelańce i tu się kończy granica parafii mejszagolskiej od Kiernowa. Dalej gościniec przez bor, między zachód letni i północ, przez milę wielką poszedł do karczmy Szyliny w parafii kiernowskiej.

[502v] 7mo Droga do Szyrwint, gdzie jest kościół parafialny graniczący. Na północ począwszy od kościoła parafialnego mejszagolskiego, przez miasteczko Mejszagołę, za którym zostawując w lewie drogę do Kiernowa, w prawie do Podbrzezia, prosto do Szyrwint. Z tej drogi o kilkanaście sznurów, po lewej stronie ku zachodowi letniemu widać zaścianek Koltaryszki. Dalej polem otwartym i na kilkaset kroków zaroślami ćwierć mili podjechawszy, na pagórku przy drodze po lewie widać zaścianek Miluki. Stamtąd z góry przez zarośle, bród przejechawszy, trochę w prawo polem otwartym,

przez górę o ćwierć mili do karczmy i wioski Mieszluki skąd widać o ćwierć mili ku wschodowi, wieś Miedziuki, na pagórku. Dalej przez wieś przejechawszy o kilkanaście kroków dróżka w prawo idzie do Izabelina dworu, który o pół ćwierci mili widać nad rzeką Mussą. Po lewej gościniec, którym podjechawszy kilkaset kroków, po lewej stronie i kilkadziesiąt kroków zaścianek Miesluki, po prawej zaś zaścianek Kakowajtis zowiący się. Skąd na koło w polu otwartym, w prawie ku wschodowi słońca widać wieś Pawiny, o ćwierć mili, karczma Mussa, karczma Joda o pół mili. W lewie ku zachodowi widać wieś Grejciuny, o ćwierć mili i tamże niedaleko zaścianek Skirdymy. Dalej idzie droga z góry przez las i bor, o pół mili karczma Pomusie po prawej stronie, przy gościńcu, po lewie o kilkadziesiąt kroków folwark Pomusie. Od tej karczmy w dół z góry, przez hać i most na rzece Mussie będący, przejechawszy o kilkaset kroków w prawo dróżka maleńka, do wioski Jauniun, a gościńcem prosto, polem otwartym przez pół ćwierci mili, zostawując wioskę Jauniuny o kilkadziesiąt kroków w lewie, o ćwierć mili dwór Plikiszki i wieś Darkuszki WW Muśnickich widać, aż do karczmy Jaunin i tu kończy granica parafii mejszagolskiej od Szyrwint i Muśnik. Dalej od tej karczmy w lewo do Muśnik, a w prawo borem przez milę do wsi Porów w parafii szyrwintskiej leżącej poszła droga.

8mo Droga do Podbrzezia gdzie jest kościół parafialny, na wschód słońca letni, graniczący. Począwszy od końca miasteczka Mejszagoły od gościńca z Wilna do Szyrwint idącego, w prawo kręto ku wschodowi polem otwartym, pół ćwierci mili ujechawszy, po prawej stronie o kilkadziesiąt kroków wieś Ktamance. Dalej przejechawszy kilkaset kroków i porzuciwszy dróżkę w lewo do wsi Miedziuk, kręto w prawo ku wschodowi zimowemu, polem otwartym o pół ćwierci mili. Po prawej stronie, o kilkadziesiąt kroków zaścianek Kabiliszki. Dalej kilkaset podjechawszy, po prawej stronie o kilkadziesiąt kroków, na zaścianku Karszunatawki, dwie osady chłopskie, a po lewie o kilkaset kroków na zaścianku tegoż nazwiska jedna osada. Stamtąd drogą wąską, miejscami mokrą, polem otwartym ćwierć mili do wsi Leoniszek, gdzie się schodzi gościniec wileński. Tym gościńcem w prawo, kręto ku południowi kilkadziesiąt kroków ujechawszy, przez wioskę, w połowie której, w lewo kręto na wschód, z góry wielkiej i przykrej do brodu na błocie Joda zwanego, który przejechawszy przez górę piaszczystą, polem otwartym, o ćwierć mili przechodzi w poprzek tej dróżki gościniec z Mussy do Wilna, od którego takoż ćwierć mili polem otwartym do wsi Borckun, która o kilkadziesiąt kroków zostaje w lewi. Stamtąd po prawej stronie ku południowi o ćwierć mili za górą, wieś Bołkuny,

niedaleko której, na pagórku ku zachodowi zimowemu wieś Żybiany. I tu się kończy granica parafii mejszagolskiej od Podbrzezia, skąd o kilkaset kroków widać wioskę Mitkuszki do parafii podbrzeskiej należącą.

[503] Z drogi początkowej podbrzeskiej o ćwierć mili poszła druga, w lewo ku zachodowi letniemu, do Mussy i Gierwiat, z której o kilkaset kroków dróżka mała, ku północy przez ruczaj mały, Paryje zwany. Dalej otwartym polem do sznurow 15, potym przez zarośle do sznurow 3. Znowu polem otwartym zostawując osadę chłopską Lankiele zwaną, po lewie, o kilkadziesiąt kroków blisko pół ćwierć mili mostek przed dworem Izabelin, na rzeczce Joda, która okrążając dwór łąkami wpada do Mussy. Taż sama dróżka poszła przez dziedziniec dworny i most wraz za dworem, na rzeczce Mussie, w prawo przez pole dworne, potym w lewo, ku północy, polem otwartym do wioski Antokajcie, w odległości od dworu sznurow 25 leżącej. Po lewej stronie nad łąkami i rzeką Mussą widać niektóre osady: wieś Antonele, blisko do sznurow 20 odległe, tuż dróżka poszła przez koniec wsi Antokajciow, po lewej stronie zostawiając tę wieś, do wsi Powasarelow, w odległości do sznurow 121. I tu się kończy droga i parafia mejszagolska. Za tą wioską od Szyrwint mszarniki i puszcza jodłowa.

10mi Zostawiona droga w prawo ku wschodowi letniemu poszła, przez ruczaj Paryje, który wraz za drogą z prawej strony, z krynic rozpoczyna się, przez wioskę Miedziuki. Dalej otwartym polem do sznurow 15, przez zarośle, wąwozami, ciasną i złą drogą także do sznurow 5 przejechawszy na gościniec wileński, którym otwartym polem, zostawując w prawie folwark Mejszagoła zwany, W Wołłowicza. Z góry do mostu na rzece Joda, przy stawie będącego, z którego ta rzeczka rozpoczyna się i ciągnie łąkami do Izabelina. Na górze karczma Joda, po prawej stronie, pokoniec której kręto w prawo z gościńca ku wschodowi poszła dróżka, przez zarośle, wąska, wąwozami do sznurow 3. Potym polem otwartym o kilkaset kroków, do drogi wileńskiej, którą w poprzek przejechawszy, także otwartym polem i łąkami do sznurow 30. Po prawej stronie zaścianek, Koniec Stawa nazwany, od którego dojeżdżając zostaje w lewej stronie dwór Mussa, o kilkaset kroków ku stronie północnej i staw tegoż dworu, a po prawej wioska Borthuny do 20 sznurow odległa i zaroślami zakryta. Od tego zaścianka, blisko pół mili złą, wąską, błotnistą dróżką, na wschód słońca ujechawszy, most na rzece Mussie, za którym wraz wioska Gierwiaty, którą przejechawszy o kilkaset kroków, dwie osady-zaścianki Gierwiaty zwane. Tu się kończy parafia mejszagolska, a dalej, o kilkaset kroków rozpoczyna się glinciska.

[503v] Od karczmy Jody, zostawionym gościńcem, ku północy, z Wilna do Szyrwint, groblą kopaną blisko o ćwierć mili nikczemny most, za którym po lewej stronie oraz karczma Mussa, po prawej około sznurow 10 widać dwór Mussa. Po lewie ku zachodowi i północy dwór Izabelin do sznurow 15 i gaj borowy tu bliżej gościńca widać. Od tej karczmy Mussy, zostawiwszy w prawo dróżkę do wiosek Wiczeta i Stoparow, gościńcem szyrwinckim ujechawszy ćwierć mili, widać na pagórku ku wschodowi słońca zimowemu od prawie wioska Wiczeta D. Tej niedaleko, o kilkaset kroków ku wschodowi letniemu wieś Szaule, za którą także o kilkaset kroków wieś Kwaksze. Dalej trochę, ku wschodowi letniemu wieś Stapary, granicząca z parafią szyrwincką, a po lewej stronie zarośle trzebieżami przemieszane. Tym gościńcem ćwierć mili ujechawszy, karczma Śmielinie po prawej, od której w prawej ręce, o kilkaset kroków widać wieś Gaje, a po lewej wieś Birki, ku zachodowi około sznurow 23. Dalej trochę od tej wioski, o kilkaset kroków wieś Eutiuny, tegoż JM. Tu się kończy parafia mejszagolska, a rozpoczyna się szyrwincka. Dalej poszedł gościniec przez zarośle i trzebieże [...] Szałkowszczyzna do Szyrwint.

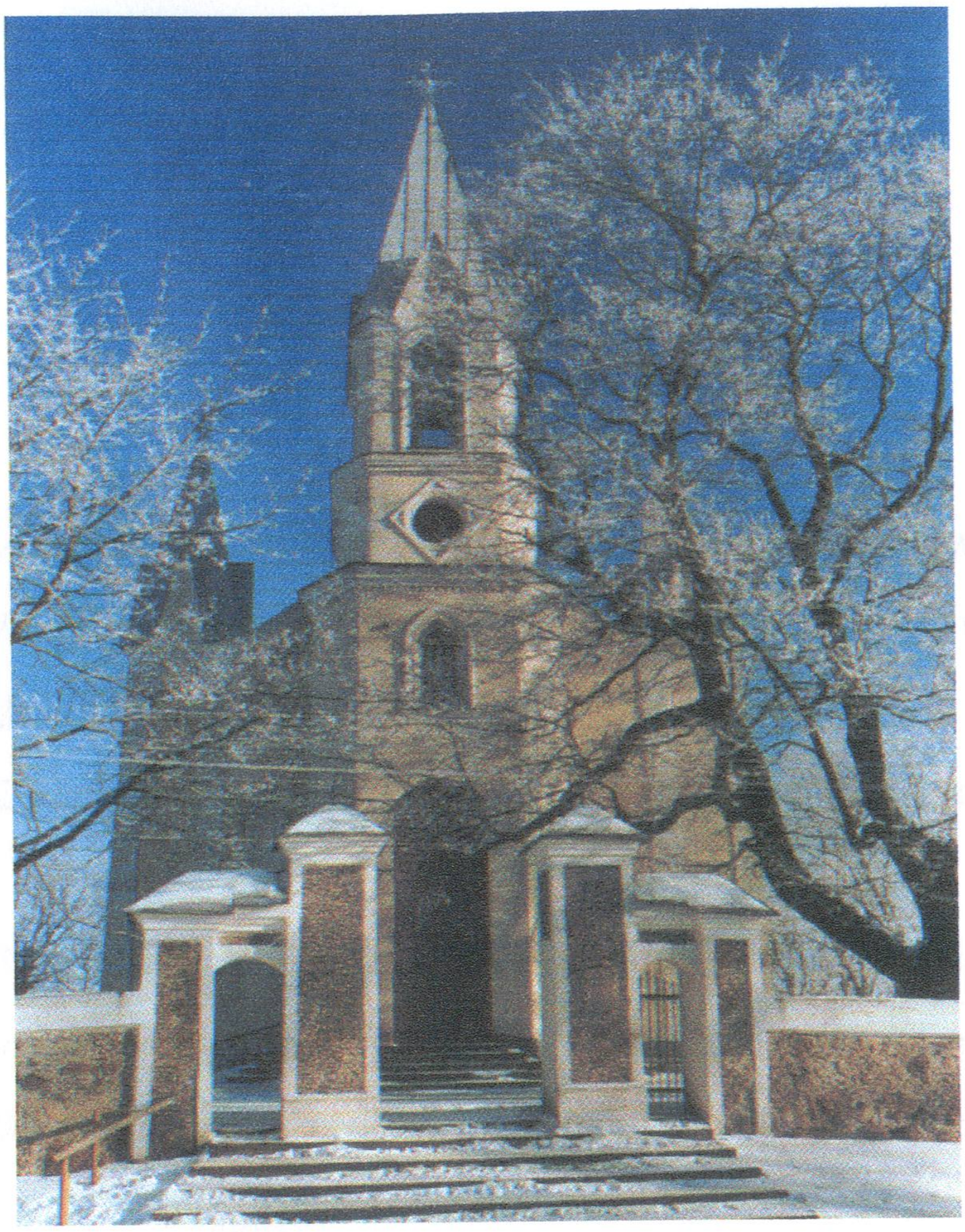
[504] 11no Droga do Korwi i Mielak począwszy od kościoła mejszagolskiego, w pół miasteczka Mejszagoły, w prawo kręto na wschód słońca letni, polem otwartym ujechawszy kilkaset kroków, zostawując drogę w lewo do Kubiliszek, przez tym traktem o 30 sznurow zaczynają się zarośla, któremi ćwierć mili ujechawszy o kilkadziesiąt kroków po lewie zaścianek Dylujciszki i osada chłopa jednego, JW K[*sięcia*] biskupa Massalskiego, skąd o kilkadziesiąt kroków mostek mały, na ruczaju, w końcu łąki, Kornianka zwanej. Dalej tymiż zaroślami i polem o pół ćwierci mili wieś Laurynajcie, która przejechawszy w prawej stronie ku południowi o sznurow 20, za górą widać wieś Mazuryszki, w prawej ku północy Składanowszczyzna, Piotrowszczyzna, zaścianki. Dalej polem otwartym przez mostek na rowie kopanym, o pół ćwierci mili wieś Korwia alias Sałakiszki, na gościniec wileński, którym przez most mały, na rzeczce Korwiance stojący. Za tym mostem o kilkanaście kroków, po lewej stronie karczma stara, od tej o kroków kilkadziesiąt hausterja po prawie mimo której w prawo, ku południowi poszedł gościniec wileński, po lewej stronie kościół korwiański nad Jeziorem Korwia zwanym. Dalej podjechawszy groblą klonowym drzewem sadzoną, o kilkaset kroków widać Pokoniew jeziora. Przy gościńcu wileńskim, za lasem ku północy karczma Czarna zwana W Wołłowicza, niedaleko tej osada chłopa. Dalej trochę ku wschodowi, drugie dwie osady chłopów, jeszcze dalej ku wschodowi wieś i karczma Saukiszki zwane. Tąż groblą zostawując w lewie

jezioro, przez dwór Korwia przejechawszy o kilkaset kroków, niedaleko końca jeziora w prawo droga do Mieluk. Zostawując w lewie koło jeziora dróżkę małą do wsi Juszkańców, wsi Korwia plebańskiej i innych osad chłopskich, przejechawszy tąż drogą milkowską na górę, polem otwartym kilkadziesiąt kroków, widać o ćwierć mili te osady i wioski niedaleko od siebie położone, nad Jeziorem Korwie zwanym. Jedna ku północy, druga dalej trochę ku wschodowi, trzecia dalej jeszcze na kilkaset kroków także ku wschodowi na zaścianku mejszagolskim, Gudamiedys alias Korwia zwanym. Niedaleko tych osada chłopa jednego na zaścianku Pawiszki zwanym i karczma do plebanii mejszagolskiej należąca, dalej trochę o kilkaset kroków. Za tą osadą wioska Rataliszki, dalej ku wschodowi wieś Juszkańce alias Naliwajki, na pagórku. Niżej na dole, na zaścianku Gudamiedys i Czepieniszki zwanym, dwie duże osady, Korwia wieś do plebanii mejszagolskiej przynależna. Na pagórku ku wschodowi, niedaleko tej o kilkaset kroków zaścianek Ruty, z dwoma osadami, także w stronie lewej, na wschód słońca letni, o kilkaset kroków, wieś Skrudany. Tąż dróżką, kilkadziesiąt kroków przejechawszy, w poprzek przechodzi droga z Skrudanców na gościniec wileński. Tąż dróżką o kilkaset kroków rozpoczynają się zarośla i puszcza jodłowa, przez którą drogą złą, wąską, mokrą ujechawszy pół ćwierci mili, rozpoczyna się Jezioro Mielkis zwane, po prawej stronie, a po lewej las do osady chłopa jednego, nad tymże jeziorem mieszkającego. Od tegoż jeziora, o kilkaset kroków do karczmy Mielkis zwanej, na gościńcu wileńskim, od której porzuciwszy gościniec wileński w lewie, w prawo kręto do folwarku Mielki zwanego, nad tymże jeziorem leżącego. I tu się kończy granica parafii mejszagolskiej od Podbrzezia i Kalwarji. Gościniec wileński wyżej zostawiwszy, poszedł przez puszczę Piekieliszki zwaną do Rzeszy Wielkiej.

Parafia mejszagolska cała w granicach swoich ma położenie w województwie wileń[*skim*], z żadnym powiatem i województwem nie graniczy. Rzek potocznych nie ma.

Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki własnej stwierdzam. Dał w Mejszagole, roku 1784, miesiąca Augusta, 2 dnia [*2 VIII 1784*].[277]

K[*siądz*] Antoni Okulicz-Czaszkiewicz
poddz[*iekan*] wileń[*ski*]
ple[*ban*] mej[*szagolski*]

Fot. 5: Kościół w Mejszagole.

Fot. 6: Klasycystyczny pałac w Mejszagole.

[opis parafii niemenczyńskiej, nr 629, k. 380-383v]

Parafia niemenczyńska

[380]

1 mo

Kościół parafialny w Ciwoństwie Wileńskim położony, w województwie i dekanacie wileńskim. Wioski i miejscow do tej parafii należące są w tymże województwie według porządku alfabetu złożone, jak tu po sobie idą:

Auksztoty JW JK[*siędza*] Łopacińskiego[278], na południu od kościoła parafialnego, mila wielka.

Aziełowskie[279] JP Naborowskiego, na zachód letni mila mała jedna.

Aleawiła JO K[*sięcia*] JM Pasterza[280] naszego, na zachód zimowy mila mała..

Alexandryszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, między północą i zachodem zimowym 1,5 mili małej.

Bezdany JW K[*siędza*] Łopacińskiego, między wschodem zimowym i południem mila jedna mierna. Dwór i wioska.[281]

Bityny JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem zimowym mil dwie wielkich.

Birajtis JPani Hilzenowej, między zachodem i południem 1,5 mili wielkiej.

Brataniszki[282] JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, miedzy zachodem zimowym mila jedna.

Berezyna JW K[*sięcia*] JM Pasterza, pod wschodem zimowym pół mili.

Bilkiszki JW JPana Tyzenhauza[283], na południu mila wielka jedna.

Białozoryszki JW K[*siędza*] Tyszkiewicza, pod zachodem zimowym 1,5 mili.

Borunele JM XX. Misjonarzow, między zachodem i północą 1,5 mili dużej.

Bidiszki JW JPani Tyszkiewiczowej, między północą i wschodem zimowym mil 3 mierne.

Barany JP Karpia, między wschodem zimowym i północą mil 2 wielkich.

---

[277] Zmiana kopisty – ks. A. Okulicz – Czaszkiewicz.
[278] Józef Leon Łopaciński, od 1769 r. koadjutor, w 1776 r. mianowany na biskupa trypolitańskiego. Zmarł w 1803 r. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 97.
[279] Ob. Orzełówka [Ažulaukė].
[280] Biskup wileński, Ignacy Massalski.
[281] [Bezdonys]. W 1774 roku Bezdany zostały nadane Mikołajowi Łopacińskimu, pisarzowi WKL, późniejszemu wojewodzie brasławskiemu i pozostawały w rękach rodu Łopacińskich przez ponad 100 lat. W Bezdanach istniała w tym czasie murowana kaplica przydworska, patrz: M.Gajewski, *Nasze podwileńskie*, s. 80.
[282] [Bratoniškės].
[283] Antoni Tyzenhauz, pisarz wielki, podskarbi nadworny od 1765 r., starosta grodzieński, zmarł 31 III 1785. Por.: *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego...*, s. 246

Barciałobis JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza,między południem i zachodem letnim mila wielka.

Czarnojelniak[284] JW JK[*siędza*] Łopacińskiego, na południu mila mała.

Czerwonka[285] JO K[*sięcia*] JM Pasterza, pod wschodem zimowym mila mała.

Czerwony Dwór alias Niemenczyn[286] JO K[*sięcia*] JM Pasterza, między wschodem zimowym i letnim mila mierna.

Czekiszki JPana Naborowskiego, pod wschodem zimowym mila mierna.

Czyżyszki JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem zimowym mil 2 wielkich.

Czapkowszczyzna JPana Karpia[287], między wschodem zimowym i północą mil 2 dużych.

Czaczyszki JW JPani Tyszkiewiczowej, między południem i zachodem letnim 2000 kroków.

Dejlidany[288] JPani Strutyńskiej, na północ mila jedna mała.

Dwiliszki JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem zimowym 1,5 mili wielkiej.

Daniłowa JPana Karpia, między północą i wschodem letnim mil 3 małe.

Dauksze[289] JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem zimowym mil 3 małe.

Gauksztany[290] JPana Buchowieckiego, pod zachodem letnim pół mili.

Gajluniszki JW JPani Tyszkiewiczowej, między wschodem zimowym i letnim 2 mile duże.

Giejniszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, na północ mila jedna wielka.

Grzybiany JW JPani Tyszkiewiczowej, na północ mil 3 małe.

Giedrojżele JPana Karpia, na północ mil 3 małe.

Gumbiszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, między południem i zachodem 1,5 mili małej.

---

[284] Czarny Jelniak

[285] W inwentarzu majątku czerwonodworskiego z 1778 r. figuruje jako karczma Czerwona, patrz: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 89.

[286] Pierwotny Niemenczyn zaczęto nazywać w XVIII w. Czerwonym Dworem. Była to dawna królewszczyzna, z czasem utworzono tu Ciwuństwo Wileńskie. W XVII w. majątek Niemenczyn został nadany rodzinie Dziewiałtowskich i pozostawał w ich rękach do 1701 r. kiedy nowym właścicielem stał się Konstanty Jasieniecki Wojna. Po nim majątek przejął ród Massalskich. Od 1776 r. bp I. Massalski starał się o zamianę rodowego Niemenczyna na letnią rezydencję biskupów wileńskich – Werki. Dokumentacja sporzadzona przez członków Kapituły Wileńskiej brzmiała: *Niemenczyn jako dobra pańskie dziedziczne (...) leży o 4 mile od Wilna; trzeba do niego przejeżdżać przez Wilię promem; nie ma porządnego zabudowania; granice niepewne*. Cyt. za ks. T. Kasabuła, *Ignacy Massalski...*, s. 592. Na przełomie XVIII i XIX wieku Niemenczyn vel Czerwony Dwór znalazł się w rękach Parczewskich. Były to czasy świetności majątku. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 90-93.

[287] Benedykt Karp (1734-1805), chorąży upicki, starosta płungiański. Por.: G. Rąkowski, *Ilustrowany przewodnik...*, s. 91.

[288] [Dailidėnai].

[289] [Daukšiai].

[290] Ob. Gorosztany [Gaukštonys].

Gicjany Dwór JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem letnim mil 2 wielkich.

Gryeiuny[291] JPani Strutyńskiej, między północą i wschodem letnim mil 2 wielkie.

Jodagrybiszki JW JPana Tyzenhauza, pod zachodem letnim mila mierna.

Jankieluny JO K[*sięcia*] Radziwiłła, pod wschodem zimowym mila mierna.

[380v] Jauciowory JPana Karpia, na północ 1,5 mili wielkiej.

Kunka Jęczmińska[292] JXX. Misjonarzy, pod zachodem letnim mila wielka.

Kumszyszki JW Pana Tyzenhauza, między północą i wschodem zimowym 1,5 mili wielkiej.

Karweliszki[293] JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, na zachód zimowy pół mili małej.

Kureliszki JO K[*sięcia*] Radziwiłły, pod wschodem zimowym pół mili.

Kuna[294] Dwór JPana Naborowskiego, pod zachodem zimowym mila mała.

Kabiszki JW JK[*siędza*] Naruszewicza[295], proboszcza niemenczyńskiego, ćwierć mili.

Kunczyszki JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem zimowym 1,5 mili wielkiej.

Klibarata JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim mil 2 wielkich.

Kabele JM XX. Misjonarzów, na północ 1,5 mili dużych.

Krugutiszki JXX. Misjonarzów, na północ mil 2 wielkich.

Kiełnobrydzie[296] JW Pana Tyzenhauza, na północ mil 2 małe.

Luciany[297] JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem zimowym mila.

Lubow dwór i wioska JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, pod zachodem zimowym na 1,5 mili małej.

Leopotaty[298] JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem zimowym mil 2 wielkich.

Łapiejki JO K[*sięcia*] Radziwiłły, między północą i wschodem letnim mil 2 wielkich.

Mielany[299] JPana Buchowieckiego, pod zachodem letnim pół mili wielkie.

Martyszuny[300] JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem letnim mil dwie wielkich.

---

[291] [Griciūnai].

[292] Jest to prawdopodobnie folwark Jęczminiszki, nadany Misjonarzom przez księdza Kotowicza w 1685 r. – I. J. Kraszewski, *Wilno...*, t. II, s. 491.

[293] [Karveliškės]. Wg kopii Chreptowicza – Kunoidiszki. Pierwszy człon nazwy „karw" oznacza osobę ociężałą, leniwą, jest dawnym przezwiskiem. W wielu przypadkach stanowi źródłosłów nazw miejscowości; SGKP, t. III, s. 887.

[294] [Kuna].

[295] Ks. Adam Naruszewicz, biskup koadiutor smoleński, mianowany pisarzem 24 III 1781, od XI 1788 biskup smoleński. Por.: J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze...*, s. 282.

[296] [Kalnabridžiai].

[297] [Liucionys]. Miejsce to słynęło z istnienia tam tzw. Luciańskiej vel Świętej Skały, z której wypływało źródełko o uzdrawiającej mocy. Szerzej opisuje to K. Tyszkiewicz w książce *Wilja i jej brzegi* oraz M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 86-87.

[298] [Liepalotai].

[299] [Mėleniai].

[300] [Martišiūnai].

Muszkiniszki JPana Karpia, na północ mil 2 wielkie.

Miszkincy[301] JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim mila mała.

Minkiele JXX. Franciszkanów, na północ mil 2 wielkie.

Marelaniszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, na zachód letni ćwierć mili małe.

Niemenczynele JW JPani Tyszkiewiczowej, na wschód zimowy, folwark 2000 kroków.

Pumuszki JXX. Misjonarzów, pod zachodem letnim mila wielka.

Pawitkiszki JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem zimowym 1,5 mili wielkie.

Panasy JPana Karpia, na północ mil 2 wielkich.

Podkrzyszki[302] dwór i wioska JW JPana Tyzenhauza, na północ mila wielka.

Papiniszki JPani Snarskiej, pod wschodem zimowym mila wielka.

Pokrajczyna JPani Snarskiej, pod wschodem zimowym mila jedna.

Pupiniszki[303] JW JPana Tyzenhauza, pod zachodem letnim mila wielka.

Pilakolnie[304] JW JPani Tyszkiewiczowej, ćwierć mili wielkie na wschód letni.

Prudziszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, pod zachodem zimowym 1,5 mili.

Połoukiszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, pod zachodem zimowym 1,5 mili wielkie.

Paszkejcie JO K[*sięcia*] Radziwiłła, na zachodzie letnim mila mała.

Podubna JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem letnim mil 3 małe.

Pawałkiszki[305] JO K[*sięcia*] Pasterza, między wschodem zimowym i letnim mil 2 wielkie.

Pojunele JXX. Misjonarzow, na północ mil 2 małe.

Posadniki JPana Karpia, między wschodem letnim i północą mil 3 małe.

Podziuny JXX. Misjonarzow, na północ 1,5 mili.

Pojudupie[306] JPani Strutyńskiej, pod zachodem letnim mila.

Pokrawle[307] JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem letnim pół mile.

Rozy[308] JPani Strutyńskiej, pod zachodem letnim mila.

Rudowsie[309] JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim mil 2 małe.

Raguszy[310] JO K[*sięcia*] Radziwiłła, na północ mila mała.

---

[301] [Miškinėliai]. Miszkińce, wieś należąca do majątku Czerwony Dwór.
[302] Ob. Podkrzyż [Pakryžė].
[303] Zaścianek w majątku czerwonodworskim.
[304] [Pilakalnis]. Pilakalnis oznacza górę sypaną, miejsce warowne u pogan litewskich. Por. M. Baliński, T. Lipiński, *Starożytna Polska...*, t. IV, s. 169.
[305] Zaścianek Pawełkiszki należący w 2 poł. XVIII wieku do majątku Czerwony Dwór; M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 90.
[306] [Pajuodupis].
[307] [Pakrauglė].
[308] [Rėžiai].
[309] [Rudausiai]. Wieś należąca do majątku Czerwony Dwór.

Sakiszki JW JPana Tyzenhauza, między zachodem zimowym i południem mila.

Szarkiszki[311] JPana Karpia, między wschodem letnim i północą mil 2 wielkie.

Skierdziszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza.

Stakinie JW JK[*siędza*] Zienkowicza[312], na północ mil 2 małe.[313]

Skiersabalis[314] JW JK[siędza] Łopacińskiego, pod wschodem letnim mila wielka.

Sprogielina JK[*siędza*] Kopakowskiego, pod wschodem letnim mila wielka.

[381] Sklaryszki[315] JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim mil 2 wielkie.

Szakaliszki JW JPani Tyszkiewiczowej, na północ pół mili małe.

Sużany[316] dwór JPana Karpia, pod wschodem letnim 3 mili małe.

Smaguny JPani Strutyńskiej, na północ mila mała.

Sudenie JW K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim mil 3 małe.

Skirlany JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem letnim mil 3 wielkie.

Sobolewskie JXX. Misjonarzow, na zachód letni mila wielka.

Strypuny[317] JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim mil 1,5 małe.

Stosaryszki JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim mila mała.

Sunoidiszki JPani Strutyńskiej, na północ mila wielka.[318]

Sinoidiszki JXX. Misjonarzow, na północ mil 2 małe.

Stagale JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim 1,5 mili.

Topiele JW JK[*siędza*] Łopacińskiego, na południu 1,5 mili.

Tatarancy[319] WJ Pana Tyzenhauza, pod wschodem letnim na pół zimy 1,5 mili małe.

Tuszczewliszki[320] JW K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem zimowym mila mała.

Tarakany[321] JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem letnim mil 3 wielkich.

---

[310] [Ragūnai].
[311] [Šarkiškės].
[312] Ks. Tomasz Zienkowicz, kanonik Kapituły Wileńskiej, w 1755 r. nominowany na sufragana białoruskiego, konsekrowany na biskupa ariopolitańskiego. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo*..., s. 81-82.
[313] Wg kopii Chreptowicza majątek Stakinie, usytuowany pod wschodem letnim mila wielka, jest w rękach bpa Łopacińskiego.Prawdopodobnie kopista pomylił Stakinie z następnym wymienianym majątkiem Skiersabalis.
[314] [Skersabaliai].
[315] Ob. Skleryszki [Sklėriškės].
[316] [Sužionys] Pierwsza wzmianka historyczna pochodzi z 1554 r. (inwentarz włości niemenczyńskiej Ciwuństwa Wileńskiego). W 1782 r. Ignacy Tyzenhauz, starościc posolski sprzedał Sużany dla chorążego upitskiego Benedykta Karpia. Przy dworze od końca XVI wieku istniała drewniana kaplica, odbudowana po najeździe moskiewskim. Wymieniana jest jako filia kościola niemenczyńskiego w opisach z roku 1746 i 1782; M. Gajewski, op. cit., s. 114. Ks. J. Kurczewski wymienia ją jako filialną dopiero od 1795 r.; Ks. J. Kurczewski, op. cit., s. 490. Wg tradycji ludowej ród Karpiów ok. 1795 r. wybudował nową, murowaną świątynię wraz z plebanią.
[317] [Stripūnai]. Wieś należąca do Czerwonego Dworu w 2 poł. XVIII wieku.
[318] Brak tego zapisu w kopii chreptowiczowskiej.
[319] Ob. Tatarańce [Tarakonys].
[320] Niegdyś Tuszczewle, wieś bojarów Tuszczułów; M. Gajewski, op. cit., s. 86.

Traszkiny[322] JW JPani Tyszkiewiczowej, na północ mil 2 wielkie.

Tatejlice JPana Karpia, na północ mil 2 wielkie.[323]

Unjaniszki JO K[*sięcia*] Pasterza, między wschodem letnim i północą mil 2 wielkie.

Uziaciszki JPani Strutyńskiej, na zachód zimowy pół mili wielkie.

Wiatrówka karczma JW JPani Tyszkiewiczowej, na południu mila.

Warlinka karczma JW JPana Tyzenhauza, na południu mila wielka.

Wiłkorojście karczma JW JPani Tyszkiewiczowej, pod wschodem zimowym pół mili.

Wilniszki[324] JW JK[*siędza*] Łopacińskiego, między wschodem zimowym i południem mila wielka.

Wałaszyniszki[325] JPani Strutyńskiej, między północą i wschodem letnim mil dwie.

Waskance[326] JO K[*sięcia*] Pasterza, pod wschodem letnim mil 2 wielkie.

Zygmontyszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, między południem i zachodem zimowym 1,5 mili wielkie.

Żatosa[327] JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, pod zachodem zimowym 1,5 mili.

2 do

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkiej są następujące:

1. Bujwidze kościół parafialny w tymże województwie, w dobrach JPana Brzostowskiego, na wschód zimowy mil 3.
2. Dubinki[328] kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, w dobrach JO K[*sięcia*] Radziwiłły, na północ mil 4 wielkich.
3. Glinciszki kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, w dobrach JPana Jeleńskiego, względem kościoła parafialnego niemenczyńskiego mil 3 wielkich, pod zachodem letnim.
4. Podbrzeź kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie wileńskim, w dobrach JPanów Ciechanowieckich, pod zachodem zimowym mil 3.
5. Kalwarja[329] kościół parafialny JXX. Dominikanów, w dobrach JO K[*sięcia*] Pasterza, w tymże województwie i dekanacie, pod zachodem zimowym mil 3.

---

[321] Tarakańce [Totorėnai]. Wg kopii Chreptowicza Taraliany są własnością Tyzenhauza.

[322] Ob. Traszkuny [Troškūnai].
[323] Ibidem - Takylice.
[324] [Vilkiškės].
[325] [Valasoniškės].
[326] Ob. Waszkańce [Voskonys].
[327] [Žalesa].
[328] Ewidentna pomyłka kopisty – Dubinki leżały w tym czasie w dekanacie pobojskim.

6. Janiszki kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, w dobrach JPana Wasilewskiego, względem kościoła parafialnego niemenczyńskiego mil 5, między północą i wschodem letnim.
7. Korkożyszki kościół parafialny JXX. Misjonarzow, w powiecie oszmiańskim, w dekanacie wileńskim, między wschodem letnim i zimowym mil 4.
8. Antokol kościół parafialny Św. Piotra, JM XX. Kanoników Regularnych, w tymże województwie i dekanacie wileńskim, na południu mil 3.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła niemenczyńskiego są:

Wilno miasto stołeczne lit., na południe mil 3 wielkich.

[381v] Wiłkomierz miasto sądowe, przy rzece nazwanej Świętą leży, pod zachodem letnim i zimowym odległe mil 10.

4 to

Droga z Niemenczyna do Wilna przez przewóz na rzece Wilii, równa, mało górzysta, miejscami piaszczysta, błota nie ma.

Droga z Niemenczyna do Wiłkomierza błotnista, górzysta [...], kamienista, mosty i groble niewygodne.

Z Niemenczyna do Wilna jak latem tak i zima, jedna droga regularna jazdy godzin 3.

Z Niemenczyna do Wiłkomierza letnią drogą wespół z popasem godzin 16 najmniej, dla przykrej drogi, a zimą za godzin 12 można stanąć.

5 to

Jezioro Ilgie[330], długości ćwierć mili, szerokości sznurow geometrycznych 8, względem kościoła parafialnego niemenczyńskiego leży między północą i zachodem letnim mil 3.

Jezioro Złuktetis długości i szerokości na sznurow 10, leży na północ od kościoła niemenczyńskiego mil 3.

Jezioro Jusis długości sznurow 20, szyrzyny 12, leży na północ mil 2 wielkich.

Jezioro Karasina długości sznurow 3, szyrzyny 2, między wschodem zimowym i letnim pół mili wielkie.

---

[329] Wg orginalnych opisów parafii, a także kopii chreptowiczowskiej, Kalwaria nie wchodziła wówczas w skład dekanatu wileńskiego.
[330] [Ilgas].

Jezioro Gielis długości sznurow 15, szerokości 10, leży pod wschodem zimowym pół mili małe.

Jezioro Giełajtis od Jeziora Gielis na kilkanaście kroków, długości sznurow 5, szerokości 3, leży pod wschodem zimowym pół mili.

Jezioro Pałaukinis długości i szerokości sznurow 3 okrągłe, między zachodem letnim i zimowym 1,5 mili.

Jezioro Werdaklis długości sznurow 3, szerokości 2, między zachodem letnim i północą mil 2 wielkie.

Jezioro Krakinis długości sznurow 4, szerokości 2, między wschodem zimowym i południem mila wielka.

Jezioro Strypunelis szerokości sznurow 2, długości 3, na wschód letni mila.

Błot i bagn znacznych nie ma.

Staw niemenczyński na zwanej Niemencza rzeka mała, wpada z krynic i błot JW JK[*siędza*] Naruszewicza, proboszcza niemenczyńskiego, od kościoła na wschód zimowy o kilkadziesiąt kroków, wielkości dłużyzny na kroków 100, szerokości 50.

Staw Pilakolnie JW JPani Tyszkiewiczowej, na tejże rzece Niemencza, na wschód letni ćwierć mili, długości kroków 150, szerokości 40.

Staw Jusina rzece zwanej, JW JPani Tyszkiewiczowej, poczynająca się z jeziora Josis JXX. Franciszkanów, na północ mil 2, długości na sznurow 20, szerokości tyleż będzie, a czasami na sznur jeden i na sznurow 2, przez ten staw mostek, przez grobla, gdzie dawniej był młyn.

Staw Lubow na rzece zwanej Gina z Jeziora Ginjańskiego i druga łącząca się Żałosa z Jeziora Niemenczynka, pod zachodem zimowym 1,5 mili długości i szerokości na kroków 100.

Staw Bezdański JW JK[*siędza*] Łopacińskiego na rzece zwanej Jodupis, [...] z krynic wypada rzeka, długości sznurow 6, szerokości różnie na sznur 2 i 1 i pół. Względem kościoła niemenczyńskiego mila mała [6,2 km], między wschodem zimowym i letnim.

Staw Podkrzyski JW JPana Tyzenhauza, wypada rzeczułka podczas powodzi z rowów, z gór, pola i z kanałów 4, długości krokow 100, szerokości 40, na północ mila wielka.

Staw Czerwonodworski alias Niemenczyn JO K[*sięcia*] Pasterza, rzeczka z rowów i pola, długości i szerokości sznurow 10, na wschód letni mila mała.

[382] Staw Kunski JPana Naborowskiego, pod zachodem zimowym mila mała, rzeczka wypada z błot i krynic, szerokości kroków 60, długości 150.

Staw Hamernicki na rzece Karasinis z Jeziorka Karasina, kanałem wyprowadzona i łączące się strumyki z [...] i krynic, z puszczy JW JK[*sięd za*] Łopacińskiego, na wschód zimowy pół mili, długości kroków 100, szerokości 50.

Staw na tartaku JW JK[*sięd za*] Łopacińskiego, na dwóch rzekach, z hamerni wypadającej-Karasina, a z Bezdan Jodupis, długości sznurow 4, szerokości 2, na wschód zimowy pół mili. W końcu stawa mostek niewygodny, na drodze do kościoła parafialnego bujwidzkiego.

6 to

Lasu jest więcej w parafii niemenczyńskiej aniżeli pola otwartego. Szczególnie jednak od Niemenczyna do Wilna borowiany na mila wszyż, długości takoż blizo mili na południe, po obu stronach drzewa, sosna do budowli i towarne znajduje się mało. Reszta odrostami, chwojniakami, poczęścią jelniakiem, od niemenczyńskiego pola odrosłe, brzezina, olszyna, leszczyna, chrost, długości i szerokości po kilka sznurow, niemając własnych swoich nazwisk, JW JK[*sięcia*] Tyszkiewicza.

Lasu Bezdańskiego JW JK[*sięd za*] Łopacińskiego i puszczy, między wschodem zimowym i południem mila od kościoła niemenczyńskiego. Ten las i puszcza zaczynają się od boru JPani Tyszkiewiczowej, od południa szerokości na milę wielką jedną, długości na mil 2 wielkich. Drzewa towarnego do budowli zdatnego, sosnowego w tej puszczy jelniaki czyli ostępy gdzie znajdują się zwierzęta: łoś, sarna, niedźwiedź, ryś itd., znajduje się brzezina, olszyna, częścią dębina, klonina, jasion. Ostępy nazwiskami: ostęp Czarnojelski ku południowi, ostęp Wianek między wschodem zimowym i południem, ostęp Jodupis, skąd rzeczka zaczyna się wyżej wzmiankowana, ostęp Ługielis na wschód zimowy, ostęp Auksztoty od południa. Inne mniejsze ostępy nie kładą się, które własnych swoich nazwisk nie mają jako też i odrosłe.

Lasu Sużańskiego JPana Karpia znajduje się dębina, jasion, klon, brzezina, osina. Tego wszystkiego drzewa poniewiele, najwięcej odroślami, chrostami, na północ o mil 2 wielkich od kościoła niemenczyńskiego, szerokości i długości na mila wielka.

Lasu Czerwonodworskiego alias niemenczyńskiego na wschód letni, JO K[*sięcia*] Pasterza. Sosny mało i do budowli zdatnego drzewa nie ma. Najwięcej odroślami, chwojniakami, długości na mil 2 jako i szerokości.

Lasu Gicjańskiego JW JPani Tyszkiewiczowej, na północ o mil 2 od kościoła niemenczyńskiego i wschód letni. Odroślami częścią, chwojniakami, szerokości na mila, długości mil 2.

Lasu Jęczmińskiego JXX. Misjonarzow, na zachód letni i północ. Jodła do zabudowania, dębiny, olchi, osiny, brzeziny, jasiona, reszta odroślami, szerokości na pół mili wielkie, długości na mila.

Lasu Kunskiego JPana Naborowskiego, na zachód letni. Brzezina, osina, najwięcej odroślami, szerokości na pół mili, długości takoż na pół mili wielkie.

Lasu Lubowskiego JW JK[*sięcia*] Tyszkiewicza, na zachód zimowy i letni mila od kościoła niemenczyńskiego. Sosna do budowli i towarna po części, po obu stronach rzeki Wilii, dębiny po części, osina, olszyna, brzezina, jodła, szerokości na zachód letni i zimowy mila, długości mil 2.

[382v] 7 mo

Młynów 8, hamernia[331] i tartak JW JK[*sięd*za] Naruszewicza, proboszcza niemenczyńskiego, na rzece Niemencza, JW JPani Tyszkiewiczowej na rzece Niemencza, JW JK[*sięcia*] Tyszkiewicza na dwóch rzeczułkach: Ginia, Żałosa, JPana Naborowskiego na rzece Kunka, JW JK[*sięd*za] Łopacińskiego na rzece Jodupis. Hamernia JW JK[*sięd*za] Łopacińskiego na rzece Karasinie, tartak JW JK[*sięd*za] Łopacińskiego na dwóch rzekach: Jodupis i Karasinas, JW JPani Tyszkiewiczowej na rzece Jusina, JW JPana Tyzenhauza rzeczułka z rowów i kanałów, JO K[*sięcia*] Pasterza z rowów ta rzeczułka wypada.

8 mo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne podług miary mil tak się opisują:

1mo Droga do Podbrzezia, gdzie jest kościół parafialny, między zachodem zimowym i letnim, graniczący. Polem otwartym mało wyjechawszy przez [...] drogą piaszczystą, równą w ćwierć mili małe, przez dwa przygórki wjechawszy, po lewej stronie o sznurow kilkanaście, wioseczka Kabiszki do probostwa niemenczyńskiego. Drogą kamienistą, polem otwartym w pół mile, przez wieś Gaulisztany do JPana Buchowieckiego należącą, dalej polem otwartym i odrostami, drogą mokrą, kamienistą, w ćwierć mili wieś Paszkejcie JO K[*sięcia*] Radziwiłły, po lewej stronie

[331] W XVI wieku znajdowała się w tym miejscu wieś Łuczniki. Z czasem nazwa uległa przekształceniu. Miejsce to stało się ośrodkiem przemysłowym dóbr bezdańskich. W tradycji miejscowej nazywane jest hamernią; M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 81.

o kroków 100 od tej wsi, polem otwartym, drogą dobrą, bardzo małe ćwierć mili, przez wioskę i mimo karczmy Rozy, o kroków 20 JPani Strutyńskiej. Polem otwartym trochę przejechawszy, drogą mokrą, górzystą, lasem, w ćwierć mili, mimo człowieka o kroków 10 do JXX. Misjonarzow przynależącego, przez las, drogą mokrą, górzystą, a dopiero plantowaną mostakmi wygodnemi, o kilkanaście sznurow karczma JXX. Misjonarzow po [...] stronie, drogą górzystą, plantowaną mostkami wygodnemi, o pół ćwierć mili dwór jęczmiński JXX. Misjonarzow i tu się kończy parafii niemenczyńskiej granica.

2do Droga do Dubinek gdzie jest kościół parafialny, na północ, graniczący, przez rzekę Niemencza mostem wygodnym, o kilkadziesiąt kroków [...] plebanii wjechawszy na górę, krętą w lewo. Gościńcem publicznym brasławskim mało ujechawszy, polem otwartym, borem, piaszczystą i suchą drogą pół mili, mimo karczmy Wiłkorojście po lewej stronie, o kroków JW JPani Tyszkiewiczowej. Trochę podjechawszy na lewą stronę, drogą równą, borem i polami do karczmy Łazdynki, JO K[*sięcia*] Pasterza, pół ćwierć mili małe, od tej karczmy po lewej stronie będącej, górzystą droga kamienistą, polem otwartym pół mile do karczmy JW JPana Tyzenhauza Bewirsza, do której dojeżdżając, po lewej stronie widać dwór i wioskę przez pole, podkrzyzką, na kilkanaście sznurow geometrycznych. Po prawej stronie wioska na kilkadziesiąt sznurow Tatarancy JW JPana Tyzenhauza, polem otwartym, droga równą, prostą i suchą, w pół mili [...] wioskę Łapiejki JO K[*sięcia*] Radziwiłły, przez rzeczkę Jusina, brodem, pagórkami, piaszczystą drogą w ćwierć mile, mimo karczmy Szarkiszki JPana Karpia, po lewej stronie. Niedaleko od drogi lasek mały przejechawszy, pagórek, wioska Paulukancy po lewej stronie o kilkanaście sznurow, JPana Karpia, w ćwierć mili, o kilkaset kroków minąwszy wioskę, nieco polem, odroślami, drogą suchą, górzystą, przez kilkanaście sznurow. Dalej polem otwartym ćwierć mili małe dwór Sużany JPana Karpia i tu się kończy granica parafii niemenczyńskiej od dubińskiej.

[383] Droga do Janiszek gdzie jest kościół parafialny, na północ i wschód letni, graniczący. Przez rzekę Niemencza mostem wygodnym, o kilkadziesiąt kroków od plebanii, wjechawszy na górę kręto, w lewo gościńcem publicznym brasławskim mało ujechawszy, polem otwartym, borem, piaszczystą i suchą drogą pół mili, mimo karczmy Wiłkorojście po lewej stronie JW JPani wojewodziny Tyszkiewiczowej. Trochę podjechawszy na prawą stronę, droga równą, borem i polem, do karczmy Czerwonka pół mili JO K[*sięcia*] Pasterza, po lewej stronie o kilkanaście sznurow

Dwór Czerwony alias Niemenczyn JO K[*sięcia*] Pasterza, droga plantowaną, otwartym polem podjechawszy, po prawej stronie o kilkadziesiąt kroków wioska Strypuny JO K[*sięcia*] Pasterza. Podjechawszy drogą plantowaną ćwierć mili i kończy się droga plantowana pagórkami, lasem. Drogą błotnistą ćwierć mili karczma Karklina JO K[*sięcia*] Pasterza, po lewej stronie. Od tej karczmy zostaje gościniec brasławski w prawie, w lewą mimo człowieka JO K[*sięcia*] Pasterza po lewej stronie, drogą kamienistą o kilkanaście sznurow Sklaryszki wioska JO K[*sięcia*] Pasterza, drogą równą przez bor ćwierć mili, przez mostek pod górą. Po lewej stronie o kilkanaście kroków wioska Martyszuny JW JPani Tyszkiewiczowej. Polem otwartym, drogą równą karczma Błusina ćwierć mili JW JPani Tyszkiewiczowej. Przez most na stawie, polem otwartym, drogą kamienistą, mokrą o kilkanaście sznurow przez wioskę Bityny JW JPani Tyszkiewiczowej, drogą kamienistą, polem częścią, borem i odroślami, wioska Tarakańce ćwierć mili małe, nad jeziorem dubińskim. I tu się kończy parafia niemenczyńska.

4to Droga do Korkożyszek na wschód zimowy i letni, gdzie jest kościół parafialny graniczący. Przez rzekę Niemencza, mostem wygodnym o kilkadziesiąt kroków od plebanii ujechawszy, w górę kręto, w lewo gościńcem brasławskim publicznym mało ujechawszy, polem otwartym, piaszczysta, suchą drogą pół mili, mimo karczmy Wiłkorojście JW JPani Tyszkiewiczowej, trochę podjechawszy na prawą stronę, drogą równą, borem i polem do karczmy Czerwonka pół mili, JO K[*sięcia*] Pasterza. Po prawej stronie o kilkanaście sznurow, Dwór Czerwony alias Niemenczyn JO K[*sięcia*] Pasterza, drogą plantowaną, otwartym polem podjechawszy, po prawej stronie o kilkadziesiąt kroków wioska Strypuny JO K[*sięcia*] Pasterza podjechawszy drogą plantowaną ćwierć mili kończy się droga plantowana. Pagórkami, lasem, drogą błotnista karczma Karklina ćwierć mili, JO K[*sięcia*] Pasterza, od karczmy w prawą stronę tymże samym gościńcem, drogą górzystą, kamienistą, polem otwartym, częścią odroślami i borowizną, do karczmy Klibaraty JO K[*sięcia*] Pasterza. Dojeżdżając do karczmy o kilkanaście kroków cegielnia po prawej stronie. Od karczmy mostek pod górę drogą mokrą, kamienistą wjechawszy na górę borem, drogą suchą, piaszczystą do rzeki Jusiny pół mili. I tu się kończy granica parafii niemenczyńskiej.

5to Droga do kościoła bujwidzkiego, parafialnego, na wschód zimowy, graniczący. Przez rzekę Niemencza mostem wygodnym o kilkadziesiąt kroków od plebanii, wjechawszy na górę krętą, w prawą, gościńcem wileńskim przez przewóz na rzece

Wilii. Z przewozu pod górę wjechawszy, na końcu miasteczka, porzuciwszy gościniec wileński po prawie, w lewie drogą równą, suchą, polem otwartym podjechawszy trochę, po lewej stronie folwark Niemenczynele JW JPani Tyszkiewiczowej o kroków 150. Podjechawszy ćwierć mili, człowiek o kilkadziesiąt kroków. Podjeżdżając blizu pół mili, człowiek

[383v] mieszkający, JO K[*sięcia*] Radziwiłły. Przez most na rzece Jodupis i Karasina, niewygodny, na górze ka[...] hamernicka JW JK[*siędza*] Łopacińskiego. Po prawej stronie hamernia kroków 400 JW JK[*siędza*] Łopacińskiego. Po lewej stronie tartak, kroków 30 tu się rachuje pół mili. Od tej karczmy nieco pagórkami, drogą piaszczystą, suchą, borami pół mile, mimo człowieka po lewej [...] do JW JK[*siędza*] Łopacińskiego należący, o kroków kilkadziesiąt drogą suchą, borami do rzeki małej i karczmy Papunży. Tu się graniczy parafia niemenczyńska z bujwidzką.

6to Droga do kościoła parafialnego Świętego Piotra na Antokolu, na południe, graniczący. Przez rzekę Niemencza, mostem wygodnym o kilkadziesiąt kroków od plebanii, wjechawszy na górę kręto, w prawa gościńcem wileńskim, przez przewóz na Wilii w tymże miasteczku. Od przewozu wjechawszy na górę gościńcem wileńskim, trochę otwartym polem, na górze borami, drogą suchą, piaszczystą. karczma Wiatrówka po lewej stronie, człowiek do JW JPani Tyszkiewiczowej, rachuje się mila. Podjechawszy borem na kilkanaście sznurow, karczma Warlinka JW JPana Tyzenhauza. Tu się graniczy parafia niemenczyńska z parafią Św. Piotra.

7mo Droga do Kalwarji, kościoła parafialnego, pod zachodem zimowym, graniczący się. Polem otwartym mało ujechawszy, przez sośniak drogą piaszczystą dalej polem, drogą kamienistą przez wieś Kanodiszki pół mili, JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza. Dalej drogą nieco górzystą, kamienistą, polem otwartym, po lewej stronie człek mieszkający, przez sznurow kilkanaście, o kroków kilkadziesiąt JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza. Drogą kamienistą mimo mieszkańca JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, pod [...] na górze karczma Brataniszki JPani Hilzenowej. Dochodząc do tejże karczmy mieszkanie JPana Naborowskiego, przez rzeczkę Kunka, kamienista, do przejazdu niewygodna, mostem opuszczonym do tej karczmy Brataniszki mila. Od tej karczmy o kilka sznurow drogą równą, odroślami karczma brataniska JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza, po lewej stronie przewóz z chatą dla przewoźnika JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza. Drogą suchą, nieco kamienistą, polem otwartym, w ćwierć mili małe, po prawej stronie wioska Skierdziszki JW JK[*siędza*] Tyszkiewicza. O kilkanaście sznurow postąpiwszy, człek mieszkający po lewej stronie, JW JK[*siędza*]

Tyszkiewicza, nad rzeką Lubowką. Mostem przez rzekę, polem otwartym, drogą piaszczystą do karczmy Birajtis, ćwierć mili, JPani Hilzenowej. Tu się kończy parafii niemenczyńskiej granica.

8vo Droga do Glinciszek, kościoła parafialnego, graniczący się, pod zachodem letnim. Taż sama droga do granicy służy co i do kościoła podbrzeskiego, wyż opisanego.

Parafia niemenczyńska nie ma w sobie żadnych granic wojewódzkich i powiatowych ale cała, ze wszystkimi wioskami i miejscami jest położona w województwie wileńskim, jako się wyżej o tym namieniło[332].

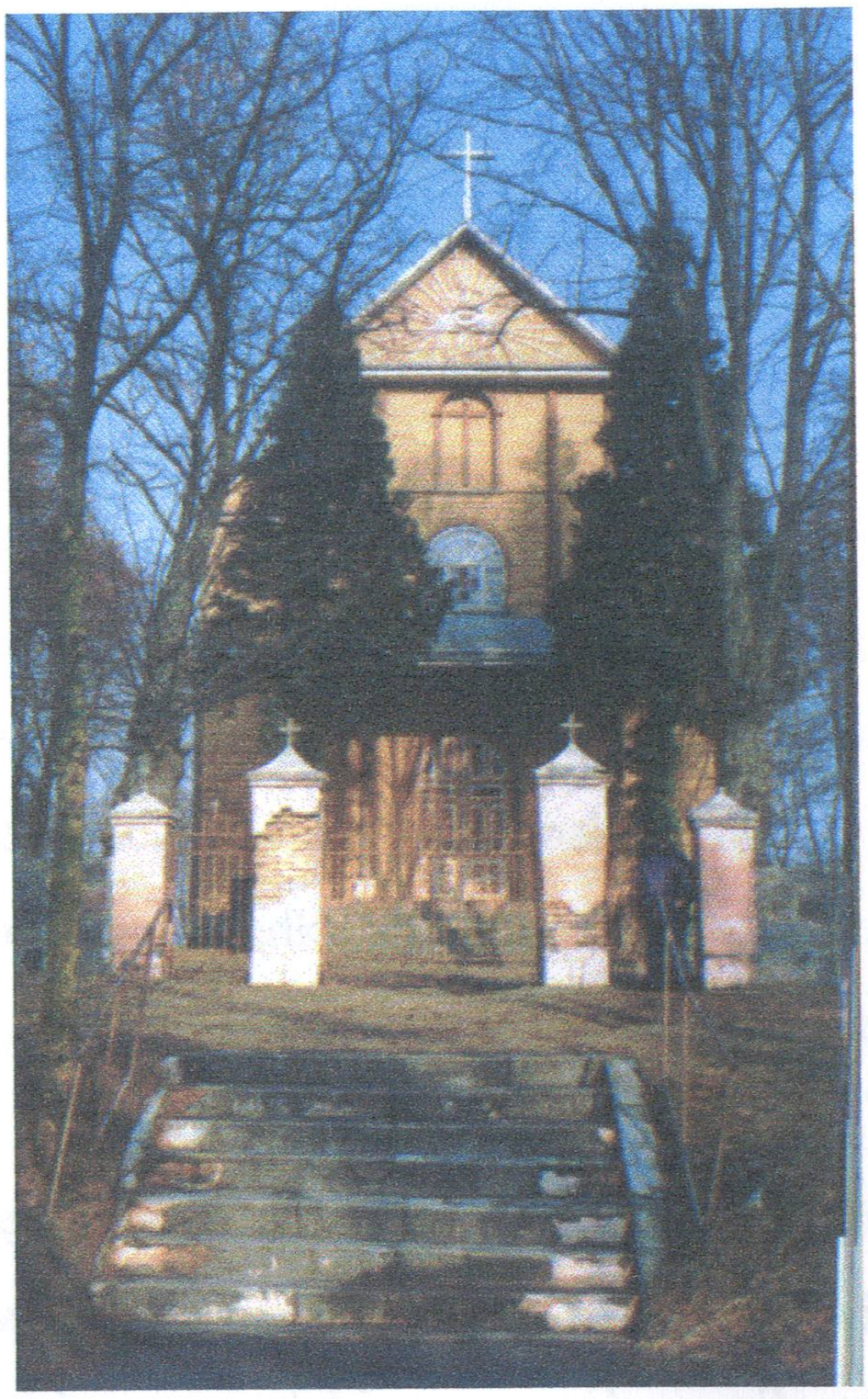
Takowe opisanie parafii niemenczyńskiej do JW JK[*sędza*] Adama Naruszewicza, biskupa, koadiutora smoleń[skiego, Sekretta prześwietnej Rady N[*ieustającej*], Pisarza WKL, roku pisał się należnej, na miejscu tegoż JW JK[*sędza*] Biskupa, podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] Marcin Erazm Steckiewicz[333]

---

[332] Zmiana ręki kopisty.

[333] Kanonik smoleński, dziekan wileński. Wg księdza Lipnickiego opisującego historię kościoła niemenczyńskiego od jego początków do XIX wieku, ksiądz Steckiewicz objął probostwo w 1791 roku i pełnił ta funkcję do 1807. W opisach parafii z 1784 r. figuruje jego podpis, chociaż w tym czasie proboszczem niemenczyńskim był jeszcze ks. Adam Naruszewicz (1774-1791); BANL F. 9-469, k. 6v.

Fot. 7: Kościół w Niemenczynie.

Fot. 8: Szkoła w Bezdanach.
Fundusz Józefa Piłsudskiego.

[opis parafii powiewiórskiej, nr 565, k. 66-67]

Parafia powiewiórska.

[66]

1 mo

Kościół parafialny we wsi Powiewiórka alias Wojszany położony, w powiecie oszmiańskim, w dekanacie wileńskim. Wioski i miejsca do tej parafii należące są w tymże powiecie, według porządku alfabetu ułożone, jak tu po sobie idą:

Ażurojście JO K[*sięcia*] JM Pasterza wileńskiego na wschód zimowy pół mili od kościoła powiewiórskiego.

Bakule alias Miciany częścią do JO K[*sięcia*] Giedroycia, biskupa żmudzkiego, częścią do JO K[sięcia] wojewody wileńskiego należące, pół mili wielkiej na wschód zimowy.

Bojaryszki Księcia JM, biskupa żmudzkiego, na północ mila wielka.

Burkiszki JM Pana Soroki[334], na zachodzie letnim pół mile.

Guże K[*sięcia*] JM Giedroycia, biskupa żmudzkiego, na północ, nad rzeką Merą, trzy ćwierci mile.

Gużele tegoż Księcia JM Giedroycia, na północ pół mile dużej.

Jeneraliszki tegoż Księcia JM, na północ mila wielka.

Janiukaniszki Księcia JM tegoż, na wschodzie letnim mila duża.

Kasperyszki JP Soroki, na południe letnie pół mile.

Kiepurala tegoż JP Soroki, na zachodzie letnim pół mile.

Kocielniki wieś i karczma do Starostwa Bystrzyckiego JP Brzostowskiego należące, letnią drogą dla bagna nieprzebytem pół mile, zimową ćwierć mile na północ.

Kowalewszczyzna JO K[*sięcia*] Giedroycia, biskupa, zaścianek na północ, nad rzeka Merą, pół mile wielkie.

Mera karczma do tegoż Księcia JM, nad rzeką Merą, na której jest most, na północ pół mile letkiej.

Miciany alias Bakule, patrz wyżej.

Osole zaścianek Księcia JM Giedroycia, biskupa, na północ mila.

Posole tegoż Księcia JM, na północ mila wielka.

---

[334]Leon Soroka, pułkownik oszmiański, właściciel Powiewiórki i okolicznych majątków. Por.: KPE, t. I, s. 343.

Powiewiórka alias Wojszany[335], w której kościół parafialny jest punktem, względem którego czynię opisanie całej parafii. Jest wieś JP Soroki, nad rzeczką Wiewiórką, między południem i zachodem, na gościńcu wileńskim od Święcian idącym.

Raginie zaścianek do Księcia JM Giedroycia, biskupa żmudzk[iego], nad rzeką Żejmianą, na północ mila wielka.

Skirlany dwór JP Soroki, na południe letnie pół mile.

Służyszki JP Soroki, na zachód zimowy ćwierć mile.

Sorokpol alias Abolina dwór JP Soroki, na północ ćwierć mile letkiej.

Swirkiszki K[*sięcia*] JM Giedroycia, biskupa żm[udzkiego], na północ mila duża.

Szulikiszki zaścianek mały JP Soroki, na zachodzie mila wielka.

Uzieliszki JP Soroki, ku północy mila letka.

Wojszany ndo Powiewiórka.

Zuław[336] dwór Księcia JM Giedroycia, biskupa żmudzkiego, ku północy letniej, nad rzeczką Merą, mila od kościoła.

[66v] Zuław wieś tegoż Księcia JM, na północ letnią mila wielka.

Zwirgiszki folwark JP Soroki, na zachodzie letnim pół mile.

2 do

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkie są następujące:

Kiemieliszki kościół parafialny w powiecie oszmiańskim, w dekanacie świrskim, w dobrach JP Proszyńskiego, mil 2 ku południowi letniemu.

Korkożyszki kościół parafialny, między południem i zachodem letnim, w dobrach JM XX. Misjonarzow, do seminarium [...] u Św. Ignacego w Wilnie należący, mila mierna.

Rączkowszczyzna kościół parafialny w dobrach JP Czechowicza, o pół trzeciej mile na północ zimową.

Strunajcie kościół parafialny w dobrach JP Hrebnickiego, mil 3 między wschodem i południem letnim.

---

[335] [Pavovere]. Wieś z kościołem parafialnym, fundacji Benedykta Soroki, z 1750 r. W dniu 15 XII 1867 r. został w nim ochrzczony Józef Piłsudski. Obok świątyni istnieje drewniana, zabytkowa plebania, obecnie opuszczona.

[336] Ob. Zułów [Zalavas]. Miejscowe dobra w pierwszej połowie XIX w. należały do Michałowskich, a następnie do Bilewiczów. W 1863 r., majątek jako posag Marii Bilewiczówny przeszedł do jej męża, Józefa Wincentego Piłsudskiego, ojca Marszałka. W dworze zułowskim, w 1867 r. urodził się Józef Piłsudski. Pożar, który wybuchł w 1874 r., spowodował, iż Piłsudscy przenieśli się do Wilna. Por.: G. Rąkowski, *Ilustrowany przewodnik...*, s. 419-420. Obecnie zachowała się jedynie oficyna, zaś w miejscu dworu, 10 X 1937 r. prezydent Ignacy Mościcki zasadził pamiątkowy dąb.

3 tio

Miasta żadnego nie masz bliskiego do tej parafii, ani stołecznego ani sądowego, powiatowego.

4 to

A ponieważ nie masz miasta takowego, więc i drogi nie wyraża się.

5 to

Jezioro Osowniec, toni 8, względem kościoła parafialnego powiewiórskiego leży między wschodem letnim i północą mila duża.

Jeziorko Skalmis, toni 3, leży względem kościoła ku północy.

Jeziorko Ilma, toni 2, leży na wschód zimowy pół mile.

Jeziorko Piorun, toni 5, ku północy mila wielka.

Jeziorko Klusza, toni 3, ku tejże stronie mila wielka.

Jeziorko Miedzina, toni 3, takoż ku północy mila wielka.

Inne jeziorka z uroczyszcz swoich: Berzyna, Linamerka, Kluszać, Gikta, Ożerys, Podimis, Warnałata, Wojniła najdują się miedzy borami, małe, na kształt stawków. Są nieużyte, niepołowne, leżą ku północy od kościoła parafialnego, wszystkie niemal o milę dużą.

Bagno najznaczniejsze Garana, ciągnące się na pół mile, leży na zachód letni, należące częścią do Księcia wojewody wileń[*skiego*] [*Radziwiłła*], częścią do JP Soroki, częścią do Korkożyszek JM XX. Misjonarzow, ćwierć mili dużej od kościoła parafialnego.

Bagno Majny pod Kocielnikami, na północ ciągnące się, więcej niż ćwierć mile, leży od kościoła o pół ćwierć mile.

Bagna inne pomniejsze i błota między puszczami najdujące się.

Stawow żadnych osobliwie znaczniejszych nie masz w tej parafii.

6 to

Lasów w tej parafii najduje się więcej niż pola otwartego. Drzewa najwięcej sosnowego widzieć, a po części jodłowego do budowli zgodnego. Takoż brzozy, osiny, olchy, dębiny, chrostow, zarośli jest po dostatku.

[67] 7 mo

Młynów 2: jeden do Sorokpola JP Soroki, na dwa koła, na rzece Wiewiórka ku zachodowi letniemu o pół mile. Drugi do Księcia JM Giedroycia, biskupa żmudz[*kiego*], takoż na dwa koła, na krynicach z błot wychodzących, ku północy zimowej mila duża. Innych machin, tak wodnych jako wietrznych ani miejsc starożytność oznajmujących ani też coby się ściągało do historii naturalnej nie masz.

8 vo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne podług miary mil tak się opisują.

1mo Droga do Kiemieliszek przez puszczę ciemną i głęboką 1,5 mile, błotnista, aż do dworu JP Pakosza Bołosze nazwanego, ku południowi, a stamtąd pół mile polami dobrej drogi.

2do Droga do Korkożyszek gościńcem wileńskim, puszczą pół mile, a porzuciwszy ten gościniec w prawo, a w lewo wziąwszy drugie pół mile, po części dobrej, po części błotnistej drogi. Po lewej stronie widać dwór JM XX. Misjonarzow, a po prawej tychże wioskę Miłokańcie nazwanej.

3tio Droga do Raczkowszczyzny, gdzie jest kościół parafialny, borami, piaszczysta i korzenista aż do karczmy Uszworajcie JP Czechowicza, a stamtąd mila drogi górzystej i kamienistej do kościoła.

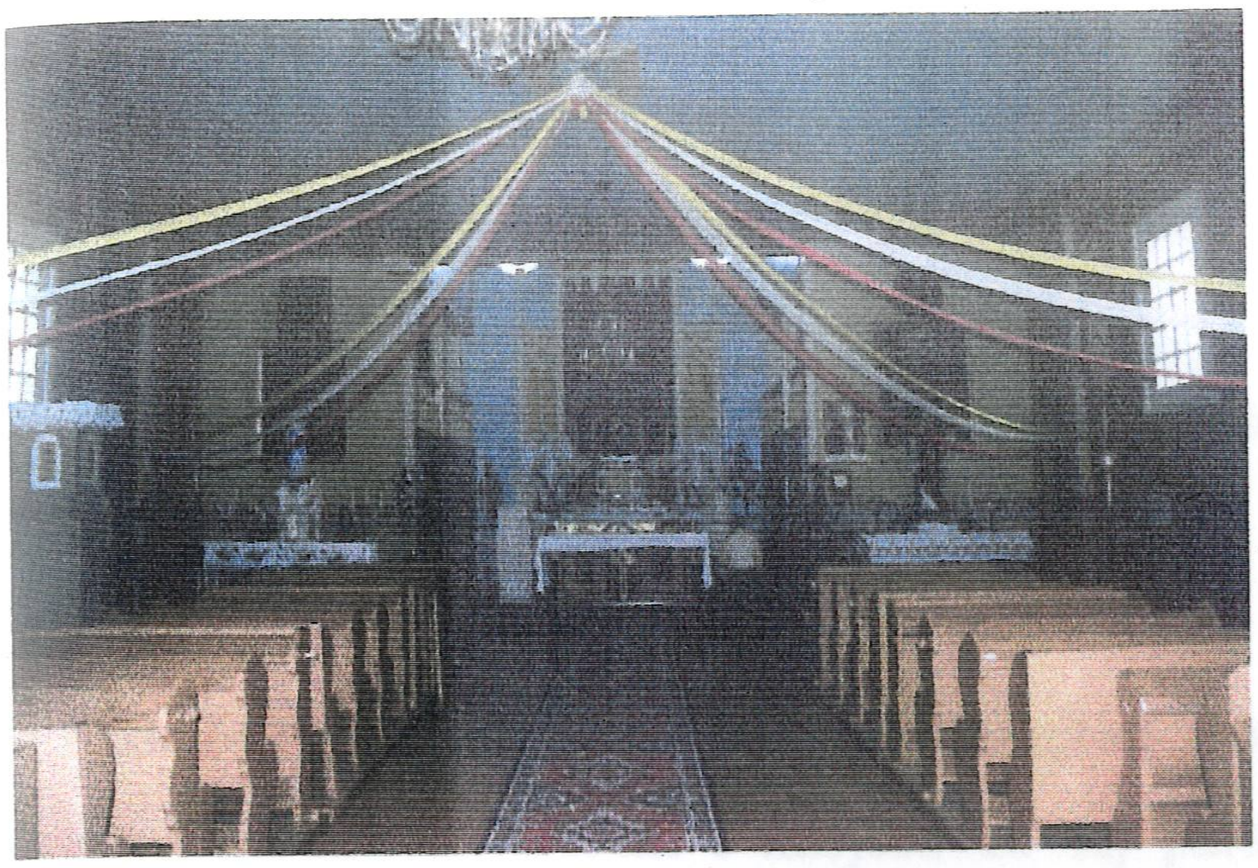
4to Droga do Strunajć gdzie kościół parafialny takoważ jako i do Raczkowszczyzny, do karczmy Uszworajcia, a stamtąd mila wielka borami mimo folwark Ozieroczyszki należący do Struny JP Hilzenowej.

Parafia powiewiórska nie ma w sobie żadnych granic wojewodzińskich i powiatowych ale cała ze wszystkimi wioskami i miejscami jest położona w powiecie oszmiańskim, jako się na początku wyraziło.

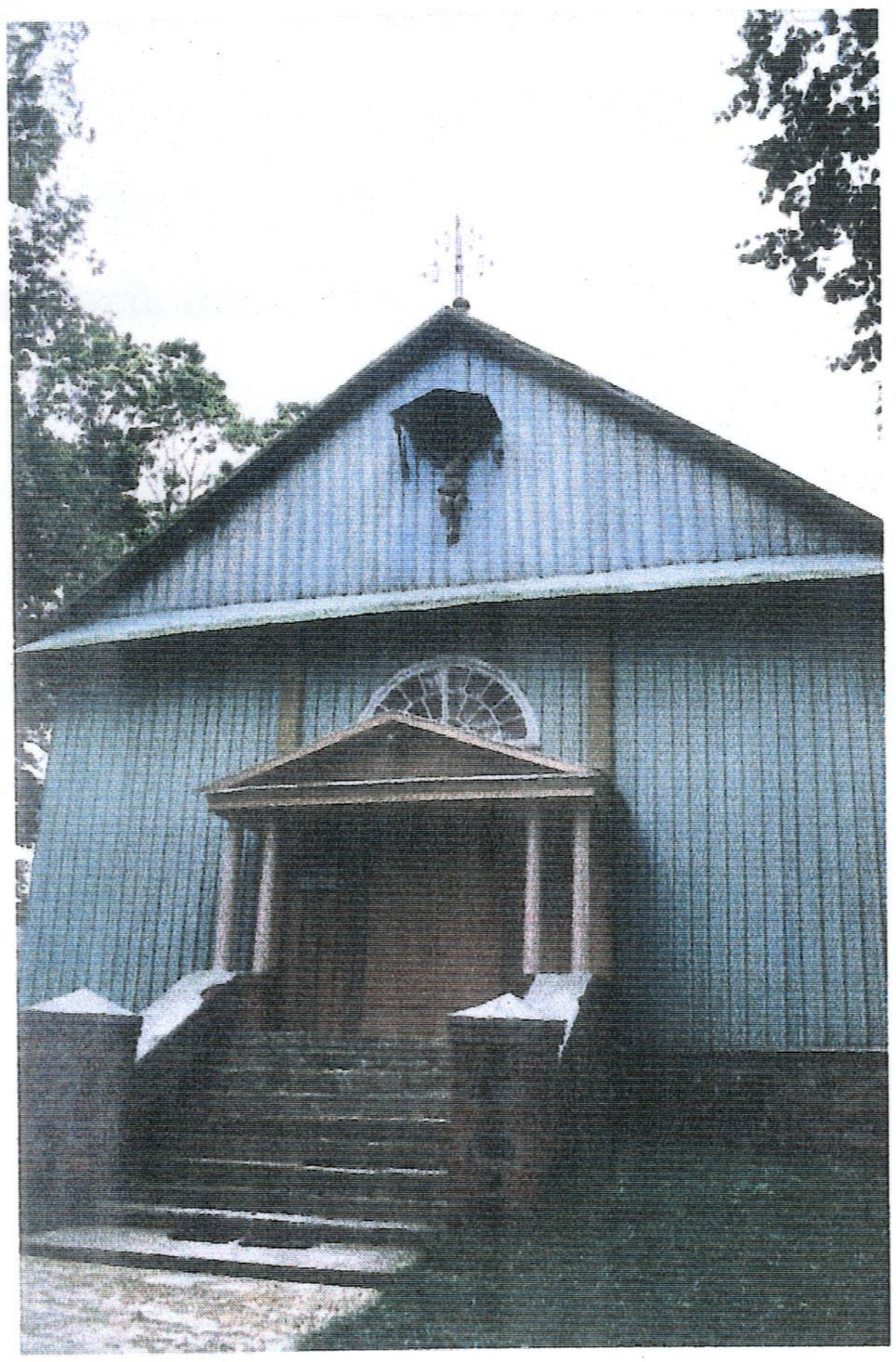
Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki własnej stwierdzam.[337]

K[*siądz*] Adam Szotkowski

Pleban powiewiórski

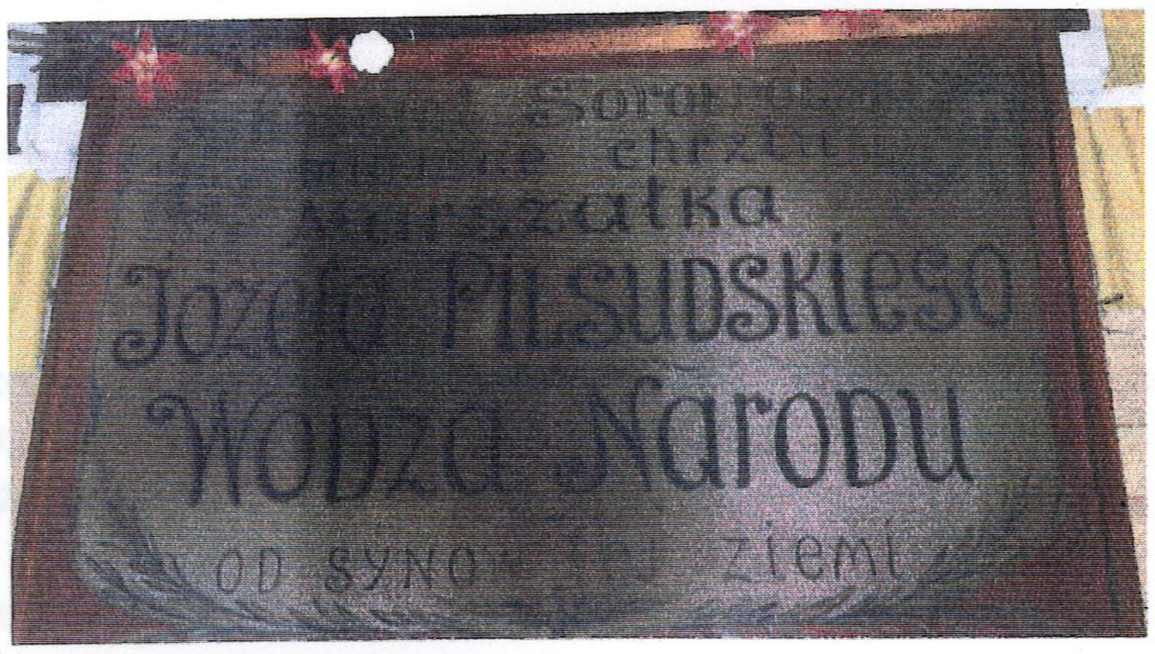
Fot. 9: Wnętrze kościoła w Powiewiórce.

Fot. 10: Kościół w Powiewiórce.

Fot. 12: Zabytkowe organy w starej plebanii w Powiewiórce.

Fot. 11: Pamiątkowa tablica w kościele powiewiórskim.

[opis parafii rudomińskiej, nr 653, k. 505-514] li

Parafia rudomińska.

[505]

1 mo

Kościół parafialny we wsi rudomińskiej położony, w województwie i dekanacie wileńskim. Wioski i miejsca do tej parafii należące są w tymże województwie według porządku alfabetu ułożone, jak się tu poniżej wyrażają.

Borkowszczyzna JM Pana Goreckiego, pod samym zachodem letnim, względem kościoła rudomińskiego pół mile małe.

Ciundzie JM Pana Olędzkiego, na wschód zimowy pół mili dobre.

Czekany JM Pana Olędzkiego, na wschód zimowy 1000 kroków.

Czernicy Małe i Wielkie JM Pana Romera, między południem i zachodem zimowym 1,5 mile srzednie.

Czarna Dolina JO K[*sięcia*] Radziwiłła[338], na wschód letni 1,5 mile małe.

Diebiany[339] JM Pana Olędzkiego, na wschód zimowy pół mili małej.

Doubianka karczma tegoż JM, tamże na trakcie olszańskim.

Dukiele[340] JXX. Dominikanów, między wschodem letnim i zimowym pół mili małe.

Dusieniaty JM Pana Goreckiego, na zachód letni pół mili małej.

Dworzyszcze JM Pana Romera, na południe mil 1,5 srzednie.

Folwark zaścianek JPana Olędzkiego, na zachód letni pół ćwierci mi[li] małe.

[505v] Górna karczma tegoż JM, pod samym południem pół ćwierci mili małe.

Hamernia[341] z mieszkańcami gdzie miedź bije JPan Olędzki, na zachód letni ćwierć mili srzednie.

Halina dwór i wioska PP. Benedyktynek, na sam zachód zimowy 1,5 mili srzednie.

Hajdukojcie JPana Chomińskiego[342], między południem i zachodem zimowym mil 2 srzedni.

---

[337] Zmiana kopisty – ks. A. Szotkowski.

[338] Karol Stanisław Radziwiłł, wojewoda wileński w latach 1762-1764 i 1768-1790. Por.: *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego...*, s. 233.

[339] [Daubėnai].

[340] [Dukeliai].

[341] [Kalviškės]. Nazwa zakładu przerabiającego żelazo i inne metale na przedmioty. W hamerniach za pomocą młota poruszanego siłą wody lub pary, wyrabiano zwykle kowadła, kotwice, kotły, kosy itp. W wielu przypadkach nazwa zakładu przechodziła później na osadę, choś sama hamernia przestawała istnieć. Por.: SGKP, t. III, s. 22.

[342] Chomiński był brygadierem i majorem jazdy narodowej.Por.: ks. J. Kurczewski, *Kościół zamkowy...*, t. III, s. 382.

Jarmoliszki[343] JXX. Franciszkanów, między wschodem letnim i zimowym pół mili wielkie.

Jodziszki[344] JPana Olędzkiego, między wschodem zimowym i południem 1,5 mili małej.

Jezierszczyzna zaścianek JO K[*sięcia*] Radziwiłła, pod samym wschodem zimowym ćwierć mili małe.

Jedlina[345] dwór i karczma JPana Karęgi, między południem i zachodem zimowym mil 2 wielkie.

Jedlina karczma WPP. Benedyktynek, o 1000 kroków dalej, tamże.

Kaniewiszki zaścianek JPana Chomińskiego, na same południe mil 1,5 srzednie.

Kawierniszki zaścianek JPana Chomińskiego, między zachodem zimowym, a bliżej ku południowi, mil 1,5 wielkie.

Kisielewszczyzna zaścianek JPana Zielińskiego, między wschodem zimowym i południem, mil 2 wielkie.

Korzyść Wielka[346] z kościółkiem murowanym, filialnym JPana Chomińskiego, na lidzkim trakcie, między południem, a bliżej zachodowi zimowemu mila mała.

Korzyść Ślepa z karczmą, na trakcie starym nowogródzkim i turgielskim, JPana Chomińskiego, pod samym południem mil 1,5 małe.

Korzyść Ślepa albo Rakance, dwór, karczma i wioseczka tegoż JM, pod samym południem mil 2 wielkie.

[506] Kowale WPP. Benedyktynek, pod samym zachodem zimowym mila jedna.

Kotki[347] JPana Olędzkiego, na południe ćwierć mili małe.

Kotłówki karczmy dwie, jedna JPana Oskirki, druga JPana Goreckiego, z zaściankiem, cegielnią, na trakcie starym nowogródzkim, między zachodem letnim i północą ćwierć mili.

Kotłówka karczma druga JPana Oskirki, na gościńcu oszmiańskim, na sam wschód letni mila mała.

---

[343] [Jarmališkės]. W świronku, na podwórzu folwarcznym istniała kaplica księży Franciszkanów wil.. Msze odprawiane były rzadko, raczej w dni powszednie niż w święta. Por.: BUWil., f. 57, B53-990.

[344] [Juodiškės].

[345] W Jedlinie istniała karczma oraz poczta. Była to też pierwsza stacja pocztowa przy gościńcu lidzkim. Por.: SGKP, t. III, s. 545.

[346] Znajdowała się tu murowana kaplica należąca do parafii rudomińskiej, w dobrach p. Chomińskiego oraz oparkaniony cmentarz. Msze św. odprawiał ksiądz z Ostrej Bramy, w każdą niedzielę, za co dostawał w 1783 r. 200 zł. Por.: BUWil., f. 57, B53-990. Podaje się, iż przez pewein czas pełniła ona funkcje zboru helweckiego. Majątek należał potem do rodziny Ogińskich oraz Brzostowskich. Por.: M. Baliński, *Starożytna Polska*, t. IV, s. 176; SGKP, t. IV, s. 438.

[347] [Katkai].

Karczma Kinalowska JO K[*sięcia*] Radziwiłła, na samy zachód letni, na trakcie lidzkim ćwierć mili.

Lipina zaścianek do plebanii rudomińskiej należy, na samy wschód zimowy mila mała.

Łazowa zaścianek JXX. Franciszkanów[348], między północą i wschodem letnim mila mała.

Mereślany[349] JPana Jeleńskiego[350], między zachodem zimowym i letnim mil 2 dobrych, w polu otwartym. I tu się kończy parafii rudomińskiej granica z starą trocką parafia.

Macieiszki JXX. Karmelitów wileń[*skich*] Św. Jerzego, na wschód letni mil 1,5.

Mikuciszki JXX. Franciszkanów wileń[*skich*], tamże mila srzednia.

Morozy JO K[*sięcia*] Radziwiłły, między południem i zachodem zimowym mil 2.

Miguny JW K[*sięcia*] Radziwiłły, wojewody wileń[*skiego*], na same południe mila wielka.

Niemież[351] dwór JO K[*sięcia*] Radziwiłły, między północą i wschodem letnim mila mała.

[506v] Niemież Ogrodniki[352] wieś tegoż JO K[*sięcia*] Radziwiłły, tamże.

Niemież[353] okolica Tatarów z meczetą i ze czterema karczmami, tamże.

Niemież Wielka wieś JO K[*sięcia*] Radziwiłły, na sam wschód letni mila wielka.

Niedźwiedzie JPana Olędzkiego, między wschodem zimowym i południem pół mile małe.

Nowosiółki JPana Koszczyca, na wschód zimowy pół mile małe.

Nowosiółki JM Pana Goreckiego, między zachodem letnim i północą, pół mile małe.

Omienieszki JPana Chomińskiego, na same południe mil 2 srzednie.

Okołty albo Polepie[354] folwarek JXX. Dominikanów, między północą i wschodem letnim pół mile srzednie.

---

[348] Franciszkanie wileńscy na Piaskach, posiadali liczne nadania gruntów wzdłuż rzeki Waki oraz Kieny.

[349] Merestany wg kopii Chreptowicza; Mereszlany wg mapy topograficznej, 1935r.

[350] Chodzi o Jana lub Gedeona Jeleńskich, herbu Korczak. Jan, miecznik mozyrski w 1769 r. nastepnie pisarz grodzki smoleński, sędzia ziemi mozyrskiej i w 1785 r. starosta mozyrski, zmarł w 1805 r. Gedeon cześnik mozyrski 1738 r., także sędzia ziemi mozyrskiej, w latach 1773-1785 starosta, zmarł w 1798 r. Por.: *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego*, s. 212.

[351] Niemież wymieniana była już w kronikach krzyżackich. Jest to starożytna osada, niegdyś własność książąt litewskich. Dawniej znajdował się tu zamek Witolda i Julianny. Po 1397 r. osadził on tu Tatarów pokonanych nad Donem. Odtąd N. była jedną z głównych osad tatarskich na Wileńszczyźnie. Związane jest także z nią podanie jakoby była miejscem spotkania wlk. ks. lit. Aleksandra Jagiellończyka z Heleną Iwanówną w 1496 r. Por.: M. Baliński, *Starożytna Polska*, t. IV, s. 174-175. W skład majątku w 1783 r. wchodził: dwór, folwark, stajnie, obora, dwa świronki, browar nad rz. Niemieżą, młyn pod dworem, karczma, ogrody i sadki. Por.: BUWil., f. 4, A-3999. W XVII-XIX wieku Niemież była własnością rodu Paców, Radziwiłłów, Sapiehów oraz Tyszkiewiczów. Do tych ostatnich należał klasycystyczny pałac. Por. zdj. nr....

[352] Wieś z ludnością służebną.

[353] Okolice Rudominy zostały licznie osadzone przez Tatarów, m. in. w Niemieży. Dokonał tego wlk. ks. lit. Witold. W osadzie znajduje się mizar tatarski oraz meczet. Na cmentarzu są groby m.in. zasłużonej dla nauki rodziny Kryczyńskich. Por.: M. Baliński, *Starożytna Polska*..., t. IV, s. 174-175. Fot...

[354] [Paliepiai]. Wizyta generalna z 1783 r. wymienia tu kaplicę księży Dominikanów wil., drewnianą, zbudowaną na folwarcznym podwórzu. Msze odprawiane tylko za otrzymanym ustnym pozwoleniem od biskupa, bez indultu. Por.: BUWil., f. 57, B53-990.

Petesz[355] dwór JM Pana Olędzkiego, między południem i zachodem zimowym ćwierć mili srzedniej.

Porudomina[356] wieś i kościółek filialny, drewniany, WPP. Benedyktynek, na gościńcu raduńskim, na sam zachód zimowy 1,5 mile srzednie.

Prudziszcze WPP. Benedyktynek, między zachodem zimowym i letnim pół mile wielkie.

Popiszki[357] JXX. Karmelitów Św. Jerzego, pod samym wschodem letnim pół mile srzednie.

Piktakańce wieś JM Pana Chomińskiego, między wschodem zimowym i południem pół mile wielkie.

Podrudomina folwark JXX. Bernardynów wileń[*skich*], przy sianożęci, ćwierć mile małe, na wschód letni.

Podrudomina folwark do plebanii rudomińskiej należący, tamże.

Podgrusze[358] zaścianek JO K[*sięcia*] Radziwiłły, między północą i wschodem letnim pół mile małe.

[507] Podokołty zaścianek JO K[*siecia*] Radziwiłła, między północą i wschodem letnim pół mile mała.

Rudomina[359] wieś, w której kościół parafialny jest punktem, względem którego czyni się opisanie całej parafii. Sama wieś należy do JO K[*sięcia*] Radziwiłła, do plebana juryzdyka mała z 3 ogrodnikami i karczmą tylko należy.

Raudonka karczma JM Pana Chomińskiego, między południem i zachodem zimowym 1,5 mili małej.

---

[355] Ob. Petesza [Peteša]. Z XVII w. pochodzi informacja o sporze jaki prowadziła Barbara z Mamoniczów Włodzimierzowa Żechowska z panem Aleksanderm Słuszką, kasztelanem żmujdzkim. Następnie własność Olędzkich i Wańkowiczów. Por.: SGKP, t. VIII, s. 543.

[356] [Parudaminys]. Osada o wczesnośredniowiecznych korzeniach – grodzisko. Por.: KPE, t. II, s. 326. Feliks Pac, podkomorzy wil. opatrzył funduszem Benedyktynki wil. przy kościele św. Katarzyny, w skład którego weszły m.in. Halin i Porudomina. Nadanie to zostało potwierdzone przez ustawę sejmową z 1775 r. Por.: J.I. Kraszewski, *Wilno...*, t. II, s. 491. W 1783 r. wymienia się drewnianą, nowozbudowaną kaplicę, w której msze św. odprawiają Franciszkanie wil. w niedziele i święta. Por.: BUWil., f. 57, B53-990. Była to później filia kościoła rudomińskiego, skasowana w 1867 r. Nowy, drewniany kościółek zbudowano w 1908 r., kosztem parafian. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 185. Znany jest przywilej Zygmunta III z 17 III 1597, dany Łukaszowi Mamoniczowi, skarbnikowi dziśnieńskiemu, a pozwalający na zbudowanie w Porudominie własnym kosztem mostu. Por.: *Wileńszczyzna...*, s. 37.

[357] [Papiškės]. Osada słynąca ze średniowiecznego grodziska Por.: KPE, t. II, s. 324-325. Istniała tu kaplica parafii rudomińskiej, drewniana, zbudowana w sadzie. Msze odprawiali księża Karmelici. Por.: BUWil., f. 57, B53-990.

[358] [Pagrūšys].

[359] Ob. Rudomino, dawniej Rudomina [Rudamina], osada wymieniana w kronikach krzyżackich. W okolicy, w 1377 r. jazda litewska śpiesząca na odsiecz Wilnu, stoczyła zwycięski bój z Krzyżakami. Nie powiodlo się natomiast wlk. ks. lit. Witoldowi, który w 1394 r. poniósł klęskę w bitwie z tym samym wrogiem. Według podania, za panowania Jagiełły w rzece Rudomince ochrzczono miejscowe rodziny. Por.: M. Baliński, *Starożytna Polska*, t. IV, s. 175.

Szkodziszki JPana Oskirki, pod samym wschodem letnim pół mile małe.

Sokolszczyzna zaścianek JXX. Karmelitów Św. Jerzego, na wschód zimowy ćwierć mile srzednie.

Skibiszki zaścianek JO K[*sięcia*] Radziwiłła, na same południe pół mile małe.

Tataryszki[360] folwark JPana Koszczyca, na wschód zimowy pół mile małe.

Taraszyszki dwór z wioską i karczmą JPana Dąbrowskiego, do Starostwa Miedzineckiego należące, pod samym zachodem zimowym mil 2 wielkie.

Towkaczyszki zaścianek JO K[*sięcia*] Radziwiłła, między północą i wschodem letnim pół mile mała.

Tatarka[361] wioska z karczmą JPana Olędzkiego, między zachodem zimowym i letnim ćwierć mili małe.

Wielkie Pole JPana Dąbrowskiego, między zachodem zimowym i letnim mil 2 wielkich.

Wilkinie JPana Chomińskiego, między wschodem zimowym i południem pół mile małe.

[507v] Wowczuny zaścianek WPP. Benedyktynek, między zachodem zimowym i letnim 1,5 mili srzedniej.

Wowkowszczyzna JPana Chomińskiego, między południem i zachodem zimowym mila jedna.

Żyburtany JXX. Dominikanów, między wschodem zimowym i południem mil 2 małe.

Zielona Karczma JPana Olędzkiego, pod samym południem mila mała.

Zaściuny[362] JXX. Franciszkanów wileń[*skich*], tamże.

Zielona karczma JXX. Karmelitów Św. Jerzego, na wschód letni mila mała.

Zygmonciszki zaścianek WPP. Benedyktynek, między zachodem zimowym i letnim mil 2 wielkie.

Zarzeczany JPana Chomińskiego, między południem i zachodem zimowym mila mała.

Foluszow 3: w Czernicach Wielkich jeden, w Korzyści Wielkiej drugi, w Dusieniatach trzeci.

Cegielniow 5: w Korzyści Wielkiej jedna, w Halinie druga, w Peteszy trzecia, w Jarmoliszkach czwarta, Kotłówce piąta.

2 do

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkiej są następujące:

---

[360] Miejscowość, której nazwa wskazuje na osadnictwo tatarskie.
[361] [Totorinė]. Osada nad rzeką Peteszanką.
[362] [Zasčiūnai].

Rykonie kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, w dobrach kapitulnych, na sam wschód zimowy 1,5 mili srzednie.

Rudniki kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, w dobrach królewskich, w Starostwie Miedzyrzeckim, teraz w posesji JPana Dąbrowskiego, na samy zachód zimowy, mil 4 wielkie.

Turgiele kościół parafialny w tymże województwie i dekanacie, w dobrach JW JK[*sięd za*] Brzostowskiego, referendarza lit., pod samym południem mil 3 małe.

Troki Stare kościół parafialny w województwie i dekanacie trockim, w dobrach królewskich, między zachodem zimowym i letnim, mil 4 małe.

[508] W Wilnie na przedmieściu: Św. Stefana i Św. Nikodema, kościoły parafialne, w dobrach JO K[*sięcia*] Pasterza, w tymże dekanacie, między zachodem letnim i północą 1,5 mili małe.

Kościół Św. Piotra parafialny w Wilnie, na Antokolu, fundusz JPP. Paców, pod samą północą mila i 3 ćwierci.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła rudomińskiego są tu:

Wilno miast stołeczne litewskie, między zachodem letnim i północą mil 1,5 małe.

Lida miast sądowe leży między południem i zachodem zimowym, odległe jest mil 12.

Oszmiana miasto sądowe przy rzece Oszmianie, między wschodem zimowym i południem mil 6.

Troki Nowe, województwo, miasto sądowe, między jeziorami leży na zachód letni mil 4 srzednie.

4 to

Droga z Rudominy do Wilna, przy samej wiosce, spowiwszy się z pagórka, grobla na 300 kroków i mostek po środku rzeczki Rudomianki, która jest z mostkiem wcale wątła i niewygodna, toż o ćwierć mili polem otwartym, bród Kotłowy na 300 kroków długi. Ten bród z zimy na wiosnę, w jesieni przy zamrozkach i czasu wód spadających dla przejeżdżających bardzo trudny bywa. Reszta drogi sucha i wygodna, chociaż mało co kręta.

Droga z Rudominy do Lidy dobra, większ [...], nowa, wyreperowana, ćwierć mili od parafialnego kościoła do traktu lidzkiego, między zachodem zimowym i letnim.

Droga z Rudominy do Oszmiany kręta, kamienista, korzenista miejscami, mosty i groble niewygodne.

Droga z Rudominy do Trok na wych kręta, kamienista, górzysta, wąska, miejscami mosty niewygodne.

[508v] Z Rudominy do Wilna letnią drogą godzin jedna, zimową pół godziny jazdy.

Z Rudominy do Lidy 2 dni jazdy letnią, zimową dzień jeden.

Z Rudominy do Oszmiany letnią drogą cały dzień jazdy, zimową godzin 8.

Z Rudominy do Trok Nowych letnią godzin 9, zimową godzin 5.

5 to

Jezior ani bagnow znaczniejszych w tej parafii żadnych nie ma.

Staw w Ciundziach JPana Olędzkiego, na ruczaju małym Ciundzowka zwanym. Poczyna się tam z 3 źródeł wynikających, przy tym młynie jest mostek niewygodny, przez który idzie gościniec olszański, od parafialnego kościoła na wschód zimowy pół mili.

Staw z młynkiem przy dworze niemieżańskim JO K[*sięcia*] Radziwiłła. Poczyna się z 3 źródeł, w górze o troje stać od stawku, względem kościoła parafialnego między północą i wschodem letnim mila mała.

Staw w Popiszkach JXX. Karmelitów Św. Jerzego, ze źródeł tamże wynikający i blisko, pod samym wschodem letnim pół mile.

Stawek z młynem JPana Olędzkiego, przy dworcu Petesza zwanym, na rzeczułce Petesza, mały, wynikający z krynic o pół mile od stawiska w górze. Sam stawek między południem i zachodem zimowym względem kościoła parafialnego ćwierć mili małe.

Staw z młynem także JPana Olędzkiego, przy Tatarce zwany, na rzece Rudomiance, grobla i most wygodny, na trakcie lidzkim, względem kościoła parafialnego, pomiędzy zachodem zimowym i letnim ćwierć mili małe.

Staw drugi z młynem JPana Olędzkiego, na tejże rzece, poniżej o 2000 kroków Hamernia zwany, ćwierć mili od parafialnego kościoła.

[509] Staw z młynem JPana Jeleńskiego, w Mereślanach, na tejże rzece samej Rudomiance, z mostkiem wygodnym, względem parafialnego kościoła między zachodem zimowym i letnim mil 2 wielkie.

Staw z młynem JPana Chomińskiego na trakcie lidzkim, w Korzyści Wielkiej, z mostem wygodnym, na rzece Czernice zwanej, poczyna się wyżej Czernic, względem parafialnego kościoła między południem i zachodem zimowym mila mała.

Staw z młynem, przy którym most niewygodny, JPana Romera, przy folwarku Czernice zwany, na rzece Czerniec zwanej, względem parafialnego kościoła od zachodu zimowego bliżej ku południu 1,5 mili srzednie.

Staw z młynem JPana Chomińskiego w Rakancach czyli Ślepa Korzyść zwany, przy folwarku, wynika niedaleko z źródeł Okmianka zwane Ruczaj, względem parafialnego kościoła pod samym południem mil 2 wielkie.

Staw z młynem Halina zwany, WPP. Benedyktynek, przy wiosce Halinie, na rzece Halina, na samy wschód zimowy 1,5 mile srzednie.

Staw z młynem w Tataryszkach, na ruczaju Halina zwanym, JPana Dąbrowskiego, pod samym zachodem zimowym mil 2 wielkie.

Staw z hamernią, gdzie miedź biją JPana Olędzkiego, na rzece Rudomiance, na zachód letni ćwierć mili srzednie.

Staw w Szkodziszkach JPana Oskirki, pod samym wschodem letnim pół mile.

6 to

[509v] Lasu w parafii rudomińskiej jest więcej wielkiego, zgodnego na budowę aniżeli pola otwartego, szczególnie jednak począwszy od dworu niemieżańskiego JO K[*sięcia*] Radziwiłła, między wschodem letnim i północą mila, ma w prawą rękę zarośle małe, chrośniakami małymi po miedzy pół, olcho białą, jedlino, brzezino, osino, sośniakiem i dębina na pół mile od wschodu letniego ciągle idący na ćwierć mile. Toż łączy się między wschodem letnim i zimowym z lasem wielkim wzdłuż na mil 3 rozległy, sosno wielką, klonami, lipo, dębino, brzezino, osino aż na zachód letni gdzie miejscoma bywają bory, drzewa do budowli zdatnego, a najwięcej ku zachodzie letnim i zimowym, więcej borow, sosen w poprzek na mil 2 szerokości bardzo zdatnego do budowania, pomiędzy którego lasu są grunta otwarte na włok 5, na włok 4, na włok 3 i wyrobiskow na grunt kawałkami dość wiele.

7 mo

Młynow 11. Pierwszy JO K[*sięcia*] Radziwiłła na ruczaju Niemieżance. Drugi JP Oleńskiego na Ciundziówce. Trzeci tegoż JM na Peteszce. Czwarty tegoż JM przy Tatarce, na rzece Rudomiance. Piąty JPana Jeleńskiego, na tejże samej rzece w Mereślanach. Szósty JPana Chomińskiego w Korzyści Wielkiej, na Czernice. Siódmy JPana Romera na Czernice w Czernicach Wielkich. Ósmy w Rakańcach JM Pana Chomińskiego, na ruczaju Rakańce. Dziewiąty WPP. Benedyktynek w Halinie,

na Halince. Dziesiąty JPana Dąbrowskiego w Taraszyszkach na ruczaju Halince. Jedenasta Hamernia JPana Olędzkiego na rzece Rudomiance. Tartak JPana Chomińskiego w Korzyści Wielkiej na rzece Czernice jakoż jest opisano nr 6to.

Kopcy dawnych wojen, jak mówią pogańskie, przy Ciundziach wiele się znajdują, które wielkimi sosnami pozarastali lub nr 1mo są opisane. Inszych żadnych machin ani też jakowej ciekawości, które by się ściągały do historii naturalnej nie masz.

[510] 8 vo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne, podług miary mil tak się opisują:

1mo Droga do Rykoń gdzie jest kościół parafialny graniczący, na wschód zimowy polem otwartym, drogą prostą, gościńcem turgielskim z Rudominy, oszmiańskim i nowogródzkim starym o 100 kroków, w prawo rzuca się gościniec wielki, w lewo zaś wziąwszy się polem otwartym z pagórka, wioseczka Czekany JM Pana Olędzkiego, przy samej drodze, po lewej stronie. W górę podjechawszy za wioską, rzuca się dróżka zimowa w lewo, dalej jadąc polem otwartym widać w lewej stronie o 2000 kroków Jezierszczyzna zaścianek JO K[*sięcia*] Radziwiłła, za rzeczką Rudomianką i Tataryszki, folwark JM Pana Koszczyca o pół ćwierci mili. Zbliżywszy się do chrośniaków, w lewo udała się dróżka do Tataryszek, którą o [...] w prawo wziąwszy się, chrośnaikami małemi, sośniakiem, olcho biało, osino, brzezino, dębino. Przebywszy one polem otwartym gdzie wprzód pola trzeba się idąc kręto drogi w lewo, aż do lasu wielkiego, w którym różnego drzewa rodzaju zdatnego do budowli znajduje się. Jako to sosny, jodły, dęby, brzozy, lipy, klon, osina. Tym borem jadąc aż do karczmy Doubianki JM Pana Olędzkiego, przed którą znajduje się pole otwarte na kroków 300. Ta karczma między drogami stoi, mimo której idzie gościniec olszański do Wilna, w poprzek przejechawszy gościńca olszańskiego, karczma Doubianka JM Pana Olędzkiego, którą się mija po prawej stronie także kroków 300. Idąc z góry bardzo przykrej, w poprzek wsi Doubian JM Pana Olędzkiego jest wioska ta pomiędzy wielkiemi z obu stron górami. Wyjechawszy w górę, otwartym polem, z pół ćwierci mili, poczyna się las wielki na ćwierć mili, w którym sosna wyniosła, klon, dębina, brzoza, jodła, lipa, osina, jesiony. Ta cała droga nader jest przykra, z którego wyjechawszy lasu, parafii rudomińskiej kończy się granica, a zaczyna się pole otwarte i o ćwierć mili widać wioskę Zakiency do parafii rudomińskiej należącą.

[510v] 2do Droga do Turgiel gdzie jest kościół parafialny, który pod samym południem zostaje. Względem parafialnego kościoła rudomińskiego do tych Turgiel ciągnie trakt staro-nowogródzki, polem otwartym wraz z pagórka w dół, gdzie mostek na błocie [*w*]cale niewygodny, toż znowu w górę, resztę równiną do karczmy Górnej. Patrząc w prawą stronę widać dwór JPana Olędzkiego, nazwany Petesza, od gościńca 2000 kroków. Po lewej stronie wioseczka Kotki zwana, o 300 kroków, nad ruczajem Peteszka. Karczmę, dwór i wioseczkę JPana Olędzkiego przebywszy, ruczaj, w górę o 100 kroków, otwartym polem, z pagórka kręto w lewo. Tu się zaczyna las na ćwierć mile pomiędzy którym najduje się pola po kilka morgów otwartego. Przyjeżdżając do Zielonej Karczmy JM Pana Olędzkiego, która po lewej stronie zostaje, widać za górami w lewej stronie o 3000 kroków wioseczka Zaściuny JXX. Franciszkanów. Pominąwszy Zieloną Karczmę, poczyna się las wielki, na pół mile w poprzek, w którym drzewo dość wyborne, wyniosłe, sosna, dębina, klon, brzoza, osina, lipa. Przejechawszy las polem otwartym, widać w lewej stronie o 2000 kroków Ślepa Korzyść od gościńca na 1000 kroków. Przy samym trakcie, po prawej stronie karczma tegoż nazwiska, należąca do JM Pana Chomińskiego. Od karczmy Ślepej Korzyści odjechawszy o kroków 300, mostek wygodny na rowie, jadąc polem otwartym na morgów 10. Z prawej strony gościńca znowu las ciągnie się na pół mile, obfitujący w sosny wyniosłe, dębinę, osinę, klon, jodły. Wyjeżdżając z owego lasu, polem otwartym na morgów 10, widać karczma z pagórka , po prawej stronie, a po lewej wioseczka o 300 kroków, Rakańce czyli Ślepa Korzyść nazwane. Od tej karczmy, spuszczając się z pagórka o 300 kroków, widać folwark w prawym ręku Rakańce czyli Ślepa Korzyść nazwany o 1000 kroków. Tu ruczaik Okmianka, na którym mostek wygodny, dwór, karczma i wioseczka JPana Chomińskiego. I tu się kończy po ten ruczaik, parafii rudomińskiej granica, a poczyna się od tego ruczaiku turgielska. Od tego ruczaiku jadąc, w prawym boku, przy samej drodze jest wioska Rakańce, do parafii turgielskiej należąca.

[511] 3tio Droga do Rudnik, gdzie jest kościół parafialny, graniczący, na samy zachód zimowy, względem parafialnego kościoła rudomińskiego. Puściwszy się od parafialnego kościoła gościńcem ku Wilnowi wraz w lewo, w końcu wioski jąć się trzeba, z pagórka na błota około rzeczki Rudomianki, która w prawej stronie zostaje, otwartemi sianożęciami pół ćwierci mili na folwark Zaścianek JM Pana Olędzkiego. Pominąwszy ten zaścianek o 1000 kroków, widać w prawej stronie przy Tatarce karczma, staw, młyn na rzece tejże Rudomiance JPana Olędzkiego, na lidzkim

gościńcu. Jadąc około stawu kręto, groblą niewygodną, łączy się przy stawie z lidzkim traktem. Nota nr 1mo. Tu w prawej stronie, o 1000 kroków, niżej młynu widać Hamernia tegoż JM, na tejże rzece. Z lewej strony o 1000 kroków wioseczka Tatarka tegoż JM. Dążąc gościńcem wygodnym, groblą i mostem wygodnym opatrzony, ćwierć mili do karczmy Peteszki nad ruczajem Peteszką tegoż JM, która z lewej strony leży. Przejechawszy ten ruczaj Peteszkę, gdzie grobla i most wygodny. Nota 2do. Trakt lidzki opuszcza się w lewą stronę. Tu gościniec lidzki w lewą stronę rzuca się, który do Wielkiej Korzyści borem sosnowym na 2000 kroków. Ten ruczaj przebywszy znowu polem otwartym na 400 kroków wioseczka Kowale WPP. Benedyktynek, nad rzeczką Czernicą, która rzeczką czasami na most, czasami brodem przejeżdżają. Z tej rzeczki na mały pagórek wjechawszy polem otwartym na 1000 kroków i tu znowu poczyna się bor sosnowy, na pół mili wielkie, z drzewem wygodnym. Wyjeżdżając z boru, polem otwartym o 400 kroków, widać w prawej stronie wioska Porudomino z kościołem filialnym, drewnianym WPP. Benedyktynek, przez którą wioskę idzie gościniec raduński i łączy się z rudnickim. Pominąwszy Porudominę, jadąc radуńskim gościńcem, polem otwartym, widać z lewej strony o 1800 kroków Halina dwór WPP. Benedyktynek, Halinka zwany mostek przejechawszy na tym ruczaju o 300 kroków, z pagórka kręto w prawo poczyna się bor wielki, sosna, jodła, brzoza, osina, zdatny do budowli, ciągnący się na pół mile. Jadąc z tego boru na 600 kroków polem otwartym do Taraszyszek gdzie karczma na samym trakcie, po lewej stronie dwór i młyn w tejże stronie o 300 kroków, z prawej strony, za pagórkiem widać wioseczka tegoż nazwiska JPana Dąbrowskiego. Puściwszy się od karczmy o 300 kroków rzeczułka mała, nazwana Halinka i most na niej. Ten gościniec cale niewygodny, kamienisty i korzenisty. I tu się kończy granica parafii rudomińskiej, a zaczyna się rudnicka. Za mostek wyjechawszy o 1000 kroków, rzuca się gościniec raduński w lewą stronę, a w prawo do Rudnik gdzie jest kościół parafialny, borem sosnowym ciągłe idący 2 mile.

[511v] 4to Droga od parafialnego kościoła rudomińskiego do granicy parafii rudnickiej, tym samym gościńcem co i do Rudnik, kościoła parafialnego, lidzkim traktem idący do Peteszki karczmy, co się wyraziło opuszczając trakt rudnicki nr 2do. Puściwszy się od Peteszki karczmy, traktem lidzkim pół mile małe, borem sosnowym do karczmy Korzyści Wielkiej JPana Chomińskiego gdzie staw, młyn i kościółek murowany filialny, karczma i młyn po prawej stronie. Mostem przy młynie przejechawszy o 200 kroków, w boku lewym kościółek, otwartym polem przejechawszy ze 200

kroków gościńcem, groblami i mostami opatrzone, poczyna się bor sosnowy na pół mili. Tym borem jadąc widać w lewej stronie pole otwarte, na włók 4 i dwór korzyski o 3000 kroków na samym gościńcu. W borze karczma Raudonka po lewej stronie, za ruczajem tegoż nazwiska. Dalej jadąc tymże borem za mile do Jedliny karczmy JPana Karęgi, która karczma w polu otwartym na pagórku w prawej stronie, pole otwarte w lewej i dwór o 1900 kroków, tegoż JM. Z pagórka o 2000 kroków druga karczma Jedlina po lewej stronie, nad samym ruczajem Jedlinka z mostem wygodnym WPP. Benedyktynek. I tu się kończy, po ten ruczaj granica parafii rudomińskiej, między południem i zachodem zimowym względem parafialnego kościoła, a poczyna się rudnicka, ciągnąca lidzkim traktem, borem sosnowym do Jaszun.

[512] 5to Droga do Starych Trok gdzie jest kościół parafialny. Druga droga do granicy parafialnego kościoła staro-trockiego, graniczącego z rudomińską parafią. Jadąc wioską Mereślanami JM Pana Jeleńskiego, od parafialnego kościoła rudomińskiego tym samym gościńcem co i do Rudnik aż do Tatarki stawu gdzie w poprzek lidzki trakt przejechawszy (jako wyżej nota 1ma nr 1mo), zostawiwszy staw, karczmę i młyn w boku prawym o 100 kroków, na Hamernię, która jest o 1000 kroków odległa od młyna, gdzie Hamernia JM Pana Olędzkiego na tejże samej rzece Rudomiance, którą po lewej ręce zostawując. Mostem hamerniańskim przejechawszy mimo stawu kręto w lewo, polem otwartym do Borkowszczyzny JM Pana Goreckiego (wyjeżdżając z Borkowszczyzny kręto w prawo o 2000 kroków na trakt raduński gdzie jest karczma Bożacka nazwana, tegoż JM. Tu w poprzek przejeżdżając trakt raduński, karczma zostaje się po lewej. Jadąc borem sosnowym wielkim o mile aż do Waki JM Pana Kończego, która jest nad rzeczką Waką, pod Sorok - Tatarami. Pominąwszy Sorok - Tatarów na gościniec grodzieński aż do Świetnik. W prawej stronie zostawiwszy Świetniki do Trok Starych gdzie jest kościół parafialny). Pominąwszy Borkowszczyznę, zostawując w prawej stronie gościniec trocki, prosto do Dusieniat, które z lewej strony. Jadąc otwartym polem o 2000 kroków widać w lewej stronie dwór za rzeczką, młyn, staw i sama wioska Dusieniaty, na tej stronie, JM Pana Goreckiego. Pominąwszy o 100 kroków tę wioskę, pominąwszy polem otwartym ze 2000, polem podjechawszy łączy się z raduńskim traktem pół mile wielkiej. Jadąc borem sosnowym zgodnym do budowli, rzuca się trakt raduński w lewej stronie, w prawo do Mereślan gdzie staw i młyn, za rzeczką JM Pana

Jeleńskiego. Z tej wioski, o pół ćwierci mile widać wioska Kaszataki[363] JM Pana Jeleńskiego. Za pół mile widać okolica sorok-tatarska, która należy do parafii staro-trockiej.

[513] 6to Droga do Wilna, starym nowogródzkim gościńcem, od trzech parafialnych kościołów idąca, od Św. Stefana, Św. Nikodema między zachodem letnim i północą, Św. Piotra na Antokolu pod samą północą. Z Rudominy puściwszy się tym traktem z pagórka na groblę bardzo niewygodną i wąską, długości na 200 kroków, na rzece Rudomiance, na której mostek mały, ciasny. Tu polem otwartym na ćwierć mili jadąc widać po prawej stronie, Podgruszą zaścianek JO K[*sięcia*]Radziwiłła o pół ćwierci mili. Po lewej stronie zaścianek Skirsabol o 800 kroków, tegoż K[*sięcia*] JM. Zbliżając się do Kotłówki JM Pana Oskirki i JM Pana Goreckiego, przed którą na 200 kroków bród na ruczajach łączących się ze sobą: Niemieżanką i Szkodziszanką. Ten bród kotłowy z jesieni i zimy i czasu adzdzow wielkich, dla podróżnych nader jest przykry i szkodliwy. Wyjeżdżając z tego brodu kotłowego, pod mały pagórek na półtorasta kroków, karczma Kotłówka po prawej stronie JM Pana Oskirki, o półtorasta kroków po lewej stronie JM Pana Goreckiego. Tu w prawej stronie, o pół mili widać Okolica Tatarów i Niemież Ogrodniki oraz dwór JO K[*sięcia*] Radziwiłły. Po lewej stronie, przy tejże karczmie cegielnia i 2 domy przy niej JPana Goreckiego. Jadąc o 2000 kroków polem otwartym, poczyna się las, sosna, dębina, brzoza, osina i tu się kończy parafii rudomińskiej granica, a poczyna się Święto-Stefańska. Ten trakt do Wilna ciągnie w samą Ostrą Bramę, a przez Wilno do Św. Piotra.

[513v] 7mo Droga od parafialnego kościoła rudomińskiego do granicy Św. Piotra, parafialnego kościoła. Jadąc z Rudominy ku Wilnowi tąż groblą niewygodną i mostem na rzeczkę Rudomiankę wyjeżdżając, z grobli gościniec wileński rzuca się w lewo, w prawo kręto polem otwartym na Podgruszę zaścianek JO K[*sięcia*] Radziwiłła, o ćwierć mile do Szkodziszek JM Pana Oskirki. Dwór po prawej stronie o 100 kroków pominąwszy, mimo stawka na mostek, w poprzek wioskę przejechawszy tegoż nazwiska o 2000 kroków, w polu otwartym, przejeżdża się w poprzek trakt olszański. Jadąc chrośniakami i po części polem otwartym na 2000 kroków, do karczmy Kotłówki, która zostaje po prawej stronie na Trakcie Oszmiańskim JM Pana Oskirki. Ten trakt w poprzek przejechawszy, z pagórka o 2000 kroków, spuściwszy się do wsi Wielkiej Niemieży, którą wzdłuż przejechawszy, za wioską o 1000 kroków wypada

[363] Kajszełaki wg mapy topograficznej, ark. Wilno, pas 30, słup 40.

Trakt Czarny czyli Smurgoński. Tym traktem ze 2000 kroków ku Wilnowi jadąc, na samym trakcie po lewej ręce karczma z zaściankiem nazywająca się Czarna Dolina K[*sięcia*] Radziwiłła, względem parafialnego kościoła na samy wschód letni. I tu się kończy parafii rudomińskiej granica po ten Gościniec Czarny, a poczyna się za tym czarnym gościńcem granica parafii Św. Piotra, mająca situm na Antokolu.

Parafia rudomińska żadnych nie ma w sobie innych granic, prócz województwa trockiego i parafii staro-trockiej, która graniczy z Mereślanami lecz cała ze wszystkiemi wioskami i miejscami jest położona w woje[*wódz*]twie wileń[*skim*]. Jako się wyżej o tym namieniło.

[514v] Takowe opisanie tej parafii podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] Michał Pułjanowski

Kom[*isarz*] kościoła rudomińskiego

Fot. 13: Kościół w Rudominie.

Fot. 14: Meczet i mizar w Niemieży.

Fot. 15: Pałac w Niemieży.

[opis parafii rukońskiej, nr 634, k. 394-396]

Parafia rukońska w województwie wileńskim sytuowana, przez alfabet ułożona i dostatecznie w swojej własności opisana. R[*oku*] 1784, [...] bra 12.

[394]

1 mo

Kościół parafialny we wsi rukońskiej położony, do dekanatu wileńskiego należący. Wioski i miejsca do tej parafii według porządku alfabetu ułożono jak tu idą po sobie.

Borcykowszczyzna[364] folwark WJP Łokuciewskiego, między zachodem i południem zimowym, względem kościoła rukońskiego 3 ćwierci mili.

Czarne Polany folwark WJPana Czyża[365], między zachodem i południem zimowym mila dobra jedna.

Czarne Polany[366] wieś tegoż WJPana Czyża, na zachód pół mili.

Czersuniszki[367] JXX. Bazylianów wileńskich, między wschodem letnim i południem trzy ćwierć mili mierne.

Dołowa wieś WJP Czyża, między zachodem i południem zimowym pół mili dobrej.

Kijany[368] JXX. Franciszkanów wileńskich folwark, między północą a wschodem letnim ćwierć mili małej.

Kijany wieś tychże JXX. Franciszkanów, na wschód ćwierć mili.

Karmalicka Wieś JXX. Karmelitów Św. Jurskich, między zachodem zimowym a północą 5 ćwierć mili.

Kiena PP. Bernardynek wileńskich folwarek, na wschód letni mila jedna.

Kiena wieś tychże PP., na wschód letni mila jedna.

---

[364] Ob. Borejkowszczyzna [Bareikiškės].W poł. XIX w. był tu niewielki folwark, należący do dóbr niemieżańskich Tyszkiewiczów. W latach 1853-1861 dzierżawił ją Władysław Syrkomola (ludwik Kondratowicz). W drewnianym dworku, w którym mieszkał mieściła się w latach 1919-1969 szkoła powszechna Polskiej Macierzy Szkolnej. Obecnie jest tu biblioteka. Por.: G. Rąkowski, *Ilustrowany przewodnik...*, s. 34-35.

[365] Sędzia wileński.

[366] [Juodalaukis].

[367] [Čepurniškės].

[368] [Kijonys]. Nazwa pochodzi od przepływającej rzeki Kieny, dopływu Wilenki. Najstarsza wzmianka pochodzi z 1392 r. Podaje ona, iż Hanul, namiestnik wil., za zgodą Skirgiełły oraz Andrzeja, bpa wil. darował kaplicy św. Mikołaja dziedzinę swoją Nakyenny (ob. Kijany lub Kiena) i wszystkie place naokoło tej kaplicy zapisał klasztorowi Franciszkanów wil. na Piaskach w Wilnie. Por.: KDKDW, t. I, z. 1, s. 37-38. Franciszkanie w Kijanach zarządzali do XIX w. Prawdopodobnie już w XV w. wybudowali drewnianą, przydworską kaplicę, która służyła do 1538 r. za kościół parafialny. Wraz z powstaniem parafii w Rukojniach, franciszkańska kaplica przestała pełnić dawne funkcje. Franciszkanie zostali zobowiązani przez bpa wil. do oddawania wszystkich ofert na fest św. Jerzego plebanowi rukońskiemu. W 1628 r. bp

Kiena Tatarska[369] w Jenucie JP Biegańskiego, między wschodem a południem letnim pół mili.

Kosina[370] PP. Bernardynek wileńskich, na wschód letni mila jedna dobra.

Kule[371] JXX. Bazylianów wileńskich, między wschodem i południem zimowym pół mili dobrej.

Koniukiszki[372] tychże JXX. Bazylianów, między wschodem zimowym a południem trzy ćwierci mili.

Lipki[373] WJPana Czyża, sędz[*iego*] wileń[*skiego*], między południem a zachodem letnim pół mili dobrej.

Mikuciszki JXX. Franciszkanów wileńskich, na zachód zimowy pół mili dobrej.

Orowa WJPana Czyża, między zachodem i północą pół mili dobrej.

Popławszczyzna JW K[*sięd za*] Połubińskiego[374], sekretarza WKL, na południe pół mili miernej.

Połubeczki[375] PP. Bernardynek wileńskich, na wschód letni 1,5 mili.

[394v] JP Przybytki dwór i wieś Orklany, między wschodem letnim a południem mila jedna dobra.

Rukonie[376] wieś, w której kościół parafialny jest punktem względem którego czynię opisanie całej parafii. Taż sama wieś należy do JW JK[*sięd za*] Połubińskiego, archidiakona i sekretarza WKL.

Wołłowicz sprzedał cały fundusz kościoła rukońskiego zakonowi Bazylianów w Wilnie. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 144-145.

[369] [Kena]. W końcu XIV w. nad rz. Kieną osadzeni zostali Tatarzy. Źródła podają rodziny m.in. Kieńskich, ontuszów, Olejkowiczów, Smolskich, Radeckich. Od początku XVIII w. obszerne grunta, zaczęto sprzedawać dla osób postronnych. Liczba rodzin tatarskich zaczęła się zmniejszać. Spowodowane to było m. in. zatargami z sąsiednimi majątkami np. Rukojniami, Czepurniszkami, zamieszkanymi przez chrześcijan. Tatarzy istnieli w Kienie do ok. poł. XVIII wieku, kiedy wysprzedali swe majątki dla Krzysztofa Biegańskiego, skarbnika brasławskiego, a sami przenieśli się do Niemieża i Sorok Tatarów. Majątek Kiena w 1794 r. był już własnością Koziełły, a od 1827 r. przeszedł w ręce rodziny Sławińskich i pozostawał pod ich zarządem do poł. XX wieku. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 145-146.

[370] [Kuosinė]. W 1603 r. kasztelanowa witebska Strawińska, zapisała testamentem Kienę i Kosinę wileńskiemu zborowi ewangelickiemu. Jednak w parę dni poobjęciu tych gruntów, ewangelicy zostali stamtąd usunięci przez Lwa Sapiehę. Por.: *Wileńszczyzna...*, s. 36.

[371] [Kūliai].

[372] [Kaniūkiškės].

[373] [Liepiškės].

[374] Ks. Jerzy Antoni Połubiński, kanonik wil. 1761, archidiakonem został przed 1775 r. Funkcję sekretarza sprawował w latach 1782-1793. W 1794 r. został administratorem diecezji wil., w 1796 sufragan trocki i biskup lorymeński. Zmarł 7 VIII 1801 r. Por.: PSB, t. XXVII, s. 367-368; *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego...*, s. 230.

[375] [Palubėliai].

[376] Ob. Rukojnie [Rukainiai]. Osada leżąca przy dawnym trakcie z Wilna do Miednik. Pierwsze wzmianki historyczne pochodzą z poł. XV w., kiedy książe lit. Zygmunt Kiejstutowicz ufundował w Rukojniach archidiakonię dla kościoła katedralnego w Wilnie. Por.: KDKDW, t. I, z. 1, s. 156-158. Kazimierz Jagiellończyk powiększył fundusz nadaniem Bohdanowszczyzny i Tatarów oraz Lutkuszek i błota

Runkszany JK[*sięd*za] plebana wileńskiego, na wschód zimowy trzy ćwierci mili.

Saduniszki[377] JXX. Franciszkanów wile[*ńskich*], na wschód letni mila mierna.

Staceniszki PP. Bernardynek wileńskich, na wschód zimowy mila jedna.

Świrany[378] dwór JXX. Bazylianów, na wschód zimowy trzy ćwierci mili.

Sawiczuny[379] wieś JXX., tychże Bazylianów, na wschód zimowy trzy ćwierci mili.

Szlachty w okolicy nazywająca się Łukszyna, między wschodem a południem mila dobra.

Szaterniki wieś i dwór JKsiędza Officjała, na północ 1,5 mili.

Teslakowszczyzna JP Czyża, między południem a zachodem pół mili.

Trybiły[380] wieś JXX. Bazylianów, na wschód zimowy trzy ćwierci mili.

Wieś Broskowszczyzna JXX. Bazylianów, na wschód zimowy pół mili.

Wołkarabiszki dwór JPani Grothuzowej, na południe mila dobra.

Zakience JW JK[*sięd*za] Połubińskiego, między wschodem a południem pół mili dobrej.

Zadworce[381] tegoż Pana, na zachód ćwierć mili.

Zepańce PP. Bernardynek, na wschód trzy ćwierci mil.

Zadworce JPani Grothuzowej, na południe mila dobra.

Zaścianek Brzeźniaki, do Niemieża, na zachód pięć ćwierci mili.

Zaścianek mały i wielki Wierbuszki[382] WJP Czyża, na zachód pół mili.

[395] 2 do

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkiej są następujące:

Kościół parafialny miednicki, w tymże województwie wileńskim i dekanacie, w dobrach JO K[*sięcia*] Radziwiłła, wojewody wileńskiego, na wschód letni mil dobrych.

Skirmunciszki. Do k. XVII w. R. nie były dużą osadą. Wymienia się kościół, karczmę i dwór poza miasteczkiem. W poł. XVII w. kosztem ówczesnego archidiakona, Jana Dowgiałły wybudowano most. Rozwój Rukojń przypada szczególnie na wiek XVIII – profity przynosił biegnący tedy trakt miednicki. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 144-146. Nieco gorzej przedstawiała się sytuacja kościoła parafialnego. W 1731 r. sufragan Ancuta obył rewizję dóbr archidiakońskich w Rukojniach, zapisano wówczas, iż *„plebania z gruntami i kilku poddanymi przyłączona do dworu, z przeznczonych 300 złp dla pleban, większość idzie na posesorów, a mniejsza księdzu Franciszkaninowi, który w uroczystości zjeżdża do Rukojń. Parafianie pozbawieni administracji sakramentów"*. Cyt. za: ks. J. Kurczewski, *Kościół zamkowy...*, t. III, s. 304. W miejscowym kościele 17 XI 1827 r. został pochowany ks. Paweł Ksawery Brzostowski, twórca „Rzeczpospolitej Pawłowskiej".

[377] [Sadūniškės].

[378] Znajdował się tu dwór Bazylianów wil., osiadłych w 1628 r. za sprawą bpa wil. Wołłowicza, który sprzedał im cały fundusz kościoła w Rukojniach. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 145.

[379] [Savičiūnai].

[380] [Tribilai].

[381] [Užudvaris].

[382] [Verbuškės].

Kościół parafialny rudomiański, w tymże województwie i dekanacie, w dobrach JO K[*sięcia*], wojewody wileńskiego, względem kościoła parafialnego rukońskiego, na zachód zimowy mil dobrych 1,5.

Kościół parafialny szumski WJPanów Szumskich, na wschód letni mil 2 dobrych.

Kościół parafialny ławaryski JP Chlewińskiego, na północ mil dobrych 3.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła rukońskiego są;

Wilno miasto stołeczne lit., na zachód mil pół trzeci wielkich.

Oszmiana miasto sądowe, przy rzece Oszmiania nazwanej, leży na wschód letni odległe mil pół piątej.

4 to

Droga z Rukoń do Wilna, prosta, miejscami kamienista i górzysta.

Droga z Rukoń do Oszmiany błotnista, kręta, kamienista, mosty i groble niewygodne.

Z Rukoń do Oszmiany letnią drogą godzin 2 jazdy, zimową godzin 1,5.

Z Rukoń do Oszmiany letnią drogą wespół z popasem godzin najmniej 6 niewygodnej drogi, zimową [...] za godzin 4 stanąć można.

5 to

Jezior, bagna znacznych nie ma w tej parafii rukońskiej.

Kopanica alias Błoto poczyna się z rzeczki małej ode wsi Zakiencow, na wschód letni od plebanii po prawej ręce, na kroków 50.

Staw JW JK[*sięd*za] Połubińskiego, sekretarza lit., z błotka małego wynikający, na południe od plebanii, na kroków kilkaset.

Staw JXX. Bazylianów w folwarku Świran, mały, z błotka wynikający, na wschód zimowy od plebanii pół mili.

Staw drugi, większy, tychże JXX. Bazylianów, z rzeki srzedniej wynikający Kieny, na wschód letni od plebanii pół mili.

Staw drugi JW JK[*sięd*za], sekretarza lit., z błotka wynikający, między letnim wschodem a południem leży ćwierć mili.

Stawek mały JP Czyża, sędziego wileń[*skiego*], na zachód między północą leży ćwierć mili.

[359v] 6 to

Lasu jest więcej w parafii rukońskiej aniżeli otwartego pola, szczególnie jednak począwszy od folwarku JW JK[*sędza*] Połubińskiego, na wschód zimowy, o milę mierną. W lewą rękę, w szerz i wzdłuż różnych obywatelow w tej parafii mieszkających, blisko na mil 4. Drzewa do budowli jest zdatnego oraz i różnego jako to: jodły, brzozy, osiny, olchy, dębiny zaś omal najduje się. Po wielu zaś miejscach chrostu i zarośle długości i szerokości po kilka morgów w sobie mają.

7 mo

Młynow 2 i walusz [383] na stawach rukońskich oraz 3 także młynow z waluszem na stawach JXX. Bazylianów i jeden młyn w dobrej myśli na stawie WJPana Czyża, sędziego, najduje się. Innych zaś machin, tak wodnych jako też wietrznych ani miejsc starożytność oznaczających ani też coby się ściągało do historii naturalnej nie masz.

8 vo

Drogi i trakta w tej parafii publiczne, podług miary mil tak się opisują:

1mo Trakt do kościoła parafialnego miednickiego, począwszy górą od kościoła parafialnego rukońskiego, na wschód letni, polem kilkaset kroków otwartym do karczmy JXX. Franciszkanów nad rzeczką Kieną. Po prawej zaś stronie przez pole widać karczemkę na kroków kilkaset, należącą do [...]. Dalej zaś prostym gościńcem, samym borem pięć ćwierć mili do granicy parafii rukońskiej gdzie się kończy, ciągnie się równą dworu samych Świran, po prawej stronie od gościńca, którego widać, po lewej zaś stronie wioseczka tychże JXX. Bazylianów Zadworce także niedaleko widać. Dalej zaś karczma Gulbina, nad samym błotkiem stojąca, JXX. Bazylianów, na którym mostek mały i niewygodny, od której w prawą stronę, tuz przy niej wioseczka mała, nazywająca się Gulbina. Droga zaś od onej aż do lasu na kroków kilkaset kamienista i górzysta, trochę lasem zaś błotnista barzo gdzie most najduje się przez te błoto, stary mocno, na kroków kilkaset, a należy ten las do JXX. Bazylianów. Potym nieco laskiem brzozowym i osinowym na pole wychodzi gdzie aż do samych Miednik, na ćwierć mile suchą drogą kończy się.

[396] 2do Droga do Wilna począwszy od kościoła parafialnego, na zachód letni, przy której karczma wraz po lewej stronie JW JK[*sędza*] Połubińskiego. Wprost zaś idąc tym gościńcem, drogą kamienistą, otwartym polem aż do karczmy w dół, stojącej po lewej ręce, rostowej, a od onej o ćwierć dobrej mili, samemi chrośniakami aż do

karczmy po prawej stronie stojącej, Lipki WJP Czyża. Stamtąd dołem prosto i błotem niewielkim do karczmy karmalitańskiej, na pagórku stojącej, do której ćwierć mili, po lewej zaś stronie tychże JXX. wioseczka. Podjechawszy nieco stamtąd kończy się parafia. Dalej idzie gościniec prosto, otwartym polem, suchy jednak kamienisty aż do Niemieża dworu, po prawej ręce stojący JO K[*sięcia*] Radziwiłła, wojewody wileńskiego. Po lewej zaś stronie karczma i na ustroniu, o kroków kilkadziesiąt wioseczka nazywająca się Ogrodniki, tegoż pana. Stamtąd wraz do karczmy na górze stojącej, prosto gościńcem, w dół na groble nowo wysypanej, przez którą mała rzeczka bieży nazywająca się Tatarka gdzie i mostek także mały. Dalej po lewej ręce okolica Tatarów, o kroków zaś kilkaset, na pagórku na samym gościńcu, po lewej ręce 3 karczmy razem, a po prawej zaś stronie2 karczmy tychże Tatarów. Dalej prostym gościńcem, równą droga trzy ćwierci mili do karczmy WJP Kończego, która po prawej stronie stoi od gościńca, a po lewej zaś stronie widać dwór tegoż JP Kończego, o kroków kilkaset, ćwierć zaś mili [...] samego Wilna drogą piaszczystą i samym dołem jechać trzeba.

3tio Droga do kościoła parafialnego szumskiego, a od kościoła rukońskiego na wschód letni, jest barzo przykra, lasem samym, na której po prawej stronie dwór PP. Bernardynek o kroków kilkaset i ciągnie się parafia, aż do samego czarnego gościńca, za którym o pół mili kończy się.

4to Droga do kościoła parafialnego ławaryskiego, a od kościoła rukońskiego na północ, jest barzo mała, chrośniakami samemi i borem nieco, droga zaś nierówna, za gościńcem zaś czarnym, o pół mili we wsi Połubeczki kończy się granica parafii, a zaczyna się ławaryska.

5to Droga do kościoła parafialnego rudomiańskiego od kościoła parafialnego rukońskiego jest barzo mała i przykra dla kamieni, polem zaś otwartym, o pół mili las wsi Mikuciszki JXX. Franciszkanów kończy się parafia, a zaczyna się rudomiańska.

Parafia rukońska w sobie żadnych nie ma granic wojewódzkich i powiatowych ale cała ze wszystkiemi wioskami i miejscami jest położona w województwie wileńskim.

Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] Pius Skurkowski

K[*anonik*] Reg[*ularny*] od Po[*kuty*]

Pleban rukoński [...]

---

[383] Folusz.

[opis parafii szumskiej, nr 633, k. 390-392v]

Parafia szumska.

[390] 1 mo

Kościół parafialny w miasteczku szumskim położony, w województwie i dekanacie wileńskim. Wioski i miejsca do tej parafii należące są w tymże województwie według porządku alfabetu ułożone, jak tu po sobie idą.

Dziłuny[384] wieś i folwark JW JPani wojewodziny mścisławskiej, Tyszkiewiczowej, na zachód letni względem kościoła parafialnego ćwierć mili małej.

Giejbule[385] WW JM Panów Szumskich, między południem i zachodem zimowym pół ćwierci mili małej.

Kosinka wieś XX. Dominikanów szumskich, między południem i zachodem zimowym pół mili wielkiej.

Kosina[386] wieś i folwark także XX. Dominikanów szumskich, między zachodem zimowym i letnim trzy ćwierci mili.

Kołoboryszki[387] starostwo WJ Pana Plewaty, między zachodem letnim i północą ćwierć mili małej.

Miziuny[388] wieś WW JM Panów Szumskich, na zachód zimowy 1000 kroków.

Narwojsze[389] wieś JW JPani wojewodziny mścisławskiej Tyszkiewiczowej, między zachodem zimowym i letnim ćwierć mili wielkiej.

Polany wieś WW JM Panów Szumskich, między południem i zachodem pół mili.

Polany dwór WW JM Panów Szumskich, między południem i zachodem zimowym pół ćwierci mili miernej.

Smolenniki WJPana pułkownika Koziełła, na wschód zimowy ćwierć mili wielkiej.

Sudniki[390] WW JM Panów Szumskich, na zachód zimowy ćwierć mili wielkiej.

[390v] Szule[391] XX. Dominikanów szumskich, pół ćwierci mili na północ.

Szumsk[392] miasteczko, w którym kościół parafialny jest punktem, względem którego czyni się opisanie całej parafii. Same miasteczko należy do XX. Dominikanów

---

[384] Obecnie Działuny [Dieliūnai].
[385] Ob. Giejbule [Geibuliai].
[386] [Kuosinė].
[387] Ob. Kołobaryszki [Kalabariškes]
[388] Ob. Miżniuny.
[389] [Norvašai].
[390] [Sūdninkai].

szumskich. Za miastem zaś karczma WW JM Panów Szumskich, na południe kroków 300 odległa od kościoła.

Tabolina karczma JW JPani Tyszkiewiczowej, wojewodziny mścisławskiej, między zachodem letnim i północą pół mili miernej.

Wierzchwilenka karczma WW JM Panów Szumskich i młyn niedaleko od karczmy na Wilence, między wschodem zimowym i południem ćwierć mili małej.

Ignatowo[393] folwark JPana Chojeckiego, za Wilenką, między północą i wschodem letnim pół mili miernej.

Leoniszki XX. Dominikanów szumskich, między południem i zachodem zimowym mila mała.

Patoki XX. Dominikanów szumskich, między południem i zachodem zimowym mila letka.

2 do

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkie są następujące:

Ławaryszki kościół parafialny, w tymże województwie i dekanacie, w starostwie WJPana Chlewińskiego, mil 2 wielkich na wschód letni.

Ostrowiec kościół parafialny XX. Dominikanów, leży między wschodem zimowym i południem pół trzecia mili wielkiej.

Cudzieniszki kościół parafialny, między południem i wschodem zimowym mila wielka.

Miedniki kościół parafialny, w tymże województwie i dekanacie, w dobrach JO K[*sięcia*] Radziwiłła, między południem i zachodem zimowym 1,5 mili miernej.

Rukojnie kościół parafialny, w tymże województwie i dekanacie, 2 mil wielkich między zachodem letnim i północą.

[391] 3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła szumskiego są:

---

[391] Ob. Szulgi [Šulgos].

[392] [Šumskas]. Pierwotnie nazywał się Słobódka i należał do klucza większych dóbr Polany, będących dziedzictwem rodu Sakowiczów.W XVII w. S. stała się własnością rodziny Szumskich. Wówczas Michał Rafał Szumski, podwojewodzi wil., fundator miejscowego kościoła i klasztoru, zmienił nazwę ze Słobódki na Szumsk. W ich rękach Szumsk pozostał do 1 poł. XIX w., następnie przez krótki czas należał do Laskowiczów. Po konfiskacie przejął go rosyjski generał Łabuńcew. W międzyczasie miejscowy kościół przerobiono na cerkiew. Córka generała, Elżbieta poślubiła Antoniego Komara i po przejściu na katolicyzm, spowodowała zwrot zabranego kościoła. Por.: R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji...*, t. IV, s. 371-373. Na przełomie XVIII i XIX w. Szumscy wybudowali klasycystyczny pałacyk, który można podziwiać do dnia dzisiejszego. Fot. ....

[393]

Wilno miasto stołeczne lit., na północ mil 4 wielkie.

Oszmiana miasto sądowe, leży między południem i zachodem zimowym, odległe mil 3 wielkich.

4 to

Droga z Szumska do Wilna miejscami górzysta, miejscami błotnista, piaszczysta i kręta.

Droga z Szumska do Oszmiany błotnista, piaszczysta, kręta, górzysta, miejscami mosty i groble niewygodne.

Z Szumska do Wilna letnią drogą godzin 6 jazy, zimową godzin 4 bez popaski.

Z Szumska do Oszmiany letnią drogą jazdy godzin 4, zimową zaś godzin 3 można stanąć bez popaski.

5 to

Jezior w tej parafii szumskiej nie masz.

Błoto znaczne z obu stron rzeki Wilenki ciągnie się od parafii cudzieniskiej przez całą parafie szumską aż do ławaryskiej, około mil 2 wielkich, szerokości nierównie wszędzie, najwięcej jednak ćwierć mili.

Stawek WW JM Panów Szumskich mały i szczupły, na rzece Wilence, między wschodem zimowym i południem ćwierć mili małej.

Stawek tychże WW JM Panów Szumskich, we dworze polańskim, na rzece Gienie, miedzy południem i zachodem zimowym pół ćwierci mili miernej.

Stawek XX. Dominikanów w Kosinie, na rzece Kosince zwanej, między zachodem zimowym i letnim mila mała.

Stawek tychże XX. Dominikanów w Szulach, na północ pół ćwierci mili.

6 to

Lasu i chrostu w tej parafii jest więcej niż pola otwartego.

[391v] 7 mo

Młynów 2: jeden WW JM Panów Szumskich na Wilence, drugi XX. Dominikanów na Kosinie rzekach.

8 vo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne podług miary mil tak się opisują.

1mo Droga wielka z Mińska do Wilna niedaleko kościoła kroków 110 idąca, między zachodem i północą, przy której o pół ćwierci mili karczma starosty kołoboryskiego WJPana Plewaty. Za nią o pół ćwierci mili malej przez dwa pagórki karczma nazywająca się Tabolina, JW JPani Tyszkiewiczowej, wojewodziny mścisławskiej, a tu się kończy parafia szumska.

2do Tąż drogą wielką z Mińska do Ławaryszek gdzie jest kościół parafialny, idącą z miasteczka szumskiego, przez pagórek spuszczającą się, w prawą wziąć trzeba między północą i wschodem letnim. Potym także przez pagórek, przez wioskę XX. Dominikanów szumskich, Szule nazywającą się, przez mostek na rzece z stawka wychodzącej, przez las i przez most na Wilence rzece będący, mimo folwarku JM Pana Chojeckiego, Ignatowo nazywającego się, w prawą poszła droga do Ławaryszek, a w lewą między wschodem letnim i zimowym do Bystrzycy, a tu się już kończy parafia szumska.

[392] 3tio Droga do Cudzieniszek gdzie jest także kościół parafialny, drogą wielką do Mińska, niedaleko od kościoła parafialnego idącą trzeba iść mimo karczmy XX. Dominikanów szumskiego konwentu, o 100 kroków odległej od kościoła. Potym także niebarzo opodal mimo karczmy WW JM Panów Szumskich, sędziców, do polańskiego dworu należącej, a za tą karczmą przeszedłszy za kilkaset kroków, porzuciwszy w lewo, na południe gościniec wielki do Mińska idący, trzeba w prawo wziąć do Cudzieniszek mimo wieś Polanki, którą w prawym boku widać. Potym przez Barwaniszki wieś WJPana Koziełła, pułkownika, gdzie się zaczyna już parafia cudzieniska.

4to Droga do kościoła miednickiego począwszy od kościoła parafialnego szumskiego na zachód zimowy prosto, przez pomienioną drogę wielką do Mińska idącą, niedochodząc do wioski Miziun o 1000 kroków od kościoła będącej, w lewo wziąć się trzeba między południem i zachodem zimowym. Potym na pagórek wszedłszy, po lewej stronie widać będzie wioska nazywająca się Giejbule WW JM Panów Szumskich. Przeszedłszy dalej i spuściwszy się z pagórka pominionego w dolinę, potym na pagórek znowu wszedłszy i przez wioskę nazywającą się Sudniki WW JM Panów Szumskich, przeszedłszy polem otwartym kilkaset kroków, poszedłszy przez chrośniak. Potym znowu polem otwartym, między folwarkiem Kosinką i między wioską także Kosinką XX. Dominikanów konwentu szumskiego idąc, a przeszedłszy przez Kosinę rzeczkę mimo Patoki, wioseczki XX. Dominikanów konwentu szumskiego, droga poszła, a tu się już kończy parafia szumska.

[392v] Parafia szumska nie ma w sobie żadnych granic wojewódzkich i powiatowych, cała ze wszystkiemi wioskami i miejscami jest położona w województwie wileńskim jako się wyżej o tym namieniło[394].

Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] Norbert [...]

lektor, przeor i pleban szumski,

m[*anus*] p[*ropria*]

[394] Zmiana ręki kopisty.

Fot. 17: Kościół dominikański w Szumsku.

Fot. 18: Św. Michał Archanioł z kościoła w Szumsku.

Fot. 19: Klasycystyczny pałacyk Szumskich (początek XIX w.).

[opis parafii turgielskiej, nr 640, k.422- 425]

Parafia turgielska.

[422] 1 mo

Kościół parafialny we wsi zwanej Turgiele[395] położony, w województwie i dekanacie wileńskim i miejsca do tej parafii należące są w tym województwie według porządku alfabetu, jak tu po sobie idą.

Anżadow dwór i wioska JP Mączyńskiego, pod wschodem letnim względem kościoła turgielskiego mil 2 wielkie.

Anczarowszczyzna wieś JXX. Bazylianów, pod północą mila wielka jedna.

Anżewicze wieś pojezuicka, w posesji JP Chomińskiego, ćwierć mili małej.

Ancuny folwarek JP Kolendy, między południem i zachodem zimowym mila wielka jedna.

Baranowszczyzna wieś JW JK[*sięd*za] Brzostowskiego[396], referendarza WKL, miedzy południem i zachodem zimowym pół mili.

Borkuszki JP Grotuzowey, pod zachodem letnim pół mili wielkiej.

Bogdziule do Infułactwa Geronskiego[397] należące, między wschodem zimowym i południem mila wielka jedna.

Beciukiele tegoż Infułactwa, tejże odległości i położeniu.

Bojary JPana Pomarnackiego, na południu ćwierć mili miernej.

Buyki do R[*zeczy*]pospolitej, w posesji JP Hryniewicza, na południu mila wielka.

Duxy[398] okolica szlachecka, między wschodem letnim i północą mila wielka.

---

[395] Turgiele czyli Merecz Mały / Mongirdowski [Turgieliai]. W okolicy znajduje się wczesnośredniowieczne grodzisko. Pierwsze wzmianki historyczne pochodzą z początków XVI w. i dotyczą fundacji kościoła w Turgielach dokonanej przez Wacława i Aleksandra Mongirdowiczów. Kościół powstal na gruntach tzw. Mereczu Mongirdowskiego. Fundatorzy podarowali świątyni 7 włók ziemi, a także kmieci o nazwiskach: Jan Witewicz, Juszko Michalewicz, Łukasz Ratkowicz, Julian Rymoszewicz, Piotr Rymoszewicz, Mirosz Jaczewicz i Juszko Bohdanowicz. Mongirdowiczowie gospodarzyli w Mereczu w 1 poł. XVI w. Z dokumentów wynika, iż odbywały się tam targi. Kolejnym właścicielem Merecza Mongirdowskiego był Jerzy Jakubowicz Hordyna, który przed śmiercią oddał prawa do majątku Mikołajowi Radziwiłłowi, wojewodzie wileńskiemu. W XVII w. Merecz posiadali różni właściciele, m.in. Budziełowscy, Czyże. W 1 poł. XVII w. dobra te kupił wojewoda bracławski, Kolenda. Sama nazwa Turgiele poj. się dopiero w XVII w. Niektórzy historycy wywodzą ją od litewskiego wyrazu „turgus" czyli targ. Por.: M. Gajewski, *Nasze podwileńskie...*, s. 103-105; BUWil., f. 57, B53-1130.

[396] Paweł Ksawery Brzostowski, kanonik wil., pisarz, referendarz WKL w latach 1774-1787, założyciel tzw. „Rzeczpospolitej Pawłowskiej". zmarł 17 XI 1827 r. w Rukojniach.

[397] Infułacja Gieranońska ufundowana w poł. XVI w. przez Gasztołdów. Fundusze oparte zostały na dobracg Gieranionach, Dziewieniszkach, Miednikach i starostwie tykocińskim. Por. ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 102.

[398] Duksy.

Dugnele do Infułactwa Geronskiego, zaścianek, między wschodem letnim i północą pół mili mierne.

[422v] Gołębczyzna JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, pod samym południem ćwierć mili miernej.

Gemzy JP Pomarnackiego, pod samym wschodem letnim ćwierć mili mierne.

Gemzy JO Radziwiłły, K[*sięcia*], zaścianek między południem i zachodem zimowym pół mili wielkiej.

Golmąty JP Mączyńskiego, miedzy wschodem letnim i północą mil 2 wielkie.

Grygi JP Wazyńskiego[399], na północ mila wielka jedna.

Koleśniki do Infułactwa Gerońskiego należące, na wschodzie letnim ćwierć mili wielkiej.

Kunigiszki JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, między południem i zachodem zimowym pół mili miernej.

Kamionka folwarek i wieś JP Sierzpińskiego, między południem i zachodem zimowym mil 2 małe.

Kataciszki[400] do R[*zeczy*]po[*spolitej*], w posesji JP Chomińskiego, na północ pół mili miernej.

Kazimierowszczyzna JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, między południem i zachodem zimowym pół mili miernej.

Kalweliszki folwark i wioska JP Kolendy, na wschodzie zimowym pół mili miernej.

Kieturciszki JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, refer[*endarza*] WKL, na zachodzie letnim pół ćwierci mili.

Kaczany JP Wazgirda, między południem i zachodem zimowym pół mili wielkiej.

Kierdziejowce dwór, folwark, cerkiew ruska i wioska JP Romera, między północą i wschodem letnim 1,5 mili wielkiej.

Karmelany starostwa w posesji JP Mączyńskiego, na wschodzie letnim mili 1,5 wielkiej.

Klamkowszczyzna JXX. Bazylianów, na północ pół mili miernej.

Kierańce JXX. Karmelitów, na północ pół mili miernej.

Łaybniszki JXX. Bazylianów, na północ ćwierć mili wielkiej.[401]

[425][402] Merecz dwór JP Pomarnackiego, między wschodem zimowym i południem może być sznurów geometrycznych 12 od kościoła turgielskiego.

---

[399] Antonii Ważyński, sędzia grodzki, podkomorzy oszmiański. Por.: R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji...*, t. IV, s. 376.

[400] Ob. Katuciszki [Katutiškės].

[401] Zmiana ręki kopisty.

Merecz folwarek do Rzeczy pospolitej, w posesji JP Chomińskiego, na północ tej samej odległości.

Merecz folwarek JP Wazgirda, na zachodzie zimowym pół mili miernej.

Mankuniszki do Infułactwa Gerononskiego, na wschodzie zimowym mila wielka jedna.

Mikszule JP Pomarnackiego, na południu pół mili miernej.

Misiuczany folwarek i wioska JP Grotuzowey, na zachodzie letnim ćwierć mili wielkiej.

Nartuny JP Mączyńskiego, na wschodzie letnim mil 2 mierne.

Negibany królewszczyzna, wioska, w posesji JP Karegi, na wschodzie zimowym mil 2 wielkie.

Nowosiółki wioska JO Radziwiłły, K[*sięcia*], na południu mil 1,5.

Olandia JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, między południem i zachodem zimowym 1,5 mili wielkiej.

Opczukowszczyzna folwarek JXX. Karmelitów, między wschodem letnim a północą pół mili.

Pawłów[403] dwór we wsi pięknej, JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, na zachodzie zimowym ćwierć mili małej.

Pomereczany wioska, do kościoła turgielskiego należy, na wschodzie zimowym pół mili.

Podstawki JXX. Karmelitów, między wschodem letnim i północą ćwierć mili.

Pozyryszki folwarek we wsi do Infułactwa Gierońskiego, na wschodzie letnim pół mili.

Piłokańce Małe JP Chomińskiego, między zachodem zimowym a północą mila wielka.

Pieckiele JP Sierzpińskiego, na południu mil 2 wielkie.

Pogiry JXX. Bazylianów, na północ pół mili wielkiej.

Rakańcy folwarek i wioska JP Chomińskiego, między zachodem letnim i północą mila wielka jedna.

[425v] Ruekowszczyzna wieś JXX. Bazylianów, na północy mila wielka jedna.

---

[402] Numeracja kart sporządzona przez archiwistę nie zgadza się z kolejnością treści. Jest to ewidentny błąd archiwisty.

[403] Pawłów czyli Stary Merecz [Merkinė]. Rzeka Mereczanka dała nazwę dla wielu przybrzeżnych osad. W 1767 r. Paweł Ksawery Brzostowski nabył od Hipolita Korsaka, stolnika nowogródzkiego, majątek zwany Mereczem. Nowy właściciel zasłynął z licznych reform jakie przeprowadził w „Rzeczpospolitej Pawłowskiej" będącej swoistym państwem w państwie. P. Brzostwoski powołał tam samorząd wiejski, zwolnił obywateli swego „państwa" z poddaństwa i pańszczyzny, zadbał o oświatę, medycynę, ochronę. Wprowadził także własną monetę oraz wojsko zwane milicją ziemiańską. Powstały młyny, folusz, magazyn zbożowy, dom secesyjny, gorzelnia, szkółki elementarne oraz trzy karczmy. Pawłów gościł w swych murach znamienitych gości, m. in. Józefa Wybickiego. Z doświadczeń P. Brzostowskiego skorzystała także księżna Anna Jabłonowska, właścicielka Siemiatycz. W styczniu 1795 r. sprzedał on Pawłowo Ferdynandowi Moszyńskiemu, marszałkowi wlk. koronnemu w zamian za folwark w Saksonii i pałac w Dreźnie. Ten niebawem pozbył się majątku. Nowym właścicielem został Oktawiusz hr. Choiseul – Gouffier. Por.: R.

Szarofowczyzna JP Mączyńskiego, między wschodem letnim i północą mil 2 wielkie.

Stara Wieś[404] JXX. Bazylianów, na północ mila wielka jedna.

Sokoły JO Radziwiłły, K[*sięcia*], na południu mila mierna.

Skurańce tegoż JO, miedzy zachodem zimowym i południem pół mili.

Terazidwór folwarek i wioska JP Mączyńskiego, między północą a wschodem letnim mil pół miernej.

Trypodzie[405] należące do R[*zeczy*]po[*spolitej*], w posesji JP Chomińskiego, mila wielka jedna.

Taboryszki[406] JP Wazyńskiego, między wschodem zimowym i północą mila [...].

Useiszki JW JK[*siędz*a] Brzostowskiego, referendarza WKL, między zachodem zimowym a południem ćwierć mili.

Wiktoryszki[407] folwarek JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, między północą a wschodem letnim pół mili.

Widrańcy JP Wazyńskiego, między wschodem letnim a północą mila jedna.

Woycieszuny JO Radziwiłły, na południu mila mała jedna.

Wołokiniki JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, refer[*endarza*] WKL, nad południem ćwierć mili.

Woyekiszki[408] JXX. Bazylianów, nad samą północ mila.

Wolkiszki JP Wazgirda, na zachodzie zimowym pół mili.

Xawerów[409] JW JK[siędza] Brzostowskiego, refer[endarza] WKL, na południu kroków 60 od kościoła turgielskiego.

Jacuny JP Naramowskiego, na północ pół mile miernej.

Jankuny królewszczyzna w posesji JP Karegi, na wschodzie zimowym mile 2 mierne.

Juszki JXX. Karmelitów, na północ pół mili miernej.

Aftanazy, *Dzieje rezydencji...*, t. IV, s. 271-180. Obecnie pozostały jedynie ruiny pałacu, lodowni i parę budynków gospodarczych. Fot.

[404] [Senasalis].

[405] Ob. Trypójdzie.

[406] [Tabariškės]. Miejscowe dobra powstały ok. roku 1584 wskutek połączenia kilku mniejszych posiadłości, będących dotąd we władaniu osiadłych tu Tatarów. Miał tego dokonać Jan Hamszej. Nastepnie nabył je Walenty Kownacki, który w 1598 r. sprzedał je Krzysztofowi Dorohostajskiemu. Jako wiano córki-majątek przeszedł do jej męża, Tomasza Sapiehy. Od nich z kolei nabył je w 1678 r. Hieronim Skarbek Ważyński, starosta tyrkszlański. Początkowo wchodziły w skład większej całości i były bez siedziby dziedziców, która znajdowała się w Oszmianie Murowanej. Po podziale między dwoma braćmi, najpierw osiadl w nich Michał Ważyński, pisarz WKL. Wkrótce dokupił on od Gabriałowiczów dobra Merecz-Ościkowszczyznę. Wybudowano wówczas dwór, a ok. 1770 r. ufundowano klasztor oo. Karmelitom Trzewiczkowym. Kościół w Taboryszkach zbudowano ok. 1770 r. Był on filią świątyni turgielskiej. W 1808 r.

[407] [Viktariškės]. Folwark Wiktoryszki należał do parafii turgielskiej, z 1770 r. zachował się inwentarz opisujący majętność i bojarów. Por.: BUWil., f. 57, B53-1137.

[408] Ob. Wojtkiszki [Vaitkiškės].

Janukiniszki zaścianek JP Zaleskiego, między południem a zachodem zimowym pół mile.

Jalowczyzna zaścianek JP Krakowskiego, między wschodem letnim a południem mila wielka jedna.

Żołtuny[410] do Infułactwa Gerononskiego, między wschodem letnim a północą mila jedna wielka.

Złowkty[411] królewszczyzna w posesji JP Mączyńskiego, na południu mili 1,5.

Żerneycuki JW JK[siędza] Brzostowskiego, referendarza lit., blisko trzech ćwierci mili.

Zacharyszki JPanów Michałowskich, między zachodem zimowym a południem 1,5 mili.

[423] 2 do

Od tego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkie są następujące:

Grawżyszki kościół w powiecie i dekanacie oszmieńskim, w dobrach JP Romera, między wschodem a północą mil 4 wielkie.

Miedniki kościół w województwie i dekanacie wileńskim, na północ mile 2 mierne.

Rykoynie kościół w województwie i dekanacie wileńskim, pod samą północą, w dobrach Archidiakonii Wileń[skiej], mil 3 wielkie.

Rudomina filia do Św. Jana w Wilnie należąca, w województwie i dekanacie wileńskim, na zachodzie letnim mil 3 wielkie.

Soleczniki kościół w województwie i dekanacie wileńskim, w dobrach JP Chodkiewiczowej, między zachodem a południem mil 3.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła turgielskiego są:

Wilno miasto stołeczne lit., na zachodzie letnim mil 4 wielkie.

Oszmiana miasto sądowe, przy rzece Oszmiana zwanej, między wschodem zimowym a północą mil 4 mierne.

Lida miasto sądowe, na południu mil 9.

4 to

---

[409] Czyli Ksawerów. Nazwa ewidentnie nadana przez ks. Brzostowskiego.
[410] Ob. Zołtuny [Žaltūnai].
[411] [Žlaugtai].

Droga z Turgiel do Wilna górzysta, kamienista, kręta, błotnista, mosty i groble niewygodne. Letnią droga jadąc godzin 5, a zimową porą 3 trzeba.

Droga z Turgiel do Oszmiany takoż błotnista, kręta, kamienista, niewygodna, latem jadąc za godzin 4, a w zimie za godziny stanąć można.

Do Lidy droga błotnista i kamienista, mil 4, jeszcze w tym roku plantują.

5 to

Jezior żadnych nie masz w parafii turgielskiej.

Błota znaczniejsze JW JK[siędza] Brzostowskiego, referendarza WKL, wielkie rostą nieprzerwanie więcej, szerokości na ćwierć mili, długości na mila, między południem a zachodem zimowym, mila od kościoła w Turgielach parafialnego.

[423v] Rzeka Merecz między wschodem letnim a północą, w parafii gramzyńskiej, w dobrach JP Szczyta. Ta płynąca wraz się rozszerza o pół mili pod Kierdziejowcami, na kroków kilkanaście. Staw pierwszy JP Wazyńskiego, mający długości na 10 sznurow geometrycznych, szerokości zaś 8, na którym znajduje się młyn i wolusz od dworu taboryskiego, kilkaset kroków leżącego, między wschodem z północą.

Takoż staw JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL na tym Mereczu pod dworem, długości na sznurow 15 i szerokości 12, między południem a zachodem zimowym, względem kościoła turgielskiego ćwierć mili miernej, na którym między groblami most przy młynie i walusz, wygodny dla przechadzki. Stawek JP Mączyńskiego na Wierzańce rzece małej, poczynający się z błot na wschodzie zimowym a północą, na kilkadziesiąt kroków do kościoła turgielskiego.

Takoż staw JP Grotuzowey, na Mereczu pod folwarkiem Misiuczanym, na 3 sznury długości, na 2 szerokości, który na zachodzie zimowym leży, względem kościoła turgielskiego ćwierć mili wielkiej.

Stawek JP Pomarnackiego, pod wioską zwaną Krosza, na rzece barzo małej, na 1,5 geometrycznego sznura długości i szerokości takoż na 1,5 gdzie i młynek.

Stawek JP Chomińskiego pod folwarkiem Merecz, na tejże Kroszańce, mały dla szczupłości rzeki, na 1,5 sznura szerokości, długości na sznur jeden, względem kościoła turgielskiego na kilkaset kroków.

6 to

Lasu nie mało więcej w parafii turgielskiej jak pola otwartego, szczególnie począwszy od kościoła turgielskiego drogą do Wilna na zachód, w jedną i drugą mila wielka

szerokości, mało przerywając, a długości od północy na południu kończy będzie mil około 4. Drzewo towarne, do budowli zdatne, najwięcej sosny i innego drzewa po innych miejscach znajduje się, zarosłe chrosty po kilka morgów i włók, może być w sobie mające, które nie mają własnego imiona, tu się kładą.

[424] 7 no

Młyny dwa, trzeci walusz: JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, na Mereczu, JP Wazyńskiego młyn i walusz, JP Pomarnackiego na Kroszy młynek, JP Chomińskiego także na Kroszy młynek, JP Mączyńskiego na Wierzy młynek. Wietrznych zaś młynów nie masz.

8 vo

Drogi partykularne i trakty w tej parafii tak się opisują:

1mo Droga do Grawżyszek począwszy od kościoła turgielskiego między północą a wschodem letnim, polem otwartym na karczmę plebański, które do kościoła turgielskiego należą, na Krosze JP Pomarnackiego, na Taboryszki JP Wazyńskiego, chrostami i polami ćwierć mili. Z Taboryszek na Grygi, wioskę JP Wazyńskiego, nad Mereczem, graniczy z Grawżyszkami.

2do Droga do Miednik gdzie jest kościół parafialny i graniczący, na północ począwszy od kościoła turgielskiego, polem na folwarek JP Chomińskiego, na Podstawki JXX. Karmelitów gdzie droga polami, chrostami przez ćwierć mili, taż sama wioska graniczy z parafią turgielską i Miednikami.

3tio Droga do Rykonie gdzie jest kościół parafialny, między północą a zachodem letnim. Począwszy od kościoła turgielskiego polem otwartym, na wioskę KP Chomińskiego, nazwaną Anżewicze. Potym puszczą pół mili, mało co z przerywaniem, sosny najwięcej, brzóz, osin, podłych lip, groźnego drzewa. Droga kamienista, niewygodna aż do Starej Wsi, JXX. Bazylianów, wzdłuż tej wsi ulicą, przez wygony na wieś Owczarowszczyzna, która graniczy z parafią rygońską[412].

4to Droga do Rudominy z turgielskiego kościoła parafialnego, na zachodzie letnim gościniec, który idzie do Wilna z Turgiel, polem otwartym na karczmę merecką JP Chomińskiego. Potym puszczą na wieś Borkuszki JP Grotuzowey, o pół mili. Potym tąż samą drogą do Rakańców gdzie ruczajem graniczy z parafią turgielska i rudomińska.

[424v] Droga do Solecznik przy kościele parafialnym, między zimowym a letnim. Od kościoła turgielskiego począwszy, na karczmę Xawerów JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, która przez kilkaset kroków od Turgiel przez rzekę Merecz, droga polami rachuje ćwierć mili. Potym widać po prawej stronie Gołębczyzna, po lewej stronie Bojary JP Pomarnackiego. Tako przy drodze Janaraliszki JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, potym puszczą droga błotnista, kamienista na Olandię JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, na Kamionkę gdzie ruczaik graniczy [*z*] solecznicką parafią.

[*6to*] Droga do Wilna począwszy od kościoła na zachód letni, polem otwartym, koło 1000 kroków karczma JP Chomińskiego, prosto idąc lasami pół mili Barkuszki karczma, na gościńcu, JP Grotuzowey. Tymże samym gościńcem idąc pół mili puszczą, wioska Rakańce JP Chomińskiego, na ruczaju mostek niewygodny, na pagórku karczma tegoż JP. Ćwierć mili podjechawszy dalej karczma tegoż JP gdzie błotnista grobla, idąc tymże samym gościńcem o pół mili, [*karczma*] JP Jeleńskiego nazwana Zielona i dalsza droga puszczą ćwierć mili. Potym dwór po lewej stronie, na gościńcu karczma i wioseczka nazwana Polesza. Dalej polem otwartym ćwierć mili wielkiej, na drodze kościół Rudomina i wioseczka JO K[*sięcia*] Radziwiłły. Za wioską, na dole groble barzo błotniste i niewygodnie, tam ruczaik, na którym mostek wąski, niebezpieczny. Potym droga polami pół mili, potym bród rodem karczma JW. JP Oskirki, po lewej stronie druga karczma JP Goreckiego. Dalej jadąc droga przeplatana chrostem, potym polem, karczma JP Gończego o pół mili przy drodze. Od tej drugą widać karczma nazwana Okuszkowa JO K[*sięcia*] Radziwiłły, pod słupem murowanym wraz w dolinie droga piaszczysta, a potym wjechawszy na górę widać całe Wilno.

[*7no*] Droga z Turgiel do Pawłowa JW JK[*siędza*] Brzostowskiego, referendarza WKL, groblami, wyplantowana, mosty wygodne, względem kościoła turgielskiego leży na zachodzie zimowym ćwierć mile.

Franciszek Pluszkiewicz
Wikar[*y*] zare[...]

---

[412] Rukońską.

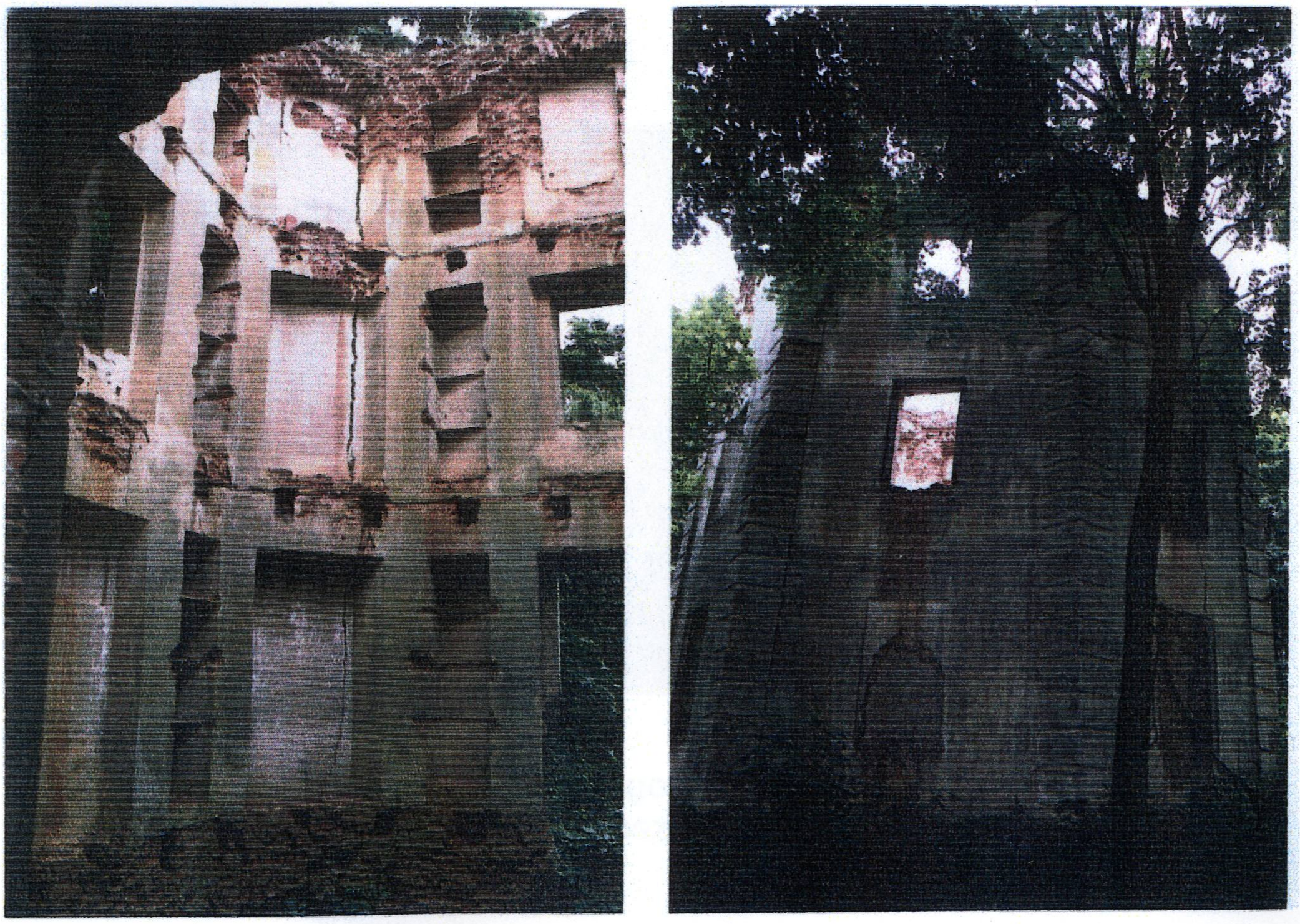
Fot. 20: Kościół w Turgielach.

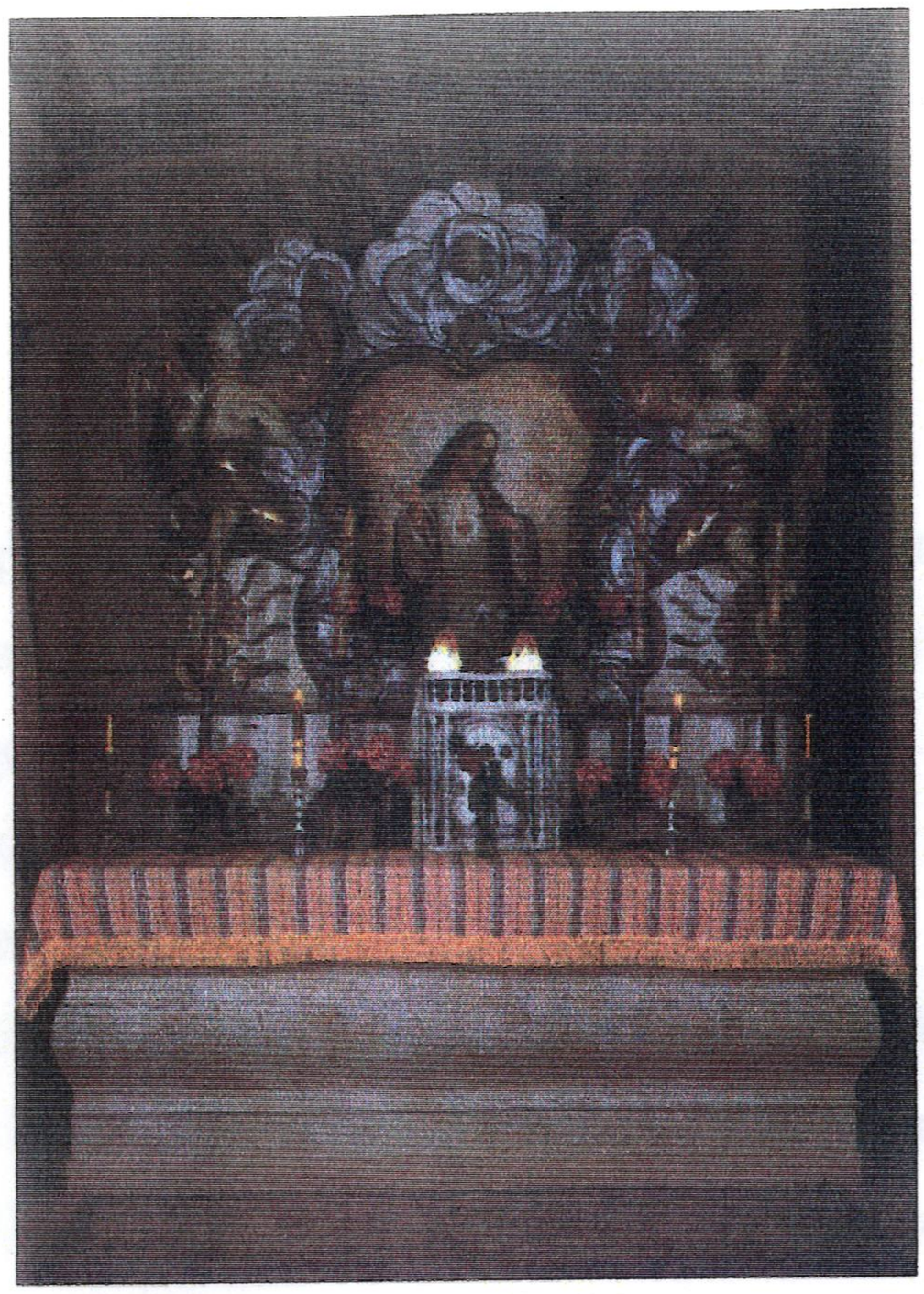
Fot. 21: Odpust 15 sierpnia w Turgielach.

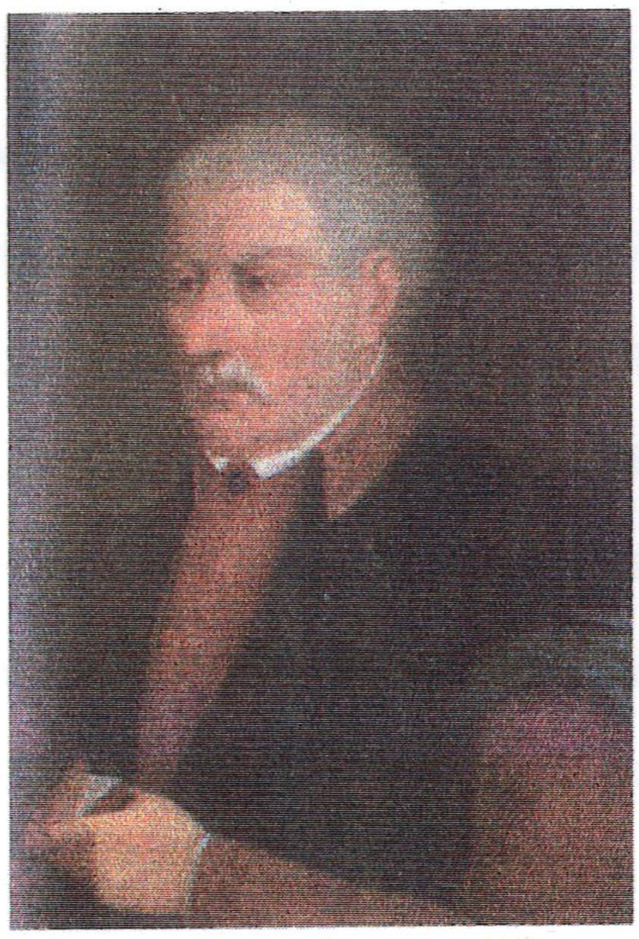
Fot. 22: “Rzeczpospolita Pawłowska”. Ruiny pałacu.

Fot. 23: Ruiny lodowni w Pawłowie.

Fot. 24: Ołtarz boczny w kościele w Taboryszkach.

Fot. 25: Portret Antoniego Ważyńskiego, podkomorzego oszmiańskiego.

[opis parafii święto-stefańskiej, nr 622, k. 348-351]

Parafia wileńska świętostefańska.

[348]

1 mo

Kościół parafialny na przedmieściu wileń[*skim*], w województwie i dekanacie tymże. Przedmieście i wioski są w tymże województwie według porządku alfabetu ułożone i w sposób następujący opisane.

Burbiszki JJ XX. Misjonarzow, między zachodem i południem względem kościoła Św. Stefana ćwierć mile małe.

Borkowszczyzna JP Goreckiego, na południe zimowe mila wielka.

Cegielnie JP K[*sięcia*] JM Pasterza wileń[*skiego*], pod zachodem letnim pół mile mierne.

Dolna karczma prześwi[*etnej*] Kapi[*tuły*] Wileń[*skiej*], pomiędzy południe i zachód letni mila 1.

Findziewicze okolica tatarska, pod zachodem letnim mil 2.

Hoćbiewicze JP Kończy, między południem i zachodem zimowym mil 2.

Jaczany JJ. PP. Miłosiernych, na samym zachodzie letnim mila 1,5.

Kaplica prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], między południem i zachodem letnim mila wielka 1.

Kropiewnica prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], na samo południe pół mile małe.

Leśniki JP Kończy, między wschodem i południem letnim mil 2.

Łazowka prześ[*wietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], pod zachodem letnim miał wielka.

Magazyn JO K[*sięcia*] Pasterza wileń[*skiego*], pod zachodem letnim pół mile.

Nowosiółki prześ[*wietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], na zachód zimowy mila wielka 1.

Nowosiółki JW JKsiędza metropolity, pod zachód zimowy mil 2.

Narowy JJ PP. Miłosiernych wileń[*skich*], na samym zachodzie letnim mil 2.

Ponary[413] dwór prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], pod zachodem letnim mila mała 1.

Prudziany[414] okolica tatarska, pod zachodem letnim mil 2.

---

[413] Były to dobra Kapituły Wileńskiej. Istniała tu kaplica założona w XVIII w. przez Kapitułę, za bpa I. Massalskiego. W 1532 r. Kapituła nakazała zbudować tu cegielnię. Zlecono to prokuratorowi Kunickiemu. Por.: ks. J. Kurczewski, *Kościół zamkowy...*, s. 32. Wydarzenia XX w. nie przyniosły chluby Ponarom, które stały się synonimem okrutnych zbrodni. W latach 1941-44 ochotnicze oddziały litewskie pod egidą Niemców zgładziły tam tysiące żołnierzy Armii Krajowej Garnizonu Okręgu Wileńskiego. Por.: dr H. Pasierbska, Ponary – jako dziedzictwo tożsamości narodowej Polaków, [w:] *Przyszłość kultury Polaków na Kresach*, t. I, Jeśli zapomnę o nich..., Białystok-Drohiczyn 2000, s.24-25.

Prudziany JP Dąbrowskiego[415], w tymże położeniu i odległości.

[348v] Popowszczyzna JP Goreckiego, pod samym południem zimowym mila wielka 1.

Podwysokie Magistratu Wileń[*skiego*], pod samo południe zimowe pół mile.

Podgórze JO K[*sięcia*] Pasterza wileń[*skiego*], pod samo południe letnie ćwierć mile małe.

Podgórze magistratu Wileń[*skiego*], w tymże położeniu i odległości.

Rowiance prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], pod zachód zimowy pół mile.

Słoboda JP Kończy, na samo południe letnie mila 1,5.

Solenniki JP Goreckiego, na samo południe mila 1.

Szpital prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], pod zachód letni pół mile.

Waka Trocka[416]JP Dąbrowskiego, pod zachód letni mil 2.

Waka Grodzieńska JP Dąbrowskiego, między południe i zachód letni mil 2.

Waka Biała[417] JP Kończy, na samym południu pół mile.

Zakret[418] JO K[*sięcia*] Pasterza wileń[*skiego*], na samym zachodzie letnim pół mile.

Zadworańce prześ[*wietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], na samym zachodzie letnim mila wielka.

Zaścianki prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], na zachód zimowy pół mile wielkie.

---

[414] Obecnie Chazbjewicze [Kazbiejai]. W 1396 r. wlk. ks. lit. Witold osadził Tatarów nad rz. Waką, zapewniając im swobody i przywileje oraz nadając grunta. W 1568 r. król Zygmunt August potwierdził owe prawa i przywileje. Około roku 1615 znane są nastepujące osady rodzin tatarskich: Prudziany na Wace, Sorok Tatary, Solkiniki, Rejżów, Łukiszki, na Kijenie, Mereszlany, Piktyniszki oraz Małachowicze. Por.: I.J. Kraszewski, *Wilno...*, t. III, s. 151-156.

[415] Józef Dąbrowski herbu Junona, chorąży wiłkomierski. Por.: R. Aftanazy, *dzieje rezydencji...*, t. IV, s. 393-404.

[416] Waka [Trakij Vokė]. Według sprawozdania złożonego sułtanowi w 1558 r. przez jednego z Tatrów, Waka była własnością Altikieza Biezgimowicza, który miał tu swój dworzec po żonie. Po jego śmierci dobra te dostały się spowinowaconemu Abrahimowi Zawackiemu, który sprzedał je Pawłowi Sapieże, koniuszemu WKL. Kolejnym dziedzicem Waki i sąsiedniego Landwarowa był Tomasz Sapieha, wojewoda nowogródzki. W Końcu XVIII w. nabył ją Józef Dąbrowski, chorąży wiłkomierski. Po 1850 r. dobra te kupił Jan hr. Tyszkiewicz. Por.: R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji...*, t. IV, s. 393-404.

[417] Ob. Biała Waka vel Wojdaty [Baltoj Vokė]. Istniała tu kaplica należąca do parafii stefańskiej. Por.: ks. J. Kurczewski, *Biskupstwo...*, s. 494. Sam majatek był dawnym dziedzictwem Radziwiłłów. W XVIII w. nalezał do Antoniego Oskirki, kasztelana nowogródzkiego, który przekazał te dobra jednemu z synów. W 1 poł. XIX w. majątek często zmieniał właścicieli. Ok. 1850 r. Biała Waka stała się własnością Hilarego Łęskiego. Po 1873 r. wybudował on w miejscu drewnianego dworu murowany pałac. Por.: R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji...*, t. IV, s. 20.

[418] Zakret zwano także Zakrętem. Był tam trzypiętrowy pałac, zbudowany przez Jezuitę. W majatku funkcjonowała kaplica. W rękach Jezuitów pozostawał prawdopodobnie do 1773 r., poczym nabył je bp wil. I. Massalski. Po nim przeszedł pod zwierzchność miejską, a nastepnie nabył go generał Benigsen. Zasłynął on z incydentu jako miał miejsce podczas jednego z balów. Specjalnym gościem był wówczas car Aleksander I, dla którego architekt Szulc wzniósł wspaniałą altarię. Jednak podczas uroczystości budowla

Od kościoła św[*ięto*]stefań[*skiego*] kościoły sąsiedzkie są następujące:

Nowe Troki kościół parafialny, miasto sądowe, województwo i dekanat, od tegoż miejsca zaczyna się pod samym zachodem letnim mil 4.

Stare Troki kościół parafialny w województwie i dekanacie trockim, w dobrach JJ XX. Benedyktynów, między południem i zachodem letnim mil 4.

Śś. Nikodema Józefa[419] kościół parafialny w województwie i dekanacie wileń[*skim*], na przedmieściu tuż za Ostrą Bramą, na wschód letni o kilkaset kroków.

[349] 3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła Św. Stef[*ana*]:

Nowe Troki[420] wkoło opasane jeziorem, leży na zachód letni mil 4.

4 to

Droga z Wilna do Trok piaszczysta, błotnista, górzysta, kamienista, miejscami chrosty poreparowane.

Z Wilna do Trok letnią porą jazdy godzin 5, zimową pół czwartej.

5 to

Jeziora w tej całej parafii nie znajdują się.

Błot znacznych nie ma.

Stawek prześ[*wietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], przy samym dworze ponarskim, z krynic formujący się, szczupły i mały.

Stawek 2 prześ[*wietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], toż samo szczupły bo z samych krynic wody do młyna dostarczający, w tymże położeniu mila 1.

6 to

Lasu w parafii świętostefań[*skiej*] jest niewiele, otwartego pola więcej. Począwszy jednakże od wioski Borkowszczyzny JP Goreckiego, na południe zimowe wzdłuż na pół mile, wszerz na mile, różnego znajduje się.

Lasek JJ XX. Misjonarzow pod zachód zimowy, ćwierć mile wzdłuż i wszerz. Drzewa różnego jako to dęby, sosny i jodły znajdują się.

---

zawaliła się. Dalsze losy zakretowskiego pałacu nie były już tak pozytywne. Po wejściu wojsk francuskich urzadzono tam szpital wojskowy, potem uległ pożarowi. Por.: A.H. Kirkor, *Przewodnik...*, s. 274-280.

[419] Kościół ten nie należał wówczas do dekanatu wileńskiego.

[420] Dopisek późniejszy, ręką tego samego kopisty.

Lasek JO K[*sięcia*] Pasterza wileń[*skiego*], pod Zakretem, na zachód letni, ćwierć mile wzdłuż i kilkaset kroków wzdłuż. Drzewa sosnowego do budowli sposobnego znajduje się, jodły, brzozy i innego drzewa nie znajduje się prócz zarośli po piaskach i górach ponarskich.

7 mo

Młynów 3: prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], na zachód letni i na samych krynicach. Młyn trzeci JP Kończy na rzece Wace, z tej strony, od kościoła parafialnego na samo południe.

8 vo

Drogi partykularne w tej parafii i trakty publiczne podług miary mil tak się opisują:

[349v] 1mo Droga od kościoła świętostefań[*skiego*] poczyna się prywatna kowińska, trocka i grodzieńska, pomiędzy południem i zachodem letnim, piaszczysta, zarośli rzadkie, widoczna jednakże aż do samej karczmy JP Minkiewiczowej skąd po lewej stronie, na zachód zimowy widać dwór Burbiszki JJ XX. Misjonarzow, o ćwierć mile małe. W prawa stronę, na zachód letni idąc prosto od tejże karczmy, schodzą się wszystkie drogi do gościńca pod zachód letni, na józefałowej dolinie gdzie i karczma nowo wybudowana ale niedokończona, JO K[*sięcia*] Pasterza wileń[*skiego*], od której w prawą, pod sam zachód letni Zakret JO K[*sięcia*] Pasterza wileń[skiego], ćwierć mile małe, nad samą Wilią. I tu się kończy granica parafii św.-stefańskiej. Idąc dalej od karczmy wzmiankowanej, droga plantowana, drzewem wysadzona aż do samej granicy, skąd kręto w prawą, pod zachód letni widać Cegielnie JO K[*sięcia*] Pasterza wileń[*skiego*]. Dalej idąc droga częścią wzgórzysta, częścią piaszczysta aż do samej karczmy prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*] skąd o kilkadziesiąt kroków widać dwór JO K[*sięcia*] pasterza wileń[*skiego*] Magaryn, pod samym zachodem letnim. Dalej idąc w rów, którego być może kroków ze 100, podczas wiosny i rewolucji przejazd jest zły. Wyjechawszy na górę, do krzyża, po prawej ręce, przy drodze jest Szpital o kroków 15. Jadąc dalej droga na czas błotnista, częścią piaszczysta aż do samej karczmy Dolnej ponarskiej, po prawej stronie, skąd po prawej widać dwór Ponary, na zachód letni, prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], o kroków kilkaset, a w lewą kręto, na południe, Rowiańce prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*], górą zasłonione, ćwierć mile małe. Jadąc dalej droga górzysta, piaszczysta, błotnista miejscami, kręta, groble i mosty są reparowane, podczas rewolucyi jednak przejazd

jest ciężki, na ćwierć mile duże i tu zabawić się można więcej pół godziny. Na górę wyszedłszy otwarta droga, aż do murowanego słupa, na krzyżowej drodze stojącego skąd w prawo kręto na zachód od słupa do Kowna, a prosto do Grodna oraz trakt publiczny królewiecki, pomiędzy południe i zachód letni.

Do Kowna od słupa w lewą, kręto, otwartym polem aż do karczmy Łazówki prześw[*ietnej*] Kapituły Wileńs[*kiej*], od której w lewą na północ widać wieś Zadworańce, o kilkadziesiąt kroków, nad samą Wilią. I tu się kończy granica parafii św.-stefańskiej. Dalej idąc polem nieco otwartym aż po same Góry Ponarskie gdzie góra przykra i zbytecznie kamienista. I tu się zabawić można pół godziny, żeby nie więcej, wyszedłszy na górę, po prawej stronie widać dwór JJ PP. Miłosiernych, Jaczany, o ćwierć mile na północ gdzie o kilkadziesiąt kroków jest wieś tychże PP., nad samą Wilią. I tu się kończy parafia św.-stefańska. Dalej idąc otwartym polem ćwierć mile, pod zachód letni, po lewej stronie karczma JP Dąbrowskiego, a po prawej o kroków kilkadziesiąt, karczma JJ PP. Miłosiernych. Dalej podszedłszy pół mile, kręto idzie przez lasek dróżyna do Narowów, na dół, nad samą Wilię. I tu się kończy parafia św.-stefańska. Spuszczając się gościńcem na dół, karczma Narówka JJ PP. Miłosiernych, od której o kroków kilkadziesiąt widać okolice tatarską, na zachód letni, między krzakami olchowemi, nad samą Waką. I tu się kończy parafia św.-stefańska. Widać wioskę Rowiańce, na południe o kilkadziesiąt kroków, prześ[*wietnej*] K[*apituły*] Wileń[*skiej*].[421]

[350] Do Grodna od słupa murowanego droga otwarta aż do samych Gór Ponarskich, między południe i zachód letni, pomiędzy które wszedłszy, chrosty i zarośle, piaski i przykry wjazd na górę, na która wszedłszy, po lewej stronie kaplica murowana i przy niej karczma, a kręto w lewą, za kapliczką, między południe i zachód, to należy do prześw[*ietnej*] Kapi[*tuły*] Wileń[*skiej*]. Od kaplicy idąc dalej o kilkadziesiąt kroków droga dzieli się na dwoje: do Trok w prawą, na zachód, a w lewą do Grodna, na południe.

Do Trok w prawą, droga otwarta i równa na milę aż do krzyża skąd w lewą, kręto widać okolicę tatarską Prudziany, o ćwierć mile. Spuszczając się od krzyża na dół, droga kamienista, wąska i przykra prawie do samego murowanego mostu, do którego niedojeżdżając karczma JP Dąbrowskiego, na zachód letni. I tu się kończy parafia św.-stefańska, przy samej Wace.

---

[421] Zdanie dopisane przez kopistę później.

Do Grodna w lewą, razem i trakt publiczny, królewiecki, pod zachód letni, częścią lasem ale widoczny na częścią polem otwarty, ale kamienistym mila duża aż do samej Grodzieńskiej Waki. I tu się kończy parafia św.-stefańska.

2do Droga do Rudnik gdzie jest kościół parafialny, na południe mil 4. Polem otwartym od kościoła Św. Stefana idąc, o kilkaset kroków karczma JO K[*sięcia*] Pasterza wileń[*skiego*], Podgórze. Skąd po lewej stronie, o kilkadziesiąt kroków góra wielka ponarska, gleista i przykra, z której wyjechawszy równa droga aż do krzyża czerwonego gdzie na dwie się dzieli: w prawą do Rudnik, a w lewą do Ejszyszek.

W prawą do Rudnik na południe letnie drogą chociaż krzakami zarosłą, jednakże widoczną aż do samej karczmy Kropiewnicy Pana Goreckiego, o ćwierć mile po lewej stronie. Skąd po prawej stronie, o kroków kilkadziesiąt, przy drodze wieś Kropiewnica prześw[*ietnej*] Kapit[*uły*] Wileń[*skiej*]. Dalej jadąc od karczmy, kręta droga na zachód zimowy do Zaścianek prześw[*ietnej*] Kapitu[*ły*] Wileń[*skiej*] ćwierć mile. Dalej idąc droga nieco wzgórzysta, po tym równa i otwarta aż do samej granicy zaściańskiej prześw[*ietnej*] Kap[*ituły*] Wileń[*skiej*]. Dalej idąc kamienista, korzenista, kreta i krzakami zarosła aż do karczmy Słobody o pół mile, JP Kończy, na południe, od której to karczmy droga kreta, w prawą na zachód zimowy o pół mile, wzgórzysta i korzenista aż do samego niedojeżdżając Hoćbiewicz dworu JP Kończy gdzie przy tymże dworze, w prawą o kilkanaście kroków jest wioska Waka Czarna, tegoż posesora. Dalej idąc od karczmy, puszcza rzadka, do budowli niesposobna, droga częścią piaszczysta, częścią korzenista, ćwierć mile na południe letnie. Skąd kręta jest droga, w lewą do Leśnik pół mile na wschód zimowy, JP Kończy. Dalej z góry spuszczając się na łąki, grobla kamienista, na czas błotnista na południe letnie ćwierć mile, JP Kończy aż do samego mostu Waki Białej gdzie z tej strony, przy samym moście jest wieś tego samego posesora i tu się kończy parafia świętostefańska.

[350v] W lewą do Ejszyszek droga idąc po lewej stronie, o kroków kilkaset widać dwór Podwysoki i wioskę pomiędzy wschodem i południem zimowym, Magistratu Wileń[*skiego*], a przy samej drodze jest karczma tychże posesorów. Skąd droga otwarta aż do słupa skąd po prawej stronie, na zachód zimowy o kroków kilkadziesiąt jest wieś Wielkie Pole JP Goreckiego, a od słupa idąc dalej droga plantowana, rowy miejscami pokopane, mosty porobione, na czas jednak ciężka przejazdka aż do samej karczmy solennickiej, o pół mile na samo południe. Skąd na lewej stronie widać Popowszczyznę, o ćwierć mile na wschód zimowy, JP

Goreckiego, a po prawej stronie, przy samej drodze, o kilkadziesiąt kroków kościółek nowo wybudowany. Skąd w prawą, o kilkaset kroków pomiędzy południem i zachodem letnim widać dwór Solenniki, a dalej o kilkadziesiąt kroków widać wieś Solenniki JP Goreckiego, od której to karczmy idąc dalej na południe, o kilkaset kroków widać wieś Borkowszczyznę tegoż posesora. Skąd dalej idąc drogą plantowaną tegoż JP Goreckiego na południe samo, puszczą, Czarny Bor nazywającą się, nowo wybudowana chata dla leśniczego, nad ruczajkiem czyli krynicą, barzo szczupłą i tu kończy się parafia Św. Stefana, wileń[*ska*].

[351] Parafia świętostefańska, wileńska cała graniczy z województwem trockim, a sama położona w wileń[*skim*].

Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] Wawrzyniec Długoszewski

Prob[*oszcz*] św[*ięto*]stefańs[*ki*], wileń[*ski*].

[opis parafii zarzecznej, nr 623, k.352]

Parafia wileńska zarzeczna[422].

[352] 1 mo

Kościół parafialny w przedmieściu wileńskim położony, Zarzecze zwanym, w w[*ojewó*]dztwie i dekanacie wileńskim. Miejsca do tej parafii należące są w tymże w[*ojewó*]dztwie według porządku alfabetu, jak tu po sobie idą:

Antokolska między północą i wschodem ciągnie się kroków 30.

Bernardyńska na zachód letni kroków 200.

Do młynu wojewodzińskiego, między wschodem letnim i południem kroków 30.

Do miasta na zachód zimowy kroków 200.

Połocka.

2 do

Od tego kościoła parafialnego, kościoły sąsiedzkie parafialne są następujące:

Antokolski JJ XX. Kanoników Laterańskich, blizu mili ¼.

Św. Jana w mieście, więcej 1000 kroków.

Św. Nikodema Józefa ¼ mili.

3 tio

Miasto Wilno.

4 to

Droga z Zarzecza do miasta.

Do Bernardynów bez bruku.

Na Antokol piaszczysta.

Trakt Połocki błotnista.

Do młynu wojewodzińskiego.

5 to

---

[422] Opis parafii zarzecznej jest bardzo lakoniczny, brakuje podpisu sporządzającego. Wynika to z nieznajomości terenu przez kopistę. Prawdopodobnie wpłynął na to fakt „przyłączenia" tejże parafii do kościoła Św. Stefana w 1784 roku. Por.

Jezior żadnych.

6 to

Lasu ani na opał.

7 mo

Młynów w tej parafii nie masz.

8 vo

Dróg partykularnych nie masz.

9 no

Tę parafie ogranicza rzeka Wilenka.

[opis parafii zameczkowej, nr 654, k.515-516]

Parafia zameczkowa.

[515] 1 mo

Kościół parafialny we dworze zameczkowym[423] położony, w województwie i dekanacie wileńskim. Wioski i miejsca do tej parafii należące są w tymże województwie, według porządku alfabetu ułożone, jak tu po sobie idą.

Białuny wieś i dwór PP. Miłosiernych, na zachodzie zimowym mila wielka od kościoła zameczkowego.

Buywidziszki[424] dwór JO K[*sięcia*] Radziwiłła[425], wojewody wileń[*skiego*], na północy o ćwierć mili od kościoła.

Dworzyszcze wieś JO K[*sięcia*] Biskupa wileń[*skiego*], na zachodzie zimowym o wielką ćwierć mili.

Gineyciszki wieś i dwór JO K[*siędza*] Wołczackiego[426], biskupa, między zachodem letnim i północą pół mili.

Krawczuny wieś JO K[*sięcia*] Biskupa wileń[*skiego*][427], na zachodzie zimowym wielkie pół mili.

Leśniki wieś należąca do posper prześw[*ietnej*] Kapituły wileńskiej[428], na południe leży o wielkie pół mili.

Paszulewicze wieś JK[*siedza*] Wołczackiego, biskupa, na północ o wielkie pół mili.

Ptaciniszki do prześw[*ietnej*] Kapituły Wileń[*skiej*][429], między południem i zachodem zimowym o pół mili.

---

[423] M. Baliński podaje jakoby dwór zameczkowy stał w miejscu dawnego zamku rodziny Wirszyłłow, który następnie przeszedł w ręce Hlebowiczów. Nosił wówczas nazwę Suderwa Wirszyłłow. Później stał się własnością Jezuitów wil. Por.: M. Baliński, *Starożytna Polska...*, t. IV, s. 165. W aktach Kapituły Wileńskiej odnotowano zaś, iż w 1744 r. Kapituła weszła w targi z bniejakim Gimbutem o nabycie Zameczka za sumę 30 000 złp. Już w 1745 r. Łopt, pisarz nowogródzki, oddał Kapitule dokumenty do majatku biorąc w zamian dokumenty na jeziora suderwiańskie, Rzeszę i Wilnoję, folwark Kontwoniszki, należące wcześniej do wikariuszów katedralnych. Kolejna wzmianka o Zameczku pochodzi z 1749 r. i informuje o odkupieniu przez rektora nowicjatu, Jurahę, owej majetności. Por.: ks. J. Kurczewski, *Kościół zamkowy...*, t. III, s. 323-331. Parafia zameczkowa powstała w 1782 r., założona przez bpa I. Massalskiego. W 1795 r. należały do niej nsatępujące majatki: dwór Bujwidzki (Radziwiłł), dwór Girejciszki (XX. Pijarzy), dwór zameczkowski (Dworzyszcze, Wierszuliszki, Popiszki), dwór Poddziekański (księdza Misewicza), majętność Kapituły Wileńskiej, Sołtaniszki. Por.: CAHL Wilno, f. 694, op. 1, d. 3551.

[424] Należał później do Antoniego Łappy, marszałka, a następnie do rodziny Zabłockich. SGKP, t. I, s. 455.

[425] Książe Karol Stanisław Radziwiłł, wojewoda wileński.

[426] Walenty Wołczacki, biskup tomasieński.

[427] Dopisek księdza Adama Szukszty nad pierwotnym, skreślonym tekstem.

[428] Dopisek kopisty nad skreślonym tekstem: „do księdza Kruszewskiego, kanonika wileńskiego".

[429] Dopisek kopisty nad skreślonym tekstem: „JKsiędza Gormana, poddziekana".

Popiszki wieś JO K[*sięcia*] Biskupa wileń[*skiego*], na zachodzie letnim małe pół mili.

Rayszy wieś JO K[*sięcia*] Biskupa wileń[*skiego*], na zachodzie zimowym mała ćwierć mili.

Smolnica zaścianek JO K[*sięcia*] Biskupa wileń[*skiego*], na północy pół ćwierci mili.

Śmieszki wieś JK[*siędza*] Wołczackiego, biskupa, między zachodem letnim i północą o pół mili.

Sołtaniszki część przedmieścia snipiskiego JO K[*sięcia*] w[*ojewo*]dy wileń[*skiego*], między wschodem letnim i zimowym o wielkie pół mili.

Szelkinia karczmy dwie JO K[*sięcia*] w[*ojewo*]dy wileń[*skiego*], na północy o pół mili.

Wierszuliszki JO K[*sięcia*] Biskupa wileń[*skiego*] wieś, na wschodzi letnim o 1500 kroków.

Zakret wieś JO K[*sięcia*] Biskupa wileń[*skiego*], między wschodem letnim i południem o trzy ćwierci mili.

Zuyuny karczma i wieś JO K[*sięcia*] w[*ojewo*]dy wileń[*skiego*], na północy o małe pół mili.

[515v] 2 do[430]

Od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkie są następujące:

Antokol kościół parafialny u św. Piotra, na przedmieściu wileńskim, w tymże województwie i dekanacie, na wschodzie letnim mila wielka.

Kościół parafialny u św. Stefana, na przedmieściu za Rudnicką Bramą, w tymże województwie i dekanacie, między wschodem zimowym i południem mila mała.

Suderwa kościół parafialny, w dobrach JK[*siędza*] Wołczackiego, biskupa, w tymże województwie i dekanacie, na zachodzie letnim 1,5 mili duże.

Werki kościół parafialny XX. Dominikanów, na północy o milę wielką.

3 tio

Miasta znaczniejsze około tego kościoła parafialnego są;

Wilno miasto stołeczne lit., na wschodzie letnim o trzy ćwierci mili wielkie.

Troki miasto sądowe w województwie tegoż imienia, na południu o mil 4.

Wiłkomierz miasto sądowe, przy rzece nazwanej Świętą, leży między zachodem letnim i północą o mil 10.

4 to

Droga z Zameczku do Wilna górzysta, sucha.

Droga do Wiłkomierza błotnista, kręta, miejscami mosty niewygodne mająca.

5 to

Jezioro jedne Sałata zwane, niewielkie, na zachodzie zimowym o małą ćwierć mili.

Drugie między Dworzyszczem i Krawczunami, niewielkie, na jedną toń.

Trzecie na dwie toni, na zachodzie zimowym o pół mili.

Suderwa rzeczka płynie przez Gineyciszki, Buywidziszki, Smolnicę, Zameczek, wpada do Wilii.

Stawy na tej rzece 2: w Buywidziszkach, na których jednym młyn do Buywidziszek należący.

Drugi staw na tejże rzeczce w Zameczku, o 500 kroków od kościoła na południu.

6 to

Drogi partykularne w tej parafii podług miary mil tak się opisują:

Droga do Wilna na trzy ćwierci mili polem otwartym do Wierszuliszek, wioski i karczmy, dokąd droga prostowana, równa, sucha. Za karczmą polem i lasem gdzie góra przykra do zjeżdżania, o kilkaset kroków przyjeżdża się do Snipiszek gdzie w połowie kończy się granica parafii zameczkowej.

Droga do Suderwy na Smolnicę zaścianek, o pół ćwierci mili. Stamtąd do Buywidziszek. Droga sucha, nierówna, miejscami koleiny dość przykre do przejechania.

[516] Parafia zameczkowa nie ma w sobie żadnych granic wojewódzkich ani powiatowych ale cała, ze wszystkimi wioskami i miejscami jest położona w województwie wileńskim[431].

Takowe opisanie parafii mojej podpisem ręki własnej stwierdzam.

K[*siądz*] Adam Szukszta

Pl[*eban*] par[*afii*] zameczkowej

---

[430] Zmiana ręki kopisty.

[431] Kolejna, zmiana charakteru pisma. Wnioskować można, iż opis parafii zameczkowej sporządzało trzech różnych kopistów zaś pleban zameczkowy-ksiądz Adam Szukszta naniósł nieliczne poprawki i złożył podpis pod całością.

Źródła rękopiśmienne:

Biblioteka Akademii Nauk Litwy w Wilnie (Lietuvos Mosklu Akademijos Biblioteka – BANL Wilno:

F. 9-469, Ksiądz Lipnicki, Akt konsekracji kościoła niemenczyńskiego.

Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego (BUWil.):

F. 3-72, Zapis funduszowy Stanislawa i Siemiona Bogdanowicza na ustrojennych imia w Meyszagolskom kościele, altaryi wo imia Św. Trójcy, 1502 r.

F.3-291, Niewiarowski Antonii, Dzieje prowincji zakonnej litewskiej Franciszkanów.

F. 4, A 2645, Kronika kościoła parafialnego w Duksztach, 1849 r.

F. 4, A-2733, Kronika kościoła parafialnego w Korkożyszkach 1849 r.

F. 4, A-2754, Kronika kościoła parafialnego w Ławaryszkach, 1849 r.

F. 4 A-2767, Kronika kościoła parafialnego w Mejszagole, 1849 r.

F. 4 A-2793, Kronika kościoła parafialnego w Niemenczynie, 1849 r.

F. 4 A-2848, Kronika kościoła parafialnego w Rudominie, 1849 r.

F. 4 A-2911, Kronika kościoła parafialnego w Turgielach, 1849 r.

F. 4 A- 2932, Kronika kościoła parafialnego w Cudzieniszkach 1849 r.

F. 4 A-2942, Kronika kościola parafialnego w Szumsku, 1849 r.

F. 4, A-3999, Inwentarz dzierżawy niemiezkiej do woj. wil. należącej, sporządzony 16 July 1646 r.

F. 4, A-4011, Inwentarz klucza niemiezkiego z opisaniem wiosek, włościan, gruntow, czynszow, w za posesyi JWW Paców, SHW Żmudzkie...w r.1601 sporządzony.

F. 4, 19594 (A-419), Fundacje klasztorów litewskich.

F. 53-32, Inwentarz funduszu seminaryjnego z rozkazu JW JK[sięd za] Jana Nepomucena Kossakowskiego, biskupa wileńskiego, Kawal. Or. Ale. Ne..., przez księdza Jozafata Mirskiego, KK Wileńskiego, prowizora seminaryi sporządzony r. 1799.

F. 57 B53-84, Inwentarz majętności Korkożyszek w powiecie oszmiańskim leżący, do seminarium należący, w roku 1725, miesiąca maja, dnia 23 sporządzony.

F. 57 B53-96, Inwentarz majętności Korkożyszek, 1740 r.

F. 57 B53-151, Except z Inwentarza Meyszagolskiego Kollegium Wil. przy podaniu JP Mikołajowi Nagórskiemu, urzędnikowi tegoż dwora w roku 1584, Januarii, 20 dnia sporządzonego i przez piotra Skargę podpisanego, w Archiwum Funduszu Edukacyjnego w orginale znajdujący się [...] niektórych niżej wyrazonych onego artykułu, w roku teraźniejszym 1805, Julii 4 dnia, pod pieczęcią Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu.

F. 57 B53-167, Inwentarz kamienic, placów wileńskich, kościoła rudomińskiego, folwarków, wsi i poddanych do plebanii wileńskiej należących, przy podaniu onych distinetis actibus, w aktualną posesję w JM Księdzu Andrzejowi Strzeckiemu, astronomowi, JM plebanowi wileńskiemu, przeze mnie do tegoż inwentarza infra piszącego się, ab officio deputowanego komisarza w roku teraźniejszym, 1780, in Novenbri sporządzony.

F. 57 B53-294, Wizyta generalna kościoła glinciskiego roku 1783.

F. 57 B54-397, Dzieło z trzyletniej dzierżawy folwarku Rudominy przez xx. Augustianów, 1826r.

F. 57 B54-399, Inwentarz folwarku Rudominy w roku 1815 sporządzony, po sprawdzeniu na miejscu.

F. 57 B53-732, Inwentarz majętności mejszagolskiej, 1649 r.

F. 57 B53-745, Inwentarz altarii mejszagolskiej, 1788 r.

F. 57 B53-988, Inwentarz kościoła rudnickiego, 1767 r. Kopie inwentarza podawczego [...] plebanii rudnickiej.

F. 57 B53-990, Opisanie beneficjum rudomińskiego.

F. 57 B53-1130, Inwentarz kościoła turgielskiego, 1716 r.

F. 57 B53-1137, Inwentarz folwarku Wiktoryszki ad fundum plebanii turgielskiej należący [...] w roku 1770, miesiąca Aprila, 23 dnia.

F. 57 B53-1296, Dokumenta koscioła rudnickiego od 1578 do 1798-regestr.

F. 57 B54-258, Regestr pomierzenia ziemi na włóki, imienia JM XX. Jezuitów Moyszagolskiego z rozkazania księdza Stanisława Warszewickiego, 1571 r.

F. 57 B54-259, Opisanie gruntow Pustowczizny urocziszczem Mileykiska prinaliezanczey do imienia mego Moysagolskiego[...], spisane w roku 1588, 7 maja.

F. 57 B54-260, Inwentarz majętności i dworu mejszagolskiego, spisany w 1691 roku.

F. 57 B54-262, Inwentarz poddanych ciągłych i bojarów majętności Mejszagoły oraz i altaryi Meyszagolskiego, 1729 r.

F. 57 B54-398, Papiery z dzierżawy folwarku beneficjalnego, uniwersyteckiego Rudominy przez XX. Augustianów wileńskich od roku 1814.

F. 57 B54-405, Probostwo wileńskie św. Jana. Summariusz dokumentów na folwark Rudominę czyli Prydany oraz kościół z plebanią, z placami w miasteczku Rudominie...do plebanii wileńskiej św. Jana należące, służących, w fascykułach 23.

F. 57 B55-37, Dokumenta kościoła jaszuńskiego.

Centralne Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie (CAHL):

F. 694, op.1, d.3551, Inwentarz Ecclesiae Parochialis.

F. 694, op.1, d.3670, rkp, Wizyta całego funduszu kościoła parafialnego, 1820 r.

F. 376, op. 1, s.v. 19245 (S.A.), Akty wizytacji 1784r., dekanat wileński.

Źródła drukowane:

- *Akta unji Polski z Litwą (1385-1791)*, wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków 1932.
- *Akty Litovsko-russkogo gosudarstwa*, wyd. M. Dovnar Zapolskij, t. I, Moskwa 1900.
- *Akty otnosjaščiesja k istorii Zapadnoj Rossii*, t. I-II, Sankt Petersburg 1846-1848.
- *Archeograficzeskij Sbornik dokumentov otnosjaščichsja k istorii severo-zapadnoj Rusi. Izdavaemyi pri upravlenii Vilenskago Učebnago okruga*, t. I-XIV, Vilna 1867-1904.
- *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376-1430*, wyd. A. Prochaska, Cracoviae 1882.
- *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej*, wyd. J. Fijałek, W. Semkowicz, t. I, (1387-1507), Kraków 1948.
- *Lietuvos Metrika. Knyga nr 1 [1]. (1380-1584). Užrašymų knyga 1*, Vilnius 1998.
- *Lietuvos Metrika. Knyga nr 3 [3]. (1440-1498). Užrašymų knyga 3*, Vilnius 1998.
- *Lietuvos Metrika. Knyga nr 8 [8]. (1499-1514). Užrašymų knyga 8*, Vilnius 1995.
- *Lietuvos Metrika. Knyga nr 25 [25]. (1387-1546). Užrašymų knyga 1*, Vilnius 1998.
- *Materiały do dziejów rolnictwa w Polsce w XVI i XVII w.*, oprac. Wł. Chomętowski, Warszawa 1876.

- *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne przez x. Wacława z Sulgostowa, kapucyna*, Kraków 1902.
- *Przyszłość Kultury Polaków na Kresach*, t. II Kraj rodzinny Matki mej, pod red. J. Maroszka, Białystok-Drohiczyn 2000.
- *Skarbiec diplomatów papiezkich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących się do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiej i ościennych im krajów*, wyd. I. Daniłowicz, t. I-II, Wilno 1860-1.
- *Stan kościołów parafialnych w diecezji wileńskiej po najściu nieprzyjacielskim*, wyd. J. Kurczewski, [w:] Litwa i Ruś, lipiec 1912, t. III, z.1.
- *Ustawa leśna 1567 roku*, „Atenaeum", r. VI, 1844, s. 5-11.
- *Ustawa leśna 1567 roku*, wyd. O. Hedemann, „Echa Leśne" 1936, nr 4.
- *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386-1430*, wyd. J. Ochmański, Warszawa-Poznań 1986.

Opracowania drukowane:

- Alexandrowicz Stanisław, *Geneza i rozwój sieci miasteczek Białorusi i Litwy do połowy XVII wieku*, „Akta Baltico-Slavica", t. VII, Białystok 1967, s. 47-108.
- Alexandrowicz Stanisław, *Gospodarcze, prawne i etniczne osobliwości sieci miejskiej ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI-XVIII w.*, [w:] Miasto i kultura ludowa w dziejach Białorusi, Litwy, Polski i Ukrainy, Kraków 1996, s. 61-89.
- Alexandrowicz St., *Rozwój kartografii Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do połowy XVIII wieku*, Poznań 1989.
- Bajor Alwida Antonina, *Mickiewicza młodości kraje. Przewodnik po Nowogródczyźnie i Litwie*, Wilno 1998.
- Boniecki Adam, *Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV-XVI wieku*, Warszawa 1887.

- *Chrystianizacja Litwy*, opr. J. Kłoczowski, Z. Ivinskis, J. Fijałek, Z. Wojtkiowiak, Kraków 1987.
- Dederko B., *Polityka leśna za Zygmunta Augusta*, „Las Polski" 1926, s. 600-607.
- Dworzaczek Włodzimierz, *Genealogia*, Warszawa 1959.
- Fijałek J., *Kościół Rzymsko-katolicki na Litwie. Uchrześcijannienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu pod koniec Rzeczypospolitej*, [w:] Polska i Litwa w dziejowym stosunku, Kraków 1914.
- Fijałek J., *Opisy Wilna aż do połowy wieku XVII*, „Ateneum Wileńskie", r. 1, nr 3-4, Wilno 1923.
- Gajewski Mirosław, *Nasze podwileńskie Ojczyzny*, Wilno 2002.
- Giżycki J. M., *Księża Misjonarze w Wilnie*, Kraków 1916.
- Giżycki J. M., *Wiadomości o dominikanach prowincji litewskiej*, część I, Kraków 1917.
- Giżycki J. M., *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*, t. I-II, Kraków 1918.
- Gloger Zygmunt, *Encyklopedia staropolska*, t. I-IV, Warszawa 1958.
- Gwiazda H., *Fundacje i fundatorzy klasztorów dominikańskich w WKL w latach 1648-1696*, [w:] Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972, t. 1, Warszawa 1975.
- *Historya szkół Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794*, przez Józefa Łukaszewicza , t. II, Poznań 1850.
- Hołodok St., *Dzieje rebaptyzacji Rusinów w diecezji wileńskiej*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku. Kwartalnik", r:XII (XIV), nr 1(59), s. 123-131.
- Jakubowski J., *Przykłady zmienności granic administracyjnych na Litwie w XVI wieku*, „Ateneum Wileńskie" 1935, r. X, s. 161-164.
- Jaroszewicz J., *Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku*, Wilno 1844.
- Kałamajska –Saeed Maria, *Ostra Brama w Wilnie*, Warszawa 1990.
- Kantak K., *Bernardyni polscy (1453-1932)*, t. II, Lwów 1933.
- Kapica-Milewski Ignacy, *Herbarz*, Kraków 1870.
- Kasabuła Tadeusz ks., *Ignacy Massalski biskup wileński*, Lublin 1998.
- Kirkor A. H., *Przewodnik po Wilnie i jego okolicach*, Wilno 1889.
- *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, pod red. H. E. Wyczawskiego, Kalwaria Zebrzydowska 1985.

- Kłos Juliusz, *Wilno. Przewodnik krajoznawczy*, Wilno 1937.
- Kojałowicz W., *Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium, czyli o klejnotach czyli herbach*, wyd. F. Piekosiński, [w:] Studia, rozprawy i materiały z dziejów historii polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897.
- Kolankowski Ludwik, *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów*, t.I, 1377-1499, Warszawa 1938.
- Kolankowski Ludwik, *Pomiara włóczna*, „Ateneum Wileńskie", r. IV, z. 13, Wilno 1927, s. 235-251.
- Kossakowski S. K., *Monografie historyczno-genealogiczne*, t. I-III, Warszawa 1859-1872.
- Kościałkowski Stanisław, *Ze studiów nad dziejami ekonomji królewskich na Litwie*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie", t. V, 1911-1914, s. 85-168.
- *Kościół w Polsce. Wiek XVI-XVIII*, t. II, Kraków 1970.
- Krahel Tadeusz ks., *Historiografia (Archi)diecezji wileńskiej do 1939 roku*, [w:] Studia z historii Kościoła w Polsce, t. V, r. 1979.
- Krahel Tadeusz ks., *Schematyzmy diecezji wileńskiej jako źródło historyczne*, Lublin 1979.
- Kraszewski J. I., *Wilno od początków jego do roku 1750*, t. I-IV, Wilno 1840.
- *Kultūros paminklų enciklopedija*, Rytų Lietuva I-II, Vilnius 1998.
- Kumor Bolesław, Granice metropolii i diecezji polskich (968-1939), ABMK 19 (1969), 20 (1970), 21 (1970), 22 (1971).
- Kumor Bolesław, *Historia Kościoła*, t. VI, Lublin 1985, t. VII, Lublin1991.
- Kumor Bolesław, *Początki organizacji dekanalnej na ziemiach polskich*, RTK 7 (1960), z. 2, s. 89-101.
- Kumor Bolesław, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej: 1772-1918*, Kraków 1980.
- Kumor Bolesław, *Ze statystyki ludności na Litwie w drugiej połowie XVIII wieku*, „Przeszłość Demograficzna Polski" 8 (1975), s. 57-67.
- Kurczewski Jan ks., *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa djecezji wileńskiej oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno 1912.
- Kurczewski Jan ks., *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska*, część I-III, Wilno 1905.
- *Lietuvos katalikų bažnyčios*, Vilnius 1993.

- Linde Samuel Bogumił, *Słownik języka polskiego*, t. I-VI, Lwów 1857.
- Litak Stanisław, *Akta wizytacyjne parafii z XVI-XVIII wieku jako źródło historyczne*, ZNKUL 5(1962), nr 3, s. 41-58.
- Litak Stanisław, *Kościół łaciński w Polsce około 1772 roku*, Lublin 1991.
- Litak Stanisław, *W sprawie publikowania i rejestracji akt wizytacyjnych kościołów i parafii*, ABMK 14 (1967), s. 133-135.
- Lorentz S., *Gucewicz Wawrzyniec*, PSB, t. IX, Wrocław 1960-61, s. 133-135.
- Loret M., *Kościół katolicki a Katarzyna II 1772-1784*, Warszawa 1910.
- Łodzia – Czarniecki K., *Herbarz Polski*, t. I, Gniezno 1875-1881.
- Łowmiański Henryk, *Polityka Jagiellonów*, wyd. K. Pietkiewicz, Poznań 1999.
- Łowmiański Henryk, *Zaludnienie państwa litewskiego w wieku XVI. Zaludnienie w roku 1528*, wyd. Artur Kijas, K. Pietkiewicz, Poznań 1998.
- Mandziuk J., *Zakony w (Archi)diecezji wileńskiej*, Studia Teologiczne 5-6 (1987-1988), s. 161-200.
- Maroszek Józef, *Kościół św. Anny w Wilnie – zagadka historii architektury*, [w:] Europa Orientalis. Polska i jej wschodni sąsiedzi od średniowiecza po współczesność. Studia i materiały ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Alexandrowiczowi w 65 rocznicę urodzin, Toruń 1996, s. 103-125.
- Maroszek Józef, *Ulice Wilna w XIV-XVIII w.*, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 1 – 2 / 1999, s. 163-186.
- Narkowicz Liljanna, *Kościół św. Św. Piotra i Pawła w Wilnie*, Wilno 1999.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. I-X, Lipsk 1839-1846.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992.
- Ochmański J., *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu*, Poznań 1972.
- Ochmański J., *Dawna Litwa*, Olsztyn 1986.
- Ochmański J., *Historia Litwy*, Wrocław 1990.
- Ochmański J., *Powstanie i rozwój latyfundium biskupstwa wileńskiego (1387-1550)*, Poznań 1963.
- Olczak S., *Rozwój sieci parafialnej w diecezji wileńskiej do drugiej połowy XVIII wieku*, Studia Teologiczne 5-6 (1987-1988), s. 102-117.
- Pasierbska Helena, *Ponary – jako dziedzictwo tożsamości narodowej Polaków*, [w:] *Przyszłość kultury Polaków na Kresach*, t. I, Jeśli zapomnę o nich, Ty Boże wielki na niebie zapomnij o mnie, pod red. J. Maroszka, Białystok-Drohiczyn 2000, s.24-25.

- *Polski Słownik Biograficzny*, t. I-XXXVIII, Warszawa-Kraków-Wrocław 1935-1997.
- Rąkowski Grzegorz, *Ilustrowany przewodnik po zabytkach kultury na Litwie*, Warszawa 1999.
- *Rękopiśmienne opisy parafii litewskich z 1784 roku. Dekanat grodzieński*, opr. W. Wernerowa, Warszawa 1994.
- Romer Eugeniusz, *Dziennik*, t. I-II, Warszawa 1995.
- Sienkiewicz Witold, *„Trakty", „okręgi", „pola", „rody", „okolice" jako jednostki terytorialno-osadnicze w Wielkim Księstwie Litewskim w XVII wieku*, [w:] Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia historica, t. III, Poznań 1989, s.233-263.
- Skarbek J., *Organizacja parafialna w diecezji wileńskiej w latach 1772/73-1914*, Studia Teologiczne 5-6 (1987-1988), s. 118-143.
- *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego o innych krajów słowiańskich*, pod red. B. Chlebowski, F. Sulimowski, W. Wasilewski, t. I-XV, Warszawa 1880-1902.
- Stamm E., *Miary długości w dawnej Polsce*, „Wiadomości Służby Geograficznej", t. IX, 1935.
- Syrnicka Krystyna, *Polska epigrafika nagrobna na Wileńszczyźnie. Tradycja i współczesność*, Wilno-Lublin 2001.
- Szynkowski Tadeusz, *To wszystko Ojczyzna. Sześć wieków kościoła i parafii Mejszagoła. Od ks. kanonika Mikołaja do ks. prałata Józefa*, Wilno 1999.
- Tyszkiewicz E., *Wiadomość historyczna o zgromadzeniach i fundacjach męskich i żeńskich rzymskokatolickich klasztorów w diecezji wileńskie*j, Teka Wil. 2 (1857).
- Tyszkiewicz K., *Wilija i jej brzegi*, Drezno 1871.
- *Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV-XVIII wieku*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Kórnik 1994.
- Wernerowa Wiesława, *Opisy parafii dekanatu augustowskiego z roku 1784*, [w:] Studia Podlaskie t. IV, s.161-241.
- *Wileńszczyzna, Nowogródczyzna i Białostocczyzna za Zygmunta III*, oprac. B. Zwolski, Wilno 1936.
- *Wilno – Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur. Materiały I Międzynarodowej Konferencji Białystok 21-24 IX 1989 w czterech tomach*, pod red. E. Feliksiak, t. I, Białystok 1992.
- Włodarski B., *Chronologia polska*, Warszawa 1957.

- Wolff Józef, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Wileńskiego 1386-1745*, Kraków 1885.
- Żenkiewicz Jerzy, *Litwa na przestrzeni wieków i jej powiązania z Polską*, wyd. UMK Toruń 2001.
- Żenkiewicz Jerzy, *Ziemiaństwo polskie w Republice Litewskiej w okresie międzywojennym*, Toruń 1998.

Katalogi i inwentarze archiwalne oraz biblioteczne:

- Indeks alfabetyczny miejscowości Dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, cz. I, Abakanowicze-Kujawy, Wilno 1929.
- Inwentarz do akt Archiwum Akt Dawnch, oprac. I. Sprogis, Wilno 1929.
- Opisanie rukopisnago odelenja Vilenskoj publičnoj biblioteki, vypusk I-IV, Vilna 1895-1906.
- Przewodnik po zbiorach rękopisów w Wilnie, opr. M. Kocójowa, Kraków 1993.

Kartografia:

- Jakubowski J., Mapa Wielkiego Księstwa Litewskiego w połowie XVI wieku, część I północna, skala 1:1 600 000, Kraków 1928, [w:] Atlas historyczny Polski, wydawnictwo PAU w Krakowie przy współudziale Tow. Naukowego Warszawskiego, Tow. Naukowego we Lwowie i Tow. Przyjaciół Nauk w Poznaniu w opracowaniu Komisji Atlasu Historycznego Polski, seria B : mapy przeglądowe, Kraków 1928.
- Mapa topograficzna Wojskowego Instytutu Geograficznego 1 : 100 000, 1934 r., reedycja Warszawa 2001, arkusz Wilno i Nowa Wilejka.
- Mapa operacyjna Wojskowego Instytutu Geograficznego 1 : 300 000, 1930 r., reedycja Warszawa 2001, arkusz 37.
- Vilniaus apylinkės, 1 : 130 000, Vilnius 2000.

INDEKS GEOGRAFICZNY I OSOBOWY:

Abramowiczowa, 53, 102
Adamiszki, 33
Adamkiszki
  wieś, 61, 65
Albinus Jan
  prałat, 25
Aleawiła, 129
Aleksandryszki, 129
  okolica szlachecka, 75
Ancuny
  folwark, 184
Anczarowszczyzna, 31
  wieś, 184
Antakalce, 61
  wieś, 65
Antokajcie
  wieś, 125
Antokol, 35, 44, 45, 138, 203, 206
  bagna, 46
  kościół św. Piotra i Pawła, 10, 11, 12, 25, 30, 40, 146, 160, 168, 169, 203
  parafia, 5, 28, 29, 33, 40
  przedmieście, 40
Antonajcie
  wieś, 110
Antonele
  wieś, 110, 125
Antowil
  jezioro, 45
Antowile
  folwark, 41
  karczma, 41
Anżadow
  dwór, 184
  wieś, 184
Anżewicze
  wieś, 184
Aszkagalis
  zaścianek, 82
Auksztadwarys, 110, 121
Auksztoty, 129
  Ostęp, 141
Azielowskie, 129
Ażurojście, 148
Bagieliszki
  karczma, 94
Bakule alias Miciany, 148
Balciuniszki
  wieś, 61, 66
Baniszki, 41
Baranele, 67
Baranowszczyzna
  wieś, 184
Barany, 36, 130
Barciałobis, 130
Baruiszka
  karczma, 93
Barwaniszki, 49
  wieś, 58, 182
Bawirsze
  karczma, 82, 96
  zaścianek, 32, 82
Beciukiele, 184
Becze
  wieś, 82, 93, 96
Berezyna, 129
Berzyna
  jeziorko, 151
Bewirsza
  karczma, 143
Bezdany, 129
  kaplica, 17
Bezdański
  Las, 141
  staw, 140
Biała Waka
  kaplica, 24
Białoruś, 2
Białozorówny, 61, 62, 63, 66, 76, 77, 80
Białozoryszki, 64, 130
  wieś, 61, 66
Białuny, 33
  dwór, 204
  wieś, 204
Bidiszki, 130
Biegański, 172
Bieniany, 50
  wieś, 56
Bienkuński, 52
Bildzie
  wieś, 97, 106
Bildziszki, 98
  jezioro, 103
Bilkiszki, 129
Bindryna
  zaścianek, 82
Birajtis, 129
  karczma, 147
Birki
  wieś, 111, 126
Biryndziszki, 50
  wieś, 31, 56
biskupstwo wileńskie, 6, 10
Bityny, 129, 145
Błusina
  karczma, 144
Boborykowszczyzna
  dwór, 110, 119, 122
  wieś, 122
Bogdziule, 184

Bohdanowicz Stanisław i Szymon, 16
Bojarele
  wieś, 82, 84, 86, 91, 95, 96
Bojary, 184, 193
Bojary alias Pieskowszczyzna, 50, 57
Bołkuny
  wieś, 125
Bołosze
  dwór, 152
Bołusza
  majątek, 93
Borcykowszczyzna
  folwark, 171
Borkowszczyzna, 153, 167, 168, 195
  wieś, 198
Borkuszki, 184, 193
Borowski Adam, ks.
  dziekan wileński, 26
Borowszczyzna, 105, 108
Borowszczyzna alias Norejszebalis, 98
Borówka
  karczma, 98
Borskowszczyzna, 31
Borskuny
  wieś, 110
Borunele, 32, 130
Bothuny
  wieś, 110
Bouffał Franciszek
  łowczy litewski, 98, 101, 104, 105
Bożacka
  karczma, 167
brasławski gościniec, 96
Brasławski Trakt, 94
Brataniszki, 129, 147
  karczma, 147
Brazoła
  błoto, 103
Bredelis
  ruczaj, 90
Bredeliszki, 35
  zaścianek, 61
Broskowszczyzna
  wieś, 173
Brynkiszki
  karczma, 122
Bryże
  wieś, 82, 90, 91, 95, 96
Brzeźniaki, 98
  zaścianek, 174
Brzostowski Konstanty
  bp wileński, 23
Brzostowski Paweł Ksawery
  referendarz lit., 23, 102, 137, 149, 160, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194
Buchowiecki, 131, 133, 143
Buczyszki, 98
Bućkowszczyzna, 50
Budy, 35
  wieś, 111, 123
Bujki, 185
Bujwidy
  wieś, 33, 61, 66
Bujwidze, 87, 94, 95, 102, 106, 137
Bujwidziszki, 207
Bukaty, 50, 84
Burbiszki, 33, 82, 195, 199
  zaścianek, 83
Burkiło, 67
  karczma, 67, 74
Burkiszki, 149
Buywidziszki
  dwór, 204
Byk
  jezioro, 103, 104
Bystrzyca, 87, 96, 102, 106, 182
bystrzycki gościniec, 105, 106
bystrzyckie
  starostwo, 84, 85, 86, 89, 92, 96, 106
Cegielnia, 35
Cegielnie, 195, 199
Chlewiński, 98, 99, 100, 101, 104, 107, 108, 174, 180
Chliwieński
  starosta rękaciski, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47
Chodkiewiczowa, 190
Chodźko, 51, 54, 55, 58
Chojecki, 179, 181
Chomiński, 154, 155, 157, 158, 159, 162, 163, 165, 167, 184, 185, 186, 187, 188, 191, 192, 193
Ciechanowieccy, 138
Ciechanowiecki, 70, 113, 116
Cieleżyszki
  dwór, 50, 55, 57
Ciundzie, 153
  staw, 161
Ciundzówka
  ruczaj, 161
Ciwuństwo Wileńskie, 45, 87, 92, 94, 102, 129, 135
Crewa patrz Krewo, 9
Cudzieniszki, 26, 54
  dwór, 50
  kościół, 11, 12, 180
  miasteczko, 50
  parafia, 5, 27, 28, 29, 31, 49, 59
Czabiszki, 80
  kościół, 78
Czachowicz, 87, 95
Czaczyszki, 131
Czapkowszczyzna, 130
Czarna
  karczma, 127
Czarna Dolina, 154, 169
Czarne Polany
  folwark, 171
  wieś, 171
Czarnojelniak, 130

Czarnojelski
Ostęp, 141
Czarny Bor
puszcza, 202
Czarny Trakt, 36
Czechowicz, 151, 152
Czekany, 153, 164
Czekiszki, 130
Czerany
wieś, 83, 94
Czernica
rzeka, 166
Czernice
folwark, 162
rzeczka, 162
Czernice Małe, 153
Czernice Wielkie, 153
folusz, 159
młyn, 163
Czernieniszki
wieś, 121
Czerniszki, 98, 106
Czersuniszki, 31, 171
Czerwonka, 36
karczma, 130, 144, 145
Czerwonodworski
Las, 141
staw, 140
Czerwony Dwór, 83, 85, 88, 92, 94, 136, 144, 145
Czerwony Dwór alias Niemenczyn, 130
Czołdyszki, 111
Czypliszki
zaścianek, 83
Czyrki
wieś, 75
Czyż, 172, 173, 174, 175, 176
sędzia wileński, 171, 172
Czyżyszki, 130
Dala
ruczaj, 91, 93, 94, 96
zaścianek, 83
Damasiuniszki, 98
Daniłowa, 131
Dauksze, 131
Dąbrowski, 158, 159, 160, 162, 163, 166, 196, 197, 200
Deciło
bagno, 89
Degiesa
jezioro, 89
Dejlidany, 131
dekanat oszmiański, 53
dekanat pobojski, 5
dekanat wileński, 4, 5, 10, 11, 12, 25, 29, 30, 36, 45, 49, 53, 67, 72, 75, 87, 97, 129, 138, 148, 153, 178, 184, 190, 203, 204
Derkuszki, 75
Diebiany, 154
diecezja wileńska, 3, 5, 11, 12, 25, 27, 37
Długi Most
ruczaj, 105
Długoszewski Wawrzyniec, ks.
proboszcz św. Stefana, 29, 202
Dłuski Michał, ks., 21
Dobrowole, 41
Dolna
karczma, 195
Dolony, 41
Dołowa
wieś, 171
Doubianka
karczma, 154, 164
Doubiany
wieś, 164
Douluniszki, 67
Dowbor Muśnicki Jan Piotr, 14
Dowborowa Dorota z Giedrojciów, 13
Dowgielanki, 77
Downarowicz, 51, 52, 56
Drawcze, 75
Drużyle
wieś, 83
Dubinka
rzeka, 84, 91, 92
Dubinki, 5, 74, 92, 137
kościół, 72
Dubniczki, 98
Dugnele, 185
Dukiele, 32, 50, 154
wieś, 56
Duksy, 185
Dukszta
rzeczka, 65, 114
rzeka, 36, 64, 112, 119, 120
dukształńskie góry, 65
Duksztelów
jezioro, 119
Dukszty, 30, 63, 78
folwark, 33, 61
kaplica, 26
kościół, 11, 13, 117
parafia, 5, 27, 28, 29, 61
Dusieniaty, 154, 168
folusz, 159
Dwiliszki, 131
Dworczany
wieś, 41
Dworzyszcze, 154, 204, 207
Dylujciszki
zaścianek, 127
Dyrżany, 31, 75
Dziedaniszki, 98
Dziekaniskie
jezioro, 103
Dziekaniszki, 35, 104, 105, 106, 107
dwór, 98
wieś, karczma, 98
Dziłuny
folwark, 178
wieś, 178

Ejszyszki, 26, 201
Ellaragis
  jezioro, 90
Elnokumpie, 35
  dwór, 65
  folwark, 62, 65
  jezioro, 64
  ruczaj, 65
Europa, 76
  młyn, 80
europskie
  jezioro, 79
Eutiuny, 111, 126
Findziewicze
  okolica tatarska, 195
Folwark
  zaścianek, 154
Frąckiewicz Michał, ks.
  rektor Pijarów, 13
Gaje, 111, 126
Gajlony, 41
  wieś, 48
Gajluniszki, 131
Garana
  bagno, 151
Garany
  jezioro, 89
Gaszparyszki
  wieś, 91
Gasztołdowie, 12
Gaugi, 42
Gaulisztany
  wieś, 143
gawryskie starostwo, 89
Gazdynis
  jezioro, 90
Gemzy, 185
Generaliszki, 41, 48
Gerwiaty, 111
Gicjany Dwór, 131
Gicjański
  Las, 141
Gieczewski, 69
Giedrojcie, 74, 82
  kościół, 72
Giedrojciowie, 8
Giedrojżele, 131
Giedroyć, 62, 67, 69, 70, 148, 149, 150, 152
Giegużyszki, 68
Giejbule, 178, 182
Giejniszki, 131
Giejszyszki, 76
Gielis
  jezioro, 139
Giełа
  rzeka, 73, 74
Giełajtis
  jezioro, 139
Gienawagis, 67
Gienie
  wieś, 33, 62, 66
Gierwiaty, 125
Gieświa
  ruczaj, 65
Gietwadziszki
  karczma, 41
Giezwa, 111, 119, 120, 122
Giezwie, 122
  ruczaj, 122
Gikta
  jeziorko, 151
Gilonie, 68
Gina
  rzeka, 140
Ginejciszki
  dwór, 205
  wieś, 205
Ginia
  rzeczka, 142
Girski Tomasz
  prałat, 16
Glinciszki, 30, 34, 67, 72, 117, 137
  dwór, 67
  kaplica, 26
  parafia, 5, 13, 28, 29, 31, 32, 67, 73, 74, 75, 118
Gładkiszki, 111, 121
  karczma, 121
Godlewszczyzna
  folwark, 67
Golmąty, 185
Gołębczyzna, 185, 193
Gorecki, 153, 154, 155, 157, 167, 168, 169, 193, 195, 196, 198, 201, 202
Goryszewski Tadeusz
  proboszcz duksztański, 28, 66
gościniec brasławski, 36, 45, 48, 95, 144, 145
gościniec bystrzycki, 48, 49
gościniec czarny, 51, 55, 58, 177
gościniec grodzieński, 167
gościniec malacki, 74
gościniec nowogródzki, 168
gościniec oszmiański, 36, 51, 55, 56, 57, 155
gościniec połocki, 46, 48, 49, 103, 108, 109
gościniec raduński, 166
gościniec rudnicki, 166
gościniec ryski, 48, 74
gościniec trocki, 168
gościniec wileński, 125, 126, 127, 145, 169
Górna
  karczma, 154, 164
Góry, 42
Grabiały, 76
Grawżyszki, 192
  kościół, 190
Grazulowe Błoto, 103
Grejciuny, 111, 124
Grodno, 36, 199
Grodzie, 68
  karczma, 68

Grothuzowa, 174, 184, 186, 191, 193
Grudziszki, 111
Gryciuny, 131
Grygajce
  wieś, 41
Grygi, 185, 192
Grygiszki, 98, 105, 106
Grzbiały
  folwark, 80
Grzybiany, 36, 131
Gudamiedis alias Korwia, 111
Gudamiedis alias Ruty, 111
Gudhaje, 56
  kościół, 53
Gudoniszki, 68
Gulbina
  karczma, 176
  wieś, 176
Gumbiszki, 131
Guże, 149
Gużele, 149
Gzowski Franciszek Junona
  bp tespieński, 110, 111, 114, 115, 116, 118, 120
Hajdukojcie, 154
Hajduny, 98, 105
Halina, 31
  cegielnia, 159
  dwór, 154, 166
  młyn, 162, 163
  rzeczka, 162
  wioska, 154
Halinka
  rzeczka, 166
Hamernia, 35, 142, 154, 162, 163, 166, 167
Haniew
  okolica szlachecka, 50, 56
  wieś, 50, 56
Hayna patrz Hajno, 10
Hilzenowa, 69, 112, 113, 121, 129, 147, 153
Hoćbiewicze, 195
  dwór, 201
Holszański Paweł Algimunt
  bp wileński, 21
Horajn Aleksander, ks.
  proboszcz niemenczyński, 18
Hrebnicki, 151
Hryniewicz, 185
Hryniewski, 50, 51
Ignacy Massalski
  bp wileński, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 72, 78, 90, 92, 94, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 160, 195, 196, 197, 198, 199, 201
Ignatowo
  folwark, 179, 181
Ilga
  jezioro, 88
Ilgie
  jezioro, 139
Ilma
  jezioro, 151
Izabelin, 119
  dwór, 112, 124
  kaplica, 16
Izabelina, 126
Jacuny, 189
Jaczany, 33, 195
  dwór, 200
Jagiellonowie, 2, 214, 215
Jagiełło Władysław
  król polski, 2, 9, 10, 16, 17, 158
Jakubańce, 31, 68, 74
Jalowczyzna
  zaścianek, 189
Jałówka
  karczma, 42
Jamaniukas
  jezioro, 90
Jamontowicz Podbereski Siemion
  książe, 15
Janaraliszki, 193
Janiszki, 87, 88, 95, 138, 144
  dwór, 86
Janiukaniszki, 149
Jankańce, 51
  wieś, 57
Jankieluny, 132
Jankuny, 189
Janukiniszki
  zaścianek, 189
Jańkiewicz Cherubin, ks.
  kanonik smoleński, 18
Jarmoliszki, 32, 154
  cegielnia, 159
  kaplica, 20
Jarocki, 62, 65
Jasiński, 70
Jaszuny, 167
Jauciowory, 132
Jauniuny, 111, 124
  wieś, 119
Jaworyszki, 98
Jazdowski, 76
Jazow patrz Jazowo, 99
Jazowo, 108
  dwór, 99
  stawek, 104
  wieś, 99
Jazów, 31
Jazówka
  karczma, 99, 105, 108
Jedlina
  dwór, 155
  karczma, 31, 155, 167
Jeksztyszki, 68
Jeleński, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 117, 137, 156, 162, 163, 167, 168, 193
Jeleński Konstanty Ludwik
  podkomorzy mozyrski, 14, 30, 67

Jeleński Rafał
kasztelan nowogródzki, 30
Jelniak
zaścianek, 83
Jeneraliszki, 149
Jenuta, 84
Jezierszczyzna
zaścianek, 155, 164
Jeziorajcie
jezioro, 118, 121
wieś, 121
Jeziorajcie alias Nieskrobanka, 112
Jęczminiszki
dwór, 143
Jęczmiński
Las, 142
Joda
karczma, 111, 124, 126
młyn, 111
rzeka, 119, 126
Jodagrybiszki, 131
Jodupis
Ostęp, 141
rzeka, 142, 146
Jodziszki, 154
Jurkiszki
folwark, 62
wieś, 65
Jurszany
okolica szlachecka, 51, 56
Jusina
karczma, 83, 95
rzeka, 92, 94, 95, 144, 145
staw, 140
tartak, 83
zaścianek, 83, 92, 93, 94
Jusis
jezioro, 139
Juszki, 32, 189
Kabak
karczma, 121
Kabele, 32, 132
Kabiliszki
wieś, 112, 124
Kabiszki, 132
Kaczany, 186
Kaczergiszki, 33, 120
wieś, 62
zaścianek, 112
Kakowajtis, 112, 124
Kalulyniszki
zaścianek, 112
Kalwarja, 117, 138
kościół, 45, 146
Kalweliszki
folwark, 186
wieś, 186
Kamienny Łóg
dwór, 51
karczma, 56
wieś, karczma, 51
Kamionka
folwark, 185
ruczaj, 51, 59
rzeka, 56
wieś, 185
Kaniewiszki
zaścianek, 155
Kanodiszki
wieś, 146
Kapituła Wileńska, 7, 16, 41, 43, 50, 100, 114, 130, 135, 196, 204
Kaplica, 12, 13, 14, 16, 17, 22, 24, 100, 195
Karagaliszek
folwark, 64
Karasina
jezioro, 139
rzeka, 142, 146
Karęga, 155, 167, 187, 189
Karklina
karczma, 144, 145
Karmalicka Wieś, 32, 171
Karmelany, 186
Karp, 90, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 141, 144
Karszunatawki
zaścianek, 112, 125
Karszuniszki, 51
zaścianek, 56
Karweliszki, 132
Kasperyszki, 149
Kaszataki
wieś, 168
Kataciszki, 185
Kaukiszki, 76
wieś, 80
Kawierniszki
zaścianek, 155
Kazimierowszczyzna, 185
Kazimierzyszki, 99, 107
Kazlipki
zaścianek, 113
Kibildziszki, 51, 57
Kiełłpszowa, 99, 100, 101, 104, 107, 108, 109
Kiełnobrydzie, 132
Kiemele, 65
dwór, 62
wieś, 66
Kiemiany, 51
wieś, 58
Kiemiele
kaplica, 13
karczma, 123
parafia, 89, 94, 97
wieś, 123
Kiemieliszki, 87, 93, 150, 152
Kiena, 31
folwark, 171
rzeka, 36, 176
wieś, 171

Kiena kaplica, 21
Kiena Tatarska, 172
Kiepurala, 149
Kierańce, 32, 186
Kierdziejowce
  cerkiew, 186
  dwór, 186
  folwark, 186
  wieś, 186
Kiernów, 25, 26, 66, 79, 123
  kaplica, 13
  kościół, 10, 14, 63, 117
  miasteczko, 76
  parafia, 5, 28, 31, 75
Kiernówka, 76
  rzeczka, 79
Kieturciszki, 186
Kietyszki
  zaścianek, 112
Kijany, 32
  folwark, 171
  wieś, 171
Kijany kaplica, 21
Kijów, 36
Kinalowska Karczma, 156
Kisielewszczyzna
  zaścianek, 155
Kiwiszki, 99
Klamkowszczyzna, 31, 186
Klemieniele, 112
Klewiny, 112
Klibarata, 132
  karczma, 145
Klimance, 51
Klimańce
  wieś, 57
Klimiński Antonii, ks.
  proboszcz kiernowski, 28, 80
klucz niemieżański, 85
klucz niemieżyński, 82, 83, 86, 92, 95
Klusza
  jezioro, 151
Kluszać
  jeziorko, 151
Kmity, 76
Kobyliński Józef, 23
Kocielnikami
  bagno, 152
Kocielniki, 149
Kocienoga
  jezioro, 89
Kociołówka, 68
Kodtynia
  jezioro, 91
Kodziszki
  zaścianek, 112, 122
Kojrany, 42
Kolecki Aleksander
  dworzanin JKM, 12
Kolendo, 23, 184, 186
Koleśniki, 185
Koltaryszki, 112
  zaścianek, 124
Kołoboryszki
  starostwo, 178
Koniec Stawa
  zaścianek, 113, 126
Koniuchy, 68
Koniukiszki, 31, 172
Kończa, 167, 177, 195, 196, 197, 198, 201
Kopakowski, 83, 84, 85, 86, 88, 93, 94, 135
Kopanica, 99, 175
Korejówna Anna Bohdana, 14
Korkożyszki, 25, 26, 34, 81, 92, 138, 145, 151, 152
  dwór, 83, 84
  folwark, 32, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 91, 93, 94, 95, 96
  kościół, 10, 15
  parafia, 5, 28, 32, 81
  wieś, 81
Kornianka
  łąka, 127
Korona Polska, 36
Korsak, 100, 105, 187
Korwia
  jezioro, 118, 127
Korwia alias Kramniszki, 113
Korwia alias Mejszagoła
  dwór, 113
Korwianka
  rzeczka, 127
Korwie, 119
  kaplica, 16
Korzyść
  kaplica, 26
Korzyść Ślepa, 155
Korzyść Ślepa albo Rakańce
  dwór, 155
Korzyść Ślepa alias Rakańce
  karczma, 155
  wieś, 155
Korzyść Wielka, 155
  cegielnia, 159
  folusz, 159
  karczma, 167
  młyn, 163
  staw, 162
Korzyść Wlk.
  kaplica, 20
Kosina, 31, 32, 172
  folwark, 178
  staw, 181
  wieś, 178
Kosinka
  folwark, 182
  rzeka, 181
  wieś, 32, 178, 182
Kostrowicki, 82, 86, 88, 89, 95
Koszczyc, 157, 158, 164

Kotki, 155, 165
Kotłówka, 155, 168
  cegielnia, 159
Kotłówki, 155, 168, 169
Kotnota, 68
  karczma, 68
  wieś, 73
Kowale, 31, 155, 166
Kowalewszczyzna, 149
kowieński dekanat, 78
Kowno, 199
Kozakiszek, 64
Kozakiszki, 78
  kościół, 63
Koziełło, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 179, 182
Kozliszki
  wieś, 122
Krakinis
  jezioro, 139
Krakowski, 189
Krawczuny, 207
  wieś, 205
Krejwy
  zaścianek, 113, 121
Kropiewnica, 195, 201
  karczma, 201
Krosza
  rzeka, 191
Krugutiszki, 32, 132
Krusznina
  bród, 57
Krzyżanowszczyzna, 112
Ksawerów, 189, 193
Ktaczuny
  wieś, 83, 93, 96
Ktaczuńska
  puszcza, 92
Ktamanec, 112
Ktusiszki, 99, 107
Kuczkuryszki, 42
Kudry, 68
Kule, 31, 172
Kulwiec Benedykt
  proboszcz ławaryski, 28, 109
Kumszyszki, 132
Kuna
  dwór, 132
Kunczyszki, 132
Kunigiszki, 76, 185
Kunka
  rzeka, 32, 142, 147
Kunka Jęczmińska, 132
Kunski
  Las, 142
  staw, 140
Kureliszki, 132
Kuzaliska Włoka, 99, 109
Kwaksze
  wieś, 112, 126
Ladagalbie
  wieś, 113
Langminiszki
  wies, 113
  wieś, 120
Lankiele
  wieś, 113, 121
Laurynajcie
  wieś, 127
Lebioda, 69
  rzeczka, 74
Legowicz Józef
  proboszcz korkożyski, 15, 28, 97, 98
Leli
  Łeli, *Patrz*
Lemuciany
  folwark, 76
Leoniszki, 32, 179
  wies, 113
  wieś, 125
Leopotaty, 133
Lesiszki, 99
Leśne Włoki, 99
Leśniki, 195, 201, 205
Lewidany
  folwark, 62
  wieś, 66
lewidańskie lasy, 64, 65
Lewoniszki, 42
Liczuny, 31, 69
Lida, 161, 190
  miasto, 160, 190
Linamerka
  jeziorko, 151
Linkany, 69
Lipina
  zaścianek, 156
Lipki, 172, 176
Lipowo
  zaścianek, 83
Litwa, 2, 10
Lubow
  dwór, 133
  staw, 140
  wieś, 133
Lubowka
  rzeka, 147
Lubowski
  Las, 142
Luciany, 132
Lyżyszki, 42, 48
Łabaniszki, 99
Łabińce, 99, 106
Łabuczyszk
  zaścianek, 83
Łajbniszki, 31, 186
Łapiejki, 133, 143
ławaryska plebania, 98, 99, 104, 109
ławaryskiej
  plebania, 99, 100, 101
Ławaryszki, 11, 26, 34, 36, 48, 208

dwór, 100, 104, 105
kościół, 11, 16, 45, 46, 99, 104, 174, 180
parafia, 5, 27, 28, 31, 97, 104, 105, 106, 107, 108, 109
wieś, 99
Ławy, 69
Łazdynka
karczma, 143
Łazowa
zaścianek, 32, 156
Łazówka, 195
karczma, 199
Łokuciewski, 171
Łopacińscy, 8
Łopaciński Józef Leon
bp trypolitański, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 129, 130, 135, 136, 137, 140, 141, 142, 146
Łosza
dwór, 51, 58
kaplica, 12
karczma, 51, 58
młyn, 55
rzeka, 50, 52, 54, 57
staw, 55
wieś, 51
łoźnicki
staw, 46
Łoźniki
dwór, 42
Ługielis
Ostęp, 141
Łukszyna
okolica szlachecka, 173
Macieiszki, 32, 156
Maciejewski, 71
Maculiska Włoka, 100
Maczuki, 100, 105
Maćkańce, 49
wieś, 42
Maćkowicza Mikołaj, 14
Magazyn, 35, 195
Magistrat Wileński, 42, 43
Maguny
wieś, 84, 97
Maguńska
Puszcza, 92
Majny
bagno, 152
Makuciszki, 31
malacka droga, 48
Malaty, 48
Malczewski, 121
Malekienie
zaścianek, 84
Maluny
wieś, 62, 66
Mankuniszki, 186
Marelaniszki, 133
Markuńce, 69
wieś, 73, 74
Marnakalnia, 69
Martyszuny, 133, 144
Massalscy Marianna i Grzegorz, 20
Massalski Ignacy
bp wileński, 3, 5, 25, 26, 27, 30, 34, 41, 61, 68, 71, 83, 84, 85, 88, 93, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 127, 129, 130, 148, 195, 204, 205, 214
Maszewski Józef, ks.
proboszcz świętojański i rudomiński, 21
Mazuryszki, 52, 114, 127
wieś, 57
Mączyński, 184, 185, 186, 188, 189, 191, 192
Mecz
zaścianek, 84
Meczańce
wieś, 84
mejszagolska
plebania, 115, 122, 128
Mejszagoła, 25, 26, 34, 35, 65, 78, 80, 113, 118, 119, 123, 124, 127, 211
dwór, miasteczko, 113
folwark, 114, 119, 126
kościół, 11, 63
miasteczko, 123
parafia, 5, 27, 28, 110
plebania, 114, 120
Mejtuny, 77
Meleszrynis
jezioro, 90
Mera
karczma, 149
rzeka, 149, 150
Merecz
dwór, 186
folwark, 186, 191
rzeka, 36, 191
staw, 191
Mereślany, 156, 169
Mereszlany, *Patrz*
młyn, 163
staw, 162
wieś, 167
Michałowski
kapitan, 41
Mickuny
dwór, 100
kaplica, 16, 26, 100, 109
stawek, 104
wieś, 100
Mickuny karczma, 100
Miedniki, 26, 56
dwór, 52, 58
kaplica, 22
kościół, 10, 53, 55, 174, 180, 190
parafia, 56, 59
Miedzina
jeziorko, 151
Miedziuki
wieś, 113, 124, 125

Mielany, 133
Mielki, 36
  folwark, 114
Mielkis Mały
  jezioro, 114, 118
Mielkis Wielki
  jezioro, 118
Mienturyszki, 114
Miesluki
  wieś, zascianek, 113
Mieżańce, 77, 100
Miguny, 156
Mikszule, 186
Mikuciszki, 32, 156, 172, 177
milakieńskie
  starostwo, 84
Milaniszki
  zaścianek, 84
Milaszewicz, 69
Miluki
  zaścianek, 113, 124
Milutwarejsis
  bagno, 91
Miłaszewicz, 73
Miłejkańce
  wieś, 84, 93
Miłokańce
  wieś, 152
Minkiele, 32, 133
Minkiewiczowa, 199
Minturyszki
  wieś, 114, 120
Mińsk, 181
Misiuczany
  folwark, 186, 191
  wieś, 186
Miszhola patrz Mejszagoła, 9
Miszkincy, 133
Mitkiszki, 77
Mitkuszki
  wieś, 125
Miziuny, 182
  wieś, 178
Mokrzyca
  folwark, 52, 56
  wieś, 52, 56
Mongirdowicz Wacław i Aleksander, 22
Morozy, 156
Mosiańce
  wieś, 114, 121
Moskwa, 10
Mościszcze, 100
Muluny, 36
Munduciszki, 100, 105, 106
Musa
  jezioro, 73
Mussa, 125
  dwór, 114
  karczma, 114, 124
  rzeka, 79, 80, 114, 118
Muszkiniszki, 133
Muśniccy, 75, 77, 79, 114, 124
Muśnicki Dominik
  podczaszy wileński, 14
Muśniki, 65, 78, 117
Myedniky patrz Miedniki, 9
Naborowski, 129, 130, 132, 140, 142, 147
Nadżejmiana
  wieś, 84
Narbuttowa, 76, 77, 78, 79, 80
Narkiewicze
  Kiejzuny, *Patrz*
Narowy, 33, 195, 200
Nartuny, 186
Naruniszki, 69
Naruszewicz Adam
  bp smoleński, 28, 132, 139, 142, 147
Narwojsze
  wieś, 178
Nasilance
  wieś, 94
Nasilany
  wieś, 84
Negibany
  wieś, 187
Neris patrz Wilia, 36
Niedźwiedzie, 157
Niedźwiedziszki, 122
  wieś, 114
Niemczykalis, 42
Niemencza
  rzeka, 36, 139, 142, 143, 144, 145, 146
Niemenczyn, 10, 25, 26, 27, 34, 35, 36, 45, 87, 94, 102, 106, 130, 138, 139, 140, 141
  kościół, 17, 45
  parafia, 5, 27, 28, 32, 128, 147
  staw, 139
Niemenczynele, 133
  folwark, 146
Niemież
  dwór, 156, 169, 177
  rzeka, 36
  staw, 161
Niemież Okolica, 156
Niemież Ogrodniki, 156, 169, 177
Niemież Okolica, 169
Niemież Wielka, 157
  wieś, 169
Niemieżanka
  ruczaj, 163
  rzeka, 168
Niemirowicz Jakub, 15
Niemirowiczówna Jakubówna Jadwiga, 15
Nieskrobanka
  karczma, 121
Niewerdy, 69
  jezioro, 73
Niewiaryszki, 100, 105, 107
Nowa
  karczma, 100

Nowe Troki, 197
Nowosiółki, 35, 52, 123, 157, 187, 195
  wieś, 57, 114
  zaścianek, 114
Nyemczani patrz Niemenczyn, 9
Obolcze patrz Obolce, 10
Ogińska
  starościna dorsuńska, 64
Ojrany
  folwark, 62
  wieś, 66
ojrańskie lasy, 64
Okołow, 52
Okołty alias Polepie, 157
  folwark, 32
Okulicz –Czaszkiewicz Paweł Antoni
  poddziekan wileński, proboszcz mejszagolski, 28
Olandia, 187, 193
Olaniszki, 77
Oleiuny
  wieś, 80
Olędzki, 153, 154, 155, 157, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 167
Omienieszki, 157
Opczukowszczyzna
  folwark, 187
Ordziszki, 77
  wieś, 80
Orgindany
  wieś, 84, 96
Orklany
  dwór, 172
  wieś, 172
Orliszki
  karczma, 69
  okolica, 69
Orowa, 172
Osinki, 108
  folwark, 100, 108
  karczma,osady, 100
Oskirko, 97, 99, 102, 105, 112, 117, 155, 158, 162, 168, 169, 193, 197
  Oskierko, *Patrz*
Osole
  zaścianek, 149
Osowniec
  jezioro, 151
Ostra Brama, 169, 197
Ostrowiec, 57, 102, 180
  kościół, 53
Oszmiana, 57
  kościół, 53
  miasto, 54, 88, 103, 160, 175, 180, 190
  rzeka, 88, 103, 190
oszmiański powiat, 49, 96, 138, 148, 150, 153, 210
oszmiańskim dekanat, 53, 102
Oszniłta
  bród, 123
Owczarowszczyzna
  wieś, 192
Ozieroczyszki
  folwark, 153
Ożerys
  jeziorko, 151
Ożurejście, 32, 69
Pac Michał Kazimierz
  wojewoda wileński, 12
Pac Stefan
  podkanclerz WKL, 16
Pacowa Anna z Rudominów, 16
Pacowie, 16, 99, 156, 160, 208
Pakalniszki, 77
Pakosz, 89, 152
Paluliszki, 43, 48
Pałaukinis
  jezioro, 139
Panasy, 133
Papiernia, 42, 43
Papiniszki, 133
Paryje
  ruczaj, 125
Paszkejcie, 134, 143
Paszulewicze
  wieś, 205
Patoki, 32, 179, 182
Pawałkiszki, 134
Pawiny
  wieś, 115, 124
Pawiszki
  zaścianek, 115, 128
Pawitkiszki, 133
Pawlikowski Tadeusz, ks.
  koadiutor Kancelarii Wileńskiej, 28
Pawłów
  dwór, 22, 187, 194
  kaplica, 22
Peculanka, 100, 105
Perwałka
  jezioro, 90
Petesza
  cegielnia, 159
  dwór, 157, 165
  rzeczka, 161
  rzeka, 163
  staw, 161
Pieckiele, 187
Pieczuki, 42
Piekieliszki
  las, 119
Pietkiewiczowie, 13
Pietrańce
  wieś, 121
Pietraszanka
  ruczaj, 65
Piktakańce
  wieś, 158
Piktazarys
  jezioro, 90

Pilakolnie, 35, 134
  staw, 139
Pilkiszki, 77
  staw, 79
Pilmile, 43
Piłełło, 70
Piłokańce Małe, 187
Piorumy, 70
  karczma, 70
Piorun
  jezioro, 151
Piotrowszczyzna
  zaścianek, 114, 127
Piwowary, 77
Plewaty
  starosta kołoboryski, 178, 181
Plikiszki, 123
  dwór, 124
  kaplica, 14
Plitniszki
  zaścianek, 85, 94
Pluszkiewicz Franciszek
  wikary turgielski, 194
Pobiedziński, 85, 90
Pocze
  wieś, 85
Podberescy, 76, 77, 78, 80, 117
Podbrodzie
  folwark, 84, 85, 86, 91, 92, 95
Podbrzezie, 17, 26, 123, 124, 125, 128, 138, 143
  kościół, 72, 117
  parafia, 13
Podbrzeź patrz Podbrzezie, 117
Podgórze, 196, 201
Podgrusze
  zaścianek, 158, 169
Podimis
  jeziorko, 151
Podkrzyski
  staw, 140
Podkrzyszki
  dwór, 133, 143
  wieś, 133
Podokołty
  zaścianek, 158
Podrudomina
  folwark, 31, 158
Podrzupie, 100
Podstawki, 32, 187, 192
Podubinka
  rzeka, 91
Podubna, 134
Podwysokie, 196
Podziuny, 32, 134
Pogiry, 31, 52, 187
  wieś, 56, 59
Poilga
  młyn, 94
  staw, 91, 93
  zaścianek, 85
Pojodzie, 77
Pojudupie, 134
Pojunele, 134
Pokoniew
  jezioro, 127
  wieś, 114
Pokrajczyna, 134
Pokrawle, 134
Polany
  wieś, 178, 179
Polepie
  kaplica, 20
Połock, 36
Połoukiszki, 134
Połubeczki, 31, 172, 177
Połubiński Jerzy Antoni
  sekretarz WKL, 102, 172, 173, 174, 175, 176
Pomarnacki, 184, 185, 186, 191, 192, 193
Pomereczany
  wieś, 187
Pomusie, 31, 70, 74
  folwark, 80, 114, 124
  karczma, 119, 124
Ponarskie Góry, 200
Ponary
  dwór, 196, 199, 216
  kaplica, 24
Poniatowski Michał
  bp płocki, 3
Poniatowski Stanisław August
  król polski, 2, 113
Ponidali
  cegielnia, 115
  folwark, 115, 121
  karczma, 115
Popaje
  wieś, 43
Popatce, 101
Popielany, 43
Popiszki, 32, 157, 204
  kaplica, 20
  staw, 161
  wieś, 205
Popławszczyzna, 172
Poporcie, 78
Popowszczyzna, 35, 43, 196
Porojście, 69
Porościowy Zaścianek, 52, 57
Porudomina, 31
  wieś, 157
Porudomino
  kaplica, 20, 26
  wieś, 166
Posadniki, 134
Posole, 149
posperskie
  jezioro, 79
Posperze
  okolica, 77
Powasarele

wieś, 115
powiat oszmiański, 50
Powiewiórka, 87, 93, 149
kościół, 18
parafia, 5, 28, 89
Powiewiórka alias Wojszany, 148, 149
wieś, 148
Pozyryszki
folwark, 187
Preny
wieś, 97
Protasewicz Walerian
bp wileński, 29
prowincja litewska, 7
Prudelis
jezioro, 90
Prudziany, 196
okolica tatarska, 196, 200
Prudziszcze, 31, 157
Prudziszki, 134
Pruszyński, 87, 150
Przesiecki, 94
Przydatki., 106
Ptaciniszki, 205
Puciniszki
wieś, 115, 122
Pukszany, 101
Pulima, 69
jezioro, 73
Pułjanowski Michał, ks.
komendarz, 28
komisarz kościoła rudomińskiego, 170
Pumuszki, 32, 133
Puntuzy, 101, 106
Punzany
folwark, 90
wieś, 85
punzański
dwór, 85
Punżański
Bor, 93
Pupiniszki, 134
Purwiszki
zaścianek, 115
Purwy
zaścianek, 62, 66
Puszkarnia, 35, 42, 43
Puzyna Józef, 16
Puzyrewski, 50
Raczkowszczyzna, 95, 152
kościół, 87
Radziwiłł Karol Stanisław
wojewoda wileński, 17, 43, 51, 53, 71, 72, 82, 91, 113, 115, 132, 133, 134, 135, 137, 143, 146, 148, 151, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 163, 164, 168, 169, 174, 177, 180, 185, 187, 188, 189, 193, 204, 205, 206
Raginie
zaścianek, 150
Raguszy, 135
Rajszy
wieś, 205
Rakańce, 193
staw, 162
wieś, 165
Rakańce patrz Korzyść Ślepa, 155
Rakańcy, 193
folwark, 188
wieś, 188
Rakowina
jezioro, 89
Rataliszki
zaścianek, 115, 128
Raudonka
karczma, 158, 167
Rączkowszczyzna, 151
Redzis
jezioro, 88, 91
Reubiszki, 70
karczma, 70
Rewaryszki, 43
Rękaciszki
dwór, 43
karczma i wieś, 43
staw, 46
Romanowicz, 111, 112, 115, 116, 119, 120, 123
sędzia ziemi wileńskiej, 75, 76, 77, 78, 80
stolnik grodzieński, 13, 62, 64, 65, 66
Romanowszczyzna
zaścianek, 85
Romer, 153, 154, 162, 163, 186, 190
Rowbiszki
zaścianek, 85
Rowiańce, 196, 199, 200
Rozy, 134, 143
Równepole, 43, 70
dwór, 52, 57
karczma, 43, 52
staw, 54
wieś, 52, 57, 74
Rubienko
dwór, 101
Rudniki, 25, 160, 165, 166, 167, 201
kościół, 10, 19
parafia, 5, 28
Rudomianka
rzeka, 161, 162, 164, 165, 168, 169
Rudomina, 34, 157, 160, 161, 164, 168, 169, 192, 210, 211
kościół, 10, 20, 174
parafia, 5, 27, 28, 31, 32, 153
wieś, 158, 190, 193
Rudomino
Rudomina, *Patrz*
Rudowsie, 36, 134
Rudupis
rzeka, 104, 105
Ruekowszczyzna
wieś, 188
Rukojnie

kosciół, 190
kościół, 10, 11, 21, 102, 172, 173, 180
parafia, 5, 29, 31, 170
Rukszany
wieś, 57
Runkszany, 173
Rutognie
zaścianek, 115
Rybaki, 43
Rykonie, 26, 160, 192
Rykonty, 64, 107
Rymszawystis
bagno, 90
Rymuny
karczma, 52
stawek, 54
wieś, 52, 57
Rynga
ruczaj, 65
Rzeczpospolita, 2, 4
Rzeczpospolita Obojga Narodów, 2, 11
Rzeszę
rzeka, 122
Sadele, 44
Saduniszki, 32, 173
Sady, 44
Sajdakiska Włoka, 101, 108
Sakiszki, 135
Sałakiszki
wieś, 113, 127
Sałata
jezioro, 206
Sanguniszki
wieś, 122
Sapieha, 41, 47, 188
Sapieżyszki, 35
zaścianek, 85
Sasiniszki, 101
Sauki, 70
Saukiszki
karczma, 127
zascianek, 116
Sawiczuny
wieś, 31, 173
Sczury, 70
Seklis
jezioro, 90
Serejkiszki, 101
Siankowszczyzna, 71
Siaurymańce
wieś, 62
Siemieniszki, 44
Sierzpiński, 185, 187
Silina
karczma, 80
Sinoidiszki, 32, 136
Skajstaszyzna
zaścianek, 85
Skajstery, 101
Skalmis
jezioro, 151
Skauduliszki
jezioro, 118
zaścianek, 116
Skibiszki
zaścianek, 158
Skierdymy
zaścianek, 115
Skierdzisna
ruczaj, 91
Skierdziszcza
ruczaj, 94, 96
Skierdziszcze
ruczaj, 93
Skierdziszki
wieś, 135, 147
Skiersabalis, 135
Skirlany, 136
dwór, 150
Skirmunciszki, 52
Sklaryszki, 135, 144
Skleuście, 70
wieś, 73, 74
Składanowszczyzna
zaścianek, 115, 127
Skowrody, 70
bagno, 73
Skrudany
wieś, 116
Skurańce, 188
Skurkowski Pius
Kanonik Regularny od Pokuty, proboszcz rukoński, 29, 177
Słoboda, 52, 196
karczma, 201
Słobódka, 101
wieś, 105
Słomianka
karczma, 52, 85, 95
Służyszki, 35, 150
Smaguny, 135
Smielinie, 70, 71
Smilginie, 70
Smoguryszki, 70
Smolenniki, 179
Smolnica, 35
zaścianek, 205
Snarska, 133, 134
Snipiszki, 33, 43
Sobieszczański R.
proboszcz antokolski, 28, 49
Sobolewskie, 32, 136
Sokolszczyzna
zaścianek, 32, 158
Sokołowski, 50, 55
Sokoły, 188
Soleczniki
kościół, 190
Solenniki, 196
dwór, 202

wieś, 202
Soła
zaścianek, 115
Sołtaniszki, 25, 35, 204, 205
Sorok - Tatary, 167
Soroka
pułkownik oszmiański, 87, 93, 149, 150, 151, 152
Soroka Benedykt, 18
Soroka Leon, 18
Sorokpole, 35
Abolina, *Patrz*
Sorokpole alias Abolina
dwór, 150
Spiegli, 70
Spingła
jezioro, 88, 91
karczma, 86
ruczaj, 91
zaścianek, 86
zaścianek, karczma, 95
Sprejnie, 70
Sprogielina, 135
Staceniszki, 31, 173
Stagale, 136
Stakieniszki, 115, 116, 120, 121
Stakinie, 135
Staniewicz Stefan
łowczy woj. wileń., 13, 30
Stapary
wieś, 115, 126
Stara Wieś, 31, 188, 192
Stare Troki, 167
starostwo bystrzyckie, 82, 83, 149
starostwo kiernowskie, 66
starostwo ławaryskie, 82, 83
Starostwo Miedzineckie, 159
Stasiukiszki
zaścianek, 86
Steckiewicz Marcin Erazm
dziekan wileński, 26, 28, 147
Stosaryszki, 136
Strawiński, 76
Strunajcie, 151
Strunojcie, 153
Strutyńska, 131, 134, 135, 136, 137, 143
Strypunelis
jezioro, 139
Strypuny, 136, 144, 145
Strzecki
proboszcz świętojański, 61, 62, 63, 64, 65
Sudenie, 135
Suderwa
karczma, 122
kościół, 63, 117, 204, 206
rzeka, 207
suderwiańska puszcza, 64
Sudniki, 179, 182
Suirany
Kiemieliszki, 87
Sulistrowski
ksiądz, 100, 104
Sumieniszki, 77
Sunoidiszki, 136
Sutkuszki
dwór, 77
Sużany
dwór, 135, 144
folwark, 90
kaplica, 17, 26
Sużański
Las, 141
Swindupie, 70
Swirkiszki, 150
Syrwic, 77
Szakaliszki, 135
Szaki, 70
Szakuliszki, 101
Szałkowszczyzna, 101, 127
Szarkiszki, 135, 144
Szarofowczyzna, 188
Szaterniki
dwór, 173
wieś, 173
Szatkowszczyzna., 106
Szaule
wieś, 115, 126
Szauliszki, 33
wieś, 62, 66
Szczytt, 191
Szelkinia
karczma, 205
Szepityszki
wieś, 63
Szeszany, 77
Szeszkinia
ruczaj, 89
zaścianek, 86
Szkodziszanka
ruczaj, 168
Szkodziszki, 158, 169
staw, 162
Szmytt, 63
Szotkowski Adam
proboszcz powiewiórski, 154
Szotkowski Adam, ks.
proboszcz powiewiórski, 28, 153
Szpital, 196, 199
Sztapakowszczyzna, 57
okolica szlachecka, 52
Szukszta Adam, ks.
proboszcz zameczkowy, 29, 207
Szule, 32, 179, 181
staw, 181
Szulikiszki
zaścianek, 150
Szumscy, 22, 35, 174, 178, 179, 181, 182
Szumsk, 26, 30, 34, 58, 107, 108, 180
karczma, 179
kościół, 11, 22, 30, 53, 102, 174, 178

miasteczko, 179
parafia, 5, 29, 32
Szumska Halszka ze Stachowskich, 22
Szumski, 30, 53, 102
Szumski Eliasz
komendarz cudzieniski, 28
proboszcz cudzieniski, 60
Szumski Michał Rafał z Dzierzgowa, 22
Szwajcary
kaplica, 20
Szyliniki, 101
Szyłany
kaplica, 26
Szyrwinty, 117, 119, 123, 124, 125, 126, 127
kościół, 72, 74
Szyrwis
jezioro, 72
Ślepa Korzyść, 165
karczma, 165
wieś, 165
Śmielinia
karczma, 115
Śmieszki
wieś, 205
św. Stefan
parafia, 29, 33
św. Stefan - Wilno
kościół, 11
parafia, 5
Święciany, 93, 96, 149
święciański gościniec, 96
Święta
rzeka, 72, 117
Świętniki
miasteczko, 48
Świrany, 31
dwór, 173, 176
staw, 175
Tabolina
karczma, 179, 181
Tabor Wojciech
bp wileński, 12
Taboryszki, 188, 192
Tałkuny
zaścianek, 116
Tarakany, 136
Tarakańce
wieś, 145
Taraszyszki, 166
dwór, 158
karczma, 158
młyn, 163
wieś, 158
Tartak
wieś, 44
Tatarańcy, 136, 143
Tatarka
karczma, 159
rzeczka, 177
staw, 162, 167
wieś, 159, 166
Tataryszki, 35, 44
folwark, 158, 164
młyn, 162
Tatejlice, 136
Taukiszko
zaścianek, 120
Terazidwór
folwark, 188
wieś, 188
Teslakowszczyzna, 173
Toczyłowscy, 115
Toczyłowski, 111, 113, 114, 116, 119, 120, 121
Topiele, 136
jezioro, 45, 47
Topiło
jezioro, 48
Tourja
karczma, 101, 104
osada, 101
rzeczka, 105
Towiański, 77
Towkaczyszki
zaścianek, 159
Trabucie
wieś, 86
Trakt Czarny, 169
Trakt Lidzki, 166
Trakt Olszański, 154
Trakt Oszmiański, 169
Trakt Połocki, 36
Trakt Ryski, 74
Traszkiny, 136
trockie województwo, 75, 76, 77, 78, 160, 197, 202
Troki, 117, 160, 197, 206
Troki Nowe
miasto, 160
Trybiły, 31
wieś, 173
Trypodzie, 188
Trzeciakiszki
wieś, 63
Turgiele, 23, 25, 26, 35, 160, 164, 184, 190, 192, 193, 194
kaplica, 22
kościół, 10, 11, 22, 183
parafia, 5, 29, 31, 32
turgielski
gościniec, 164
Tuszczewliszki, 136
Tyszkiewicz, 42, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 141, 142, 146, 147
Tyszkiewicz Eustachy, 4
Tyszkiewiczowa
wojewodzina mścisławska, 68, 71, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 178, 179, 181
Tyszkiewiczowie, 8

Tyzenhauz, 41, 42, 44, 46, 68, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 140, 142, 143, 146
Ugaryna
jezioro, 88
ruczaj, 89
zaścianek, 86
Unjaniszki, 136
Upia
krynica, 58
Useiszki, 188
Uszworajcie
karczma, 152, 153
Uziaciszki, 136
Uzieliszki, 150
Vilkomaria patrz Wiłkomierz, 9
Waka
rzeka, 36, 156, 167, 196, 200, 201
Waka Biała, 197, 201
Waka Czarna
wieś, 201
Waka Grodzieńska, 197, 200
Waka Trocka, 196
Wałaszyniszki, 137
Wałowszczyzna, 101
Warlina
karczma, 122
Warlinka
karczma, 137, 146
Warnałata
jeziorko, 151
Warneliszki
zaścianek, 116, 122
Warniszki, 32, 71
jezioro, 73
Warszawa, 36
Warzówka, 44, 48
rzeka, 47
Wasilewski, 86, 87, 138
Waskańce, 137
Wazgird, 186, 189
Ważyńska
podkomorzyna oszmiańska, 51, 52, 58
Ważyński Antoni
podkomorzy oszmiański, 76, 77, 79, 185, 188, 191, 192
Ważyński Skarbek, 15, 76, 188
Werdaklis
jezioro, 139
Werki, 26, 47
kościół, 206
Wiatrówka
karczma, 137, 146
Wiczeta
wieś, 116, 126
Widawciszki
wieś, 63
Widrańcy, 188
Widziniszki, 44
Wielebniszki, 33, 63
zaścianek, 123
Wielka Korzyść, 166
Wielkie Księstwo Litewskie, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 34, 35, 36, 37
Wielkie Pole, 159
wieś, 201
Wieluciany, 44
Wierbuszki
zaścianek mały, 174
zaścianek wielki, 174
Wierkszany, 63
wieś, 66
Wiersminie, 71
Wierszubka
staw, 46
Wierszuliszki
karczma, 207
wieś, 204, 205, 207
Wierzanka
rzeczka, 191
wierzbański
most, 46
Wierzbołowki
zaścianek, 116
Wierzby, 48
dwór, wieś, 44
karczma, 49
Wierzchwilenka
karczma, 52, 179
młyn, 179
Wiesiotojcie, 53
Wiewiórka
rzeka, 149, 152
Wiktoryszki, 188, 210
Wilenka
rzeka, 36, 46, 58, 105, 171, 179, 181
wileńskie województwo, 49, 75, 110, 147, 170, 174, 177, 182, 207
Wileńszczyzna, 37
Wilia
rzeka, 47, 64, 65, 78, 79, 80, 90, 91, 94, 95, 118, 138, 142, 145, 146, 199, 207
Wilkinie, 159
Wilkiszki, 71
folwark, 71
karczma, 71
Wilkobrość
jezioro, 89
Wilkorość
bagno, 96
Wilna
Wilenka, *Patrz*
Wilniszki, 137
Wilno, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 17, 24, 25, 26, 29, 35, 36, 38, 40, 46, 47, 54, 56, 61, 63, 64, 65, 72, 74, 78, 79, 80, 88, 94, 95, 96, 102, 103, 108, 117, 118, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 130, 132, 138, 141, 150, 157, 160, 161, 164, 168, 169, 173, 174, 175, 176, 177, 180, 181, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 198, 203, 204, 206, 207, 208, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218

kaplica Pijarów, 26
kościół augustiański, 26
kościół bernardyński, 26
kościół Bonifratrów, 26
kościół Franciszkanów na Piaskach, 26
kościół katedralny, 26
kościół Misjonarzy, 26
kościół św. Ducha, 26
kościół św. Ignacego, 26
kościół św. Jana, 203
kościół św. Józefa i Nikodema, 24, 25, 47, 168, 203
kościół św. Katarzyny, 26
kościół św. Kazimierza, 26
kościół św. Michała, 26
kościół św. Mikołaja, 26
kościół św. Stanisława i Władysława, 10
kościół św. Stefana, 24, 25, 29, 34, 37, 168, 194, 195, 201, 202, 206
kościół Trynitarzy, 26
kościół Wszystkich Świętych, 26
Wilnoja
rzeka, 114, 119, 122
Wiłkamisze
zaścianek, 86
Wiłkomierz, 10, 63, 72, 79, 117, 138, 206
Wiłkorojście
karczma, 137, 143, 144, 145
Windziuny, 53
wieś, 58
Wirszuluszki, 78
Wisołówka, 71
karczma, 71
Wisołówki, 74
Witejkiszki
zaścianek, 86
Witold
wielki książe litewski, 9, 10, 14, 15, 156
Wizyszki, 101, 102
Władysław IV
król polski, 16
Wobale
wieś, 121
Wojcieszuny, 189
Wojekiszki, 31, 189
Wojniła
jeziorko, 151
Wojniłłowicz, 98, 101, 102
Wojtkuniszki
zaścianek, 116
Wojtkuny, 78
Wolkiszki, 189
Wołczacki Walenty
bp tomasieński, 114, 117, 121, 205, 206
Wołkarabiszki
dwór, 174
Wołkowszczyzna, 53
wieś, 56
Wołłowicz, 24, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 126, 127, 173
Wołodko, 42, 46
Wołokiniki, 189
Wornakajtis
jezioro, 89
Wornakis
jezioro, 89
Worniany, 102, 109
Wowczuny
zaścianek, 31, 159
Wowkowszczyzna, 159
Wriszupa alias Narbatyszki
folwark, 116
Wybranciszki, 71
karczma, 71
Wygoda
karczma, 53
Wysocki Szymon
Jezuita, 24
Wysogierd, 110, 111, 113, 116, 119, 120, 122
Zacharyszki, 102, 189
Zadworańce, 197, 199
Zadworce, 174, 176
Zagaranie
zaścianek, 86
Zakience, 174
Zakret, 25, 29, 197, 199, 205
Zaleski, 189
Zameczek
kościół, 25, 45, 204, 207
parafia, 5, 29
Zarzeczany, 159
Zarzecze
kościół, 24, 25, 45, 202
parafia, 5, 27, 29
przedmieście, 203
Zasiedliszki
zaścianek, 86
Zastawie
zaścianek, 86
Zaścianek
folwark, 165
Zaścianki, 197
Zaściuny, 32
wieś, 165
Zatoka
zaścianek, 87
zbory protestanckie, 10
Zepańce, 174
Zieliński, 155
Zielona Karczma, 32, 159, 165, 193
Zienkowicz
starosta dudzki, 50, 52, 53
Zienkowicz Michał
bp wileński, 5, 16, 25
Zienkowicz Tomasz Ignacy
sufragan wileński, 24, 41, 53, 54, 55, 98, 99, 100, 101, 104, 105, 107, 135
Złotoruny, 78
Złowkty, 189
Złuktetis

jezioro, 139
Zubowicz Bernard
proboszcz glinciski, 28, 75
Zujuny
karczma, 206
wieś, 206
Zułów
dwór, 150
Zwierzble, 44
Zwirgiszki
folwark, 150
Zwodziki, 46
Zwodziszki
karczma, 44
Zwyrinia
zaścianek, 87
Zyberk, 82, 99, 101
Zygmonciszk
zaścianek, 31
Zygmonciszki
zaścianek, 159
Zygmontyszki, 137
Zygmunt I Stary
król polski, 14, 19, 20, 42
Zygmunt III
król polski, 17
Żaba Tadeusz
kasztelan połocki, 111, 119
Żaborowski
kapitan, 43
Żakiszki, 71
wieś, 74
Żałosa
rzeczka, 142
Żamajtele, 31, 71
Żatosa, 137
Żejmiana
rzeka, 36, 83, 92, 94, 95, 150
Żelance
wieś, 116
Żelańce
karczma, 123
wies, 123
wieś, 123
Żepańce, 31
Żernejcuki, 189
Żołtuny, 189
Żurawy, 53
wieś, 57
Żybiany
wieś, 116, 125
Żyburtany, 159
Żyrakowszczyzna
folwark, 117, 120
Żyrbutany, 32

SPIS ILUSTRACJI I TABEL:

- **Fotografia 1:** Kościół w Duksztach.
- **Fotografia 2:** Grodzisko w Kiernowie.
- **Fotografia 3:** Kościół w Ławaryszkach.
- **Fotografia 4:** Kaplica w Mickunach.
- **Fotografia 5:** Kościół w Mejszagole.
- **Fotografia 6:** Klasycystyczny pałac w Mejszagole.
- **Fotografia 7:** Kościół w Niemenczynie.
- **Fotografia 8:** Szkoła w Bezdanach. Fundusz Józefa Piłsudskiego.
- **Fotografia 9:** Wnętrze kościoła w Powiewiórce.
- **Fotografia 10:** Kościół w Powiewiórce.
- **Fotografia 11:** Pamiątkowa tablica w kościele powiewiórskim.
- **Fotografia 12:** Zabytkowe organy w starej plebanii w Powiewiórce.
- **Fotografia 13:** Kościół w Rudominie.
- **Fotografia 14:** Meczet i mizar w Niemieży.
- **Fotografia 15:** Pałac w Niemieży.
- **Fotografia 16:** Kościół w Rukojniach.
- **Fotografia 17:** Dominikański kościół w Szumsku.
- **Fotografia 18:** Obraz św. Michała Archanioła z kościoła w Szumsku (XVIII wiek).
- **Fotografia 19:** Szumsk. Klasycystyczny pałacyk Szumskich, z początku XIX wieku.
- **Fotografia 20:** Kościół w Turgielach.
- **Fotografia 21:** Odpust 15 sierpnia w Turgielach.
- **Fotografia 22:** „Rzeczpospolita Pawłowska". Ruiny pałacu.
- **Fotografia 23:** Ruiny lodowni w Pawłowie
- **Fotografia 24:** Ołtarz boczny w kościele w Taboryszkach.
- **Fotografia 25:** Portret Antoniego Ważyńskiego, podkomorzego oszmiańskiego.
- **Tabela 1:** Wykaz fundacji kościołów parafialnych diecezji wileńskiej, dekanatu wileńskiego wg stanu z 1784 roku.
- **Tabela 2:** Proboszczowie i ich pomocnicy w parafiach dekanatu wileńskiego. Stan z 1784 roku.

- **Mapa (załącznik):** Rozmieszczenie kościołów parafialnych dekanatu wileńskiego według stanu z 1784 roku. Podkład: Mapa operacyjna Wojskowego Instytutu Geograficznego 1 : 300 000, 1930 r., reedycja Warszawa 2001, arkusz 37.

SPIS TREŚCI:

- **Przedmowa.....2**
- **Wstęp rzeczowy.....9**
- **Wykaz skrótów.....32**
- **Opisy parafii:**

1. **parafia antokolska.....34**
2. **parafia cudzieniska.....41**
3. **parafia duksztańska.....50**
4. **parafia glinciska.....55**
5. **parafia kiernowska.....61**
6. **parafia korkożyska.....66**
7. **parafia ławaryska.....79**
8. **parafia mejszagolska.....89**
9. **parafia niemenczyńska.....104**
10. **parafia powiewiórska.....118**
11. **parafia rudomińska.....122**
12. **parafia rukońska.....136**
13. **parafia szumska.....142**
14. **parafia turgielska.....147**
15. **parafia wileńska – świętostefańska.....155**
16. **parafia wileńska zaczeczna.....162**
17. **parafia zameczkowa.....164**

- **Źródła rękopiśmienne.....167**
- **Źródła drukowane.....169**
- **Opracowania drukowane.....170**

- **Katalogi i inwentarze archiwalne.....175**

- **Kartografia.....175**

- **Indeks geograficzny i osobowy.....176**

- **Spis ilustracji.....196**

25° 30' 26°

Kiernów
Mejszagoła
Dukszty
Zameczek
Wilno – św. Stefan
Rudniki
Wilno - Antokol
Wilno – Zarzecze
Korkożyszki
Powiewiórka
Niemenczyn
Ławaryszki
Szumsk
Rukojnie
Rudomina
Cudzieniszki
Turgiele

47 Nowogródek

1:300.000

10 8 6 4 2 0 5 10 15 kilometrów

MIASTA ponad 200.000 mieszk.
MIASTA od 75.000 do 200.000 mieszk.
Miasta od 25.000 do 75.000 mieszk
Miasta i Miasteczka od 5000 do 25.000 mieszk.
Miasta i Miasteczka ◎ **Wsie** od 2000 do 5000 mieszk.
Miasta i Miasteczka do 2000 mieszk.
○ **Wsie** od 1000 do 2000 mieszk
○ **Wsie** od 300 do 1000 mieszk
○ Wsie poniżej 300 mieszk.
⊕ ⊙ Wsie kościelne
Przysiółki, kolonje i grupy zabudowań

Kościół (odosobn.) Kaplica Dwór Folwark
Wiatrak Młyn wodny Fabryka Karczma
Ruiny zamków Zamek
Leśniczówka i Gajówka Kopalnia Szyb naftowy
Pomnik Pobojowisko Kopiec Radjostacja
Lotnisko Kota Śluza Parki i ogrody

Granica Państwa
Granica województwa
Granica powiatu
Granice obwodów regenc.
Podkreślone siedziby Województwa Powiatu obw.regenc.

Warstwice 100m
—„—„— 20m
—„—„— 10m.

Skróty:
Bg. Bagno. Jez. Jezioro B.Bród. Pw. Przewóz. P.ż. Przystań żeglugi a. St. Stacja. Str. Stary. Nw. Nowy. Grn. Górny Dl. Dobry. Niż. Niżny Wyż Wyżny. Wys. Wysoki. Wlk. Wielki Mł. Mały. Dż. Duży. Szl. Szlacheckie. Król. Królewskie Pol. Polskie. Niem. Niemieckie. Fut. Futor. Stb. Stoboda szna szczyzna. Kol. Kolonja. Nadl. Nadleśnictwo U.cel. Urząd celny T.wo Towarzystwo

Wojskowy Instytut Geograficzny
1930.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Reedycję mapy
Odwzorowanie
Nazwą tytułowa
na arkuszu , z
Druk był sześci
Powierzchnia
16 arkuszy map